ÂRİFLER SULTANI BÂYEZÎD-Î BİSTÂMÎ HAYATI ve MENKIBELERİ

"DÜSTÛRÜ'L-CUMHÛR"

AHMED b. HÜSEYİN b. eş-ŞEYH el-HARAKÂNÎ

Tercüme: Ozan Yılmaz

ÖNSÖZ

Bazı tasavvufî metinler, manevi iklim sultanlarının menkıbevî hayatlarına dair bilgi verdiği için, topluma ibret olma ve insanları yönlendirme özelliğine sahiptir. Tarihin belli zamanlarında yaşamış bir velinin örnek alınacak yaşayışı, kerametleri ve sözleri, yakınları ve müridleri tarafından yayılmak istenmiş, bu amaçla birçok eser yazılmıştır.

Düstûrü'l-Cumhûr da bu tür eserler arasındadır. "Halkın düsturu/ ortak görüşü" anlamına gelen bu eserin konusunu, 9. yüzyılda yaşamış meşhur veli Bâyezid-i Bistâmî'nin hayatı, kerametleri ve sözleri oluşturmaktadır. Eser, Bayezid hazretlerinin daha sağlığındayken, **"Eşkıyalar köyü Harakân'dan bir veli çıkacak, onun kokusunu duyuyorum"** sözleriyle müjdelediği Ebü'l-Hasan el-Harakânî'nin torunlarından Ahmed b. Hüseyin b. eş-Şeyh el-Harakânî tarafından kaleme alınmıştır.

Bâyezid-i Bistâmî'nin sağda solda dağınık bulunan bütün menkıbelerini bir araya getirmeyi hedefleyen müellif, büyük ölçüde başarılı olmuştur.

Bâyezid-i Bistâmî'nin yaşayışı etrafında anlatılan menkıbelerde, Şakîk-ı Belhî ve Zünnûn-i Mısrî gibi meşhur mutasavvıflara, dönemin sosyal hayatına dair izlere, Harakânî ve Musa Hâdim gibi safîlerin tesbitlerine ve birtakım tarihî olaylara da yer verilmiştir. Bâyezid-i Bistâmî'nin '*miʿrac" bahsiyle ilgili rivayetler bir araya getirilmiş, ona ait sözler ve haller belirli bir düzen İçerisinde anlatılmıştır. Anlatılan keramet ve haller âyet-i kerime ve hadis-i şeriflerle desteklenmiş, yer yer konunun akışına Arapça manzum parçalar konarak mensur metnin yeknesaklığı kırılmıştır. Ayrıca aynı yahut yakın dönemde yaşamış sûfîlerin Bayezid hazretlerine özgü hal ve kerametlerle ilgili görüşleri metne ayrı bir önem kazandırmaktadır,

Eserin dili Farsça'dır. Bu çalışma, eserin Farsça'dan Türkçe'ye çevrilmesiyle hazırlanmıştır. Eserde yer alan âyet-i kerimelerin Kur'ân-ı Kerîm'deki sûre ve âyet numaraları tesbit edildikten sonra anlamları verilmiş, hadis-i şeriflerin istihracı yapılmış, Hakîm Senâî'den Sa'dî-i Şîrâzî'ye geniş bir yelpazedeki şairlerin beyitleri Türkçe'ye aktarılmıştır, Metnin tasavvufî bir metin olduğu göz önünde bulundurularak bazı kavramlar terim şeklinde verilmiş, mümkün olduğunca sade ve anlaşılır bir dil kullanılmasına gayret edilmiştir,

Bu çalışma, Bâyezid-i Bistâmî'nin menkıbelerini derli toplu bir şekilde görmek isteyenler için son derece yararlı bir kaynak olacaktır.

GİRİŞ

BÂYEZİD-i BİSTÂMÎ (v. 234/848 [?])

İlk büyük mutasavvıflardandır. Hayatına dair kesin ve yeterli bilgi azdır. Daha çok menkıbevî kişiliği etrafında gelişen birtakım rivayetler yoluyla bazı bilgiler verilebilir. Menkıbevî hüviyeti hakkındaki en güvenilir kaynaklardan biri Sehlegî'nin *Kitâbü'n-Nûr* adlı eseridir. Adı Tayfûr, künyesi Ebû Yezîd, unvanı ise Sultanü'l-ârifîn (ariflerin sultanı) olarak bilinir. Ebû Yezîd kelimesi dillerde söylene söylene bir sür? sonra "Bâyezid" haline gelmiştir.

Bâyezid-i Bistâmî [kuddise sırruhû], İran'ın Horasan eyaletine bağlı Bistâm kasabasında doğdu. Dedesinin adı Sürûşân, babasının adı İsa'dır. Âdem ve Ali adlarında iki erkek kardeşi vardır. Doğduğu mahalle "Mu'bedân" adıyla bilinmektedir.

Bâyezid-i Bistâmî'nin çocukluğu Bistâm şehrinde geçti. Hayatı boyunca ilim öğrenmeye heves etmiş, daha çocukluğunda büyük hocalardan dersler almıştı. Buna rağmen bazı kaynaklar ümmî olduğunu söyler. Rivayetlere göre Ebû Ali Sindî'nin sohbetlerine katılmış, altıncı imam Cafer-I Sâdık'm müridi olmuştur. Hatta Cafer-i Sâdık'a sakalık (su

hizmetinde bulunan kişi) yaptığı anlatılmaktadır.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in ömrü boyunca yalnızca bir kez hacca gittiği rivayet edilir. Yolculuğu pek sevmediği, bu yüzden Bistâm'dan pek dışarıya çıkmadığı kaydedilmektedir. İlâhî aşkın cezbesine bağlı olarak kendisinden sâdır olan sözler sebebiyle defalarca Bistâm'dan kovulduğu da anlatılır. İhtilaf kaydı olmakla birlikte 234'te (848) vefat ettiği tahmin edilir. Vefatından sonra, İlhanlI Hükümdarı Olcaytu tarafından yaptırılan Bistâm'daki kabri sürekli ziyaretçi akınına uğramıştır.

Tasavvufun doğuş devrinde yaşayan Bâyezid-i Bistâmî'nin [kuddise sırruhû], o dönemde yaşamış birçok mutasavvıfla ortak menkıbeleri vardır. Bu mutasavvıflar, Zünnûn-i Mısrî, Şakîk-ı Belhî, Hâtim-i Esam, Ahmed b. Hadraveyh, Yahya b. Muâz, Ebû Türâb en-Nahşebî ve Sehl b. Abdullah gibi önemli isimlerdir (Allah onlardan razı olsun). Bayezid hazretleri hayatı boyunca defalarca ziyaret edilmiş, çeşitli fikrî tartışmaların içinde yer almıştır.

Bâyezid-i Bistâmî'nin [kuddise sırruhû] en çok önem verdiği tasavvufî mertebe sekr (kendinden geçme) halidir. Büyük sûfîlerin kendinden geçme makamı ve sadece bu makamlara ait herkesin kolay kolay söyleyemeyeceği sözler Bayezid hazretleri için de geçerlidir. Her yönüyle bir aşk sûfîsi olan Arifler Sultanı Bayezid, söylediği iddialı sözleri aşka bağlamaktadır. Tasavvufî görüşlerini Farsça ifade etmiş, sonradan bu

sözleri Arapça'ya tercüme edilmiştir.

AHMED b. HÜSEYİN b. eş-ŞEYH el-HARAKANÎ

Ebü'l-Hasan Ali b. Ahmed el-Harakânî'nin torunudur. Dedesi Harakânî, Bistâm'ın kuzeyindeki Harakân köyünde dünyaya geldi. Bâyezid-i Bistâmî'nin manevi işareti üzerine Kur'an okumaya başlamış, onun ruhaniyetiyle terbiye olmuştur. Hatta Bayezid hazretleri, daha sağlığındayken Harakân'dan büyük bir veli çıkacağına işaret etmiştir. Bâyezid-i Bistâmî gibi Harakânî'nin de Rabb'ine ulaşmak üzere yoğun bir mücahede dönemi geçirdiği bilinir.

Attâr'ın *Tezkiretü*'l-Evliyâ'sında, Harakânî'ye ait birçok şathiye nakledilir. İbn Sînâ ve Gazneli Mahmud'un onu ziyaret etmek üzere Harakân'a geldiği de bilinmektedir. Başta Attâr ve Mevlânâ olmak üzere birçok mutasavvıfı derinden etkilemiştir. Vefatı 475'tir (1033).

Torunu Ahmed b. Hüseyin hakkında herhangi bir bilgi yoktur. Müellif, *Düstûrü'l-Cumhûr* adlı eserinde, Bâyezid-i Bistâmî [kuddise sırruhû] etrafında anlatılagelen menkıbeleri bir araya getirme iddiasındadır. Önsözde, kendisini Ahmed b. Hüseyin b. eş-Şeyh el-Harakânî diye anmış, ancak yedinci bölümde "eş-Şeyh" ibaresini çıkararak, "Bu kitabın müellifi İbn Harakânî'dir" demiştir. Esasında İbn Harakânî, müellifin sağken anıldığı bir unvandır. Daha sonra, kitabın sonunda kendisinden "bu aciz/bendeniz" diye bahsedecektir.

DÜSTÛRÜ'l-CUMHÛR

Eserin tam adı *Düstûrü'l-Cumhûr fi Menâkıbı Sultâni'l-Ârifîn Ebû Yezîd* Tayfur'dur. "Ârifler Sultanı Bâyezid-i Bistâmî'nin menkıbelerine dair halkın ortak görüşü" anlamına gelir. Müellif, kitabı yazma sebebi olarak Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in sözlerinin dağınık olmasını, bu son derece kıymetli sözlerin toplanıp herkesin istifadesine sunulma gerekliliğini göstermiştir. Farsça kaleme alınan eser üç mukaddime, yedi bölüm ve bir hâtime şeklinde sınıflandırılmıştır. Buna göre:

Üç mukaddime:

1. Doğum
2. Kadın ve oğul
3. Âlim olması

Yedi bab (bölüm):

1. Anne, baba, ata ve kardeşleri
2. Hocaları, büyükleri ve yetişmesi için irade gösterenler
3. Sözleri, keramet ve halleri
4. Kendine has (sekr halindeki) sözleri
5. Bâtınî mi'rac
6. Postunda oturanlar (halifeleri)
7. Diğer çocuk ve torunları

Hâtime:

Müellif metnin sonunda, kitabın bölümlendirilme usulü hakkında şu açıklamayı yapar: "Bendeniz, bu kitabı Kur'ân-ı Kerîm âyetlerinden, efendiler efendisi Hz. Peygamber'in hadislerinden vetevhid ehlinin önderi Sultan Bayezid'in sözlerinden devşirdim."

Eserde, Bâyezid-i Bistâmî'nin [kuddise sırruhû] hal ve menkıbeleri hakkında İmam Sehlegî'nin (v. 477/1084) *Kitâbü'n-Nûr'u* kaynak alınmıştır. Bâyezid-i Bistâmî'nin hayatı ve tasavvuf! kişiliğine dair pek çok menkıbe anlatılmıştır. Eser içerisinde âyet-i kerimeler, hadis-i şerifler, Arapça-Farsça beyitler yer almaktadır.

"DÜSTÛRÜ'L-CUMHÛR"

بِسْمِ اللّٰهِ الرَّحْمٰنِ الرَّحِيمِ

'Sonsuz hamd ve aralıksız şükür,

فَهُوَ عَلٰى نُورٍ مِنْ رَبِّهِ

".,. O Rabb'inden bir nur ..üzere değil midir?" (Zümer 39/22) âyeti hallerine yardımcı olsun diye kendisini sevenlerin sefa dolu kalplerini,

اَفَمَنْ شَرَحَ اللّٰهُ صَدْرَهُ لِلْاِسْلَامِ

"Allah kimin gönlünü İslâm'a açmışsa ..." (Zümer39/22) âyetinin nurlarıyla aydınlatan ve,

وُجُوهٌ يَوْمَئِذٍ نَاضِرَةٌ

"Yüzler vardırki o gün ışıl ışıl parıldayacaktır" (Kıyâme 75/22) latifesiyle âşıklarının emellerine yoldaş olmak için, onların ışıl ışıl gözlerini,

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ فَاتَّبِعُونِى يُحْبِبْكُمُ اللّٰهُ

. *"De ki: Eğer Allah'ı seviyorsanız bana uyunuz ki Allah da sizi sevsin"* (Âi-ı Imrân 3/31) âyeti gereğince burakın nalının tozuyla sürmeleyen;

kendisini anıp birleyenlerin övgü dolu dillerini, övgülerin en güzeli olan,

لَا اُحْصِى ثَنَاءً عَلَيْكَ اَنْتَ كَمَا اَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ

"(Allahım!) Seni layık olduğun şekilde medhü senadan acizim. Sen kendini nasıl medhü sena etmişsen öylesin" övgüsüyle süsleyen, esirgeyici olan Allah'a layıktır.

Mısra

Bir an olsun seni anmaktan vazgeçmem.

Böylece, *"-.Sizi anayım"* (Bakara2/152) âyetinin şerefiyle onların salih amelleri artmış olur.

Mısra

Bana kendini andırarak kıymetimi artırdın.

Ve sayısız salâtü selâm, şevk maksadı ve sıdk minderine yönelip £151; *"Gözü kaymadı ve sının aşmadı"* (Necm 53/17) vergisini veren her iki âlemin efendisi Muhammed Mustafa'nın [sallallahu aleyhi vesellem] mukaddes ruhuna saçılmaya layıktır. Tek bir adımda "iki yay aralığı yakınlık"a (kurb-i kâbe kavseyn) ulaştı. Sırrı duydu, ünsiyet şarabını tattı ve "... *Hemen pabuçlarını çıkar"* (Tâhâ 20/12) hükmünce her iki

âlemden geçti.

لِى مَعَ اللهِ وَقْتٌ

"Benim Allah ile beraber olduğum bir vaktim vardır" vaktinde yüce Allah'la baş başa kaldı.

Şiir

Allah Âmine'nin oğluna salât etsin. O ki

Annesi onu, parmak uçlan yumuşak ve cömert bir halde doğurdu.

Biz kimiz ki hakkında,

"Senin ömrüne andolsun (yemin olsun)" (Hicr 15/72) ve *"Sen olmasaydın"* övgüleri var iken seni övmekten bahsedelim.

Ve kerem sayfaları, rıza ve nimet rızıkları; her biri, gönlü hakikat incisinin sadefi, ruhu tarikat ve şeriatın apaçık penceresi ve bâtını da İlâhî lutuflann seyircisi olan ailesi ve ashabının kalbine, bedenine ve yine kendi canına ulaşır. Âlem halkının kulağına şu ses gelir:

Şiir

Âşıkların içtiği, ancak benim artığımdır

Ve *sevgide ancak benim havuzumdan geçmişlerdir.*

İmdi, *Düstûrü'l-Cumhûr fî Menâkıbı Sultâni'l-Ârifîn Ebû Yezîd Tayfûr* adlı bu kitabın yazılış sebebi, her birtâlib-i âşık ve râgıb-ı sâdık üzerine zorunlu olduğu üzere Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in dünyaya yayılmış sözlerini bir araya getirmektir.

Nice eller uzandı bize ulaşmak için

Ama bize ulaşmak onlara nasip olmadı

Beyit

Sana kavuşma yolunda olmazsa elimden tutacak

Bedenimden gökyüzüne; feryat yükselmiş olacak

Dahasr beldem ve diyarların müridi ve müştaklarının[1], alçak ya da yüksek yerlerin muhtaç ve tâliplerinin birçoğu, o sırlar madeninden haber almak ve o nur hâzinesinden aydınlanmak diliyordu. Gönütsahipierinin; gönülleri o tuzağatutulmuş ve ariflerin: canları o isim'ile mutlu'ölmuştüi Hâsılı, her birini; bir inci kabında sıralamak o inci ve: mücevherler için son derece faydalıdır.

Beyit

Tevhid denizinin inci kabından bir inci

Te'yid bağının kökünden bir da!

Sâd'ef açanlardan; başka usta bilmezler,: felah[1] ehli: ve salâh; sahip-lerinin[1] mutluluk kadehlerinde ve sözmicmerlerinde sundukları; o-şarap* ve[1] şekerler, "Öylesine derini bir nükte" söyledi ki: gerçek şükür sahiplerinden başkası onları tanımaz.

Bu sofraya göz koymuş: halktan ve bu: faydayı arzulayan kimselerden-bir topluluk, bu: ilâhî yardim; sayesinde günahlardan korunmaya çalışan' fakir Ahmed- b. Hüseyin bı eş-Şeyh- el Harakânî'ye (Allaha neslinü salihler zümresine ilhak eylesin- ve; kendisini: son; nefeste doğra sözdün ayırmasın): işaret ederek,, "Bu dağınık incileri tek bir gerdanlık ipinde bağlamak-ve bu unufak olmuş dinarları tek bir potada nakite çevirmek senin işindir"' dediler.

O da- cevaben: dedi, ki: "Ben nerede, memleket sırrının sözleri ne-rede!-"' EJünyanıe gün' ışığı; görmeyen; körlerine güneşin[1]' şeref ve güzelliğinden- nefaydâli Ve- okyanustaki! sa'def açıcıların yanında köyün; kunduracılarının'[1] ne itibarî olbrli

Onlar şu sözde ısrar ettiler:' **"İlmi layık olandan esirgemek helâf olmaz. Kim ilmi lâyık olandan esirgerse, o muhakkak ki zalimlerden ölür."**

O dedi ki:: "Muayd'ı duyman, onu görmenden daha iyidir."

Onlar dediler ki: "Tembellik, bir akıllıya yüklenir, bir gafile değiL"

Beyit

İnsanların ayıplarından ki görmedim onun gibi'

Bir işi tamamlamaya gücü yettiği halde eksik bırakan gibi

Yani-,. "İnsanların kusurları arasında,, gücü yetenlerini olgunluk kazanmaktaki eksiklikleri: gibisini görmedim."

O" dedi! ki? "Ben kendim' için, 'İhsan'dan tedavi? eden bir tabiptir;. ancak hasta: olân kendisidir'' sözünden başka, şey bilmem.. Lâkin,. 'Müminin (emareleri açık olan bir şey' hususundaki) zannı yanlış olmaz[1]' sözünün hediyesiyle mutluluk kimyasını buldümı O hidâyet kanunu' ve inayet madeniyle; Allah'ın seçkin ve sefa sahibi: dostlarının işaret ve daveti: üzere acele ettim."'

"Halktan ya: da: seçkinlerden olsun, herkesin faydalanması: ve' okuyup anlaması,, okudukça nasiplenmesi: için bu kitabı Fars- diliyle yazman gerekir" dediler..

Beyit:

Herkes, onun kadehini önün canıyla denk tutsun.

Herkes,, onun naklini onun akliyla tartsın.

O' işareti? boyun? eğerek kabuf ettim:.

Mısra

Dostun rızasını elde et ve gerisini bırak.

Değerli ve güvenilir kâtiplerden (melekler) daha üstün olan aşere-i mübeşşerenin sayısına muvafık olmasından hayır umarak, bu kitabı, üç mukaddime ve yedi bab üzerine düzenledim.

Birinci mukaddime: Sultan Bayezid'in doğumu, ölümü ve ömrünün tamamının beyanı hakkındadır.

İkinci mukaddime: Hanımı ve oğlu olup olmamasının beyanı hakkındadır.

Üçüncü mukaddime: Sultan Bayezid'in âlimliğinin beyanı hakkındadır.

Birinci bab: Onun annesi, babası, atalarından ve erkek kardeşlerinden bazıları ve annesine itaat etmesi hakkındadır.

İkinci bab: İmam Cafer-i Sâdık gibi, şeyhin hizmet ettiği bazı hocalar, onu anlayan bazı büyükler, ondan faydalananlar, ondan rivayette bulunanlar, onu anlamayan bir topluluk, ona mürid olan ve kendisinden rivayette bulunanlar hakkındadır.

Üçüncü bab: Bazı zamanlarda kendisinden görülüp duyulan nasihat

dolu sözlerin, keramet ve hallerin beyanı hakkındadır.

Dördüncü bab: Sultana sorulan ve cevap verdiği birkaç özel durumla ilgili sözlerin beyanı hakkındadır.

Beşinci bab: Onun mi'racı, o vaktin halleri ve sözleri, Allah'a dua ederken ve yalvarırken olan haykırış ve yakarışları ve onun teşbihi beyanındadır.

Altıncı bab: Ariflerin sultanı Bâyezid-i Bistâmî'nin ölümünden sonra onun yakınlarından hangilerinin vekili olarak onun postuna oturduğunun beyanı hakkındadır.

Yedinci bab: Bu bereketli soyun günümüze kadar gelen diğer torunları ve çocuklarının beyanı hakkındadır.

Şiir

Atalarım bana iyilik ve şeref binalarını inşa ettiler Kiremit ve çamurdan yapılmış binalar değil.

Beyit

Hepsi parlak şeriat güneşi;

Sabit, dayanıklı ve sağlam.

BİRİNCİ MUKADDİME

Benî Şeybe kabilesinden, uzun yıllar yaşamış Bağdatlı tarihçi Şeyh Kemâleddin Abdürrezzâk el-Fûtî (eş-Şeybâni) *Minhâcü'd-Dîn* adlı tarihinde şöyle nakleder: Âriflerin sultanı Bâyezid-i Bistâmî, İmam Cafer b. Muhammed es-Sâdık'ın [kuddise sırruhû] hizmetinde bulunmuştur.

Minhâcü'd-Dîrün verdiği güvenilir bilgiye göre, müminlerin emîri Ali b. Ebû Tâlib'in [radıyallahu anh] yiğitliğini ve Hâtim-i Tâî'nin cömertliğini tevâtüren nasıl biliyorsak, Sultan Bayezid'in İmam Cafer-i Sâdık'ın sohbeti ve hizmetinde bulunduğunu da öylece biliyoruz. Hatta bu mana, yayılma ve feyiz alma bakımından güneşten daha parlak ve dünden daha açıktır.

Beyit

Dünya, kendinden geçmiş semâ etmekte

Lâkin kör olan ne görebilir ki aynada!

İmam Cafer b. Muhammed Sâdık [kuddise sırruhû] 83 (702) yılında Medine'de doğdu.

Muhammedi şeriatın ve ahadiyyet sarayı velilerinin icmâıdır ki Sultanü'l-ârifîn Bayezid suffe-i safâ sûfîleri ve rıza çölü makbullerinin reisi ve önderi,

اَنَا جَلِيسُ مَنْ ذَكَرَنِى

"Ben, beni zikredenle beraberim" meclisinin yaygısına yaklaşmışların ve,

اِنِّى اَظَلُّ عِنْدَ رَبِّى يُطْعِمُنِى وَ يَسْقِينِى

"Muhakkak ki ben, Rabbim'in katında bulunuyorum; O beni yediriyor ve içiriyor" ünsiyeti meclisindeki sefa ehlinin kıblesidir.

اِنَّ لِرَبِّكُمْ فِى اَيَّامِ دَهْرِكُمْ نَفَحَاتٍ اَلَا فَتَعَرَّضُوا لَهُ

"Muhakkak yaşadığınız günler içinde Rabb'inizin size gönderdiği nefahat (rahmet esintileri) vardır. Dikkat edin, bu rahmet esintilerine kalbinizi açıp hazır bulununuz."

Din sırları hakanlarının, sahabe ile tâbiîn yolu tâliplerinin ve

" اِلَّا مَنْ اَتَى اللّٰهَ بِقَلْبٍ سَلِيمٍ

Ancak Allah'a kalb-i selîm (temiz bir kalp) ile gelenler (o günde fayda bulur)" (Şuarâ 26/89) âyetindeki gönül sahipleri ile keçe altındaki padişahların

mürşidi ve önderidir. Şiirin dediği gibi:

Beyit

Yol sâlikleri olan bu zümre

Keçe altında padişahtırlar

Onlar, sessizdirler konuşurlar, gaiptirler hazırdırlar ve padişahtırlar yamalı elbise giyerler.

Dindarlarca övülmüş ve rahmânî cezbeyi çeken böylesi İlmî dereceler ve yüksek makamlar, doğru din ile sağlam şeriatın kendileriyle yenilendiği ve mansûr olduğu ve kendileri için,

إِنَّ اللهَ يَبْعَثُ لِهٰذِهِ الْأُمَّةِ عَلَى رَأْسِ كُلِّ مِئَةِ سَنَةٍ مَنْ يُجَدِّدُ لَهَا دِينَهَا

"Şüphesiz Allah, bu ümmete her yüzyılın başında dinini yenileyecek (bid'at ve hurafelerden arındıracak) birini (bir müceddid) gönderir"" hadisinin söylendiği bu toplulukta görülür ki her biri yoldan çıkmamak üzere bu durumu yüklenmiş durumdalarken,

Dünyada herkesin bir yâri var, Yusuf'tur benim yârim

Dünyada herkesin bir kârı var, aşktır benim kârım

اَللّٰهُمَّ اَرِنِى الْاَشْيَاءَ كَمَا هِىَ

“Allahım! Bana eşyayı olduğu gibi göster” duasının takdimi ve,

اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا

“Ona (Hızır’a) katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik” (Kehf 18/65) âyeti ile,

وَمَا اٰتٰيكُمُ الرَّسُولُ فَخُذُو

“Peygambersize ne verdiyse onu alın …” (Haşr59/7) ledünnî ilminin zevkini idrakten sonra, bu yakınlaşma ve yaklaşma, görkem ve hürmet, yararlanma ve doğru yol göstermeyi, meşhur ve mezkûr Sultanü’l-ârifîn Bayezid delillendirmiş olur ki onun doğumunun ikinci yüzyılın başlarında olması uygundur.

الْـٰٔنَ جِئْتَ بِالْحَقِّ

“İşte şimdi gerçeği anlattın” (Bakara 2/71).

اَلسَّعِيدُ مَنْ سَعِدَ فِى بَطْنِ اُمِّهِ

“Said (iyi) olan daha annesinin karnındayken saiddir’ hadisinin manası,

Arifler Sultanı Bayezid'in mutluluklarının delili ve makamlarının şahididir.

Beyit

Senden ve benden önce çekildi canların yüzüne

Talihlilik tuğrası ile uğursuzluk çividi

Büyüyüp yetişmesinin başlangıcından ömrünün sonuna değin Hz.

Muhammed Mustafa'nın [sallallahu aleyhi vesellem],

وُلِدْتُ فِى زَمَنِ الْمَلِكِ الْعَادِلِ

"Ben âdil bir padişah zamanında dünyaya geldim" sünneti kaftanının teşrifiyle şereflenmiştir.

234 (848) senesinde vefat etmiştir.

لِكُلِّ نَبَاٍ مُسْتَقَرٌّ

"Her haberin gerçekleşeceği bir zaman vardır" (En*âm 6/67) âyeti hükmünce ömrünün tamamı yetmiş üç yıldır.

Ebû Abdullah Tahir b. Muhammed b. Ahmed b. Nasr el-Haddâ- dî'nin

(Allah'ın rahmeti üzerine olsun) *Uyûnü'l-Mecâlis ve Sürûrü'd-Dâris* kitabının on sekizinci cüzünün sonunda şöyle yazıldığını gördüm:

. Bazı şeyhlerin şöyle dediğini işittim: Ârifler Sultanı Bayezid [kuddise sırruhû] dünyadan göç edeceği zaman dostları ona, "Faydalanmamız için bir öğüt ver" dediler. "Ömrüm seksen yıla ulaştı. Bu sürede arzum, bir kere,

'Allah bana yeter' çrevbe 9/129) demekti, diyemedim" dedi. "Zannımızca sen bir an olsun Allah'ı zikretmekten geri durmadın" dediler. Dedi ki: "Ben bu seksen yıl boyunca asla Allah'ı unutmadım. Lâkin,

حَسْبِيَ اللّٰهُ

'Allah bana yeter' (Tevbe 9/129) diyemedim. Zira eğer,

حَسْبِيَ اللّٰهُ

'Allah bana yeter' (Tevbe 9/129) desem, sonra dünya ve ahirette başka bir şeye yönelsem yüce Allah bana, 'Ey Bayezid! Allah bana yeter, diyerek yalan söyledin. Benimle yetinmedin' der. "

Şöyle rivayet edilir: Bir bedevî, Hz. Muhammed Mustafa'ya [sallallahu aleyhi vesellem] hizmet için geldi ve dedi ki: "Hangi insan daha hayırlıdır?" Hz. Peygamber buyurdu: *"Ömrü uzun ameli de güzel olandır."*^

Şeriat sahibi (Allah Teâlâ), bu itibar gömleğini ve keramet kaftanını karanlık geceler, hatta çok seneler ibadet seccadesinde itaat üzere sabit olan veliler sultanı ve emsalleri için dikmiştir.

"Âşıkların bir nefesi, iki cihanı yakar ve iki ateşi (dünya ve ahiret ateşini) söndürür" sözü bu topluluk içindir ve bu topluluğun sırlarının kâşifi bazı semavî kitaplarda geçen,

أَيُّهَا الصِّدِّيقُونَ بِي فَافْرَحُوا وَبِذِكْرِي فَتَنَعَّمُوا

"Ey sadıklar! Benimle mutlu olunuz ve benim zikrimle nimetleniniz" kelâmıdır..

لِمِثْلِ هٰذَا فَلْيَعْمَلِ الْعَامِلُونَ

"Çalışanlar, böylesi bir kurtuluş için çalışsın" (Sâffât 37/61) haberi, onların mertebelerinin yüceliği ve hallerinin olgunluğundan nişan verir.

Güzel amelin mükâfatını gör ki zamane,

Henüzyıkmamıştır Kisrâ'nın sarayını

İKİNCİ MUKADDİME

Hafız Ebû Nuaym, *Hilyetü'l-Evliyâ'da* şöyle yazmıştır: Sultanü'l-ârifîn Bayezid, Dihistan'ın soylu kimselerinden birinin Harre adlı kızını eş

olarak istemişti. Ebû Nuaym'ın bu rivayetinin doğruluğuna delil, Bâyezid-i Bistâmî'nin, üçüncü mukaddimede geçeceği üzere,

وَعَسٰٓى اَنْ تَكْرَهُوا

"Sizin için daha hayırlı olduğu halde bir şeyi sevmemeniz mümkündür" (Bakara 2/216) meselesinin sırrına vâkıf olmasıdır.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid,

وَلَا تَقْفُ مَا لَيْسَ لَكَ بِهٖ عِلْمٌ

"Hakkında bilgin bulunmayan şeyin ardına düşme" (Isrâ 17/36) -senin ilmin bildiğin gibi değildir- yasağının merkezinden uzak dururdu. Yine,

لَقَدْ كَانَ لَكُمْ فٖى رَسُولِ اللّٰهِ اُسْوَةٌ حَسَنَةٌ

"Andolsun ki Resûlullah, sizin için ... güzel bir örnektik (Ahzâb 33/21) meydanına uyarak, muhaliflere galip gelme topunu çelmişti.

Ahmed-i Muhtâr şeriatının haber ve işaretleri rıza kulağıyla işitildi ki Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem],

مَنْ اَحَبَّ فِطْرَتٖى فَلْيَسْتَنَّ بِسُنَّتٖى وَمِنْ سُنَّتِى اَلنِّكَاحُ

"Islâm'da bekârlık/nikâhı terk yoktur" buyuruyor. Yine Resûlullah

[sallallahu aleyhi vesellem],

اَللّٰهُمَّ اِنَّا نَعُوذُ بِكَ مِنَ الْعَيْمَةِ وَالْغَيْمَةِ وَالْاَيْمَةِ *"Allahım! Açlıktan, susuzluktan, dul kalmaktan sana sığınırım"'*[7] buyurmuştur. Yine bir hadis-i şerifte,

"Kim benim fıtratımı (yaratılıştan sahip olduğum özellikleri) seviyorsa, sünnetlerimi yapsın. Nikâh da benim sünnetimdendir"'[3] buyuruyor.

Yukarıdaki hadislerde Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem], *"İslâm'da nikâhı terketmek yoktur"; "Dulluktan ve şehvetli arzulardan Allah'a sığınırım"* ve, *"Benim fıtratımı seven sünnetime uysun"* buyurmuştur.

Resûl-i Ekrem'den [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle nakledilir:

اِذَا اَتَى عَلَى اُمَّتِى مِئَةٌ وَثَمَانُونَ سَنَةً فَقَدْ حَلَّتْ لَهُمُ الْعُزُوبَةُ

"Ümmetim üzerinden yüz seksen yıl geçtikten sonra onlara bekârlık helaldir.'

Hâsılı, Ârifler Sultanı Bayezid zamanında bekâr olmak helâl değildi. Açıkçası, bid'at rivayet etmeyi noksanlık olarak kabul eden ve sünnet-i seniyyenin bayraktarlığını yapan şeriat ehli, bu hadise boyun eğmiş ve evlenmiştir. Nikâh sünnetini terketmek câiz sayılmamıştır.

İbn Abbas [radıyallahu anh] şöyle nakleder:

لَا يَتِمُّ نُسُكُ الشَّابِّ حَتَّى يَتَزَوَّجَ

"Genç bir kimse evlenmedikçe ibadeti kâmil olmaz. "

ibn Mesud [radıyallahu anh] şöyle der:

"On günlük ömrüm kaldığını bilseydim yine de Allah'ın huzuruna bekâr olarak çıkmaktansa evlenmeyi tercih ederdim."

Cüneyd-i Bağdâdî [kuddise sırruhû] dedi ki: "Ben yemeğe muhtaç olduğum gibi eşe de muhtacım". Bir hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

"Evli bir insanın kıldığı iki rekât namaz, evli olmayan kişinin kıldığı yetmiş rekâttan daha hayırlıdır.

Dahası eş, dünyalık değildir. Müminlerin emîri Hz. Ali [radıyallahu anh], en dindar sahabelerdendi. Kendisinin dört eşi ve on yedi çocuğu olmuştur.

Yüce Allah, Kur'ân-ı Kerîmi ve Kelâm-ı Kadîminde evli olan peygamberleri anmıştır. Derler ki: "Yahya b. Zekeriyya [aieyhimesseiâm] evlenmek istemiş, ancak kadınlara yaklaşmamıştır. İsa [aieyhîsseiâm] gökyüzünden yeryüzüne inince evlenecek ve bir çocuğu olacaktır."

Salihlerden bazıları Bağdat'ta Şeyh Abdülkadir'e [kuddise sırruhû], "Niçin evlendin?" diye sual ettiler. Dedi ki: "Bir süredir evlenme arzu-

sundaydım. Hz. Peygamberi bir gece rüyamda görünceye değin nefsimin direnmesine sabrettim. Bana 'evlen' dedi. Zira güzel bir şekilde sabretmiştim. Yüce Allah sabrımın bereketiyle her biri zengin olan dört eş nasip etti. Mallarını bana, kendi istekleriyle nafaka kıldılar ve ben bunu güzel sabrın meyvesi bildim."

وَمَنْ يَتَّقِ اللّٰهَ يَجْعَلْ لَهُ مَخْرَجاًۙ وَيَرْزُقْهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُۜ

"Kim Allah'tan korkarsa, Allah ona bir çıkış yolu ihsan eder. Ve *ona beklemediği yerden rızık verir*[31] (Talâk 65/2-3).

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'den şöyle naklettiler: "Allah'tan, gönlümdeki kadın arzusunu gidermesini dilemek üzere niyetlendim. Ondan sonra, Hz. Peygamberin Allah'tan dilemediği bir şeyi dilemem caiz olmaz diye düşündüm ve o istekten vazgeçtim. Bu sabrın bereketiyle yüce Allah o arzuyu öylesine gönlümden giderdi ki kadın görmemle duvar görmem aynı oldu."

Buna dayanarak sâlik, her ne zaman kadınlara şehvet duyma ve meyletme istilasına uğrasa ve nefs-i emmâresi nikâh tûfanının ateşini alevlendirmeye başlasa, helâl bir nikâhla kendi nasibini bulmak diler. Halbuki nefis, bunun tam zıddını ister. Din sahibi insan, dinin zıddına bir iş yapmaz.

Mısra

Kâbe puthane oldu, onu temizle.

Hâsılı, bu durumda er kişi Allah'a yönelir ve nefsini kahretmede yüce Allah'tan yardım diler. Ondan sonra nebilerin, şehidlerin, velilerin, sefa ehlinin ruhlarıyla başbaşa kalır. Çünkü bu er kişiler, nefislerinin isteği yerine gelmediği vakit memnun olurlar.

Mısra

Dileğimizin yerine gelmemesidir bizim devletimiz.

Onların yüzü suyu dört bir tarafa dökülür.

Beyit

Veli, kendisinden kurtulan kimsedir

Kendi yüzü suyuna ayak basarak

Dilediği şeylere ulaşmak, tehlikelere oturmak demektir.

Yüce Allah, bu hevesten onun gönlüne sabır ve nefsine kahır keramet ettikten sonra o vakit nefsinin aksince nikâha meyleder.

Avârifü'l-Maârif kitabında "fenâ" bahsinde şöyle yazdığını gördüm:

“Âmir b. Abdullah der ki: Benim korkum yoktur, ha bir kadın görmüşüm ha bir duvar görmüşüm.” Bu söylediği halle, hem Allah’ın emirlerine bağlılık gösterdi hem de yasakladıklarından kaçınmış oldu.

Hâsılı, bu söz ve işaretlerden anlaşıldı ki Sultan Bayezid zâhiren şeriatla, bâtınen ise hakikatle hareket etti. Gece ve gündüzü kendi Salih amelleri için iki binek kıldı, ağyar yaygısını tamamen katlayıp kaldırdı. Âdeten evliya ve enbiyaya uymaktan vazgeçmek mümkün değildir. Sünnet, nikâhı sağlamlaştırarak korunmuş olur; yoksa Hz. Muhammed Mustafa’nın [sallallahu aleyhi vesellem] kendisinden Allah’a sığındığı dulluk ve onun zamanında helâl olmayan bekarlıkla değil.

Bir gün, Allah Resûiü’nün yanına Akkâf b. Bişr et-Temîmî adında biri geldi. Allah Resûlü, *”Yâ Akkâf! Eşin var mı?”* diye sordu. Akkâf, “Hayır” dedi. *“Câriyen var mı?”* diye sordu. “Hayır” dedi. Bunun üzerine Resûlullah şöyle buyurdu:

أَنْتَ إِذاً مِنْ إِخْوَانِ الشَّيَاطِينِ... شِرَارُكُمْ عُزَّابُكُمْ

“O zaman sen şeytanın kardeşlerindensin ... Sizin en şerlileriniz bekârlarınızda.”

Sultanü’l-ârifîn Bayezid, bu mukaddimenin başında adı geçen Dihistanlı Harre ile evlenerek huzur buldu.

Bu Harre, Hatice bint Huveylid'in [radıyallahu anhâ], Kâinatın Efendisi'ne hastalıkları ve acılarında yardıma gayret ettiği gibi, o da eşiyle güzel geçinmeye, Ârifler Sultanı Bayezid'in rızasını kazanmaya, ona vefa göstermeye epey uğraşmış ve çok çaba sarfetmiştir. Şunun aksine ki, "Rivayet ederler ki bir topluluk Hz. Yunus'un [aleyhisselâm] konuğu oldular. Yunus eve giriyor ve çıkıyordu. Eşi, canını sıkıyor fakat o susuyordu. Konuklar, onun bu suskunluğunu garipsediler. Yunus dedi ki: Görüyorum ki garipsiyorsunuz, bunu yüce Allah'tan ben istedim. Dedim ki: Yâ Rabbi! Biliyorum ki bana ahirette azap etmeyeceksin. Bugün bana dünyada bir azap gönder. Bunun üzerine Rabbim, 'Senin azabın falanca kimsenin kızıdır, onu iste' buyurdu. Ben de gidip istedim. İşte o bana gördüğünüz şeyi yapıyor ve ben de sabrediyorum."

Bâyezid-i Bistâmî'nin Harre'den Âdem isminde bir oğlu oldu.

Şiir

"Beniyyü'l-Âmâl kabilesine müjde ver ki onları her nerede olsa çoğalmış görürsün, büyüklerin büyükleri bu kavimdedir."

İnşallahu Teâlâ, amcasıyla aynı adı taşıyan bu Âdem b. Ebû Yezîd Tayfûr b. İsa b. Sürûşân'ın ve oğlu Musa Ebûyezîdân'ın zikri altıncı babda gelecektir.

ÜÇÜNCÜ MUKADDİME

Müminlerin emîri Hz. Ali [radıyallahu anh] Resûlullah'tan [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle naklediyor:

اَللّٰهُمَّ ارْحَمْ خُلَفَائِى الَّذِينَ يَأْتُونَ مِنْ بَعْدِى الَّذِينَ يَرْوُونَ اَحَادِيثِى وسُنَّتِى ويُعَلِّمُونَهَا النَّاسَ

"Allahım, benden sonra gelecek olup hadislerimi ve sünnetimi başkalarına nakleden ve onları insanlara öğreten halifelerime merhamet eyle."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid,

اُطْلُبُوا الْعِلْمَ وَلَوْ بِالصِّينِ فَاِنَّ طَلَبَ الْعِلْمِ فَرِيضَةٌ عَلَى كُلِّ مُسْلِمٍ

"İlim Çin'de olsa bile arayınız. Muhakkak ki ilim her müslümana farzdır" hadisinin hükmünce her müslümana, farz ilimi tam bir şekilde talep etmenin gerekli olduğunu söylemiştir.

Beyit

ilim götürürsen! Allah'ın kapısına

Değil mal mülk, makam, nefis tarafına

Herkimin ilmi yoktur, çıkar yoldan

Kısa kalır eli o saraya ulaşmaktan

İlim iki türlüdür: Farz ilmi ve fazilet ilmi. Farz ilmi, dinin hakkı gereğince insanın bilmesi gereken ilimdir. Fazilet ilmi, ihtiyaçtan fazlasıdır, lâkin Allah'ın kitabına ve Hz. Muhammed Mustafa'nın [sallallahu aleyhi vesellem] sünnetine uygun olan ilimdir. Kitap ve Sünnet'e uygun düşmeyen her ilim, fazilet değil rezalettir.

Âlimler farz ilmi hususunda görüş ayrılığına düştüler. Şeyh Ebû Tâlib-i Mekkî [rahmetullahi aleyh] der ki: "Farz ilmi, İslâm ehli üzerine farz olan beş ilimdir." Dolayısıyla her müslümana, onunla amel etmek farzdır. Onunla amel etmek farz olunca o amelle ilim etmek de farz olur.

Tevhid ilmi de buna dahildir. Zira tevhidin başı, "Eşhedü en lâ ilâhe illallah ve eşhedü enne Muhammeden resûlullah" demektir.

İhlâs ilmi de,

وَمَا أُمِرُوا إِلَّا لِيَعْبُدُوا اللّٰهَ مُخْلِصِينَ لَهُ الدِّينَ

"Halbuki onlara ancak, dini yalnız O'na has kılarak Allah'a kulluk etmeleri... emrolunmuştu" (Beyyine 98/5) hükmünce buna dahildir. Âlimlerden bazıları, aramanın farz olduğu bir ilim de emir ve nehiy ilmidir dediler.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in emrin cemali ve nehyin kemaliyle kalp gözü

öylesine açıktı ki emri yerine getirmede zerre gibi ve yasaklar karşısında yetinmede dağ gibiydi. Çünkü zerrenin özelliği hareket, dağın özelliği hareketsizliktir. Emirlere boyun eğmede hareket edici özelliğe sahip zerre, yasaklardan kaçınmada dağa hareketsizliği öğretmişti. Her an, Allah'ın sırlarından bir sır olan,

وَقَضٰى رَبُّكَ اَلَّا تَعْبُدُٓوا اِلَّٓا اِيَّاهُ

"Rabb'in, sadece kendisine kulluk etmenizi... kesin bir şekilde emretti" **(Isrâ 17/23)** sırrını dillendirip gönlüne nakşetti.

Beyit

Kabullenme Allah dışındaki bir şeyi

Gönlünü ağyardan tamamen çevir

.Allah'ın dışında bir şeye bakarsan

Cebrâii hizmetine gelmeyecektir

Şeyhin basiret gözü, tahkik ve tevfik sürmesiyle sürmelenince, şeriat, tarikat ve hakikati bir araya getiren hadis ilmini aramaya da gayret etmiş ve isnadı (hadis rivayetini) Hz. Peygamber'e ulaştırmış, Resûlullah'ın **[sallallahu aleyhi vesellem],** *'Allahım! Benden sonra gelecek olan halifelerimi esirge"* duasıyla müşerref olmuştur.

Yani, “O bir denizdir. O denize her neresinden gelirsen gel, suyu ihsan ve sahili cömertliktir.”

Şeriat, Allah’a kulluk etmekle; hakikat, Allah’ı müşahede etmekle; tarikat ise makamlarda edebe riayet etmekle tefsir edildi.

Beyit

Seninledir küilî bilgi, sağlamlığı gökyüzünün

Böyiesi sağlam bilgiyle önder olabilmek mümkün

Bir iş ara şeriat gibi, bir iş bil hakikat gibi

Bir iş dile tarikat gibi, sür muradını tabiat gibi

Tabakâtü’s-SûfÎyye sahibi Ebû Abdurrahman Muhammed b. Hüseyin es-Sülemî [kuddise sırruhû] kitabına Ebû Said el-Hudrî’den nakledilen şu hadisi almıştır:

إِنَّ مِنْ ضَعْفِ الْيَقِينِ أَنْ تُرْضِيَ النَّاسَ بِسَخَطِ اللهِ وَأَنْ تَحْمَدَهُمْ
عَلَى رِزْقِ اللهِ وَأَنْ تَذُمَّهُمْ عَلَى مَا لَمْ يُؤْتِكَ اللهُ إِنَّ رِزْقَ اللهِ لَا يَجُرُّهُ
حِرْصُ حَرِيصٍ وَلَا يَرُدُّهُ كُرْهُ كَارِهٍ إِنَّ اللهَ بِحُكْمِهِ وَجَلَالِهِ جَعَلَ الرَّوْحَ
وَالْفَرَجَ فِي الرِّضَا وَالْيَقِينِ وَجَعَلَ الْغَمَّ وَالْحُزْنَ فِي الشَّكِّ وَالسَّخَطِ

“Allah’ın gazabı pahasına insanları memnun etmen, Allah’ın vermiş olduğu rızka karşılık (insanlardan geldiğini düşünerek) insanlara teşekkür etmen,

Allah'ın senin için takdir etmediği bir şey sebebiyle insanları kınaman, yakînin (imanın) zayıflığındandır. Zira Allah'ın (takdir etmiş olduğu) rızkını ne hırslı kimsenin hırsı (erken) getirebilir ne de rızkı istemeyen kimsenin isteksizliği (rızkın gelmesini) önleyebilir. Nitekim Allah, hükmü ve celâliyle kurtuluş ve ferahı, yakîn ve rızada; gam ve hüznü ise şek ve gazapta kılmıştır."

Yüce Şeyh el-Hâfız Ebû Salih Ahmed b. Abdullah b. Abdül- melik el-Müezzin, sûfî şeyhlerden rivayet ettiği hadislerden oluşan *Kitâbü'l-Erbaîn* adlı kitabında şöyle dedi: Nüvâs b. Sem'ân [radıyallahu anh] nakletti: Resûlullah'a iyilik ve günah hakkında sordum. Bunun üzerine şöyle buyurdular:

اَلْبِرُّ حُسْنُ الْخُلُقِ وَالْاِثْمُ مَا حَاكَ فِى صَدْرِكَ وَكَرِهْتَ اَنْ يَطَّلِعَ عَلَيْهِ النَّاسُ

"İyilik (birr), güzel ahlâktır. Günah ise kalbini huzursuz eden ve başkasının muttali (vâkıf) olmasından hoşlanmadığın şeydir."

Mümin kimdir? Dedi ki: Meydana gelen bir kötülükten incinip, kendisinden gelen bir iyilikle mutlu olan kimsedir. Dedi ki: Takva sahibi kimdir? Dedi ki: Şüpheli olan yerde durmasını bilen kimsedir. Dedi ki: İtaatsizlik nedir? Halk zulmederken onlara yardım etmendir. Dedi ki: Hâris (hırslı) kimdir? Dedi ki: Dünyayı haksız yoldan isteyen kimsedir.

Hâsılı, Sultanü'l-ârifîn Bayezid yüce Allah'ın iradesiyle, dünyada aşk şarabı içerek saltanat tahtında cömertlik gören mutlu kimselerden

olmuştur.

Beyit

Bir kadeh şarap sunarsa saki Olur fâni olan her şey baki

Hemen arkasından kurbet tacıyla taçlanıp, bast (ferahlama) süsü ve vuslat elbisesiyle süslenmiştir. O, ilk gençliğinde,

إنَّ الحِكْمَةَ تَزِيدُ الشَّرِيفَ شَرَفًا وَتَرْفَعُ الْعَبْدَ الْمَمْلُوكَ حَتَّى تُجْلِسَهُ مَجَالِسَ الْمُلُوكِ

"Muhakkak ki hikmet, şerefli bir kimsenin şerefini artırır ve köle olan bir kulu padişahlık makamına oturtacak kadar yükseltir" hadisinde rivayet edildiği üzere ilim şerefinin talibi oldu.

Derler ki: "Sultanü'l-ârifîn Bayezid [kuddise sırruhû] büyük âlimlerden ve âlimlerin aradığı kimselerdendi. Öyle ki, 'Fetva sahipleriyle otur, Allah'ın zatını bilenlerle bir arada ol ve her ikisini de bilenlerle karış' sözü, şeriat ehlinden kendisine ulaşmıştır."

Bâyezid-i Bistâmî'den nakledilen, mübarek hasletlerden on menkıbenin bu ilim makamında söylenip yazılması uygundur.

Şeyh Cüneyd-i Bağdâdî'ye [kuddise sırruhû] sordular: "Menkıbe dinlemenin müride faydası var mıdır?" Dedi ki: "Evliya menkıbeleri Allah'ın

ordularından bir ordudur ki müridin gönlü onlarla kuvvetlenir.”

Ona, “Bu söylediğine delilin var mıdır?” diye sordular. Dedi ki: “Evet, yüce Allah’ın,

وَكُلًّا نَقُصُّ عَلَيْكَ مِنْ أَنْبَاءِ الرُّسُلِ مَا نُثَبِّتُ بِهِ فُؤَادَكَ

‘Peygamberlerin haberlerinden senin kalbini (tatmin ve) teskin edeceğimiz her haberi sana anlatıyoruz’ (Hûd 11/120) kelâmıdır. ”

Bayezid’in İlmî Vasıfları

Şeyh Ebû Abdurrahman es-Sülemî [rahmetullahi aleyh] *Tabakâtü’s-Sûfiyye*’sinde şöyle anlatıyor: Bayezid bir keresinde ezan okuyup namaza başlamak için kamet getirilmesini istedi. Saflara baktığında yolcu olduğu anlaşılan bir adam gördü. Yaklaştı ve ona yavaşça bir şey söyledi. Adam ayağa kalkıp mescidden çıktı.

Orada bulunanlardan bazıları adama, “Bayezid sana ne söyledi de mescidden çıktın?” diye sordular. Adam dedi ki: “Ben bir yolcuyum. Yolculuk sırasında su olmadığı için teyemmüm etmiştim. Bir yerleşim yerine ulaşıldığında teyemmümün geçersiz olduğunu unutmuşum. Bayezid gelip beni uyardı ve, ‘Yerleşim yerine varınca teyemmümün hükmü kalmaz’ dedi. O yüzden dışarı çıktım.”

Bu hikâye, mi‘rac kısmında da geleceği üzere, Sultanü’l-ârifîn Ba-

yezid'in ilmine delildir. Dedim ki: Ey Rabbim! Senin bensiz benimle olman benim sensiz kendimle olmamdan iyidir. Dedi ki: O halde şimdi şeriatı gözet, emir ve yasakların sınırlarını aşma ki çabaların benim katımda değer görsün.

Şeyh bundan sonra bir süre âlimlerle bir arada bulunup çeşitli ilimlerden nasiplenince, bu öğrenmelerinin bereketiyle göğsünde bir nur belirdi. İlim ve marifet nurlarının kapıları kendisine açıldı. Kalbinde, Hak erlerinin sevgisi sağlamca yer edindi. Öyle ki her nerede dertli bir gönül adamı, kanaatkâr ve vecd sahibi bir fakr ehli bulsa onlarla sohbet eder ve kendilerine "marifet" sözünü sorardı.

Beyit

Dervişlerin derdini sor; ki hakanlar daima,

Harap yerde saklasalar gerektir hâzineyi

Yolun öncüleri ve dergâhın kutluları olan kimselerin, sürekli olarak gönüllerinde bir yanış, canlarında bir niyaz, kalplerinde bir dert ve yüzlerinde bir toz vardır. Bunun yanı sıra, onların yolunda müjde ve gözdağı vardır. Peşin bir vaat onlar hakkındadır. Cennet, onlar için bir duraktır, amaç değildir. Onlar için Allah dışındaki her şey boş ve değersizdir.

Beyit

Yüce Allah 'ın dışındaki her şey bâtıldır.

Muhakkak ki her nimet gelip geçicidir.

Tasavvuf Yolunda Edebi

Sultanü'l-ârifîn Bayezid ilim arama âleminde olduğu için, sürekli ilim arama nergisini koklayıp ilim topunun peşinde koşmuştur. Kuşkusuz, tarikat ehlinin âdabını himaye etmekte öylesine özen göstermiştir ki bir gün hizmetkârı Ebû Musa'ya, "Kalk! Kendisini velayet sahibi olmakla meşhur eden şu adamla ilgilenmek üzere bizimle gel" dedi.

O adam, zühd ile meşhur bir kimseydi. Sultan Bayezid, onun evine yaklaşınca adam dışarı çıktı ve kıble yönüne doğru tükürdü. Şeyh, ona selâm vermeden geri döndü ve dedi ki: "O, Hz. Peygamber'in [sallallahu aleyhi vesellem] âdabına saygı göstermezken, güttüğü davaya nasıl saygı göstersin?"

Er kişi, murakabe bekçiliğini kendi hareket ve sakinliği üzerine sabitlemeli, şeriat ve tarikata aykırı bir nefes dahi almamalıdır. Çünkü, "Kutlu kimse, zâhiren şeriata uyup, bâtınen hakikati izleyen kişidir. Arınmışlığın sırrı, kendi hakikat ve şeriatına kalben bağlanmaktır."

Beyit

Akıllılar katında açıktır gün gibi

Gafillerin gece gündüzünün uğursuzluğu

Din yolunda ilerle, riyazet eyle

Gafillerin kötü yolundan arındır kendini

Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle buyurmuştur:

"Ben ancak güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim.'[r2B]

Ebü'l-Kasım Kuşeyrî'nin Risâle'sinde, Hüccetü'l-İslâm Gazâlî'nin *Ihyâü Ulûmi'd-Dîn* ve *Kimyâ-yı Saâdet'ine,* Şeyh Şehâbeddin-i *Sühreverdi'nmAvârifü'l-Maârifine,* Şeyh Ziyâeddin Ebü'n-Necîb'in Necib'in Adabü'l-Müridin adlı eserinde ve diğer âlimlerin fıkıh kitaplarında zikrettiği üzere tarikat ehli, şeriatın âdap ve usulüne itikad edip ona tâlip olmuştur.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid, bu âdabın tamamını biliyor ve bütün hallerde onu uygulamaya gayret gösteriyordu. Resûlullah'tan [sallallahu aleyhi vesellem] kendisine ulaştığı üzere ki bir gün (Hz. Peygamber) ağzını misvaklıyordu. Azrâil'in [aleyhisselâm] iş yapma kemerini kuşanmış bir halde geldiğini gördü. Azrâil dedi ki: "Ey Allah'ın habercisi! Ne buyu-

rursun? Döneyim ya da neden geldiysem onu yapayım." Allah Resûlü misvağı ağzından çıkarmayıp, misvaklamaya devam ederek dedi ki: "Ey Azrâil! Biz işimizi yaptığımız sürece sen de işini yap."

Üstat Ebû Ali Dekkâk'ın [kuddise sırruhû] şöyle dediği rivayet olunur: "Kul ibadetle cennete, ibadeti edep ve usulünce yapmakla da Allah'a ulaşır."

Ebû Hâtim-i Sicistânî'den, onun da kendi şeyhlerinden naklettiği üzere, şöyle rivayet ederler: "İman, tevhidin gereğidir. İmanı olmayan kimsenin tevhidi de olmaz. Şeriat, imanın gereğidir. Şeriatı olmayanın tevhidi de yoktur. Edep, şeriatın gereğidir. Edebi olmayanın şeriatı da olmaz, imanı da olmaz, tevhidi de olmaz."

Müridine Verdiği Makam

"Fakih Zâhid" olarak bilinen Hüseyin b. İsa Bistâmî, Bistâm şehrinin müftüsü ve bilgesiydi. Yanında ne zaman şeyhin sözlerinden bahsetseler inkâr ederdi.

Mısra

Bela oku nerede? İşte ben karşısındayım, söyleyin gelsin!

Bir gün,

فَسْـَٔلُوا اَهْلَ الذِّكْرِ اِنْ كُنْتُمْ لَا تَعْلَمُونَ

"Eğer bilmiyorsanız bilenlerden sorunuz" (Enbiyâ 21/7) hükmünce şeyhin huzuruna bir mesele getirip cevap vermesi için ricada bulundu.

Şeyh cevaben şöyle buyurdu: "Sofanızın kemerine koyulmuş falanca kitabın falanca sayfasının falanca satırında bu sorunun cevabı yazılıdır. Hüseyin b. İsa kitabı alıp sağlamasını yaptı, gerçekten de öyleydi. Bundan sonra şeyhin hizmetine girerek müridi oldu. Yanında bulunmak suretiyle velayet ve rivayet sahibi oldu.

Beyit

Ey efendi! Git ve her neyin varsa

Dostluk satın al, hiçbir şeye satma

İş öyle bir noktaya geldi ki velayet sahibi oldu ve şeyh, "Ziyaretimize gelen kimsenin Hüseyin b. İsa'dan destur alması lazım gelir" buyurdu.

O *zaman sevgili tek bir günahla gelir Onun iyilikleri de bin şefaatçi ile gelir.*

Kur'an İlmi

Nûh b. Habîb-i Bedeşî [rahmetullahi aleyh], yüce imamlardan ve devrin şeyhlerindendir. Sultan Bayezid, gençliğinde bir gün onun yanına geldi.

Nuh, öğrencilerine ders okutuyordu. Ayağa kalktı, şeyhe saygı gösterdi ve onu kendi makamına oturttu.

Şiir

Hoş sefa içinde gel ki

O mübarek yüzün güzel olsun

O soru sordu, şeyh hemen cevap verdi. Nûh-ı Bedeşî, onu iki kaşının ortasından öptü, şeyh çıktı. Öğrenciler, "Biz soru ve cevabı anlamadık" dediler. Nuh, "Biz şeyhe iki aşâ (yatsıyla seher) arasında ne yapıyorsun?" diye sorduk. O da şöyle dedi: "Her gece yatsı namazını kıldıktan sonra iki rekât daha namaz kılarım. Fâtiha'dan sonra,

لَقَدْ جَاءَكُمْ رَسُولٌ مِنْ أَنْفُسِكُمْ عَزِيزٌ عَلَيْهِ مَا عَنِتُّمْ حَرِيصٌ عَلَيْكُمْ
بِالْمُؤْمِنِينَ رَؤُفٌ رَحِيمٌ

'Andolsun size kendinizden öyle bir peygamber gelmiştir ki sizin sıkıntıya uğramanız ona çok ağır gelir. O, size çok düşkün, müminlere karşı çok şefkatlidir, merhametlidir (Tevbe 9/128) âyetinden başlayarak sûrenin sonuna kadar okurum.

Ben dün gece Resûlullah'ı [sallallahu aleyhi vesellem] rüyamda gördüm ki aynı şekilde Bayezid'e soru sordu ve Bayezid de aynı cevabı verdi. Hz. Peygamber onu iki kaşının ortasından öptü. Ben de Resûl-i Ek-

rem'den gördüğüm şekilde yaptım.

Bu, Bâyezid-i Bistâmî'nin [kuddise sırruhû] Kur'an okuma (tecvid) yöntemleri ve tefsir inceliklerini de bildiğinin delilidir. Öyle ki fetha (üstün) ile "min enfüseküm" ya da "min eşrefeküm ve efdaleküm" şeklindeki okuyuş Hz. Peygamber'in, Hz. Âişe ve Hz. Fâtıma'nın (Allah onlardan razı olsun) okuyuşudur.

Beyit

Allah için zor bir şey değildir

Bütün âlemi bir kişide toplamak

' Yani, âlemi bir kimsede toplamak, yüce Allah'tan başkası için uygun değildir.

Beyit

İlimdir nimet ü ihsana delil Ne mutlu onu yoldaş edinene

İlmin sürekli dost olduğu kimse, Bayezid'dir bu böylece biline!

Marifet İlmi

Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in kasabasında bir âlim vardı. Şeyhin huzuruna geldi ve,

“Bana senin hakkında garip şeyler anlatıyorlar” dedi. Şeyh de ona şöyle dedi:

“Benim hakkımda duymadığın gariplikler duyduklarından daha çoktur.” Sonra o âlim dedi ki:

“Ey şeyh! İlmin neredendir?” Bayezid,

“İlmimin bazısı sonradan öğrenmedir, bazısı da yüce Allah’ın bağışıdır. Sonradan öğrendiklerim, Hz. Muhammed Mustafa’nın [sallallahu aleyhi vesellem],

مَنْ عَمِلَ بِمَا يَعْلَمُ وَرَّثَهُ اللهُ عِلْمَ مَا لَمْ يَعْلَمْ

‘Kim bildiği ile amel ederse Allah Teâlâ onu bilmediği ilme mirasçı vâris kılar (bilmediklerini öğretir)[129] hadisi vesilesiyledir.”

Ya da şu hadisi örnek veririm:

مَنْ أَخْلَصَ لِلّٰهِ أَرْبَعِينَ يَوْمًا ظَهَرَتْ يَنَابِيعُ الْحِكْمَةِ مِنْ قَلْبِهِ عَلَى لِسَانِهِ

“Kim kırk gün Allah için ihlâslı bir şekilde ibadet yaparsa, kalbinden lisanına hikmet pınarları akmaya başlar. ”

Talep etmek, kazanmanın özüdür. Öyle ki Allah’ın seçkin kullarından biri olan Ebü’l-Kasım Kuşeyrî şöyle der:

Abdurrahman es-Sülemî’ye, “İhlâs nedir?” diye sordum.

0 da, “Ali b. Ebû Said’e ihlâs nedir diye sordum” dedi.

O da, “Ali b. İbrahim eş-Şakîkî’ye ihlâs nedir diye sordum” dedi.

O da, “Muhammed b. Cafer el-Hassâb’a ihlâs nedir diye sordum” dedi.

O da, “Ahmed b. Beşşâr’a ihlâs nedir diye sordum” dedi.

O da, “Ebû Yakub eş-Şürûtî’ye ihlâs nedir diye sordum” dedi.

O da, “Ahmed b. Gassân’a ihlâs nedir diye sordum” dedi.

O da, “Abdülvâhid b. Zeyd’e ihlâs nedir diye sordum” dedi.

O da, “Hasan-ı Basrî’ye ihlâs nedir diye sordum” dedi.

O da, “Huzeyfe b. Yemân’a ihlâs nedir diye sordum” dedi.

O da, “Hz. Peygamber’e [sallallahu aleyhi vesellem] ihlâs nedir diye sordum” dedi,

O da, “Yüce Allah’a ihlâs nedir diye sordum” dedi.

Allah Teâlâ da, *“İhlâs benim sırlarımdan bir sırdır. Onu sevdiğim kullarımın gönlüne koyarım”* buyurdu.

Soru soran âlimin cevabı bir tane değildir. Zira ilim istemek hususunda on üç soru vardır. Arayanlar, çok zahmet çekmeksizin hakikatin sırrına ulaşamazlar. Çünkü lafız ve harfler, manayı anlaşılır kılan saf kaplardır. Sevilenlerden olan kimse şarabın kaynağıyla uğraşır. Hayvan olanlar ise kadehin tutsağıdır. Ariflerin sünnet ve kitabın sırları hakkın- daki anlayışları öyle bir noktaya varmıştır ki zâhir ehlinin kuruntusu o saygın haremin etrafında olmaya cesaret edemez.

Şu hadisin delalet ettiği anlam Allah’ın bir lutfudur:

إِنَّ مِنَ الْعُلُومِ كَهَيْئَةِ الْمَكْنُونِ لَا يَعْلَمُهَا إِلَّا الْعُلَمَاءُ بِاللهِ فَإِذَا نَطَقُوا بِهَا لَا
يُنْكِرُهَا إِلَّا أَهْلُ الْغِرَّةِ بِاللهِ

“Öyle ilimler vardır ki gizli hazine gibidir. Onu ancak Allah ’ı tanıyan (marifet ehli) âlimler bilir. Onlar bu ilimden bahsettiklerinde, ancak yüce Allah’tan gafil olan kimseler bu ilimleri inkâr ederler. ”

Sonra âlim şöyle dedi: “Bizim ilmimizin tamamı, Hz. Peygamber’e [sallallahu aleyhi vesellem], ondan Hz. Cebrâil’e ve ondan yüce Allah’a kadar güvenilir kaynaklara bağlıdır.” Şeyh Bayezid şöyle dedi: “Hz.

Muhammed Mustafa [sallallahu aleyhi vesellem] Allah katında öylesine ilimlere sahipti ki Cebrâil (aleyhisselâm) oraya mahrem bile olamaz."

Âlim, bu sözlerden hiç işitmemiş ve bu kadehten şarap tatmamıştı, bir hayli şaşırdı.

Beyit

Sırlar verilse gerek Hak âşıklarına

Ancak yeni heveslilere verilmemeli

Her ne kadar bıldırcın kuş sayılsa da

Şahinlerin lokması verilmemeli ona

Bu ilim için, kıskançlık hastalığından arınmış bir beden ve dertli gönüle uygun bir nefis lazımdır. Güzel yaratılışında tevhid ahdi nergisinin yetiştiği bir göğüs gerekir. Arzusundan vazgeçmiş bir kalp gerekir. Ruh fesleğeninin, sedefi bahçelerinde yeşerdiği bir ruh gerekir. Allah dışında her şeyden (mâsiva) kesilip Allah'ı müşahede etmeyi seçmiş bir baş gerekir. Âlim,

"O ilmin yolu nasıldır?" dedi. Şeyh şöyle cevap verdi:

"O ilim, veliler için ilham yoluyladır. Öyle ki Musa'nın (aleyhisselâm) annesine,

فَاِذَا خِفْتِ عَلَيْهِ فَاَلْقِيهِ فِى الْيَمِّ

"... Kendisine zarar geleceğinden endişelendiğinde onu denize (Nil nehrine) bırakıver../ (Kasas28/7) ile ilham verdi. Hızır'ın [aleyhisselâm] gemiyi delmesi, çocuğu öldürmesi ve duvarı tamir etmesini ilham verdi."

Ömer b. Hattâb **[radıyallahu anh]** cuma günü Medine'de minberdeyken hutbe okuduğu ve Sâriye'nin Nihâvend'de olduğu sırada, ilham ile, "Ey Sâriye, dağa çekil!" dedi. Dağ, Ömer'in **[radıyallahu anh]** sesini uzak mesafeden Sâriye'ye ulaştırdı, böylece Sâriye dağa kapanarak düşmanlara galip geldi. Sâriye'ye, "Dağa kapanmak gerektiğini nereden bildin?" diye sordular. O da, "Müminlerin emîri Ömer'in sesini işittim ki, 'Ey Sâriye, dağa, dağa!" diyordu" diye cevap verdi.

Beyit

Er kişilerin işi peşinden acele etmek gerek

Zira her nerede mutluluk aradılar, buldular

İlmi Allah İçin İstemek

Sultanü'l-ârifîn Bayezid **[kuddise sırruhû]** şöyle demiştir: "Hz. Peygamberin **[sallallahu aleyhi vesellem]** ilim ve hadislerini istemek, bilgiden bilinene ve haberden haber edilene giden kimseden işitilmemiştir."

Yani itibara niyetlenip saygınlık isteyen bir kimse, bu yönüyle bazılarının katında nehirsiz denize, sabahsız geceye, ilaçsız hastalığa benzemektedir.

إِنَّكَ لَا تَهْدِي مَنْ أَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدِي مَنْ يَشَاءُ

"(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir" **(Kasas 28/56).**

Beyit

Peygamberler aciz kalırken bu manadan Sen niçin vazgeçmezsin bu kavgadan?

Böylece o latife ve marifetlerin vasıtasıyla ve o vazifelerin edasıyla insanın alçaklığı itibara, kötü talihi kutluluğa, uzağı yakına ve ayrılığı kavuşmaya dönüşür. Ancak, bu yeteneği sebebiyle halk kendisine rağbet etsin diye ilmi gururlanıp övünmek üzere isteyen kimse, kendisine cehennem kapısını açar. Zira Resûl-i Ekrem [sallallahu aleyhi

مَنْ طَلَبَ الْعِلْمَ لِيُجَارِيَ بِهِ الْعُلَمَاءَ أَوْ لِيُمَارِيَ بِهِ السُّفَهَاءَ أَوْ يَصْرِفَ بِهِ
وُجُوهَ النَّاسِ إِلَيْهِ أَدْخَلَهُ اللّٰهُ النَّارَ

"Kim ilmi, âlimlerle tartışıp boy ölçüşmek veya avam kimselerle mücadele etmek yahut halkın dikkatini kendine çekmek için tahsil ederse Allah onu cehenneme atacaktır."

Hz. Peygamberden [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle rivayet edilmiştir:

مَنْ اِزْدَادَ عِلْمًا وَلَمْ يَزْدَدْ هُدًى لَمْ يَزْدَدْ مِنَ اللّٰهِ اِلَّا بُعْدًا

“Kimin ilmi artar da Allah’a yakınlığı artmazsa, o kimsenin ancak Allah ’a uzaklığı artar. ”

اَلَّذِينَ اٰمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ طُوبٰى لَهُمْ وَحُسْنُ مَاٰبٍ

"İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir" (Ra'd 13/29).

Beyit

Ey sevgiliden haber getiren ayağı uğurlu haberci!

Sevgilinin inci saçan sözünden başkasını bana söyleme

Ne hoş olur hali İşitmek sevgilinin dilinden

Ya da sevgilinin dilinden işiten kimsenin dilinden

Beyit

Sende hayretler içinde kaldım. Elimden tut Ey hayretler içinde kalanların delili!

Beyit

Altın kaplamaları ateşe götürürler O vakit bakır mıdır altın mı belli olur!

Hakiki miske sahip değilsen konuşma!

Sahipsen de o kokusuyla belli olur.

İlimle Ameli

Sultanü'l-ârifîn Bayezid şöyle dedi: "Otuz yıl gayretle ibadet ettim.

Benim için ilim elde edip onunla amel etmekten daha zor bir iş olmadı."

Beyit

Biz bir zaman kendimizde yok olduk

Kendimizden ve işimizden ayrı olduk

Nurdan kıvılcımlar ortaya çıktı

Biz o nurdan aydınlanmış olduk

Doğruluk ayağını dokuz kat göğün

Tepesine bastık, padişah olduk

Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] şöyle buyuruyor:

فَقِيهٌ اَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ اَلْفِ عَابِدٍ

"Bir fakihi aldatmak, şeytan için bin âbidi aldatmaktan daha zordur."

Yani, "Bir âlim, şeytana karşı bin âbidin yapamadığını yapar." Her şeytana karşı ilimle amel etmek er kişilerin işidir. Taliplerin nârası ve âşıkların yanışı, o bâtıl oklarının hedefini ortadan kaldırma sebebidir.

Şİblî [rahmetullahl aleyh] dedi ki:

"Bir gün pazarda şeytanı gördüm. Dedim ki: 'Ey bedbaht! Müminler Kur'an okuyup lâ havle çekiyorlar ve sen bozguna uğramıyorsun.' Şöyle cevap verdi:

'Ben ancak Allah dostlarının seher vakti gönülden çektikleri ahlarla bozguna uğrarım.'"

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in [kuddise sırruhû] bu beyanla işareti, otuz yıl bekâ halinde olduğuna delildir. Bâyezid-i Bistâmî hazretleri,

اَفْضَلُ الْاَعْمَالِ اَحْمَزُهَا

"Amellerin en faziletlisi meşakkati fazla olandır' hadisini düstur edinmişti. Yüce Allah'ın hizmetinde bu meşakkati şerbet saymıştı.

Beyit

Gencin sıkıntıları, onun erdemliğlnin habercisidir

Ateşin, amberin kokusunu haber verdiği gibi

Beyit

Dostun sıkıntı çekmesi iyi

Öd ağacının ateşte olması iyi

Sâlik ve sıddıkların tamamı marifet ve muhabbet denizinde dalgıçlık ettiler, hiçbiri Arifler Sultanı Bayezid'in [kuddise sırruhû] bineği yanına bile yaklaşamadılar. Onun bineklerinden biri olan "muhabbet-niger", onun her iki haline rıza gösterirdi.

Dahası seçkin kimseler sıkıntı ve zahmet hallerinde, bağış ve nimette bulduklarından daha fazla lezzet ve rahatlık bulurlar.

Beyit

Aşkın zorbalığı, adaletinden;

Yasak olması bağışlamasından daha güzeldir

Sultanü'l-ârifîn Bayezid, söz konusu otuz yıldan sonra fenâ haline

ulaştı. Büyük âlimler ve din yolu muhakkiklerinden bir kısmı, bazı din ilimlerinin fenâ halinde fenâ makamındaki kimseyi ilme yaklaştırmadığını uygun gördüler.

Avârifü'l-Maârifte şöyle anlatılır: Abdullah b. Ömer [radıyallahu an~ hümâ] hakkında bir kimse şöyle anlattı: "Tavaftaydım. Biri ona selâm verdi, o da cevap vermedi. O kimse, ashabın bir kısmıyla birlikte Abdullah'ı şikâyet etti. Abdullah, 'Ben o haldeyken, kendimi kaybetmiş bir şekilde Allah'ın huzurundaydım' dedi."

Hakk'a Yakınlığı

Avârifü'l-Maârif in 51. babı "Müridin Şeyhe Karşı Edebi"dir ve orada şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî [kuddise sırruhû] şöyle dedi: Ebû Ali es-Sindî ile bir arada bulundum. Ben onu din ilimleri hususunda telkin ediyordum, o da bana din ilimlerini öğretiyordu.

Bu, şeyhin ilk zamanlarda din bilimlerini bilmek ve öğretmekte şöhret sahibi olduğunun delilidir. Tıpkı İmam Ahmed b. Hanbel'in, tam bir iradeyle bağlandığı Bişr-i Hâfî'yi sıkça ziyaret etmesi gibi. Ahmed b. Hanbel'in dostlan, "Sen tefsir, hadis ve fıkıhta âlim, hatta söz sahibisin, niçin sürekli onun yanına gidiyorsun, sana yakışıyor mu?" dediler. Ahmed b. Hanbel, "Bu söylediğiniz tüm ilimleri ben ondan iyi bilirim, lâkin o, yüce Allah'ı benden daha iyi bilir ve tanır" dedi.

Beyit

Bir gönül ki mana yolu sırlarından haber verir

Söylediği her ne varsa gönüllerde bırakır tesir

"İman edip iyi işler yapanlara ne mutlu! Varılacak güzel yurt da onlar içindir" (Ra'd 13/29).

Ey sevgiliden haber getiren ayağı uğurlu haberci!

Sevgilinin inci saçan sözünden başkasını bana söyleme.

Ne hoş olur hali işitmek sevgilinin dilinden

Ya da sevgilinin dilinden işiten kimsenin dilinden

Kur'an ve Sünnete Bağlılığı

Sultanü'l-ârifîn Bayezid [kuddise sırruhû] şöyle buyurdu: "Sûfî, Allah'ın kitabı Kur'ân-ı Kerîm'i sağ elinde, Hz. Peygamber'in sünnetini sol elinde taşıyan kimsedir. Dünyayı kuşak gibi beline bağlar, ahireti şal gibi omuzuna atar. Bunların arasından yüce Allah'a yönelir ve tecrîd leb- beykinden dem vurur."

Aynı manada Cüneyd-i Bağdâdî [kuddise sırruhû] şöyle demiştir: "Bu yol, yüce Allah'ın kitabını sağ elinde ve Hz. Peygamber'in sünnetini sol

elinde taşıyan kimseye uygundur. Bu iki mumun aydınlığıyla yürür, ne şüphe toprağına düşer ne de bid'at karanlığına."

O halde, kim bu doğru yolda yürürse hızlıca menzile ulaşır diyebiliriz. Sağ ve solda acele eden, menzile ulaşamaz. Sıradan insanların sağ ve solda acele etmesi bedenendir, seçkin kullarda ise kalben olur. Sağında ahiret ya da solunda dünya olmayan kişi itibar bulamaz.

Beyit

Ruhum için vuslatından başka bir rahat yok.

Kalbim için de sana yakın olmaktan başka güç yok

Beyit

Bizim işimizin temeli ve kuralı yoktur

Senin huzurun olmaksızın hiç fayda yoktur

Sabır ve Şükrü

Ârifler Sultanı Bayezid şöyle dedi: Başlangıçta âlimler, öğrenciler ve marifet ehliyle uzun süre bir arada bulundum. Marifet ilmini elde edince kendi kendime, "Bu kazandığım büyük bir derecedir" dedim. Yüce Allah bana ilim nasip etti, böylece onun dergâhında âlimler ve âriflerin hürmetini gördüm. Onların mertebesini orada müşahede ettim.

Bir süre geceleri namaz kılıp gündüzleri oruç tutan âbidlerle bir arada bulundum, öyle ki sürekli ilk tekbiri imamla getirdim. Onların mertebelerini görünce, aralarında kendime yer olmadığını gördüm. Umutsuzca geri döndüm.

Sonra bir müddet Kabe'yi ziyaret eden hacılarla birlikte oldum. Hacıları da huzurda görmeyince onların arasında da bulunmak istemedim. .

Daha sonra biraz da mücahidlerle bir arada bulundum. Kılıç salladım, kâfir öldürdüm. Ancak kendime onların arasında da yer görmedim.

Şiir

"Ey insanların en adaletlisi! Benim davranışım dışında, düşmanlık şendendir. Düşman da sensin hüküm de sensin."

Beyit

Mademki bütün sırlan bilmektesin

İhtiyacım yok gam kıssalarımı anlatmaya

Sonra dedim ki: "Ey Rabbim! Çaresizliğime acı ve beni, bana zahmet vermeyecek keramet makamına ulaştır." Zira ben orada bu arkadaşlara katılmıyordum.

Yüce Allah bana şöyle ilham etti: "Ey Bayezid! Bizim huzurumuza bizde

olmayıp sana da faydası olan bir şey getir!"

Dedim ki: "Yâ Rabbi! Sende olmayan şeyi ben nereden getireyim."

Dedi ki: "Bende ihtiyaç, yoksulluk, zelillik, acizlik ve ağlama yoktur."

Dedim ki: "Efendim! O topluluğun mertebesini bana gösterdiğin gibi bu sermayeye sahip o kavmin makamını da göster." İcabet etti.

Bakınca onların içinde, aralarında gururlanma, kişisel çekişme, üstün gelme çabası ve birbiriyle uğraşma olmayan az bir topluluk gördüm. İhtiyaç, yoksulluk, zavallılık ve düşkünlükten başka bir şey istemeyeceğime dair söz verdim.

Beyit

Burada eski iredeme gelmişim

Burada "nerede olacağım" sözü nedir ki!

Hâsılı, yüce Allah her gün bana bir başka keramet ve yeni bir şeref vesilesi bağışladı.

Daha sonra şöyle dedim: "İlâhî! Bu makam bana mı özel, yoksa halkın tamamı böyle midir?"

Şöyle buyurdu: "Bu makam, belaya sabreden; ihtiyaç, yoksulluk ve

zorluk içinde bana yakınlaşıp şükreden kimselerindir.”

Beyit

İsteklerinden vazgeçmektir bu yolun azığı

Fakr içinde değil o kimse ki vardır azığı

Görünüşte fakirlik, eşdeğerdir küfürle

Manevi fakirlik (fakr) övünçtür nebîlere

Elini fakrın boynuna koy, sabrı başının altına yastık yap, arzu ve şehvetlerinin önüne geç, dilediklerinin gerçekleşmesi için Cenâb-ı Hakk’ın dergâhında yalvar yakar. Böylece yüce Allah’ın izniyle asıl dilediğine kavuşursun.

BİRİNCİ BÖLÜM

AİLESİ ve ANNESİNE İTAATİ

Bu bölüm, şeyhin annesi, babası, kardeşleri ve atalarından bir kısmının anılması ve annesine itaat etmesi beyanındadır.

Şöyle nakledilir: Bir bedevî, Hz. Peygamber'in huzuruna gelerek şöyle seslendi: "Ey eşraf istiridyesinin parlak incisi ve ey eslâf cömertlik madeninin cevheri!"

Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle buyurdu: *"Ey bedevî! Bu söylediğin lakap, babası Yakub, atası Ishak, atasının atası İbrahim [aieyhimesseiâm] olan Yusuf'a yaraşır."* Allah Resûlü, Hz. Yusuf'un soyunu böylesine övünce, ashabı şöyle dedi:

Şiir

Âşığın kulağı gözünden önce haberdar olur

"Mademki onun asıl soyunu söyledin, bize fazilet meyvesini de anlat ki nasiplenelim." O anda Yusuf sûresi nazil olmuştur.

Burada, ilk olarak önceki üç mukaddimede geçtiği şekilde, yüce dergâha yakın olanların imamı, yüce Allah'ın seçkin kullarından, hakikat bahçeleri erbabının başdefteri ve mâsivadan ilgisini kesmiş şeriat tâliplerinin öncüsü, din kutublarının delili, ârifler ve veliler üzerine Allah'ın hücceti Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in **[kuddise sırruhû]** faziletlerinden bir kısmı, inananlar ve irşad isteyenlere ulaştırılmıştı.

Beyit

Ey kavuşma yeli! Esmektesin,

Can burnuna bir koku getirmektesin

Onun fazileti semâıyla bir sır işittiler, asıl semâma rağbet gösterdiler.

Soyu

Beyit

Ey güzeller padişahı! Söyle kimin ülkesindensin?

Ey gülen gül dalı! Söyle kimin bahçesindensin?

Bu meyve hangi ağaçtan ve bu hisse hangi hazrettendir, dediler.

Cevap budur: "O Ebû Yezîd Tayfûr b. İsa b. Sürûşân b. Mûbed el-Bistâmî'dir."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in atası Mûbed, kavminin hâkimi ve valisi, asrının önde gelen büyüklerindendi. Bayezid hazretlerinin atası Sürûşân, varlıklı ve cömert bir adamdı, fakat Mecûsî idi. Ancak bu güzel hasletlerinin bereketiyle yüce Allah kendisine Islâm'ı nasip etti.

Beyit

İki âlemde de iyilik görür bir kimse Eğer Allah'ın kullarına iyilik ederse

Bu özveri ve ahlâkın sonucunda, Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in soyundaki

güzel ahlâk ve cömertlik, kıyamete kadar baki kalacaktır.

Şiir

Etrafını aydınlatmayan, yeryüzünde bir eser bırakmayan kişi, delikanlı sayılmaz.

Dedesinin Müslüman Oluşu

Beyit

Dünyada iyi addan başkası kalmaz

Her kim iyi bir son istiyorsa bilsin

Sürûşân'ın müslüman olma sebebi, başlangıçta Bistâm halkına İslâmiyet'i getiren kişinin şehir kumandanı sıfatıyla Bistâm'a gelen, şeriat kıvılcımını uyandıran ve İslâm'ın hükümlerini uygulayan Arap asıllı Ebû İbrahim Av olmasıydı.

Bu İbrahim'in oğlu, Sürûşân'la bir arada bulunur ve dostluk ederdi. Babası bu dostluk ve birlikteliği öğrenince oğlunu, "Neden bir Mecûsî ile dostluk ediyorsun?" diye azarladı.

Beyit

Musa'nın nurunu nasıl görsün kör!

Isa'nın konuşmasını nasıl duysun sağır!

Oğul şöyle dedi: "Ey baba! O, güzel hasletlere sahip bir adam. Asla soru soranları eli boş göndermiyor. Konuksever, cömert, ihsanı bol ve bütün işlerinde kusursuz."

Baba dedi ki: "Ona, babam senin misafirin olacak diye haber ver." Oğul, Sürûşân'a haber verdi. O da şöyle dedi: "Gelirse saygı gösterip ikramda bulunmak başım gözüm üstüne." İbrahim gelince Sürûşân yemeği hazırladı. İbrahim, "Eğer dileğimi yerine getirmezsen bu yemeği yemem" dedi. "Ne istiyorsun?" dedi. "Müslüman olmalısın" diye cevap verdi. Sürûşân, kelime-i şehadet getirdi. Müslüman olduktan sonra Kur'an üzerine o kadar gayret gösterdi ki sonunda onu hıfzetti.

Baba ve Annesinin Takvası

Bu Sürûşân'ın liyakatli, doğruluk ve dürüstlükle donanmış İsa adında bir oğlu vardı.

İlmiyle âmil, olgun bir dindardı. Daima âlimler, salihler ve hayırlı kimselerle bir arada bulunurdu. Hicaz'a gitti ve hac vazifesini yerine getirdi.

Hacdan dönüşü sırasında bir ırmağın kenarına oturmuştu ki bir elmanın bahçeden kopup geldiğini gördü. Su, elmayı sürükleyip götürüyordu. Aldı ve elmanın yarısını yedi. Pişman olup bahçe sahibinden

helâllik dilemek üzere bahçeye gitti. Bahçıvan, "Bahçe sahibi Şam'da oturur. Ben bahçıvanım, sahibi değilim" dedi. Bahçe sahibinin adını öğrenip Şam'a gitti ve o adamı buldu. Varlıklı, salih ve güvenilir biriydi. İsa, "Ben bu kadar yolu, yarım bir elma için senden helâllik dilemek üzere katettim" dedi.

Adam, İsa'nın sözünü işitip dindarlığını anlayınca cevaben, "Evimde sağır, kör ve topal bir kızım var, onu nikâhına kabul edersen sana o zaman helâllik veririm" dedi. İsa razı oldu ve yarım elmanın helâlliği için o kızı nikâhına aldı. Kız, İsa'nın evine geldiğinde bütün organları sağlıklıydı.

Mısra

Onun yüzüne benim gözümle bakınız.

Kızı öyle sağlıklı görünce şaşırdı ve babasının dediklerini kıza söyledi. Kız şöyle dedi: "Ben görülmemesi gereken şeyi görmem, duyulmaması gereken şeyi duymam ve gidilmemesi gereken yere gitmem." Bu kız, böylesi övülmüş ahlâkı ve güzel hasletleriyle soylu bir aileye mensuptu. Ataları ve ailesi meşhur şeyhler ve âlimlerden oluşmaktaydı. Kızın adı İzzülâzîz'di. Bazılarına göre Zünnûn-i Mısrî'nin halası, Velîyi Hânî'nin kız kardeşiydi.

Kız İsa'ya teslim edildikten sonra İsa kırk gün ona dokunmadı. Anne ve

babasının evinde yediği yemekten bedeninin temizlenmesini (beklediğini) söyledi..

Şeyh Bayezid annesinin karnındayken annnesi, ne zaman şüpheli bir yerde yemek yiyecek olsa elini yemeğe süremezdi.

Anlatırlar ki annesi şüpheli bir durumda ağzına bir lokma koysa Bayezid, o lokmayı savuşturuncaya kadar annesinin karnında çırpınırdı.

İsa'nın ayağı doğrulukta ve canı aşkta olduğu için, o namus bahçesinde dikilen ikbal fidanı, sonunda,

أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِى السَّمَاءِ

"... kökü (yerde) sabit, dallan gökte olan..." **(İbrahim 14/24)** sağlam bir ağaç olarak yeşerdi.

Mısra

Ey Rabbim! Sahip olduğumuz bu devlet âlemde kimde var?

Bayezid'in Müjdesi

Şöyle nakledilir: Ârifler Sultanı Bayezid doğmadan önce Es- terâbâd'da din büyüklerinden biri rüyasında, Bistâm'da annesinin karnında Ebû

Yezîd adında bir çocuğun olduğunu ve yüce Allah'ın seksen bin meleği o ve ailesi için cennette köşkler inşa etmek üzere görevlendirdiğini gördü.

İsa'nın bu kadından üç oğlu oldu: Âdem, Ebû Yezîd Tayfûr ve Ali. İki de kızı oldu: Biri henüz çocukken vefat etti, diğeri uzun yıllar şeyhin hizmetinde bulundu. Şeyh onu el üstünde tutardı. Üç oğlu da dindarlar zümresindendl. Marifet, hidayet ve inâyetle donanmışlardı.

Şiir

"Zalimleri marifetle ödüllendirip kötülere ihsan ederler, bir kimse onlara zulmederse bağışlarlar, bir kimse kendilerine kötülük ederse ona iyilik ederler. Sanırsın ki Allah, cümle insan içinde, kendisinden korkması için onlardan başkasını yaratmamıştır."

Beyit

Kim O'nun hidayetinin bekçisidir

Ezelden ebede O'nun velayetindedir

Gökyüzünde vurdu ikbal kösüne

Kim ki öncüdür O'nun İnâyetine

Ancak Bayezid ortanca oğuldu, din gerdanlığının ortasındaydı.

خَيْرُ الْأُمُورِ اَوْسَطُهَا

İşlerin en hayırlısı orta yollu olanıdır.''

وَلَتَعْلَمُنَّ نَبَأَهُ بَعْدَ حِينٍ

"Onun verdiği haberin doğruluğunu bir zaman sonra çok iyi öğreneceksiniz" (Sâd 38/88) âyetini yakînen bilme devletinin sahibiydi.

Şiir

"Büyüklüğün yüzü, övdüğümün asker olduğu bir karargâhtır. Hidayet süsü, övdüğümün baş köşesinde olduğu bir meclistir. Onun

37 Ibn Ebû Şey be, *el-Musannef,* **8/246; Beyhakî,** *Şuabü'l-lmân,* **nr. 6601; Aclûnî,** *Keşfü'l-* **Hafâ.nr. 1247.**

yaptıkları dışındakiler cömertlik değil, ona duyulmayan ümit de ümit değildir."

Beyit

Allah dostlan ve din kutublan katında

Marifet, beğenilmiş bir zerredir

Onun himmeti gözünde bütün dünya,

Bir bakışa bile değmeyecek yerdir

Şöyle nakledilir: Sultanü'l-ârifîn Bayezid Mûbedân mahallesinde dünyaya geldi. Daha sonra Vâfedân mahallesine taşındılar. O mahallenin sakinlerinden bir bedevî olan Vâfed, orada oturduğu için mahalleye onun adını verdiler. Günümüzde o mahalleye Bûyezîdân derler.

O mahallede bir mescid vardı, Bâyezid-i Bistâmî orada namaz kılardı. Fakat küçük bir mesciddi. O mescidin yakınında Vâfed'e ait bir samanlık vardı. Bir gece şeyhin hatırına bu mescidin daha büyük olması gerektiği geldi. Aynı anda yüce Allah Vâfed*in gönlüne, o samanlığı mescid yapması ve şeyhin mescidiyle birleştirmesi düşüncesini yerleştirdi. Şeyh bundan epeyce mutluluk duyup teselli buldu.

Şöyle nakledilir: Halk Bayezid'in doğduğu eve saygı ve ihtiramlarından dolayı orada oturmaz sadece namaz kılarlardı. O evin bulunduğu sokakta şeyhin yakınlarından Muallim-i Zergerân adlı biri otururdu. Bedevinin biri, bu Muallim'in konuğu oldu. Muallim ona, "Sarhoşluk verici şeyler içtiğinde o eve gitme, zira İyilerin evi ve hayırlıların konağıdır" dedi. Bedevî, onun öğüdünü dinlemedi. Bir gece sarhoş bir şekilde o evde uyudu. Aynı gece o evden çıplak bir şekilde dışarı fırladı. O evde bulunan neyi varsa yanmıştı.

Şiir

Ey kişi! Bırak artık uyumayı gaflet içinde

Uyku haramdır sarhoş ve baygınların gözüne

Şöyle nakledilir: Ebû Ali Şakîk b. İbrahim el-Belhî **[rahmetullahi aleyh]** hacca giderken yolu Bistâm'a düştü. Orada kaldığı müddet zarfında minberden halka vaaz verirdi.

Günün birinde Bistâm'ın mahallelerinden Kurgan denilen bir mahallede, o mahallenin mescidlerinden bir mescidde -ki o devirde mescid, şehrin toplantı yeriydi- bir toplantı düzenledi. Çocuklar mescidin kapısında oyun oynuyordu. Ebû Yezîd de çocuktu ve o çocukların arasındaydı. Babası ölmüştü, dört yaşlarındaydı. Ara ara mescidin kapısına geliyor ve Şakîk'ın minberde vaaz esnasında söylediği sözlerden bazısını dinliyor sonra gülüp gidiyordu. Şeyh Şakîk **[kuddise sırruhû],**

اِتَّقُوا فِرَاسَةَ الْمُؤْمِنِ فَاِنَّهُ يَنْظُرُ بِنُورِ اللهِ

"Müminin ferasetinden sakınınız; çünkü o, Allah'ın nuru ile bakar"[3] hükmünce şöyle dedi: "Bu çocuk kısa zamanda Allah dostlarından biri olacak."

Şeyhin annesi, bu haberi duyunca mutlu oldu. Onun terbiyesine daha

fazla önem verdi. Kur’an öğrenmesi için bir hocaya gönderdi. Şeyh o denli yetenekliydi ki hocasından bir kez duyduğunu öğreniyor, Kur’an’dan bazı âyetlerin anlamlarıyla ilgili sorular soruyordu.

Bir gün hocasına Lokman sûresinde geçen,

اَنِ اشْكُرْ لِى وَلِوَالِدَيْكَ

"... Önce bana, sonra da anne babana şükret diye tavsiyede bulunmuşuzdur" **(Lokman 31/14)** âyetinin anlamını sordu. Hocası da ona söyledi. Derhal izin alıp evine gitti.

Annesi, “Ey Tayfûr! Bugün çabuk geldin, neden?” diye sordu. Şöyle cevap verdi: “Anne! Yüce Allah’ın kitabından bir âyete rastladım ki yüce Allah bana kendi hizmetinde ve senin hizmetinde olmayı buyuruyor. Ben iki evin hizmetini yerine getiremem. Ya benim için Allah’tan dile hep seninle olayım ya da beni Allah’la bırak ki hep O’nunla olayım.”

Annesi, “Ey Tayfûr! Ben seni Allah’a bıraktım, git hep O’nunla ol” dedi.

Şiir

İğnenin deliği sevilenle geniştin

Güzel yüzü vasfeden kimsenin dili fasihtir.

Beyit

Halk kapısında hep ikiyüzlülük, aldatma, heves var

Sığınacak kapı âlemin efendisidir, o kadar!

Şöyle nakledilir: Şeyh henüz yedi yaşındayken sürekli mükâşefeler denizine dalıyor, müşahede pınarında yok oluyordu. Allah'ı müşahedenin yer edindiği her gözde, diğer bütün müşahedeler, o müşahede ile dağılır gider.

Beyit

Onunla yalnızlığım yok olur; başkasını istemem

Onu kaybedip bir daha görmemekten korkarım

Mısra

Yüzünden başka hiçbir yüzü görmek istemem.

Annesinin gönlü, onda meydana gelen bu hal yüzünden perişan oldu ve Şeyh Şakîk-ı Belhî'nin minberde söylediği sözü beklemeye başladı. Öyle ki bir gece ansızın Şeyh Bayezid yerinden sıçradı ve çöle doğru yöneldi.

Onun durumunu gözleyen annesi de arkasından yola koyuldu.

Beyit

Kişi o vakit delikanlı olur

Ne vakit çöl rüzgârı gibi olur

Şeyh, hayran kalmış bir şekilde gidiyordu ve annesi arkasındaydı. Bistâm'dan güneydoğu tarafına 1 fersaha yakın yol gittiler.

Altı adam görünüp şeyhe selam verdiler. Şeyhin elini tutup bir tarafa götürdüler. Leğen, ibrik ve su getirdiler. Şeyhin elbisesini çıkardılar, beline bir kuşak bağladılar. Şeyh abdest aldı ve gusletti. Beyaz bir hırka getirip şeyhe giydirdiler. Başına külah ve sarık, ayağına bir çift nalın giydirdiler.

Şiir

"Yüce Allah ona büyüklük elbisesi giydirdi. Ne uzundu ne kısa, tam onun boyuna göreydi."

Beyit

Bu âşıklık hırkası yakışır o kimseye

Ki olur on sekiz bin âlemden âzâde

Şeyhi makamına oturttular. Edeple şeyhin karşısına geçtiler, konuşup

dinlediler.

Şeyhin annesi öne çıkıp onlara selâm vererek, “Bu benim oğlum ve ben sizi tanımıyorum” dedi.

Onlar da, “Biz Lübnan dağından onu aramak için geldik. Zamanın kutbu, bizim önderimizdir. O, ölümü yaklaşınca şöyle vasiyet etti: ‘Öldüğümde siz altınız, hep beraber hırkamı, külahımı, sarığımı, nalınımı, şu leğen ve ibriği alıp Horasan tarafına gidiniz. Kum vilayetinde yedi yaşında velayet mertebesine erişmiş bir çocuk var.

Beyit

Senin boyun bahçedeki selvi olsa gerek

Yüzün gökyüzündeki ay olsa gerek

Senin doğuşuna bakınca gördüm ki

Senin tuzağında yüz bin can olsa gerek

Adı Tayfûr, künyesi Ebû Yezîd’dir. Oraya vardığınızda ‘Ey Bayezid’ diye sesleniniz. O duyar ve yanınıza gelir. Bu suyla gusledin; şu hırka, külah, sarık ve nalını ona giydirin. Selâmımı ona ulaştırın. Zira zamanın kutbu ve sizin önderiniz benden sonra o olacaktır.’ Biz, kutbumuzun işaretiyle buraya geldik” dediler.

Annesi ağlayarak, “Ben oğlum olmadan duramam” dedi. “O senin hizmetinde olacak. Biz ne zaman istersek onu bulabiliriz” dediler.

Onlar Şeyh Bayezid’in alnından öptüler ve onu annesiyle aynı yere bıraktılar.

Şeyh Bayezid, onlar gittikten sonra feryat figan ağlamaya başladı. Zira gönül kulağına, “Yüce Allah seni hesap gününden önce bağışladı ve dua etmeksizin sana icabet etti” hitabı geldi. Aynı şekilde Şiblî’den şöyle nakledilir: Ona, “Ariflerin gönlü neye özlem duyar?” diye sordular. “Var olmadan önce ezelde Allah huzurunda adlarının takdir edilmesine” diye cevap verdi.

Annesi, “Ey Tayfûr! Sakin ol” deyince şeyh sakinleşip huzur buldu.

Beyit

Onun takdirinin hükmü bela olmaz

Ne gelirse bağıştan başkası olmaz

Hükmü sopası karşısında top gibi ol

Hem “işittik” hem de “itaat ettik” de

Hakk'ın Hükmü

Yüce Allah'ın kulları üzerinde âdil ve değişmeyen bir kazâ hükmü vardır. Bu hüküm ezelde isim isim takdir edilmiştir. Bu hüküm saadet ya da bedbahtlık olabilir.

O'ndan bir kavim istediler, sonra onları,

مَا يُبَدَّلُ الْقَوْلُ لَدَيَّ

"Benim huzurumda söz değiştirilmez ..." (Kâf 50/29) hükmünce hor ve perişan kıldı.

Mısra

Senin aşkın nefes dahi alamadan öldürür,

Yani, bir kavim kaçıyordu. Sonra itibar nidası ve sebepsiz yardım peş peşe geliyordu. Zira, "Ben sizin leyim, dilerseniz, yoksa siz benim- siniz, isteseniz de istemeseniz de." Çünkü;

ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ

"işte bu Allah'ın lutfudur ki onu dilediğine verir" **(Hadîd 57/21).**

Mısra

Bu âşıklık kurasını ezelde sen çektin.

Bu manada Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in bir beyanı vardır. Öyle ki Şeyh Abdurrahman es-Sülemî'nin *Tabakâtü's-Sûfiyye'sinde* gördüm. Bâyezid-i Bistâmî der ki: Vuslata ermeden önce, O'nu (gerçek anlamda) zikrettiğimi, (tam manasıyla) tanıdığımı, (çok sevdiğimi ve gereği gibi) istediğimi düşünüyordum. Vuslata erdikten sonra, bu dört şeyde yanıldığımı farkettim. O'nun zikrinin, benim zikrimi, marifetinin benim marifetimi, muhabbetinin benim muhabbetimi ve talebinin de benim talebimi geçtiğini gördüm.

Şeyhin kastı şudur: Dediler ki tâlip isteğinde dürüst olunca istenen istendiğinde gelmelidir. Öyle ki öncelikle Tûrisînâ makamı, Musa [aieyhis- seiâm] istekli olduğu için Musa'nın isteğiyle harekete geçti. Öncelikle "kav- seyn" makamı Hz. Peygamber'in aşkıyla ortaya çıktı, o vakit Resûlullah'ın makamına burakı gönderdiler. İlk önce Yusuf'un [aleyhisselâm] güzelliği Ya- kub'un [aieyhîsseiâm] aşkına tâlip oldu, böylece Yakub, aşk kemerini kuşandı.

Buna benzer olarak, müminlerin emîri ve takva sahiplerinin imamı, Allah'ın aslanı, daima galip Ali b. Ebû Tâlib'in [radıyallahu anh] şöyle dediği nakledilir: "Zikir, iki zikir arasında; İslâm, iki kılıç arasında ve günah, iki farz arasındadır." Yani yüce Allah ilk önce lütfedip kulunu

anar ve o zaman kul,

فَاذْكُرُونِى

"... beni anın **...**" **(Bakara** 2/152) makamında Allah'ı anar. Daha sonra o yüzden yüce Allah kulunu,

اَذْكُرْكُمْ

"... ben de sizi anayım" **(Bakara**2/152) âyeti üzerine anar. İkincisi kişi, ilk önce kılıç kullanıp kâfirle savaşır, tâ ki kâfir müslüman olana değin.

Ondan sonra İslâm'dan caymak isterse, onu İslâm'da sabit kılmak için kılıçla tehdit ederler.

Üçüncüsü ise günah işlememek kulun üzerine farzdır. Günah işlerse tövbe etmesi de farzdır.

Benzer şekilde Hz. Peygamberden **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle rivayet edilir:

كُنْتُ نَبِيًّا وَآدَمُ بَيْنَ الرُّوحِ وَالْجَسَدِ

"Ben nebî iken, Âdem ruh ile ceset arasında bulunuyordu."

Yani, nuruyla nübüvvet makamını süsleyen Resûlullah **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle buyurdu: *"Henüz insanoğlu yaratılmadan evvel ben yaratılmıştım."*

Şöyle rivayet edilir: Sultanü'l-ârifîn Bayezid şöyle dedi: "Bir bahçede bizim gibi bir gül açılabilmesi için iki yüzyıl gerekir." Bu "iki yüz", çok yıl anlamına gelse gerektir.

Zira, "mieteyn" (iki yüz) lafzını söylemiş, dolaylı olarak "çok" anlamını kastetmiştir.

Mecazen (kül) olarak, Bakara sûresinde geçmektedir:

كَمْ مِنْ فِئَةٍ قَلِيلَةٍ غَلَبَتْ فِئَةً كَثِيرَةً بِإِذْنِ اللَّهِ

"Nice az sayıda bir birlik, Allah 'ın *izniyle çok sayıdaki birliği yenmiştir"* **(Bakara 2/249).**

Parça (cüz) olarak da Enfâl sûresinde geçmektedir:

إِنْ يَكُنْ مِنْكُمْ عِشْرُونَ صَابِرُونَ يَغْلِبُوا مِائَتَيْنِ

"Eğer sizden sabırlı yirmi kişi bulunursa, iki yüze (kâfire) galip gelirler" **(Enfâl 8/65).**

Hz. Peygamberle **[sallallahu aleyhi vesellem]** diğer peygamberler

arasındaki fark gibi, Bayezid ve diğer evliya arasındaki birinci fark budur. Yüce Allah şöyle seslenir: "Ey iffet özü ve ey saygınlık (hürmet) çeşmesi! Biz seni öyle bir yere indirdik ki yüz yirmi bin peygamber ne kadar cezbeye uğrarsa uğrasın yaratılış bakımından senin mertebene erişemez."

Âlimler şöyle der: Amel senin gayretinledir, cezbe O'nun yardımıyla. Bir zerre cezbe, binlerce mi'rac demektir. Dahası, erenlerin başlangıcı ve sonunu işaret etmektedir. Zira, "mieteyn" (iki yüz) arasında, erenlerden bazılarının sonu; ikinci bölümde ise Cüneyd'in söylediği üzere, Sultan Bayezid gibi bazılarının da başlangıcı vardır.

Annenin Rızası

Şöyle nakledilir: Sultan Bayezid şöyle dedi: Âlimi kural ve kaidelerle meşgul ama Allah'ın kurallarını boşvermiş gördüm. Bense yakınlık, azap ve belalardan hediyeler seçip kabul edilerek şereflenmeyi bekledim. İyice düşününce gördüm ki bir iş bütün işlerin sonu ve işlerin en önceliklisiydi: Annenin razı olması.

Riyâzetler, mücâhedeler ve kurbetin tamamı sırasında aradığım ' şeyi, anne rızasını kazanmaya çalışırken elde ettim. Ezelde,

وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا

"... anne babaya... ihsan edeceksiniz" **(Bakara2/83)** âyetine uymanın yardımıyla Sultan Bayezid'e değer verdiler. Kendisine,

اِنَّا لَا نُضِيعُ اَجْرَ مَنْ اَحْسَنَ عَمَلاً

"... biz, güzel işler yapanların ecrini zayi etmeyiz" **(Kehf** 18/30) kaftanını giydirdiler.

Beyit

Çok var değerli taşlarla süslü kaftan

Kaftanı süsleyecek bedendir lazım olan

Hâsılı, onun gönül bağında,

رِضَا اللّٰهِ فِى رِضَا الْوَالِدَيْنِ

"Allah'ın rızası anne babanın rızasındadır" hadisinin süseni yeşermiş ve kalp bağında,

اَلْجَنَّةُ تَحْتَ اَقْدَامِ الْاُمَّهَاتِ

"Cennet annelerin ayakları altındadır" hadisinin gönül okşayıcı gülü açmıştı. Annesi hayattaydı, gitmemesini söyledi. O da ona hizmet etti.

Şeyhin şöyle dediği nakledilir: "İki kere annemin sözüne uymadım. Her ikisinde de yara aldım:

Birinde annem, 'Tavandan bir parça devaotu (dermene) indir' dedi. Bir miktar indirdim, 'yeterli' dedi. Birazını elimde tutuyordum, yere attım. Sonra pişman oldum. Annemin sözüne uymuş olmak için yerine koymak istedim. Çatıdan düştüm ve epey canım acıdı.

Bir keresinde de bana dedi ki: 'Bir testi al ve su getir.' Ben iki testi aldım. Yolda bir sarhoşla karşılaştım. Beni tartakladı ve testinin biri kırıldı."

Ey aceleci kimse! Öğüdü ganimet bil Bak! Öğüt veren seni hiç sıkıntıya atıyor mu?

Şöyle nakledilir: Şeyhin annesi, kış gecelerinden bir gece ondan su istedi. Hazırda su yoktu. Şeyh su aramak üzere çıktı. Geri geldiğinde annesi uyumuştu. Elinde testi olduğu halde annesi uyanana kadar bekledi. "Tayfûr su getir" dedi. Testi olan eli öndeydi. Annesi testiyi onun elinden çekti. Kış soğuğunda şeyhin elinin derisi testinin kulpuna yapışmıştı. Elinin derisi soyuldu ve testinin kulpunda kaldı. Annesi bu hali görünce, "Ey Rabbim! Ben Tayfûr'dan razıyım, sen de razı ol" dedi.

Beyit

Ona bir şey verirsen, sen bir din ver Rızası üzere kendisine bir yakîn ver

Şöyle nakledilir: Şeyh bir gece evden çıktı. Annesi, "Ey Tayfûr! Kapıyı yarım aralık bırak" dedi. (Yarımdan) eksik ya da fazla olmasın diye sabaha kadar uğraştı. Kapıyı yarım aralık bıraktığında sabah olmak üzereydi. Bu itaatinin bereketiyle marifet, tevhid, kurtuluş ve has kul olma kapıları ona açıldı. Gaybdan kendisine şöyle seslenildi: "Ey Bayezid! O (çektiğin) yorgunluk ve sınava düşen pay şudur:

هٰذَا عَطَٓاؤُنَا فَامْنُنْ اَوْ اَمْسِكْ بِغَيْرِ حِسَابٍ

İşte bu bizim bağışımızdır. İster ver, ister (elinde) tut; hesapsızdır"[1] (Sâd 38/39).

Beyit

Yıllarca canın diledikleri peşinde dolaştık

Dost evde, oysa biz dünyayı dolaştık

İKİNCİ BÖLÜM

HOCALARI ve TALEBELERİ

Bu bölüm, İmam Cafer-i Sâdık (Allah ondan razı olsun) gibi şeyhin hizmet ettiği bazı hocalar, kendisini anlayan bazı büyükler, kendisinden

faydalananlar, rivayet edenler, onu anlamayan bir topluluk, ona mürid olan ve kendisinden birtakım fevâid rivayet edenler hakkındadır.

İmam Sehlegî, *Kitâbü'n-Nûr* adlı eserinde şöyle yazar: "Kendi şeyhlerimin şöyle dediğini işittim: Sultanü'l-ârifîn Bayezid 313 hocaya hizmet etmiştir. Onların sonuncusu Cafer-i Sâdık'tır."

Cafer'in iki olduğunu söyleyen kimse muhakkak surette yanılgıya düşmüştür, bu doğru değildir.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid, gençliğinde doğruluk ve hakikat ehlinden kimselerin çokça hizmetinde bulunmuş,

وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ

. ve seher vaktinde Allah'tan bağış dileyenler (içindir)" (Âİ-Î **İmrân 3/17)** âyetinin öncüsü olan kutubların gönüllerini ziyaret edip bütün kutlu dindarlar ve hayırlı sâliklerin tarikatları imarında tam bir gayret göstermiştir.

Şiir

"Yeryüzünde olduğum sürece size kavuşmaya çabalayacağım. Doğrusu siz padişahlarsınız ve maksadınız tek yönlü değildir."

Çocukluk ve olgunlaşma dönemi, Mâlik b. Enes'in üstadı Nâfi', Mâlik b.

Enes, Ebû Hanîfe, İbn Cüreyc, İbn Şbû Leyla, Alkame, Süfyân-ı Sevrî, Davud-i Tâî, Fudayl b. İyâz, Abdullah b. Mübârekgibi büyük zatlarla aynı çağa denk gelmektedir. Bu isimlerin bazılarından istifade etmiştir.

Ancak gaybda kendisi için hazırlanan o örtülü kadın, henüz örtüsünü açmamıştı.

Şiir

"Muhakkak ki yeni ayın artıp gelişmeye başladığını görüyorsan kısa bir sürede on dördüncü gecenin ayı (dolunay) tamam olacak demektir."

Nitekim Hz. Peygamber de **[sallallahu aleyhi vesellem]** vahiyden önce Hz. Hatice'nin **[radıyallahu anhâ]** yanında ücretli olarak çalışmış, Şam tüccarlığıyla kanaat etmişti.

Bâyezid-i Bistâmî de herkese bir şey sorar ve,

اَلنَّاسُ مَعَادِنٌ كَمَعَادِنِ الْفِضَّةِ وَالذَّهَبِ

"İnsanlar altın ve gümüş madenleri gibidirler" der ve onlardan nasiplenirdi.

Beyit

Her nereye gitsem dostu sorarım

Her kimi görsem bir haber sorarım

Nitekim yüce Allah âyette şöyle buyuruyor:

قُلْ لَآ اَسْـَٔلُكُمْ عَلَيْهِ اَجْرًا اِلَّا الْمَوَدَّةَ فِى الْقُرْبٰىۜ

"De *ki: Ben buna karşılık sizden akrabalık sevgisinden başka bir ücret istemiyorum"* **(Şûra 42/23).**

Hadiste de şöyle buyrulmuştur:

مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ اٰلِ مُحَمَّدٍ مَاتَ شَهِيدًا اَلَا مَنْ مَاتَ عَلَى حُبِّ

مَاتَ عَلَى السُّنَّةِ وَالْجَمَاعَةِ

"Kim Muhammed'in ailesine sevgi besleyerek ölürse şehid olarak ölür. Dikkat edin! Kim Muhammed'in ailesine sevgi duyarak ölürse o kimse Eh!-i sünnet ve'l-cemâat üzere ölmüş olur. "

Ansızın, "Muhakkak ki aşk garip bir iştir" hükmünce İmam Cafer-i Sâdık'ın **[kuddise sırruhû]** aşk ateşi, İlâhî iradenin lutuf ocağından Bayezid'in yanmış gönlünün ortasına düşüp oraya yerleşti.

Şiir

"Onun aşkı, bana aşkı bilmezden evvel geldi. Onun aşkı gönülden diğer

her şeyi boşaltıp oraya yerleşti.”

Yakînden bir azık ve şevkten bir göç düzdü. Her âşığın emel kâbesi olan İmam Cafer-i Sâdık’a yöneldi. Bir süre hizmet makamında durdu, bir arada bulunma vergisini ödedi. Onun hakkında gereğini yerine getirdi. Öyle ki büyük âlimlerden Mevlânâ FahreddÎn-i Râzî *Erbaîn Kelâm* (Kırk Söz) adlı eserinde, "Şeyhlerin en faziletlisi ve onlara derece bakımından üstün olan Bâyezid-i Bistâmî’dir. (Çünkü) O Cafer-i Sâdık’ın evinde saka (sucu) idi” yazdı.

Beyit

Ey gönül! Sevgilinin tuzağına tutsaksan can sözü etme

Sultanla olmayı diliyorsan, kapıcıya hizmet etme

Bir gün İmam Cafer-İ Sâdık **[kuddise sırruhû]** şöyle dedi: “Ey Bayezid! Şu kitabı raftan indir”. Şeyh, “Hangi kitabı?” deyince imam, “Bir süredir benimle bir aradasın, şu rafı görmedin mi?” dedi. Şeyh, “Hayır, benim rafla işim ne? Önüne baş koydum, baş kaldırmak ne haddime! Zaten etrafı seyretmeye gelmedim ki” cevabını verdi.

Beyit

Bizim için padişahın bakmak yüzüne

Daha hoş gelir bakmaktan aya güneşe

Seni görüyorum nereye baksam

Başkasını görmem nereye baksam

İmam Cafer ona bakıp şöyle dedi: "Ben bir mücâhede ve bir müsaade görüyorum. Mücâhede, kulun yol alması; müsaade ise Allah'ın yardımıdır. O halde, mücâhede sahibi yol ala ve müsaade sahibi uçup gide. Ey Bayezid! Giden ve uçan erişir. Sen mutluluk kanadıyla uç, Bistâm tarafına git ve halkı Allah yoluna davet et." Şeyh, "Bir elbise ve bir arkadaş ver" dedi. İmam Cafer b. Muhammed es-Sâdık kendi cübbesini ona giydirdi ve kendi öz oğlu İmam Muhammed b. Cafer'i onunla yolladı. Şeyh, İmam Muhammed'le Bistâm'a geldi. Henüz şeyh hayattayken İmam Muhammed vefat etti. Şeyh onu, günümüzde kümbeti olan makamda toprağa verdi, sürekli türbesini ziyaret etti.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şeyhlik/yaşlılık zamanında bir topluluk onu buldu ve ömrünün sonuna kadar kendisinden faydalanıp rivayet naklettiler. O günlerde, kendisiyle aynı dönemde yaşamış bir topluluk onun müridi oldular, kendisini bulamadılar. Ondan sonra gelip müridi olan bir topluluk kendisinden birtakım fevâid rivayet ettiler. Biz bu topluluklardan bazısını, yüce Allah'ın izniyle bu kitapta anacağız.

Hilyetü'l-Evliyâ sahibi Ebû Nuaym el-İsfahânî şöyle rivayet eder:

Ebü'l-Hasan el-Mervezî'nin şöyle dediğini işittim: Bâyezid-i Bistâmî'nin nikâhlı eşi Harre-i Dihistaniyye'nin şöyle dediğini işittim: "Bayezid'in şöyle dediğini işittim: Nefsimi biraz ibadet etmesi için davet ettim, kabul etmedi. Onu bıraktım ve Allah'a yöneldim."

Şeyhin annesine şöyle sorduğu nakledilir: "Benim terbiyemde ne kusur ettin ki bazı zamanlar ibadetimden zevk almıyorum?" Annesi dedi ki: "Çocukken ağlıyordun, komşunun bir parça sütlü ekmeğini izinsiz ağzına attım. Bundan başka bir kusur bilmiyorum." Şeyh bu durumu telafi edene kadar bir hayli mücâhedeye girişti.

Beyit

Hayat suyu karanlığın içinde

İnci denizde, hazine harabede

Şöyle nakledilir: Şeyh, İmam Cafer'in [kuddise sırruhû] yanına geri döndüğünde annesinden izin isteyip hacca gitti. Hacdan sonra bir kafileye rastladı. Bistâm'a şeyhin yolda olduğu haberi ulaştı.

Beyit

Ya cennet bahçesi ya da bir haber dosttan

Ya cennet kokusu ya da bir esinti yârdan

Şehir halkı hep birlikte karşılamaya çıktı. Durum şeyhe mâlum olunca kafilesinden önce geceleyin Bistâm'a geldi. Evinin kapısına vardı. Annesi, abdest almış seccadenin başında durarak Hz. İbrahim'in [aieyhtsseiâm],

فَاجْعَلْ اَفْئِدَةً مِنَ النَّاسِ تَهْوِى

"... Artık sen de insanlardan bir kısmının gönüllerini onlara meyle- dici kıl..." **(İbrahim 14/3?)** niyazı üzere ve Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem],**

يَا عَلِىُّ قُلِ اللّٰهُمَّ اجْعَلْ لِى عِنْدَكَ عَهْدًا وَاجْعَلْ لِى فِى صُدُورِ الْمُؤْمِنِينَ مَوَدَّةً

"Ey Ali! De ki: Allahım, benim için katında bir ahid kıl ve müminlerin kalbinde benim için bir sevgi yerleştir" sözü üzere şöyle diyordu: "İlâhî! O garibime göz kulak ol. Onun sevgisini tarikat şeyhlerinin ve müminlerin göğsüne sağlamca yerleştir." Bunu işitince ağlamaya başladı. Kapıyı çaldı. Annesi, "Kimdir?" deyince, "Garibin" cevabını verdi.

Beyit

Kulağım sever senin güzel sesini

Can satmaktayım senin güzel sesine

Annesi de ağlamaya başladı. Kapıyı açtı ve, "Ey Tayfûr! Ayrılığında o denli ağladım ki gözlerim bozuldu, yokluğunda iki dizim üstüne o denli oturdum ki iki büklüm oldum. Ben yaşadığım sürece yanımda ol" dedi.

Ey can rahatı! Yaralı gönlüme kastetme!

Ondan sonra şeyh çoğu zaman Bistâm'da oturdu. Yanındakilerden bazılarının çocukları, Bistâm'ın ve Damgan gibi civar şehirlerin bazı seçkinleri yanına geldiler. Bazıları yanında kaldılar, bazıları da ziyaretten sonra geri döndüler. Şeyh Sultan Bayezid'den duydukları birtakım faydalı söz ve işleri rivayet ettiler. O hayırlı ziyaretçiler ve gezgin râvilerin dışında bin mürid de Ahmed Hadreviyye ile şu seçkin beytin mazmunu gereğince şeyhin ziyaretine geldiler:

Beyit

Sekiz cennet, yedi yıldız, altı yön ve beş duyu

Dört unsur, her üç nefs, her iki âlem ve tek Allah!

Burada zikretmek gerekir ki ikinci mukaddimenin sonunda adı geçen Ebû Musa Bayezid ismi, altıncı bölümde tekrar geçecektir.

Ebû Musa Hadim

Ebû Musa Hadim b. Âdem b. İsa b. Sürûşân b, Mûbed eİ-Bistâmî ki

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in erkek kardeşinin oğlu ve onun has hizmetkârıydı. Çokça hizmetinde bulunup mücâhede etmesi ve şeyhin terbiyesini alması sebebiyle öyle bir dereceye ulaştı ki ancak sıddıklar ve abdallar onun olgun halinin farkındaydı. Mübarek hatırından, Ebû Musa'nın bilmediği yahut ondan gizli hiçbir şey geçmezdi.

Şöyle nakledilir: Bir gün Ebû Musa'nın hatırından, "Benim şeyhin sırlarını bilmemem gerekir, zira bu hürmetsizlik olur" diye geçti. Şöyle dua etti: "Allahım! O mertebeyi benden geri al." Bu söz şeyhlerin şeyhine ulaştı. Şöyle dedi: "Yüce Allah kendi verdiğini geri almaz." Ancak bu mana gizli kaldı. Şeyhin vefatından sonra bu sır yayıldı. Ebû Musa hayırlılar ve kutlular (evtâd u ahyâr) sayesinde önceki karardan haberdar oldu.

"Âlemden yüksek perdeler ve o perdelerde ehil olmayanların gözüne gizli olan sırlar vardır."

Şöyle nakledilir: Ebû Musa Hadim, başlangıçta kadınlardan öylesine sakınırdı ki yolda giderken karşıdan gelen, bir kadın görse yolunu değiştirirdi.

Bu nedenle şeyh bir gün kendisine, "Ey Ebû Musa! Seni iki beşiğin arasında görüyorum" dedi. Öyle ki Allah, Ebû Musa'ya ikiz oğul verdi. Bir gün kısa bir süreliğine anneleri evden çıkmıştı, çocuklar beşikte ağlamaya başladılar. Ebû Musa iki beşiğin arasında oturmuş bir vaziyette

beşikleri sallıyordu. Şeyhin kerametini hatırladı, kabri başına giderek feryat etti.

Şöyle nakledilir: Ebû Musa mutlu olduğu vakitlerde şu rubâîyi okurdu:

Rubâî

Senin gibi alımlı sevdiği olanın

Mutluluk dalı daima meyveyle dolu

Bu yolda hizmeti layıkıyla yaparsan

Ayağını bastığın yerdedir başım benim

Şöyle nakledilir: Ebû Musa, ölümcül bir hastalığa tutulunca mezarcıya şöyle vasiyet etti: "Eğer ölürsem mezarımı şeyhin mezarının dibine kazın. Yeryüzünde şeyhle aynı seviyede ya da o benden daha aşağıda uyumasam gerektir. Böyle yapmazsan edepsizlik olur." Mezarı kazdıklarında Şeyhin kabrinden bir tuğla düşüp mübarek ayağına geldi. Ebû Musa'nın başını şeyhin ayağı tarafına koydular.

Beyit

Elimizi tut, Allah Allah, aman!

Çünkü senin ayağına baş koyduk.

Şiir

Bir gün can benden ayrılır

Defterimde kalmaz senin adından başkası

Efendim! Sen benim tutmasan da başımı

Senin avucunun toprağıdır bana baş tacı

Bin can, ilk olarak putları kıran, boynuna put asılı bir şekilde ölüp mezara indirilmekten rahatsız olan kimseye feda olsun.

Efendiler Efendisi'ne denildi ki: "Halkın yanına giderken velayet sancağı ve peygamberlik alametiyle git. Tekrar bizim yanımıza gelirken kulluk elbisesi ve dervişlik hırkasıyla gelirsin."

Şöyle nakledilir: Ebû Musa dedi ki: "Şeyhin sırlarından dört yüz sözü mezara götüreceğim. Çünkü onları söyleyebileceğim ehil kimse hiç bulamadım."

Yine Ebû Musa şöyle dedi: Keşke şeyhin ona hizmet edecek benden daha iyi bir hizmetçisi olsaydı diye düşündüm. Şeyhin sır incilerine, tıpkı gönlü gibi, inci kutusu olurdu. Daha düşüncemi bitirmemiştim ki şeyh sırren durumu anlayıp, "Ey Ebû Musa! Bize hizmetçi olarak sen yetersin" dedi.

Şöyle nakledilir: Şeyh bekâ âlemine gidince Esterâbâd'da Musa adında dindar bir adam vardı, şeyhi rüyasında görünce şöyle sordu: "Ey Sultanü'l-ârifîn Bayezid! Ziyaretine gelen insanlar var ve sen bu dünyadan gittin. Sana iyilik yapmak isteyen insanlar var, yapamadılar. Senden marifet sözünü dinlemek isterlerdi, dinleyemediler." Şeyh şöyle dedi: "Benim ziyaretime gelmek isteyen, bana iyilik yapmak isteyen ve benden marifet sözleri işitmek isteyen kimseye söyle Ebû Musa'yı ziyaret etsin, ona iyilik yapsın ve ondan marifet sözü dinlesin. Böylelikle yetmiş kez beni ziyaret etmiş, bana iyilik yapmış,ve benden marifet sözü dinlemiş olur."

Bu yetmiş sayısı mübalağa yoluyladır. Tevbe sûresinde,

اِسْتَغْفِرْ لَهُمْ اَوْ لَا تَسْتَغْفِرْ لَهُمْۜ اِنْ تَسْتَغْفِرْ لَهُمْ سَبْعِينَ مَرَّةً فَلَنْ يَغْفِرَ اللّٰهُ لَهُمْۜ

"(Ey Muhammed)! Onlar için ister af dile, ister dileme; onlar için yetmiş kez af dilesen de Allah onları asla affetmeyecek" **(Tevbe** 9/80) şeklinde geçtiği üzere Araplar'da "seb'ûne" (yetmiş) sayısı, sayı olarak en son noktanın ifadesidir. O halde mana, "Onlar bağışlanmayacak, mübalağayla tövbe etseler dahi" olur.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in bu sözü, Ebû Musa için oldukça şeref vericidir. Yani o, sürekli,

إِيَّاكَ نَعْبُدُ *"Yalnız sana kulluk ederiz..."* **(Fatiha 1/5)** âyetinden mücâhede kemerini kuşanmış ve "وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ" *Yalnız senden medet uma*

rız" **(Fatiha 1/5)** âyetinden müşahede tacını takmış olduğu için, elbette ona yapılmış iyilik bana yapılmış iyilik demektir.

Şöyle nakledilir: Arifler Sultanı Bayezid birine, "Mümin mi yoksa müminsever mi daha iyidir?" dedi. O kimse, "Şeyh daha iyi bilir" dedi. Şeyh (Allah ruhunu kutsasın) şöyle dedi: "Bir kimse hem mümin hem de müminsever olmalıdır. Bu Ebû Musa, hem mümin hem de müminsever olan kimselerdendir." Ebû Musa şöyle dedi: "İnsan ölmeden evvel yüce Allah'ın huzuruna çıkmaz, derler. Ben derim ki Allah'ın huzurunda olmayan kimsenin yaşamında ne lezzet vardır ki!"

Beyit

Kendinden daha temiz bir topluluk görünce

Seninle yeryüzünde ancak, göklerden de yüce

Yüce Allah'ın huzuruna el açmışken

Ondan başkası değil dünyayı hor gören

Ahmed-i Hâdim’in şöyle dediği nakledilir: Bir gün adamın biri Ebû Musa’yı kınadı. O adamla tartışmaya başladım. Ebû Musa’ya söyledim ve, “Yüce Allah onu taş etsin” dedim. Ebû Musa, “Neden bir mümin için böyle bir dua ediyorsun? Şu an mademki bana söyledin, yaşadığım sürece onun için hayır duada bulunmam şarttır” dedi.

Beyit

Elini kesene altın bağışla

Ayağını kıran için başını ver

Sana zehir verene şeker ikram et

Senden soğuyana sen yakınlaş

Böylece ayrılık ve kavuşmadan bir habere,

Güzel ahlâktan sahip ol bir deftere!

Şeyhin şöyle dediği nakledilir: “Bir kalp, Ebû Musa’nın kalbi gibi olsa gerektir, zira ondan bir kötülük gelmez.” Şeyhlerin şeyhi şöyle dedi: “İşte o kalp gerçek bir kalptir, çamur parçası değildir.”

Beyit

Bir gönül çamurdan arınmış olmalı ki layık olsun Allah’a

Zira her külhandan yüz kirlilikle beraber gelir bir gül bahçesi

Ebû Musa'dan şöyle nakledilir: Kıyametin ertesi günü bir adamı,

وَسِيقَ الَّذِينَ كَفَرُوا إِلَى جَهَنَّمَ زُمَرًا

"O küfredenler, bölük halinde cehenneme sürülür" (Zümer39/71) hükmünce alçaklığı ve ihaneti yüzünden cehenneme ve bir adamı da,

وَسِيقَ الَّذِينَ اتَّقَوْا رَبَّهُمْ إِلَى الْجَنَّةِ زُمَرًا

"Rab'lerine karşı gelmekten sakınanlar ise bölük bölük cennete sevkedilir..." (Zümer39/73) hükmünce, ağırlayıp ikramda bulunmak üzere cennete götürürler. Cehennemlik adam, "Böylesine ağırlayıp ikramda bulunarak cennete götürdükleri o şahıs kimdir?" der. "Falancadır" derler. Der ki: "Ben dünyada onun adını işitmiştim." Yüce Allah bu sesi cennetlik olanın kulağına ulaştırınca cennetlik olan duraksar. Der ki: "Ey Rabbim! Dünyada benim adımı işitenleri bana vermezsen ben gitmiyorum." Ona şöyle seslenilir: "Onu sana bağışladım, elini tut ve kendinle beraber cennete yükselt."

Mısra

Ey can! Cennet, sevdiklerinle bir arada olmaktır.

Said-i Râî

Bu Said'in türbesi Bistâm şehrindedir. O, Bistâm vilayetinde, İstâ- dec köyü civarında bir kabiledendi. Çok koyunu vardı. Tövbe etmesinin sebebi şöyledir: Bir kadına âşıktı. Karlı bir gecede kadın onunla birlikte olmaya söz verdi. O gece, kadının evinin kapısında sabaha kadar kaldı.

Üzerine kar yağıyordu. Amacına ulaşmadı. Seher vakti ezelî irade kutusundaki yüce cezbelerden bir cezbe onun kalp gözüne ulaştı ve av oldu.

Beyit

Beni o sarhoş bakışın oku öldürmekte

O halde ne gerek var kılıç çekmeye?

Sevgilim başkalarını çağırdığından beri

Artık yakın bilmem dünyadaki kimseyi

Üzerine, Allah'ın lutuf rüzgârı esti, pişmanlık yağmuru yağdı. Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in hal diliyle şöyle seslendiğini işitti: "Ey Said! Bu makamda, bir cezbeyle bir Mecûsî'yi kıymet sahibi ederler, Fudayl gibi bir eşkıyayı yola getirirler, Şiblî gibi bir görev adamını tarikat pîri ve gerçeğin öncüsü yaparlar. Bu yolda artık oyalanma."

Beyit

An olur er kişilerle Allah yoluna koşarız Eşikten bir adım atar, Keyvan'[149] *aşarız.*

Yol alırız, Allah'ın huzurudur kastımız

Evi terkeder, Allah'ın Kabe'sine koşarız.

İtaat edenin ibadeti varsa, günahkârın da tövbe ve pişmanlığı vardır. İbadetin karşılığı cennetse, tövbenin karşılığı da İlâhî aşktır ki,

إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ

"... Allah, tövbe edenleri de sever..." (**Bakara** 2/222) hükmünce Bayezid'in dergâhına yöneldi. Mescidin kapısına geldiğinde Sultan Bayezid tekkeye gitmişti. Başını mescidin eşiğine koydu, uyku kendisine galip geldi. Sultan Bayezid gelip onu uyandırana kadar uyuyakaldı. Bundan önce hatırına gelen şeyi düşündü. Öyle ki gaflet insanoğlunu kuşatmıştır. Ulu kimselerden biri bizimle olsaydı bir arada olmaklığımız kendisine faydalı olur, diye düşünmüştü. Bu düşüncesi etkisini gösterdi. Sultan onu yetiştirdi. Böylece o, yüksek mertebelere ve yüce makamlara ulaştı. Birçok müridi oldu.

Ammî Haşan Direzcî-i Bistâmî

Onlardan biri Ammî Haşan Direzcî-i Bistâmî idi ki şeyhler şeyhi Ebû Abdullah-ı Dâstânî'nin **[kuddise sırruhû]** hırka pîriydi.

Said-i Mencûrânî

Bu Said, çoğu zaman Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in hizmetinde olmuştu. Onun sözlerini kaleme alırdı. Said, günlerden bir gün, bir keramet diledi. Şeyh, Said'e bir çobanı göstererek, "Senin oraya gitmen gerekir, zira o misafirsever bir ev sahibidir" dedi. Mencûrânî oraya ulaştığında, çoban namaz kılıyor ve kurt, onun koyunlarını koruyordu. Namazını bitirince, yanında bir kilim olduğu halde gelerek kilimi ırmağın kıyısına serdi. Oturdular ve yemek hazırladılar.

Said-i Mencûrânî denemek için ondan bir salkım üzüm istedi. Çobanın elinde bir değnek vardı. Onu ikiye ayırıp yarısını ırmağın kıyısındaki Mencûrânî'nin tarafına ve diğer yarısını kendi tarafına batırdı. O anda değnek yeşillenip yüce Allah'ın izniyle üzüm verdi.

Mencûrânî'nin tarafındaki üzüm siyah ve acı, çobanın tarafındaki üzüm ise beyaz ve tatlıydı. Mencûrânî, "Bu ayrımın sebebi nedir?" diye sordu. Çoban, "Sen istediğin, bense istemediğim için" cevabını verdi. Bize istemediğimizi verdiler, sana ise istediğini. Bizimki Allah vergisi, seninkisi ise sonradan kazanmadır. Kökü âlemlerin Rabb'inin aşkıyla

beslenen ağacın meyvesi böyle tatlı olur. Kökü, arzu ve heves toprağıyla imtihan edilmiş ağacın meyvesi de böyle acı olur.

Mencûrânî, ayrılırken çobandan kilimi istedi. Çoban şöyle dedi: “Kilimi, onu iyi koruman şartıyla veririm, onu kaybetmeyeceksin.” Mencûrânî, “Mümkündür” dedi. Kilimi kendisine verdi. Bir süre sonra denk düştü, Hicaz yolculuğuna çıktı. Bir süre Mekke’de kaldı. Bir gün, bir iş sebebiyle Arafat’a gitti. Geri döndüğünde kilimi bulamadı. “Âh hırsız, kilimi götürdü” dedi. Bistâm’a dönüp çobanın yanına varınca kilimin orada olduğunu gördü.

Said-i Sincinî

Sincin, Gürcan’a bağlı bir ırmağın sınırındadır. Onun türbesi aynı yerdedir.

Sultanü’l-ârifîn Bayezid [kuddise sırruhû] Said’e, “Kendisinden demir elde edilen taş nasıl olur?” diye sordu. Said, kendi köyünden Şeyh’in hizmetine geldiği zaman büyük bir taşı cübbesinin yenine koymuş ve

şeyhin huzuruna getirmişti. Kırmızı bir taştı, günümüzde şeyhin mezarının di bindedir. Kabrini ziyaret edenler kendisiyle bereket ararlar.

Muhammed-i Râî

Muhammed, Şeyh Bayezid’in güzel terbiyesiyle büyük mertebeye

ulaşmıştı. Daima şeyhin keramet ve makamlarını anar, devamlı onları söylerdi.

Beyit

Seni anmanın hoşluğudur bize hayat veren

Yoksa aşkınla hem can yandı hem de ten

Halkın bakış açısı ve inançları farklı olduğu için, bazıları o sözleri inkâr ettiler. İnsanların inkârı şeyhe ulaştı. Şeyh şöyle buyurdu: "Eğer sırları yayarsan bir dahaki sefer develere söyle. Zira onlar, Jn kâr edenlerden daha ehillerdir."

Şöyle nakledilir: O bir vakit öylesine vecde gelmişti ki develeri etrafına toplamıştı.

Derler ki: Bir vakit o mutlu bir şekilde "celle Allah" (yüce Allah) diyordu. Develer de onun etrafında bağırmaya başlayarak "celle Allah, celle Allah" dediler.

Mahmud-ı Kûhyânî

Kûhyân, Harakân'a 1 fersah, Bistâm'a 4 fersahlık yolda bir köydür. Mahmud, ibadet ve takva ehli bir zattı. Sultan Bâyezid-i Bistâmî'nin has müridlerinden, sohbet arkadaşlarındandı. Vaktinin çoğunda şeyhin

hizmetinde bulunurdu. Şeyhin ona çok ilgisi vardı.

Şöyle nakledilir: Bir gün Mahmud evden çıktı. Şeytanı evinin etrafında dolanırken gördü. Eve geldi ve, “Evimizde ne oldu da şeytan etrafında dolanıyor?” dedi. Dediler ki: “Reisin evinden buraya birazcık

süt getirdiler.” Mahmud o sütü dışarı döktü. Dışarı çıktığında şeytan kaçmıştı.

Kerametlerinden biri de şudur: Bir vakit kıtlık olmuştu. Köy sakinleri, “Dua et de yüce Allah yağmur göndersin” dediler. Okuma yazma bilmeyen bir adam olduğu için şöyle dedi: “Yağmur yağdırmak için ne söylemek gerektiğini bilmiyorum”. Ona, “Buraya yağmur getir” demesini öğrettiler. Bu sözü söylediği an yağmur yağmaya başladı. Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyurur:

رُبَّ اَشْعَثَ اَغْبَرَ ذِى طِمْرَيْنِ مَدْفُوعٍ بِالْاَبْوَابِ لَوْ اَقْسَمَ عَلَى اللّٰهِ لَاَبَرَّهُ

“Kapılardan geri çevrilmiş saçı başı dağınık nice pejmürde insan vardır ki Allah adına yemin etse Allah onu yemininde sadık kılar. ”[5Q]

Yani, nice cübbe ve şalvar sahibi olmayan, saçı başı darmadağın olmuş, toza bulanmış insan vardır ki kimse ondan korkmaz, kendisine itibar etmez. O ise Allah nazarında öyle bir makamdadır ki Allah adına yemin etse taşı altına çevirir.

Bu tip dervişler şunlardır: Hz. Davud'a **[aleyhisselâm]** şöyle bir vahiy geldi: "Ey Davud! Nerede bizi isteyen bir tâlip görürsen, onu görebilmek için yere bak."

Ebû Yakub Yusuf b. Muhammed Bendâr

el-Ma'rûf bi-Ammi'l-Velâyî

Ammî'nin türbesi Velây köyündedir. Velây, Harakân'a 5 fersah uzaklıktaki Cüheyne ırmağı köylerinden biridir. Amm'ın zikri ve Sultan Bâyezid-i Bistâmî'yle ilgili rivayeti üçüncü mukaddimede geçmişti. Uzun bir ömür sürmüştü. Öyle ki rivayetlere göre 103 yıl yaşamıştır.

Ammî şöyle anlatıyor: "Sultanü'l-ârifîn Bayezid'i rüyamda gördüm ve, 'Bana bir öğüt ver' dedim. Dedi ki: 'Halk uçsuz bucaksız bir denizdir; onlardan uzak durmak da bir gemidir. Gemide oturmaya ve miskin bedenini denizden kurtarmaya gayret et.'"

Ebû Mansûr-ı Ceynûyî

Ceynû da Cüheyne ırmağı köylerindendir. Ebû Mansûr'un kabri de Ceynû'dadır. Ebû Musa, Sultan Bâyezid-i Bistâmî'nin hizmetine niyetlendiğinde, köyü Bistâm'a 5-6 fersahtan fazla mesafede değildi. Kırk günde şeyhin hizmetine ulaştı. Her vakit namazında gusledip, geceleri gizli gizli çokça nâfile ibadet ederek, Bâyezid-i Bistâmî'nin tekkesi kapısına ulaştı. Gelip selâm verince Sultanü'l-ârifîn, "Ve aleyküm selâm ey

berber Ebû Mansur" dedi. Oradakiler, "Ne sanat bilirsin?" diye sordular. Sultanü'l-ârifîn, "Berber ustalığıyla gelmiştir" diye buyurdu. Şeyhin nazarını bulup terbiyesini alınca kısa zamanda vuslata erişti.

Ebû Mansûr'un Cürcân bölgesinden Cafer-i Haddâd adlı bir müridi vardı. Yirmi bir yıldır kendisinin hizmetine gelirdi. Her yıl o gelince, Ebû Mansûr tarafından kırmızı bir güneş doğardı. Bir süre sonra Ebû Mansur kendisini yanına çağırıp nefes etti. Cafer onun hizmetinden ayrılıp veliliğe yöneldi. Bağırıp çığlık atarak şöyle diyordu: "Ebû Mansûr bana nefes etti, artık benim gibi kim var!"

Şöyle nakledilmektedir: O nefesin bereketiyle bin kişi Cafer-i Haddâd'ın elinde tövbe edip onun terbiyesiyle veliliğe ulaşmıştır.

Ebû Umrân-ı Lerze

Lerze de Cüheyne ırmağı köylerindendir. Ebû Umrân da Lerze köyünde medfundur. Bazan Sultanü'l-ârifîn Bayezid Dihistan ziyaretinden döner, Cürcân Camii'nde namaz kılar, Bistâm'a gitmek üzere yola koyulurdu. 5 fersaha yakın yol katettiler. Sofra başındayken hizmetlilerden biri, şeyhin seccadesini Cürcân Camii'nde bıraktığını hatırladı. Şeyh, "Dostlardan biri gidip seccadeyi getirsin" buyurdu.

Beyit

Her kimi ki Allah seçer

Zamane, ona uysa değer

Ebû Umrân hemen yerinden sıçrayıp yola koyuldu. Henüz herkes sofra başındayken geri döndü ve seccadeyi geri getirdi. Şeyh kendisini "Bereketli Ebû Umrân" diye çağırdı.

Hüseyin b. İsa Bistâmî

Hüseyin'in zikri üçüncü mukaddimede geçmişti.

Hattâb-ı Tazerî

Hattâb-ı Tazerî, ârifler sultanının mürid ve sevenlerindendi. Şeyhin terbiyesi sebebiyle yüce Allah ona bir kabul ve güven içinde,' kendi cömertliğine mahrem bir gönül vermişti. Bu münasebetle kendi köyünde bir ziyafet düzenlemişti. Yoksulları korurdu. Allah'ın nazarı bir bağış olarak kalbine yerleşmişti. Dolayısıyla birçok zengin ve sayısız tâlip onun terbiyesi ve yol göstericiliğiyle hidayete erdiler.

Akrabalarından biri olan Ammî İsmail onun ihsanı ve yol göstericiliğiyle öyle bir dereceye ulaşmıştı ki zamanın ârifleri şöyle derlerdi: "Eğer Ammî İsmail'in amelinin yetmiş yılını bir tabağa koyup huzura sunsalar, o ameller içinde Allah'tan utanmasını gerektirecek hiçbir şey bulunmaz."

Sehlû-yı Nomerî

Sehlû, şeyhin mürid ve yakınlarından, makbul gördüklerinden biriydi. Ariflerin efendisi Şeyh Ebü'l-Hasan el-Harakânî [kuddise sırruhû] dedi ki: "Sultan Bâyezid-i Bistâmî, kendi ashabıyla birlikte, şehid kabirlerinin olduğu Dihistan tekkelerini ziyarete gitti. Bir ara Sehlû-yı Nomerî ve Musa Hattâbân-ı Tazerî bir iş için geride kaldılar. Daha sonra izin isteyip ziyarete gittiler. Kum başında bir tekkeye ulaştıklarında yetmiş Mecûsî köylü gördüler. Köylüler canlarına kastetmek üzere harekete geçtiler. Musa korktu. Sehlû, Musa'ya, "Sen namaz kıl ve bana onlarla savaşırken yardımcı ol" dedi. Sehlû savaşmaya ve Musa namaz kılmaya başladı. Musa dedi ki: "Ne zaman Sehlû'nun koluna baksam onun kolunda bir nur görürdüm." Sehlû dedi ki: "Ne zaman Musa'ya baksam onun ağzından çıkan bir nur görürdüm." Her ikisi göz ucuyla söyleştiler. Öyle ki Musa,

"Yalnız sana kulluk ederiz" **(Fâtiha 1/5)** ve Sehlû,

"Yalnız senden yardım dileriz" **(Fatiha 1/5)** makamındaydı.

Allah'a kulluğun ve p'ndan yardım istemenin tamamlanması, Allah'ı görmekle olur. Hadis-i şerifte buyrulduğu gibi:

أَنْ تَعْبُدَ اللّٰهَ كَأَنَّكَ تَرَاهُ فَإِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَإِنَّهُ يَرَاكَ

"(İhsan), sanki görüyormuşsun gibi Allah'a ibadet etmendir. Her ne kadar sen O'nu görmüyorsan da O seni görüyor."

Her ikisi de Allah'a nazar ettiğinden hep nur görüyorlardı. Sehlû yetmiş kâfiri öldürene kadar savaştı.

Nûh-ı Bedeşî

Nûh-ı Bedeşî'nin zikri, üçüncü mukaddime dördüncü hikâyede geçmişti.

Abdullah-ı Pûnâbâdî 1

Abdullah ilim ve yumuşak huy sahibiydi. Her zaman ve her halde Arifler Sultanı Bayezid'in sevgisi gönlünde, hayali gözündeydi.

Bir gün Abdullah, şeyhin hizmetinde şöyle dedi: "Senin sevgin, benimle Ebû Musa arasında farklı olmaz." Şeyh şöyle buyurdu: "Her ikiniz de beni seversiniz. Ancak Ebû Musa bendendir, sen benim dışımda birinden." Bu sözümüz şuna dayanır: Sultanın oğlu ve veziri emir günü onun huzurunda hazır bulunsalar, oğul tahtın kenarında ve vezir devlet ileri gelenleriyle tahtın etrafında dururlar. Lâkin oğulun uzaklığıyla yakınlık sırrı ve vezirin yakınlığıyla uzaklık sırrı söz konusudur.

Beyit

Sen kulsun ve kulluk etmen gerekir

Kulun efendilik etmesi iyi değildir

Şöyle nakledilir: Abdullah, şeyhin ziyaretine gelmişti. Geri dönmek için izin istedi.

Şeyh, "Sabaha kadar bekle ki cenaze namazı kılasın" dedi. Bunun hangi cenaze olacağını kimse bilmiyordu. O gece bekledi. Sabah kalktığında şeyh vefat etmişti. Cenaze, şeyhin cenazesiydi **(Allah'ın rahmeti üzerine olsun).**

Derler ki Abdullah, Sehlû-yı Nomerî ile kardeşti. Her ikisi birlikte şeyhin hizmetine gelmişlerdi. Sehlû ve Abdullah'ın köyleri arasında 3 fersah mesafe vardı. Sehlû ne zaman şeyhi ziyaret etmek üzere köyünden ayrılsa Abdullah'a seslenirdi. Abdullah 3 fersah öteden duyar ve cevap verip yolda beklerdi. Bistâm'ın yukarı kısımlarında birbirleriyle buluşurlar ve birlikte şeyhin hizmetine gelirlerdi. Onların bu sözleşmesi kesintisiz sürdü.

Cafer-i Hayyât

Cafer, Bistâmlıydı. Şeyhin hizmetinde görevliydi. Bir gün şeyhin hırkasını dikmişti. Giymesi için şeyhe getirdi. O gece rüyasında, onu

mezara koyduklarını, Münker ve Nekir'in gelip ona soru sorduklarını gördü. Şeyh cevap verir, bana söylemezler; ben Bayezid'in hırkasını dikmekteyken, ondan kaçarlardı.

Şeyhin şöyle dediği nakledilir: "Bu şehirden her bir sanatkâr bizim yanımızda bulunup sohbetimize dahil olsa gerektir. Böylece kıyamet sonrası birbirlerine şefaatçi olurlar."

Ebû Musa ed-Debîlî

Ebû Musa der ki: Sultan Bâyezid-i Bistâmî'nin huzurundaydım. Şeyhe, "Tevekkül nedir?" diye sordum. Bana, "Sen ne diyorsun?" dedi. Ben de, "Sağında ve solunda yılanlar ve yırtıcılar olsa bile içinde bulunduğun durumdan şikâyetçi olmazsan işte tevekkül budur" dedim. Bâyezid-i Bistâmî, "evet" dedi. "Bu tevekküle yakındır, lâkin cennet ehli cennette nimetlenir ve cehennem ehli cehenemde azap çekerken ve sen onların arasında seçim yaparsan tevekkülden ayrılmış olursun" diye ekledi.

Şöyle nakledilir: Ebû Musa İrmîniye beldesindendi. Uzun süre şeyh hazretlerinin hizmetinde bulundu. Dönüş zamanı şeyh ona dedi ki: "İrmîniye'ye varıp hakikat yanlısı er kişilerin sözünü söylediğinde onları inkâr eden birileri olduğu gibi, onların sözlerine inanan birileri de olur. Sen inananlara söyle, senin için hayır duada bulunsunlar. Çünkü onların duası kabul olunur."

İbrahim b. Yahya et-Tebrîzî

Bu İbrahim, Ebû Musa Debîlî'nin ashabındandı. Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in hizmetine gelip hizmette bulunmayı görev bildi. Bir gün şeyh kendisine, "Gel İbrahim, annen ölmek üzere ve seni görmek istiyor" dedi. Dedi ki: "Ey şeyh! Tebriz'e kadar mesafe uzak. Bu konuşma geçerken ansızın oraya bir taş düştü. Şeyh, İbrahim'e, "O taşın üzerine otur" dedi. İbrahim taşa oturur oturmaz taş hareketlenerek İbrahim'i annesinin yanına götürdü.

Abdurrahman-ı Vâiz

Abdurrahman da Ebû Musa-i Debîlî'nin ashabındandı. Şeyhin hizmetine gelirdi, lâkin şeyhin hizmetinde söz söyleyici değil söz dinleyici oldu. Şeyhin hizmetinde, fırsatı olsa bile konuşmak küstahlığını göstermedi.

Beyit

Sen tevazu sayesinde bu cihandasın

Yoksa gökyüzünden dışarıdasın

Şeyh, Ebû Musa'dan onun sözlerinin iç yüzünü öğrenirdi. Bir gün, "Abdurrahman ne tür söz söyler?" diye sordu. Ebû Musa dedi ki: "Dünya halkında zühd arar." Şeyh, "Dünya, bir kimsenin terketmeyi iş

edineceği kadar değerli bir yer değildir" dedi.

Beyit

Dünya kıskanacak denli değildir değerli

Yokluğu ya varlığından boşa gam çekmemeli

İbrahim Muâzân (Bistâm)

İbrahim, Bistâm'ın zenginlerindendi. Çok büyük serveti vardı. Canı gönülden Sultan Bâyezid-i Bistâmî'nin müridiydi, ona sevgi duyardı. Her gün yüz konuğun ağırlama bedelini şeyhin tekkesine getirir ve Ebû Musa Hâdim'e teslim ederdi. Şöyle derdi: "Daha fazlası gerekirse getireyim." Zamanını şeyhin hizmetinde geçirmek suretiyle keramet ve makam sahibi oldu.

Beyit

Seninle velayet sahibi (veli) oldum

Senin kabulünden bir delil oldum

Şeyh dedi ki: "Yüce Aliah'ın İbrahim adlı bir dostu vardır. Bizim de dostumuz İbrahim'dir. "Sonra ekledi: "Yanımıza gelen kimse, ya ayakla ya kalple ya da halle gelir. İbrahim ise bu üçüyle gelmiştir."

Şiir

Sizden gelen nimetlere üç uzvumla karşılık verdim

Elim, dilim ve gizli olan kalbimle

Bekir-i Dâmegânî

Bir gün Bekir komşusunu bir yere giderken gördü. "Nereye gidiyorsun?" diye sordu. Komşusu, "Bistâm'a Sultan Bâyezid-i Bistâmî'yi ziyaret etmeye" dedi. Bekir, "Benim selâmımı da söyle" dedi.

Beyit

O *ülkede sıralı sadakattir selâm*

O âlemde gizli bir şevktir selâm

O adam şeyhin huzuruna gelince, şeyh hazretlerinin heybetinden Bekir'in sözünü unuttu. Şeyhe selâm verince şeyh şöyle buyurdu: "Bekir'e ve sana selâm olsun."

Şeyhin cevabının bereketiyle Bekir'in işi şu noktaya ulaştı:

Şehadet ve marifetin tacıyla taçlandı. İhmalin bataklığından çıkarak kâinat güzelliklerinin zirvesine ulaştı.

Bu ibareyle kastedilen şudur: Bekir, şeyhin cevabının bereketiyle şühûd ve marifet makamına ulaştı. İhmal ve gafletten sıyrılıp ezelî sınırsız lutfa layık oldu. Şeyhle görüşmenin bereketiyle, selâmı getiren de kemale ulaştı. Şeyh, bir ara, Bekir'i görmek için Dâmegân'a gitti.

Hüseyin b. Aluviyye ed-Dâmegânî

Hüseyin Aluviyye şöyle diyor: "Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediğini işittim: Bir gece mihrapta ayağımı uzatmış bir vaziyette oturuyordum. Hatiften bir ses geldi: 'Sultanlarla oturanların onların yanında güzel edeple oturmaları gerekir.'"

Beyit

Kim ki aramaz edep incisini

Şeref döşeğinde yoktur eğlencesi

Hüseyin Celîmânî

Hüseyin, şeyhin hizmetinde büyük yakınlık elde etti. Bir gün şeyhin yanına oturmuştu. Dedi ki: "Haddâde köyünde bir bahçedeydim, ağaçların dallarını kıran bir fırtına koptu.

Beyit

Bahçemize öyle bir dolu yağdı ki

Kalmadı gül dalımızda bir yaprak

Bahçenin sahibi, ‘Bu yaptığından başka ne yapabilirdin?’ dedi. Sultan Bâyezid-i Bistâmî, “Çok geç söyledi, çok geç söyledi’ dedi.”

Ebû Musa dedi ki:

Şeyhin henüz orucunu açmadığı, bütün gün ağlayıp feryat ettiği bir gün, demircinin biri küstahlık edip Hüseyin Celîmânî’nin haberini getirmiş, şeyhin gönlünü hüzünlendirmişti.

Beyit

Allah’ın cömertlik ve lutfuna bak!

Günahı kul işler, O utanır

Ey aziz! Sen şunu iyi bil ki,

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

“O’nun *benzeri hiçbir şey yoktur”* **(Şûra 42/11)** hükmünde olduğu gibi O’nun eşi ve benzeri yoktur. Kimse yaratmakta O’na benzemediği gibi O da yaratmakta kimseye benzemez. Dünya sultanları kendi hizmetçilerini külah, kaftan ve mal mülk vererek koruyup gözetirler. Yine O, bir kimseyi koruyup gözetmezse, giysi ve külah alır, aç ve çıplak kor. Allah

Resûlü'nün dediği gibi:

إِذَا أَحَبَّ اللهُ عَبْدًا اِبْتَلَاهُ وَإِذَا أَحَبَّهُ الْحُبَّ الْبَالِغَ اِقْتَنَاهُ لَا يَتْرُكُ لَهُ مَالًا وَلَا وَلَدًا

"Allah bir kulu sevdiğinde ona musibet verir. Onu daha çok sevdiğinde ise onu kendine (dost) edinir. Ona ne aile efradı ne de mal bırakır.'"

Ey beni kınayan kimse! Selîm olanın gecesi, sâlim olanın gecesinden farklıdır. Yani, aşkta selâmet zor elde edilir.

Beyit

Birileri Allah yolunun erleri olmuşlar

Ki bela okunun hedefi olmuşlar

İraden yoksa, mutluluk arama

Top, gelinebilir hizmet sopasıyla

Ebû Alî Sindî

Ebû Ali Sindî'den, üçüncü mukaddime yedinci hikâyede söz edilmiştir. Şeyhin sohbetinde bulunan büyüklerdendi. Bir gün şeyhin hizmetine geldi. Elinde bir azık torbası vardı, yere bıraktı. İçinde hep kıymetli inciler vardı. Şeyh, "Bunu nereden getirdin?" diye sordu. Dedi ki:

“Bunun gibi parlak incilerin parladığı bir vadi gördüm. Oraya gidip bu kadarını aidim.” Şeyh, “Oraya varınca nasıl bir zamandaydın?” deyince, “Senin daima içinde olduğun bir zaman ve mekândaydım” cevabını verdi.

Beyit

Bir buluttan bir damla yağmur damladı

Denizin enginliğini görünce utandı

Kendisine hakaret nazarıyla bakınca

Hemen can attı bir istiridye kucağına

Ebû Salih el-Hazzâ

Ebû Salih, Ârifler Sultanı Bayezid’in mescidinde müezzinlik etmiştir. Sultanın hizmetinden şöyle rivayet eder: “Bayezid dedi ki: Halkın yok oluşu iki şeyledir: Saygının terkedilmesi ve minnetin unutulması.” Sürekli şu iki âyeti zikretmek gerekir:

وَاللّٰهُ يَدْعُوا اِلٰى دَارِ السَّلَامْ

“Allah kullarını esenlik yurduna çağırıyor...” **(Yunus 10/25) ve,**

وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَٓا اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ

"... Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik..." **(A'râf7/43).** Zira bu, yüce Rahmân'a uymak, O'nun davetine icabet etmek, hidayet nimetine şükretmek ve Mennân'ın minnetini hatırlamaktır.

Beyit

Bundan daha güzel hangi işi yaparız

Kendimizi senin kulun diye anarız

Bu inci için senden kıymet dilemem ben

Zira bu incilerin hepsi gelmiştir o denizden

Ebû Salih Ali b. Muhammed b. Salih b. Sehl el-Kûmeşî

Ali b. Muhammed, şeyhin sohbet arkadaşlarındandı. Onun önemli işlerini yerine getirmeye gayret gösterirdi. Rivayetlerinden biri şudur: "Bâyezid-i Bistâmî şöyle dedi: On şey beden üzerine farzdır. İlki farzların edası, İkincisi haramlardan kaçınma, üçüncüsü yüce Allah (rızası) için alçak gönüllülük göstermek (tevazu), dördüncüsü mümin kardeşlerin sıkıntılarını gidermek, beşincisi doğru olsun kötü olsun bütün mü-

minlere öğüt vermek, altıncısı yüce Allah'tan mağfiret ve bağışlanma dilemek, yedincisi her işinde Allah rızasını dilemek, sekizincisi öfke ve kibirden kaçınmak, dokuzuncusu insanlara sataşmaktan, onlarla kavga etmekten kaçınmak, onuncusu ölüme hazırlıklı olmaktır. Bu yolda sermaye gönlü uyanık ve kıymetbilir olmaktır, böylece hastalığının şifası nerede ve derdinin ilacı kimdedir bilmiş olursun."

Beyit

Hizmeti yerine getirme ayağın yoksa

Çaresizler gibi yakarışa elin de yoktur

Ebü'l-Hasan eş-Şakîkî

Ebü'l-Hasan şöyle dedi: "Bir gece Sultanü'l-ârifîn Bayezid karanlık bir evde namaz kılıyordu. Ev gündüz vakti gibi aydınlanmıştı. Şeyh dedi ki: Eğer bu durum şeytanî ise ben onu beni cezbetmekten alıkoyan m. Şayet rahmânî ise ben yüce Allah'tan onu hizmet (dünya) evinden keramet (ahiret) evine tehir etmesini dilerim."

Beyit

Sana budur himmet, ahlâk, talih ve baht

Her neye çalışırsan talihin yaver gider

Velî-yi Hânî

Sultan Bâyezid-i Bistâmî'nin İzzülazîz adındaki annesinin zikri birinci bölümde geçmişti. Onun yakınlarından biri bu Velî'nin kız kardeşidir. Velî, hem Allah katında hem de insanlar arasında yüksek bir makamdaydı. Öyle ki Bâyezid-i Bistâmî hal diliyle kendisini,

Beyit

Bizim soyumuz tertemizdir, bir bulanıklık yoktur

Aşıtlarımız temiz-güzel anne ve babalara aittir

Beyit

Bizi bellerin en hayırlısında yükselttiler

Ordan da, o malum vakitte indirilmek üzere, en hayırlı ana rahimlerine gönderdiler beyitleriyle övmüştür.

Havâss-ı Râzî

Havâss-ı Râzî, Ârifler Sultanı Bayezid ile görüşmek istiyordu, ancak bu bir türlü gerçekleşmedi. Bir süre köylerde, konak ve şehirlerde bekledi ve bu niyeti aziz kalbinde taşıdı. Ondan sonra, "Az olur, yavaş olur, ağır ağır ilerler (ama) istediğine kavuşursun" hükmünce tam istediği gibi olmasa da karanlık bir gecede, bir çölün ortasında görüşmek nasip oldu.

Onlardan biri ıraktan dönüyor, diğeri ise oraya gidiyordu. Şeyh Bâyezid, "Ey Ebû İshak, sence salihleri anmak nasıl olur?" dedi.

Havâs, "Rahmet yağarak" dedi. Ondan sonra şeyh, "Sence Allah'ı anmak nasıl olur?" dedi. Havâs derhal bir nâra atarak yere düştü, kendinden geçti. Şeyhin amacı Havâss'ın gitmesi ve böylece yüzünü gün aydınlığında görmekti. Sonra şeyh onun evine geldi, yüzünü gördü ve gitti.

Öyle denk düştü ki her ikisi de yollarını şaşırıp bir pınar başına vardılar. Her ikisi de abdest alıp namaz kıldılar ve üç gün üç gece yan yana bulundular. Bu süre zarfında birbirleriyle asla konuşmadılar. Dördüncü gün Havâs şöyle dedi: "Ey Bayezid! Birbirimizle konuşup kaynaşma, böylece birbirimizi tanıma vakti gelmedi mi?". Şeyh, "Eğer Allah'ı anmakla meşgul olsaydın O'nu tanımaktan başka bir şey istemezdin" buyurarak gitti ve Havâss'ı terketti.

Beyit

Sen kendinle tanışık olduktan sonra

Nereden bizim sırrımıza mahrem olursun?

Benim dışımdaki her şeyden kesildiğinde

İşte o vakit beni de tanıdın demektir

Ebû İshak İbrahim Setenbe-i Herevî

Ebû İshak, şeyhin hizmetine gelip yanına varınca şeyh ashabına, "Allah'ın velilerinden bir veü geliyor. Kalkın onu karşılayalım" dedi. Kendisini karşılamak için Bistâm'a 1 fersah uzaklıktaki Bânyân'a kadar gittiler. Yanına vardıklarında şeyh dedi ki: "Biz, seni kendi hakkımızda şefaatçi kılmak üzere geldik." İbrahim dedi ki: "Yüce Allah bütün yaratılmışı sana bağışlarsa sadece bir avuç toprak bağışlamış olur."

Şöyle nakledilir: Ebû İshak İbrahim-i Herevî, şeyhin tekkesine gelince sofra hazırladılar. Orada lezzetli yemekler vardı. İbrahim kendi kendine, "Şeyhin yedikleri her gün böyle olsa gerek. Böyle yemekler yemek velilere yakışmaz" diye düşündü. Kutluların sırrına vâkıf olan şeyh, ferasetle durumu anladı. Dedi ki: "Ey İbrahim! Söyle dervişler senin ekmek dağarcığını getirsinler." O da söyledi ve getirdiler.

Şeyh, "Bu ekmeğin yapıldığı arpayı nereden getirdiniz?" diye sordu. "Falanca yolun kenarına dökülmüştü, topladık ve kuşkulu bir durum olmasın diye bu yemeği yaptık" dediler. Şeyh buyurdu: "Orada bir kervan konakladı. O buğdayı hayvanlar bir kez yiyip artık ettiler. İkinci kez siz toplayıp ekmek yaptınız, dolayısıyla yemek İçin uygun değildir." Emretti ve döktüler. İbrahim bu durumdan utandı.

Bu, şuna dayanır ki Sultan Bâyezid-i Bistâmî kendi içini hakikat lütuflarıyla ve dışını da şeriat vazifeleriyle süslemişti. Şeriatta, imana

zarar gelmemesi için, helâli helâl bilmek gerekliydi. Mâide sûresindeki oldukça faydalı şu âyete, ikinci âyetin sonundaki "مؤمنون" kısmına kadar bakmak gerekir:

يَا اَيُّهَا الَّذِينَ اٰمَنُوا لَا تُحَرِّمُوا طَيِّبَاتِ مَٓا اَحَلَّ اللّٰهُ لَكُمْ

"Ey iman edenler! Allah'ın size helâl kıldığı iyi ve temiz şeyleri (siz kendinize) haram kılmayın..." (Mâide5/87). "لَا تُحَرِّمُوا" "nun manası, "kendinize haram kılmayın"dır.

Rivayet ederler ki bir gün Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** ashabına etkileyici bir biçimde kıyameti anlatıyordu. Sahabe bir hayli içlendi. Osman b. Maz'ûn'un evinde toplandılar. Gündüzleri oruç tutmayı, geceleri namaz kılmayı, et ve çorba yememeyi ve kadınlarıyla beraber yatmamayı; üstelik kendilerini mahbûb tutmayı, dünyayı terketmeyi, yamalı elbiseler giyip âlemi dolaşmayı kararlaştırdılar.

Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** onların bu toplantısını duydu.

Ben sizin seçtiğinize memur değilim, buyurdu.

إِنَّ لِأَنْفُسِكُمْ عَلَيْكُمْ حَقًّا فَصُومُوا وَأَفْطِرُوا وَقُومُوا وَنَامُوا فَإِنِّى أَقُومُ وَأَنَامُ
وَأَصُومُ وَأُفْطِرُ وَآكُلُ اللَّحْمَ وَالدَّسَمَ وَآتِى النِّسَاءَ فَمَنْ رَغِبَ عَنْ سُنَّتِى

"Muhakkak ki nefislerinizin üzerinizde hakkı vardır. Öyle ise bazı günler oruç tutunuz, bazı günler iftar ediniz; gecenin bir kısmında ibadet ediniz, bir kısmında uyuyunuz. Ben, gecenin bir kısmında ibadet eder hem de uyurum. Bazı günler oruç tutar, bazı günler iftar ederim. Et ve iç yağı yerim. Evlenir, hanımlarımla birlikte olurum. Kim benim sünnetimden yüz çevirirse benden değildir. "

كَانَ يَأْكُلُ الدَّجَاجَ وَالْفَالُوذَجَ وَكَانَ يُعْجِبُهُ الْحَلْوَاءُ وَالْعَسَلُ وَقَالَ إِنَّ الْمُؤْمِنَ
حُلْوٌ يُحِبُّ الْحَلَاوَةَ

"(Allah Resûlü) tavuk ve fâlûzec (yağ ve balın karışımıyla yapılan) tatlısı yerdi. Tatlı ve baldan hoşlanırdı. 'Mümin tatlıdır, tatlıyı sever' derdi."

Bir gün Şeyh Hasan-ı Basrî'yî **[rahmetullahi aleyh]** bir davete çağırdılar. Ferkad-i Sincî de onunla beraberdi. Hasan-ı Basrî ve ashabının oturduğu sofrada, türlü türlü yemekler, semiz tavuk, fâlûzec tatlısı ve başka bazı yiyecekler vardı. Ferkad, kenarda durdu, sofraya oturmadı. Ha- san-ı Basrî, "Oruçlu musun?" diye sordu. "Hayır, ancak bu kadar çeşit yemek fazladır" dedi. Hasan-ı Basrî dedi ki: "Ey Ferkad! Bal, buğday içi ve yağdan hazırlanmış bir yemeği müslümanların

ayıplayacağını mı düşünüyorsun?”

Yine Hasan-ı Basrî’den şöyle rivayet edilir: Onun yanında, “Falanca şahıs bu nimetin şükrü eda edilemez diyerek fâlûzec yemiyor” dediler. “Soğuk su içer mi?” diye sordu. “Evet” dediler. “O cahildir, zira yüce Allah’ın ona verdiği soğuk su nimetinin hakkı, fâlûzecdeki nimet hakkından daha çoktur” dedi.

Bîlâl-i Belhî

Bilâl, şeyh hazretlerinin yakınlarındandı. Bütün zamanını şeyhe hizmet etmekle geçirirdi. Bir gün şeyhin huzuruna geldiğinde, şeyhin yanında kız kardeşi vardı. Hizmetçi, “Şeyhin kız kardeşi buradayken neden geldin?” dedi. Şeyh, “Bilâl bizim sevgimizle o denli kendinden geçmiştir kİ bizden başkasını görmez” buyurdu.

Beyit

Getirseler cennet kapılarının bütün anahtarlarını

Âşığın canı gitmez yine de rıdvan seyrine

Şakîk-ı Belhî ve Ebû Türâb-ı Nahşebî

Şakîk-ı Belhî ismi, birinci bölümde geçmişti. Ancak tekrar zikredilmesinde yarar görüldü. Şöyle ki bir zaman Şakîk-ı Belhî ve Ebû Türâb

her ikisi birden şeyhi ziyaret ettiler. Şeyh, yemek hazırlanmasını ve müridlerinden birinin konuklara hizmet etmek üzere orada bulunmasını buyurdu. Ebû Türâb, "Otur ve bizimle yemek ye" dedi. Mürid, "Ben oruçluyum" dedi. Ebû Türâb, "Bizimle bu yemeği ye ve bir aylık oruç sevabı al" deyince mürid, "Oruç açmam" cevabını verdi. Şakîk dedi ki: "Otur ve bize katıl, bir yıllık oruç sevabı al." Mürid, "olmaz" dedi. Sultan buyurdu: "Yüce Allah'ın huzurundan sürülen kimseyi siz de bırakınız." Şeyhler şeyhi dedi ki: "Çok geçmedi ki o adamı hırsızlıktan yakalayıp elini kestiler."

Beyit

Canım kardeşim! Kibirlenme, olmaya ki azl ile

Zamane, kalbimdeki sıkıntı yüzünden seni yola getire

Ahmed b. Hadraveyh-i Belhî

Ahmed b. Hadraveyh ilk defa Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in ziyaretine geldiğinde yanında bin mürid vardı. Tamamı görkemli, keramet sahibi, saygın, güvenilir ve ibadet ehli kimselerdi. Şeyhin mahallesi başına vardıklarında Ahmed b. Hadraveyh, "İçinizden hanginiz şeyhi görmeye güç yetirebilirse gelsin, kim bu mertebede değilse geride dursun" dedi. Bin adamın hepsi, biri hariç gittiler. Her biri elindeki asâyı o evin günümüzde "Beytü'l-asâ" diye anılan giriş kapısına koydular. Onlar-

dan biri, "Bende Bayezid'i görmeye güç yoktur. Ben burada olayım ve asaları koruyayım" dedi. Bu topluluğun tamamı gittiğinde Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: "Sizin en önemlinizi de getiriniz." O da geldi. O vakit Bâyezid-i Bistâmî, Ahmed b. Hadraveyh'e, "Bu âlemi dolaşmak yolculuğu ne zamana kadar sürecek?" dedi. Ahmed b. Hadraveyh dedi ki: "Su çok olursa, o su durunca ondan pis kokular yayılır." Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: "Ey Ahmed! Deniz ol, böylece değişmeyesin." Ondan sonra şeyh marifet sözleri söylemeye başladı. Ahmed b. Hadraveyh, anlamaları için daha yavaş ve basit bir şekilde söylemesini rica etti. Aynı şekilde yedi kere söyledi, o zaman Bâyezid-i Bistâmî'nin sözünü anladılar. İmam Şâfiî [rahmetullahi aleyh] buyurdu: "Mısır ehli, Mısır'da sözümü anlamadılar. Sonra biraz daha basitleştirdim, yine anlamadılar. Biraz daha basitleştirdim, yine anlamadılar." Bâyezid-i Bistâmî susunca Ahmed b. Hadraveyh dedi ki: "Ey şeyh! Şeytanı senin mahallenin başında asılmış olarak gördüm." Bâyezid-i Bistâmî, "Sultanların dergâhında günahkârları asarlar" buyurdu.

Beyit

Kim onunlaysa, mahremimizdir o

Kim bizimleyse, mahremimiz değil o

Ey! Rabb'in seni din için yetiştirdi ezelde

Baht ve talih ağır gelmez yetiştirüene ezelde

Herkimde iyi huy varsa hep o sırdan bil!

O sırdan iyilik çıkar, bilmiyorsan bil!

Bu beytin söylemek istediği şudur: Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Bu yolda ne daha iyidir?" diye sordular. "Anadan doğma bahtlı olmak" dedi. "Olmazsa" dediler. "Kâmil bir mürşid" dedi. "Bulunmazsa" dediler. "Bilen gönül" dedi. "Olmazsa" dediler. "Gören göz" dedi. "Olmazsa" dediler. "İşiten kulak" dedi. "Olmazsa" dediler. "Âni ölüm" dedi.

Hâtim-i Esam

Hâtim-i Esam, şeyhi ziyaret ettiğinde şöyle dedi: "Sahip olduğum her mürid kıyamet gününde cehennem ehline şefaatçi olmazsa, o benim öğrencilerimden değildir."

Aynı mecliste Sultan Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: "Benim her müridim kıyamet ertesi arasatta durur ve elinden tutarak cehennem yolundan cennet yoluna götürmedikleri hiçbir tevhid ehli bırakmazlar." Bâyezid-i Bistâmî'nin bu muarazayı yapma nedeni müridlerinin onlara benzemesiydi.

Beyit

Herkes başıboş bir sesten sarhoş

Herkes zevalsizlik şarabıyla sarhoş

Sevgiliyi kıskanmak etmiş herkesi

Zamanenin kabulünden sakınan biri

Kendi içinde dost kılmış her biri

"(Resulüm) sen 'Allah' de, sonra onları bırak..." (En'âm 6/9i)'tan bir pîri

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'i Görmeyip Onu Âlem Halkından Dinleyen Büyükler

Cüneyd-i Bağdadî

Cüneyd-i Bağdâdî [kuddise sırruhû] dedi ki: "Cebrâil, melekler arasında nasılsa Bayezid, Allah'ın velileri arasında öyledir." Sultan Bâyezid-i Bistâmî'nin hal yüzünün yaydığı ışıklar, Şeyh Cüneyd'in nurdan gönlünde parlamış, böylece onu bu teşbih ve tavsifle süslemiştir.

Cebrail ile Bayezid arasında isimlerindeki harfler yönünden bîr benzerlik vardır. Öyle ki Kur'an'daki bir okunuşu Cebrâîl vezninde

Cebrail'dir. İsmin bu okunuşu yedi harftir ve Ebû Yezîd de yedi harftir. Bu ortaklık sabittir. Geldik isim benzerliğine. Cebrâîl, meleklerin en şereflisi olup, bu itibarla geçmiş ve şimdiki kuralların tamamını bildiği gibi, meleklerin şeriatları, sorumlulukları ve işlerinin hakikatlerine vâkıftır.

عَلَّمَهُ شَدِيدُ الْقُوٰىۙ

"Çünkü onu güçlü, kuvvetli ve üstün yaratılıştı biri (Cebrail) öğretti" (Necm53/5) hükmünce Hz. Peygamber'în [sallallahu aleyhi vesellem] akıl sahibi öğretmenidir.

ذُو مِرَّةٍ فَاسْتَوٰىۙ

"... asıl şekliyle doğruldu" (Necm 53/6) hükmünce Ölçülüdür. Bu itibarla,

اِنَّهُ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍۙ ﴿١٩﴾ ذِي قُوَّةٍ عِنْدَ ذِي الْعَرْشِ مَكِينٍۙ ﴿٢٠﴾ مُطَاعٍ ثَمَّ اَمِينٍ ﴿٢١﴾

"O *(Kur'an) şüphesiz değerli, güçlü ve arşın sahibi (Allah'ın) katında itibarlı bir elçinin (Cebrail'in) getirdiği sözdür. O orada sayılan, güvenilen (birelçi)dir* (Tekvîr 81 /19-21) âyetindeki altı sıfatla nitelenmiştir.

Birincisi, Allah katında, Allah ile bütün peygamberler arasında elçi yani aracıdır.

İkincisi, Allah adına cömerttir.

Üçüncüsü, Allah katında güç sahibidir. Bilinir ki ibadet olmaksızın Allah katında kuvvetli olunmaz. Anlaşılan o ki bu, onun kuvvetinden başkası değildir.

Dördüncüsü, Allah katında yakınlık ve mertebe sahibidir.

Beşincisi, kendisine itaat edilir. Yani büyük (mukarrebîn) melekler kendisine uyarlar.

Altıncısı, güvenilirdir (emîn). Yani bütün emirleri yerine getirip Allah'ın vahyini peygamberlere bildirmede, sırlarını onların ve velilerin kalbine ilham etmede güvenilirdir.

Tarikat şeyhlerinden birine yüce Allah'ın büyüklüğünü sordular. Dedi ki: "Allah hakkında ne söylenir ki? Onun altı yüz kanada sahip Cebrâil adında bir kulu vardır. Kanatlarından birini yaysa yeryüzündeki kara ve denizleri kaplar."

Bâyezid-i Bistâmî de velilerin en muteberlerindendi. Zira o,

وَنَهَى النَّفْسَ عَنِ الْهَوٰىۙ

nefsini kötü arzulardan uzaklaştıran **..." (Nâziât** 79/40) âyeti hükmünce istiva makamında sabit durur, emrin dışında hareket etmez, yasaklanan

şeye adımını atmazdı. Bâtınî ve zâhirî ilimleri elde etmiş, diğer velileri ve sefa ehlini eğitmiş, olgun bir akla sahipti. O, Allah ile talebeleri ve ondan istifade edenler arasında hayırlı bir aracıydı. Allah'ın kullarını ve O'na kulluk edenleri sevmesi sebebiyle Allah katında şerefliydi.

Ebû İdris-i Havlânî

Ebû İdrîs-i Havlânî, Yahya Muâz-ı Râzî'ye **[rahmetullahi aleyh],** "Muhakkak ki seni Allah (rızası) için severim" dedi. Muâz ona dedi ki: "Sana müjde olsun. Müjde ey Ebû İdris ki ben Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle dediğini işittim:

يُنْصَبُ لِطَائِفَةٍ مِنَ النَّاسِ كَرَاسِيُّ حَوْلَ الْعَرْشِ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وُجُوهُهُمْ كَالْقَمَرِ لَيْلَةَ الْبَدْرِ يَفْزَعُ النَّاسُ وَهُمْ لَا يَفْزَعُونَ وَيَخَافُ النَّاسُ وَهُمْ لَا يَخَافُونَ وَهُمْ اَوْلِيَاءُ اللهِ الَّذِينَ لَا خَوْفٌ عَلَيْهِمْ وَلَا هُمْ يَحْزَنُونَ فَقِيلَ مَنْ هٰؤُلَاءِ يَا رَسُولَ اللهِ قَالَ الْمُتَحَابُّونَ فِى اللهِ

'Kıyamet gününde yüzleri ayın on dördü gibi parlayan birtakım insanlar için arşın etrafında kürsüler konulur. O gün insanlar endişe içindedir, onlar ise endişelenmezler; insanlar korkar, onlar ise korkmazlar. Onlar Allah Teâlâ'nın kendileri için korku ve üzüntü olmayan veli kullarıdır. Allah Resûlü'ne, 'Ey Allah'ın resûlü! Bunlar kimlerdir?' diye sorulunca, şöyle buyurdu: 'Birbirini Allah (rızası) için seven kimselerdir. "'

İbadeti kuvvetliydi. Çünkü rivayet ederler ki Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Din yolunda nefsine vurduğun en büyük yaraya örnek verir misin?" dediler. "Açıklamak mümkün değil, zira siz onu duymaya dayanamazsınız. Ancak nefsime vurduğum en basit yarayı söyleyeyim" dedi. "Söyle" dediler. Dedi ki: "Nefsimi birazcık nâfile ibadet etmek üzere davet ettim, bana icabet etmedi. Ben de bunun üzerine ona bir müddet su vermedim."

Allah katında mertebe (menzil) sahibiydi. Hangi mertebe ona ulaşabilir ki! Yüce Allah buyuruyor:

أَلَا قَدْ طَالَ شَوْقُ الْأَبْرَارِ إِلَى لِقَائِي وَإِنِّي إِلَى لِقَائِهِمْ لَأَشَدُّ شَوْقًا

"Dikkat edin! Sadık kullarımın bana kavuşma arzulan çoğaldı. Benim onlara kavuşma arzum ise daha fazladır."

Sâliklerin uyduğu, İlâhî sırların emini, havf (korku) ve recâ (ümit) sahibiydi.

Bu havf ve recâ bir kuşun iki kanadı gibidirler. Kuşun iki kanadı eşit olursa hem kuş hem de uçuş düzgün olur.

Cüneyd-i Bağdadî, Bâyezid-i Bistâmî'deki bu on bir hasleti bil meşeydi kendisinden böyle söz etmezdi.

Ayrıca Cüneyd-i Bağdâdî dedi ki: “Tevhide gelenlerin son noktası, Bayezid’in başlangıç yeridir. Ey aziz! Bu yolda durmak bilmeyen bir istek, yük taşıyıcı bir beden gereklidir. Bayezid’de her ikisi de kemal derecesindeydi. Yani yaratılış bakımından çok istekliydi, ayağını varlık âleminin tepesine koyardı. Allah’tan başkasına iltifat etmezdi. “Ayağı toprakta ve himmeti gökte bir er kişiydi.”

Ebû Said-i Ebü’l-Hayr

Şeyh Ebû Said-i Ebü’l-Hayr **[kuddise sırruhû]** dedi ki: “On sekiz bin âlemi Bayezid’le dolu görüyorum ve Bayezid aralarında değil.” Yani Bâyezid-i Bistâmî, Allah’ın varlığında yok olmuştur.

Mısra

Ben onu seven kimseyim, sevdiğim kimse benim

Ayrıca Ebû Said-i Ebü’l-Hayr, Sultanü’l-ârifîn Bâyezid’in türbesini ziyaret ettiğinde bir müddet bekledi. Döneceği sırada, “Burası öyle bir yer ki âlemde bir şeyini kaybeden her kimse yine burada bulur” dedi.

Ebû Ali Rûzbârî

Şeyh Ebû Ali Rûzbârî **[kuddise sırruhû]** dedi ki: “Bayezid-i Bistâmî halkın içinde, âlemde sürekli parlayan güneş gibidir.”

Hâtim-i Esam, Kâbe'de vaaz veriyordu. Kâbe'nin oluğuna doğru baktı. Dedi ki: "Oluğun altında öyle bir adam görüyorum ki yüce Allah için yeryüzünde ondan değerli kul yoktur." Baktılar, Sultan Bâyezid-i Bistâmî idi. Hazırda bulunanlar bölük bölük yanına gittiler, bu sayede bereketlenme (teberrük) ve yakınlaşma (takarrüb) aradılar.

Daha önce adı geçen Şeyh Ebû İshak Setenbe-i Herevî hacca giderken şeyhin ziyaretine geldi. Muradınca sır ve haberlerin inceliklerini işitti. Gideceği zaman Ebû Musa Hâdim'e dedi ki: "Yaptığım bu ziyareti, altmış yaya hacca değişmem. Çünkü haccın sevabının sonu vardır ama bu ziyaret sevabının sonu yoktur." Ebû İshak'ın bu açıklaması şuna dayanır: Bu ziyaret esnasında Bâyezid-i Bistâmî'nin gönlünü dolaşmıştır, su ve çamuru değil.

Beyit

Doğruyu isteyip bâtıldan vazgeçiyorsan, Her iki dünya huzurunu buldun besbelli

Yapabilirsen ziyaret et sen gönülleri

Bir gönül ziyareti bin Kabe'den değerli

Şöyle rivayet ederler: Oldukça çirkin yüzlü bir adam vardı. Bir gün aynaya bakıyordu. Garipseyerek kendi kendine, "Benim yaratılışımda ne hikmet vardır?" diye düşünüyordu. Aynanın ortasından bir ses işitti:

“Senin yaratılmandaki hikmet senin kalbine nakşedilmiş olan aşktır.” Bu aşk sırrı, yüce Allah insanı kendi hükmüyle yaratana dek gizliydi. Aşk sırrı ortaya çıktı ve,

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

“... (Allah) onları sever, onlar da Allah’ı sever...” (Mâide 5/54) âyetiyle yüz gösterdi. Allah Teâlâ şöyle der:

اَنَا الْمَلِكُ اَدْعُوكُمْ اِلَى اَنْ تَكُونُوا مُلُوكًا اَنَا حَيٌّ اَدْعُوكُمْ اِلَى اَنْ تَكُونُوا اَحْيَاءً

“Ben padişahım, sizi de padişah olmaya çağırıyorum. Ben diriyim, sizi de diri olmaya çağınyorum.” Yüce Allah, ârife padişahlık verme- şeydi, âriften tam bir marifet gelmezdi. Çünkü padişahları padişahlardan başkası bilmez.

Beyit

Sen, O olmazsın ancak gelirsen gayrete

Ulaşırsın senden senliğin kalktığı bir yere

Şöyle nakledilir: Şeyhin içinde bir sıkıntı vardı. Herkese varır, bu derdine ilaç arardı. Herkes kendi ilmi miktarınca ona, “Bunu ye ve şunu yeme” derdi. Böylece bir gün, hacdan gelen bir kafile Bistâm’a ulaştı.

Şeyhin ziyaretine vardılar. Onlara bu durumdan bahsetti. Aralarından bir âlim şöyle dedi: "Ben bir kitapta şöyle gördüm: Yüce Allah kulunu severse, onu aşk ateşinin içinde yakar, onun hiçbir canlıyla yakınlık ve huzuru olmaz." Şeyh bunu işitince mutlu oldu ve derdinin dermanını buldu.

Şiir

Onun gamını çeken âşıklara ne mutlul

Dert de görseler derman da görseler

Sâkî öyle sarhoş ki şarap dökmede

Allah'ı anarak halktan kaçmada

Vahdetin saf şarabını içen odur

Dünyayı da ahireti de unutan odur

Şöyle nakledilir: Zünnûn-i Mısrî'nin [kuddise sırruhû] müridlerinden biri Bâyezid-i Bistâmî'nin huzuruna geldi. Zünnûn-i Mısrî dedi ki: "Bâyezid-i Bistâmî'ye ulaştığında benim bu haberimi ona ilet: 'Kafile geçip gitti. Ne zamana kadar uyuyacak ve rahatınla meşgul olacaksın?' O mürid gelip haberi ulaştırdı. Bâyezid-i Bistâmî, "Zünnûn'a de ki: 'Er. kişi, bütün gece uyuyup sabah kalktığında kafileden önce menzile varan

kimsedir' dedi. Zünnûn bunu işitince ağlayarak dedi ki: "Ona mübarek olsun, bizim halimiz bu makama ulaşmamıştır."

Şöyle nakledilir: Yusuf b. Hüseyin-i Râzî dedi ki: Ben Zünnûn'un yanında otururken bir adam geldi. Zünnûn-i Mısrî, "Bayezid'i gördün mü?" diye sordu. Adam, "Gördüm" dedi. Ona, "Sen Bayezid'sin" deyince, "Ben mİ Bayezid'im? Keşke Bayezid'i görmüş olsaydım" dedi. Zünnûn ağlayarak dedi ki: "Kardeşim Bayezid kendi nefsini yüce Allah'ın sevgisinde yok etmiştir."

Şiblî bir gün dedi ki: "Bana Şiblî'nin olmadığı bir halvet (yalnızlık) gerekir." Şiblî'nin aradığı şeyi Bâyezid-i Bistâmî bilfiil elde etmişti.

Şöyle nakledilir: Zünnûn-i Mısrî, şeyhe bir seccade gönderdi. Şeyh dedi ki: "Bunu ona geri götürün ve Tayfûr şöyle diyor deyin: Bize dayanmak için sırt yastığı gerekir, seccade ne işime yarar?" Bu iki müjdeye işaret eder: Birincisi, Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle buyuruyor:

جُعِلَتْ لِيَ الْأَرْضُ مَسْجِدًا وَطَهُورًا

"Yeryüzü bana mescid ve temiz (temizleyici vasfa sahip) kılındı."

Diğeri de, onun sözünün manası şu olsa gerektir: "Zünnûn zâhiren bize baktığında bizi ameller meydanında meşgul görebilir, yoksa içimize

baksa bizi Zülcelâl'in lutfu bahçesinde her şeyden el etek çekmiş görecek."

Yani zâhiren amelde ve bâtınen ezelî lütfün seyrinde. Zünnûn-i Mısrî bunu işitince esaslı bir sırt yastığı hazırlanmasını buyurdu ve yastığı şeyhin hizmetine gönderdi. Şeyh, onu da geri göndererek dedi ki: "Ona söyleyin Allah'ın cömertliği ve lutfu onun (Bayezid'in) dayanağıdır, yaratılmışın yastığına ihtiyacı yoktur."

Şöyle nakledilir: Ahmed Hareb, şeyhe geceleri üzerinde namaz kılması için bir hasır gönderdi. Şeyh, "Ben yerdekilerin ve göktekilerin ibadetini topladım, bir yastığa koyup başımın altına aldım" dedi.

Şeyhin, Rûzbihân-ı Baklî'ye söylediği üzere, bu söz şu manaya işaret eder: Canım suretten gerçeğe, amelden hale, ibadetten murakabeye (gözetme, kollama), murakabeden müşahedeye, müşahededen marifete, marifetten aşka, aşktan tevhide ulaştı. Soyutlanmanın sonuna ulaşınca kıdem görünümüyle yokluk göğünde yok oldu. Dünya ehlinin ibadetini, Allah'ın büyüklüğü darbelerinin etkisiyle dağılmış gördü. Kulluk görünümündeki varlığının tamamı, Rabb'ini müşahede oldu. Bedeni nâfilelerden huzur buldu.

طٰهٰ ١ مَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى ٢

"Tâ-hâ. *Biz Kur'an'ı sana güçlük çekesin diye indirmedik*" (Tâhâ 20/1 - 2)

sırrını okudu.

Yahya b. Muâz-ı Râzî'nin, Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Bir kadeh içerek ezelde ve ebette sarhoş olan kimse hakkında ne dersin?" diye soran bir mektup yazdığı nakledilir.

Şiir

Bana öyle bir şerbet içirdi ki, Ben bunu kıyamete kadar unutmam

Bâyezid-i Bistâmî, "Burada gece gündüz ezel ve ebed denizinden inci toplayıp,

هَلْ مِنْ مَزِيدٍ

'... daha var mı?...' (Kâf 50/30) nârasını atan bir adam var" cevabını yazdı.

Şiir

Ben sevgiyi bardak bardak içtim

Ne şarap bitti ne de ben suya kandım

Yahya b. Muâz da şeyhe, "Seninle bir sırrım var. Miadımız cennette gerçekleşirse, o sır tûba ağacının gölgesinde açılır" yazmıştı. O mektupla birlikte bir parça da ekmek göndermişti. Bâyezid-i Bistâmî'nin zemzem suyuyla yoğrulmuş o ekmeği yemesini istiyordu. Bayezid ce-

vaben o sırrı anarak, "Yüce Allah nerede anılırsa, orası hem cennet hem de tubânın gölgesi olur. Ekmeğin zemzem suyuyla yoğrulduğunu yazıp hangi tohumla ekildiğini yazmadığın için onu yemedim" yazdı.

Bazı rivayetlerde bundan daha fazlasını yazmışlar. Derler ki: Yahya b. Muâz bunları duyunca özlemi bir kat daha arttı. Şeyhin ziyaretine gitti. Yatsı namazında oraya vardı. "Şeyh mezarlığa gitti, orada ibadetle meşgul oluyor" dediler. Mezarlığa gitti, bir kenara oturup beklemeye başladı. Şeyh Bayezid her gece kıyamdaydı, ibâdetini yerine getirirdi. Sabah ağarınca şeyhin dilinden, "Yâ Rabbi! Bu makamı sana sormaktan yine sana sığınırım" geçti. Ondan sonra Yahya b. Muâz yanına gitti, selâm verdi ve şeyhe o istiâzesinin (Allah'a sığınma) sebebini sordu. Şeyh dedi ki: "Bana yirmi bin küsur soru sayıp bunlardan hangisini İstersin?" dediler. "Bunlardan hiçbirini istemem, çünkü tamamı perdedir" dedim. Yahya b. Muâz acemiydi, dedi ki: "Ey şeyh! Niçin marifet istemedin, zira yüce Allah,

ادْعُونِى اَسْتَجِبْ لَكُمْ

'*Bana dua edin, kabul edeyim*[3] (Mü'min 40/60) buyuruyor."

Bâyezid-i Bistâmî bir nâra atarak dedi ki: "Sus ey Yahya! Çünkü O'nu O'ndan başkası tanımaz." Yahya b. Muâz dedi ki: "Yüce Allah'ın büyüklüğü hakkı İçin sende meydana gelen fetihlerden beni de nasip-

lendir." Şeyh dedi ki: "Eğer Cebrâil'in kutsallığı, Âdem'in saflığı, İbrahim'in dostluğu, Musa'nın şevki, İsa'nın temizliği ve Hz. Muhammed Mustafa'nın [sallallahu aleyhi vesellem] muhabbetini sana verseler asla razı olmayasın ve bunun da ötesini yani bu işlerin perde arkasını isteyesin. Yani o himmet sahibinin ardında ol, başını hiç eğme. Zira her neye eğersen, o yüzden mahcup olursun. Bütün âlemde bir zerre senin himmet gözüne gelirse O'nun yolunda dürüst değilsin demektir. Sen hepsinden vazgeçmedikçe Allah seni hiçbirine ulaştırmaz."

Bir sultan, meclisindeki bir köle için şarap getirilmesini buyurdu. Evvela sâkîye, "Kadehi ona uzat" dedi, ancak köle kadehi almadı. Nedime söyledi, yine almadı. Vezire buyurdu, yine almadı. Sultan kendisi ayağa kalkıp kadehi köleye uzattı. Yine almadı.

Beyit

Dem olur dost elinden gıda yeriz

Dem olur örümcek tuzlaması yeriz

Ona, "Niçin almıyorsun?" dediler. Dedi ki: "Bizim için almak, sultanın karşımızda ayakta durmasıdır."

Serî-i Sakatî'nin [kuddise sırruhû] şöyle dediği nakledilir: "Kardeşim Bayezid dedi ki: Her kim ki ilim ve şeriat yolundan halka bakar, onların amellerini görür, Allah'a sığınır, halka karışmaz, halkla oturup

kalkmazsa sürekli onların ayıbını müşahede eder. Ne zaman ki hakikat gözüyle bakar, herkesi mazur görür, kıyamet günü onlara şefaatçi olur."

Bâyezid-i Bistâmî'nin bu sözü şuna dayanır: Başkasına memur, başkasına mahkûmdur. Ebû Cehil ve Firavun hakkında imanla memur, isyanla mahkûmdu. Kulun amelinin memura aykırı olması uygundur, ancak mahkûma aykırı olması uygun değildir. Ortaya çıkan bütün deliller emir âleminde meydana gelir. Şeytan hakkında,

مَا مَنَعَكَ اَلَّا تَسْجُدَ اِذْ اَمَرْتُكَ

"Ben sana emretmişken seni secde etmekten alıkoyan nedir?" **,(A'râf 7/12)** buyurduğu üzere meydana gelen bütün özürler hüküm âleminde ortaya çıkar. İnsan hakkında,

وَلَقَدْ عَهِدْنَا اِلَى اٰدَمَ مِنْ قَبْلُ فَنَسِيَ وَلَمْ نَجِدْ لَهُ عَزْمًا

"Andolsun biz, daha önce de Âdem'e ahid (emir ve vahiy) vermiştik. Ne var ki o, (ahdi) unuttu. Onda azim de bulmadık" (Tâhâ20/115) buyurduğu üzere emir büsbütün bela ve şiddet, hüküm külliyen lutuf ve bağıştır.

Beyit

Ey oğul! Şükret, kazâya kanaatkar ol

Sana Allah'ın kısmetinden ne gelirse beğen

Her pirden öğüt al, akıllı olursun

Akıllılardan öğüt aldığında iyi olursun

Ebû Muhammed el-Cerîrî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bayezid dedi ki: Âlem halkının sırlarını bilen yüce Allah, onların tamamını kendisini anmaz buldu. Benim aşk dalgası vuran sırrım müstesnaydı. Hâsılı, beni yücelterek akıl kulağıma şu nidayı eriştirdi: 'Bütün âlem benim kullarımdır, sen hariç. Zira sen benim dostlarımdansın ey Bayezid!'"

Şöyle nakledilir: Ebû Türâb'ın vecd ehli bir müridi vardı. Ebû Türâb sürekli, "Senin Bâyezid-i Bistâmî'yi görmen gerekir" derdi. Bir gün o mürid dedi ki: "Her gün Bayezid'in Rabb'ini yüz kere gören kimse Bayezid'i ne yapsın?" Ebû Türâb dedi ki: "Sen Allah'ı kendin görürsen, kendi miktarınca görebilirsin. Bayezid'le görürsen Bayezid'in miktarınca görürsün. Senin görmenle Bayezid'in görmesi arasında çok fark vardır."

Hadis-i şerifte şöyle buyrulur:

إِنَّ اللهَ تَعَالَى لَيَتَجَلَّى لِلنَّاسِ عَامَّةً وَيَتَجَلَّى لِأَبِي بَكْرٍ خَاصَّةً

"Muhakkak ki yüce Allah (kıyamet günü) insanlara genel olarak tecelli eder.

Ebû Bekir'e ise özel olarak tecelli eder." Bu söz, müridi gönülden etkiledi ve, "Kalk gidelim" dedi. Her ikisi birlikte Bistâm'a kadar geldiler. Vardıklarında şeyh evde değildi. Nehir kıyısına gitmişti. Dışarı çıktılar, şeyhi sırtında kürk ve elinde testiyle gelirken gördüler. Müridin gözü şeyhin hırkası kenarına takılınca bir âh çekti, titredi, düştü ve öldü. Ebû Türâb dedi ki: "Ey şeyh! Bir nazar ve ölüm." Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: "Ey Ebû Türâb! Bu delikanlının yaratılışında henüz keşfolma vakti gelmemiş bir sır vardı. Bayezid'in hırkası kenarına bakmasıyla o sır bir kereliğine keşfoldu. O buna dayanamadı, ruhu bedeninden ayrıldı."

Mısır kadınları da Yusuf'un güzelliğine dayanamayıp böyle düş-müşlerdi. Bir kerede ellerini kestiler, haberleri dahi olmadı.

Mısra

Sen sevilen ol, âşıklık senin işin değil.

Ey derviş! O gerçeğin sahibidir, sense gerçeğe tutsaksın.

Hallâc-ı Mansûr dedi ki: "Rubûbiyyet, kudretin neticesidir, kulluk ise kaderin neticesidir. Burada can vermekten başkası yakışmaz. Eğer can verirsen, 'Bizim senin canına ihtiyacımız yok' derler. Binlercesi bu niyetle ayaklandılar, canlarını ortaya koydular da bulmadılar. "

Beyit

Çılgın benim ki işaretsiz arıyorum

Yakıcı ateşten kurtuluş arıyorum

Ecel çengelinden can kurtuluşu arıyorum

Sîmurgun evinden bir işaret arıyorum

Şöyle nakledilir: Ariflerin efendilerinden, Şeyh-i Rabbânî, kutb-i hakkânî Ebü'l-Hasan Harakânî'ye **[kuddise sırruhû],** "Ey şeyh! Ne daha iyidir?" diye sordular. "Dünyanın Bâyezid-i Bistâmî gibi mertlerle dolması" cevabını verdi. Bu cevap, Ebü'l-Hasan'ın Sultanü'l-ârifîn Bayezid aşkıyla dolu olduğunun bir delilidir.

Rivayet ederler ki bir çocuğa, "Dünyada mutluluk nedir?" diye sordular. "Evin ekmek ve yiyecekle dolu bir şekilde süslenmesi ve kapıcının uyuyor olması" cevabını verdi.

Savaşçının birine, "Mutluluk nedir?" diye sordular. Savaşçı, "Elinde kanlı bir kılıçla geri dönmek ve düşmanın ölmüş olması" cevabını verdi.

Konuğun birine, "Mutluluk nedir?" diye sordular. "Eve varıp dinlenmek" cevabını verdi.

Âşığa, "Mutluluk nedir?" diye sordular. "Sevgiliye kavuşmak ve ra-

kibin bundan habersiz olması” cevabını verdi.

Şeyh Ebü’l-Hasan’ın şöyle dediği nakledilir: “Cuma günü öğle vakti gökyüzü kapısını açarlar. Melekler, Bayezid Mescidi’ne gelerek cennet kapısını açarlar. Hûriler Bayezid Mescidi’ne inerek bölük bölük onun türbesini tavaf ederler.”

Şeyh Ebü’l-Hasan’ın şöyle dediği rivayet olunur: Sultanü’l-ârifîn Bayezid şöyle demiştir: “Sıkıntıyı gözetiniz ki Allah dostları sıkıntının bereketiyle (istediklerine) kavuşurlar.”

إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ كُلَّ قَلْبٍ حَزِينٍ

“Muhakkak ki Allah hüzünlü kalbi sever." Ârifler, sıkıntı sahibi dervişi padişah olarak anarlar, sıkıntısı olmayanı makbul tutmazlar.

Şeyh Ebü’l-Hasan’ın şöyle dediği nakledilir: “Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: Söze icabet etmeyi bilin. Her kim söze icabet etmezse her ne söylerse söylesin çekincesi olmaz. Kıyamet gününü hatırlayınız. Her kim kıyamet gününü hatırlamazsa her nereden mal toplarsa toplasın çekincesi olmaz. İyi arkadaşınızın değerini biliniz. Kim ki iyi arkadaşının değerini bilmezse kiminle bir arada olursa olsun çekincesi olmaz.”

Yine Şeyh Ebü’l-Hasan’ın şöyle dediği nakledilir: “Bir zaman yüce

Allah'la aramdaki bir meselede çaresiz kalmıştım. Kendi kendime, 'Bu sorunun çözüleceği bir gün olmasa gerek' diye söyleniyordum. .Bir gece rüyamda şöyle gördüm: Yüce Allah'ın huzurunda ayakta duruyordum. Bayezid öne çıktı ve bu meseleyi Allah'a sordu. İcabet vaktinde geldi. Gidecekken bana dönerek güldü ve dedi ki: 'Ey Ebü'l-Hasan! Kim ki yüce Allah'tan Allah'ı isterse duası kabul olur.' Hâsılı yüce Allah, Ebü'l-Hasan'a yardım etti, meseleyi sorup dileğinin gerçekleşmesi için Bayezid'i oraya getirdi."

Dolayısıyla yüce Allah buyuruyor: "Ey kulum! İbadet edersen kabulüm var, soru sorarsan ihsanım var, günah işlersen atfım var. Su benim ırmağımda, rahat benim yöremde, neşe beni aramakta, ünsiyet cemalimde, sevinç bekamda, mutluluk beni görmektedir." Dostlarımızın arkasından birkaç adım atan o köpek, sonra ön ayaklarını kapının eşiğine yaydı. O yayış, boşa olmaz. Kıyamete değin,

وَكَلْبُهُمْ بَاسِطٌ ذِرَاعَيْهِ بِالْوَصِيدِ

. *"Köpekleri de mağaranın girişinde ön ayaklarını uzatmış yatmakta idi"* **(Kehf 18/18)** derler. Bir müslüman, sadık bir âşık, yanış ve iman cihetinden yetmiş yıl Allah'ın velileriyle beraber olur, gençlik karalığı yaşlılık aklığına erişir. Eller kaldırır, ümitler taşır; o el kaldırmanın boşa olmayacağı zannını taşır. Asla da olmaz.

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: Yüce Allah'ın sevgisi geldiğinde her şeye galip gelir. Ne dünya lezzeti ne de ahiret lezzeti kalıcı değildir. Rahmân'ın aşkından başkası kalıcı değildir."

Beyit

Senin saçın yanında ahunun gözü ve göbeği kim?

Senin terinin yanında kötü huylu rüzgâr kim?

Senin ayva tüyün olan yerde kâkül kim?

Musa asâsını attığında büyücü kim?

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: 'Yâ Rabbi! Senin bana olan bu sevgine dair arştan yere değin herkesi haberdar kıl.' Yeryüzü o anda büyük bir güç ve gösterişle sarsıldı. Bir kimse Bayezid'in yanına gidip, 'Yer sarsıldı, haberin olsun' deyince, 'Evet, yeri haberdar kıldılar, bu sarsıntının sebebi odur' dedi."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bayezid'in evde olduğu bir gün biri ona bir tabak armut göndermişti. 'Kim gönderdi?' diye sordular. Söylediler. Dedi ki: 'Alınız ve ona götürünüz, kendin ye ve dilinde hû olsun' deyiniz."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bilâl-i Belhî, Bâyezid-i Bistâmî'nin huzuruna geldi. Dedi ki: 'Ey Bayezid! Ben seni dün Mekke'de gördüm'. Bayezid, 'O ben değildim' dedi. 'Şendin' dedi. Üç kere böyle dedi. Duyanlar, 'Biz Bilâl'i doğru sözlü biliriz. Seni beş vakit namazda görmüşüz' dediler. Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: 'Şaşırmamak gerekir, zira öyle değildi. İbadet ehlinin yaptığı görünüşteki gibi olmamalıdır. Yüce Allah mümine, perşembe burada ve cuma Mekke'de olması imkânını vermemiştir. Lâkin mümin, yüce Allah'ın katında güneşten daha değerlidir. Güneşin yuvarlağı bir yerdedir, ancak her yerde sürekli parlamaktadır. Kendisi götürür ve kendisi getirir. Bu getirip götürme Cenâb-ı Hakk'ın kendisine aittir, kulun bunda bir payı yoktur. Bu, sultandan rivayet edilen şu söze uygundur: Her kim Allah'a yakın olur, her şey ve her yer onun olur. Zira yüce Allah (ilmiyle) her yerdedir ve her şey Allah'ındır."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: Olmaya ki eğer sünnetten geri kalırsam, İşte o zaman bu sahip olduklarımın benden alındığını düşünürüm." Ey temiz kimse!

وَلَا تَنْسَ نَصِيبَكَ مِنَ الدُّنْيَا

"... dünyadan da nasibini unutma" **(Kasas 28/77)** âyetinden kuşkuya düşmeyesin. Bu nasip, faydalanma ve tat almadır. Hatta bu nasip, ibadetin sermayesi ve içtihadın azığıdır.

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Ebû Nasr-ı Belhî Mekke'ye gidecekti. Kervan Denuş'a gelmişti, Cafer-i Hayyât da oradaydı. Ona, 'Bâyezid-i Bistâmî'ye benim selâmımı ilet ve niyetimin oraya gelip kendisini görmek olduğunu, ancak kafilenin acele ettiğini söyle' dedi. Cafer-i Hayyât bu haberi ulaştırdı. Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: 'Ona şöyle söylemeliydin: Bütün dünya gülle dolu olsa, sen güneş yükselirken oradan bir adım atıp güneşin battığı yere bir gül koysan, yine de hâlâ er kişilerin mertebesine ulaşman gerekir. Sürekli Mekke'de olsan ve Mekke seninle beraber geri gelse yine de hâlâ er kişilerin mertebesine ulaşman gerekir. Ve öyle ki Hızır seni ziyarete gelse ve yeryüzünün direği olan er kişi olma vasıfları sana âşikâr olsa yine de hâlâ er kişilerin mertebesine ulaşman gerekir." Ebû Nasr, hacdan geri dönünce Bâyezid-i Bistâmî'nin huzuruna gelerek.dedi ki: 'Ey Bayezid! Çölde bir olay gerçekleşti ve halkın çoğu susuzluktan helâk oldu. Benim de dişlerimi bıçakla birbirinden ayırmak suretiyle ağzıma su döktüler.' Bayezid dedi ki: 'Bir kez Mekke'ye gittin, ikinci kez ve üçüncü kez. Eğer bu ibadetin Allah rızası için olsaydı yüce Allah bu insanları helâk etmez ve sana bağışlardı.'"

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî şöyle dedi: Kul elmas gibi keskin olursa her iki eli sağ (doğru) olur. Yani sol el melekleri ona hiçbir kusur yazmazlar."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî, 'Kulun

ameli üç şeyle yükselir' dedi: Yüce Allah'ın emrine saygı göstermek, Hz. Peygamber'in emrine saygı göstermek ve belirli bir mertebeye ulaşmış kullara hürmet etmek. Resûlullah'ın söylediği gibi:

اَلشَّيْخُ فِى قَوْمِهِ كَالنَّبِيِّ فِى اُمَّتِهِ

'Kavminin içindeki şeyh (ilim ehli), ümmetinin içindeki nebîgibidir. "'

Şiir

Alçak kişi böylece buldu yükselmeyi

Var olana değin çaldı yokluk kapısını

Büyüklük için gerek tevazuun seçkini

O çatıya çıkmanın yok başka merdiveni

Tepetaklak olur söz dinlemez aceleci

Yükselmek istiyorsan, arama yükselmeyi

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** bir nur idi ve ashabı da onun nuruyla nurlanmışlardı. Kul da Allah'ın nuruyla nurlanmış keskin bir elmas gibidir."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Ebû Musa Hadim dedi ki: Bir gün Hâtim'in öğrencilerinden biri Bayezid'in huzuruna gelerek, 'Hâtim mertliğe ulaştı' dedi. Bâyezid-i Bistâmî, 'Nasıl ulaştı?' diye sordu. Adam, 'Bedeni ve gönlü, yüce Allah'ın sevgisiyle tamamen dolarak' dedi. Şeyh, 'Beden ve gönlün aslı yoktur' dedi. Adam, 'Öyle değil, aslolan daima gönüldür derler' dedi. Şeyh dedi ki: 'Ey miskin! Yüce Allah'ı seven biri nasıl gönlün ve bedenin tutsağı olur. Kul öyle bir elmas olmalı ki Hak Teâlâ onu sevsin ve kendi süsüyle süslesin.

Öyle bir süsle süsler ki yaratılmış onu dile getiremez. O, sürekli olarak süslemeye devam eder.'"

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî adına bir Mecûsî'den buğday satın aldılar. Şeyh, 'Geri götürün, zira bu buğday Allah'ı tanımayan bir kimsenin malıdır' buyurdu."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bir adam, elinde teşbih Bâyezid-i Bistâmî'nin huzuruna geldi. Şeyh, 'Ey oğul! İki teşbih taşı. Böylece biriyle iyiliği sayarsın' diğeriyle de kötülüğü' dedi."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî ara ara kalkıp namaza durur ve, 'Şu saatte Allah dostlarından bir veli namaza durmuş ve üzerine rahmet yağıyor olabilir. Böylece onun bereketinden biz de nasiplenelim' derdi."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî bir adama 'Adın nedir?' diye sordu. Adam, 'Halil' dedi. Şeyh, 'Halil, Halil'e aykırı düşmeyen kimsedir' dedi."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Ahmed-i Hareb, Bâyezid-i Bistâmî'ye şöyle bir mektup yazdı: 'Otuz yıldır şevkimi kaybettim. Hacca gittim yine gelmedi. Faziletli kimselerin topraklarını ziyaret ettim, yine gelmedi. Ümitliyim ki senin duanla tekrar gelsin.' Bâyezid-i Bistâmî de şöyle cevap yazdı: 'Otuz yıldır melekler benim için hiç günah yazmadılar, velâkin ben de şevkimi kaybettim ve geri gelmiyor.'"

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: Bir gece kendi tekkemden dışarı çıktım. Daha adım atmadan boğazıma kadar aşka battım."

Beyit

Gayb pususundan bir aşk ne hoş sultan gibi Hamle eder bana tıpkı neydeki ateş gibi

Hz. Peygamber [salla'llâhü aleyhi ve sellem], bir kudsî hadiste yüce Allah'ın şöyle dediğini naklediyor:

إِذَا كَانَ الْغَالِبُ عَلَى عَبْدِي الْإِشْتِغَالُ بِي جَعَلْتُ هِمَّتَهُ وَلَذَّتَهُ فِي ذِكْرِي
وَرَفَعْتُ الْحِجَابَ فِيمَا بَيْنِي وَبَيْنَهُ لَا يَسْهُو إِذَا سَهَا النَّاسُ أُولَئِكَ
كَلَامُهُمْ كَلَامُ الْأَنْبِيَاءِ أُولَئِكَ الْأَبْطَالُ حَقًّا أُولَئِكَ الَّذِينَ إِذَا أَرَدْتُ بِأَهْلِ
الْأَرْضِ عُقُوبَةً أَوْ عَذَابًا ذَكَرْتُهُمْ فَصَرَفْتُهُ بِهِمْ عَنْهُمْ

"Kuluma benimle (zikrimle) meşgul olma galip gelince, onun bütün himmet ve lezzetini zikrimde yaparım, benimle onun arasında bulunan perdeyi kaldırırım. İnsanlar hataya düştüğü zaman o yanılmaz. Onların sözleri, peygamberlerin sözleri gibi haktır. Onlar benim gerçek bahadır kullanırıdır. Onlar öyle kimselerdir ki ben yeryüzündekilere bir azap göndermeyi murat edince, onları zikrederim ve onların hatırına diğerlerine azap etmekten vazgeçerim."

Beyit

Eğer âşıksan tut onun eteğini

Eğer sana can ver derse, yap dediğini

Tarikat pirlerinden bir pîr şöyle rivayet eder: "Görünmeyen âlemden (gayb) dünyaya (sahra) bir zerre aşk gelmedi. (Zira) bütün dünyayı dolaştı, kimseyi kendisine ehil görmedi, bir başka zaman görünmeyen âleme geri döndü. Birincisi ne idi, İkincisi ne idi? Birincisi, Bayezid'de görülen yücelik cemaliydi. İkincisi ise bu pîr üzerinde görünür kılınan

celâl dergâhıydı."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bâyezid-i Bistâmî kendi müridlerine şöyle dedi: Yüce Allah, 'Beni dileyenin, kerametini artırırım. Seni dileyeni -ki Bayezid'sin- yok ederim, öyle ki hiçbir şekilde onu anmam' der. İmdi siz ne dersiniz.' 'Yok etse de etmese de, biz seni isteriz* dediler."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Eğer öyle olmasa hürmetsizlik olurdu. İnsanlar, 'Ebü'l-Hasan Bayezid'in mertebesine ulaşmıştır. Bayezid'in gerçekte düşündüğü her şeyi Ebü'l-Hasan size söyler' derlerdi."

Şeyh Ebü'l-Hasan'ın şöyle dediği nakledilir: "Bizim âlemimizi bir diri gördü, o Bâyezid-i Bistâmî idi." Ebü'l-Hasan'ın bu sözü şu durumu işaret etmektedir: Sultanü'l-ârifîn Bayezid her yıl şehidlerin kabri olan Dihistan'a giderdi. Her yıl oradan geçerdi. Bir keresinde aynı niyetle Bistâm'dan yola çıktı. Harakân civarına ulaşınca bir saat bekledi ve havayı kokladı. Halk, 'Ey şeyh! Biz hiçbir koku duymuyoruz, sen koku alıyorsun' deyince, 'Evet, zira ben bu eşkıyalar köyünden bir Allah dostunun kokusu alıyorum' dedi."

Beyit

Ey henüz korkusuz olan taze gül dalı!

Ey henüz rengini nakkaşın karıştırmadığı!

Dünya senin kokunu yaymamış henüz

Sabah yeli sana doğru esmekte henüz

Bunda şaşılacak bir şey yoktur. Zira Hz. Yakub **[aleyhisselâm],**

إِنِّى لَأَجِدُ رِيحَ يُوسُفَ

"İnanın ben Yusuf'un kokusunu alıyorum" **(Yusuf 12/94)** dedi. Başkaları o kokuyu duyamaz. Resûlullah **[sallallahu aleyhi vesellem]** Cibrîl'in sesini işitti. Etrafındakiler ise işitemediler. Bayezid'e, "O Allah dostunun adı sanı nedir?" dediler. "Onun adı Ali ve künyesi Ebü'l-Hasan'dır" dedi.

Ona özgü üç derece vardır:

Birincisi, ahlâksız kadının dil uzatması ve eziyet etmesine dayanır.

İkincisi, çiftçilik yapar.

Üçüncüsü, kendisini konuk ve fakirleri ağırlamaya adamıştır. Bizde bu dereceler yoktur.

Ammâr b. Yâsir **[radıyallahu anh],** Hz. Peygamberden **[sallallahu**

aleyhi vesellem] şöyle nakleder:

اَتَانِى جِبْرِيلُ عَلَيْهِ السَّلامُ فَقُلْتُ يَا جِبْرِيلُ حَدِّثْنِى بِفَضَائِلِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِى السَّمَاءِ فَقَالَ يَا مُحَمَّدُ لَوْ حَدَّثْتُكَ بِفَضَائِلِ عُمَرَ بْنِ الْخَطَّابِ فِى السَّمَاءِ مِثْلَ لُبْثِ نُوحٍ فِى قَوْمِهِ اَلْفَ سَنَةٍ اِلَّا خَمْسِينَ عَامًا مَا نَفِدَتْ فَضَائِلُ عُمَرَ وَاِنَّ عُمَرَ حَسَنَةٌ مِنْ حَسَنَاتِ اَبِى بَكْرٍ

"Cebrail bana geldi. Ben, 'Yâ Cebrail! Ömer'in semadaki faziletlerinden anlat' dedim. O da dedi ki: Nuh'un kavmi arasında durduğu kadar (yani 950 yıl) Ömer'in faziletlerinden bahsedecek olsam bitiremem; fakat o Ebû Bekir'in iyiliklerinden bir iyiliktir." Şöyle ki Hz. Ebû Bekir-i Sıddîk **[radıyallahu anh]** ölüm döşeğinde kendisinden sonra halifenin Hz. Ömer olmasını vasiyet etmiştir. Böylelikle Cebrail **[aleyhisselâm]** Ömer'in halife olacağını haber vermiştir.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid de Ebü'l-Hasan'ın veliliğini haber vermiştir. Zira, sultanın vefatından 171 yıl geçtikten sonra Ebü'l-Hasan dünyaya geldi. Akıl bâliğ olduğu yaştan itibaren Bâyezid-i Bistâmî'ye her şeyden daha çok önem verdi. Hz. Ömer, Hz. Ebû Bekir'in göğsünün, "Gökyüzüne ya da denize komşu ol" hükmünce sır incileri denizi olduğunu biliyor ve, "Keşke Ebû Bekir'in göğsünde bir kıl olsaydım" di-

yordu. Ancak Ebü'l-Hasan, "Benim için Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in bir müridi demeleri bana yeter" diyordu.

On iki yaşının başlarında Harakân'da cemaatle yatsı namazı kılardı. Türbeyi ziyarete giderdi. Bâyezid-i Bistâmî'nin türbesi başında durup, "Yâ Rabbi! Bayezid'e verdiğin bu elbiseden bir parçacık da Ebü'l-Hasan'a ver" derdi. Ondan sonra geri dönerdi. Sabah vakti Harakân'a vardığında, yatsı namazının abdestiyle sabah namazını da cemaatle birlikte kılardı. Geri dönerken yüzünü Bayezid'in türbesine döner ve Harakân'a kadar bu şekilde yürüyerek giderdi.

On iki yaşından sonra Bâyezid-i Bistâmî'nin türbesinden şöyle bir ses geldi: "Ey Ebü'l-Hasan! Zamanı geldi, oturuyorsun." Dedi ki: "Ey Bayezid! Bana himmet et. Zira okuma yazma bilmeyen (ümmî), Kur'an'ı öğrenmemiş ve şeriattan hiçbir şey bilmeyen bir adamım." Ses geldi: "Ey Ebü'l-Hasan! Bize verdikleri şeyi senin bereketinle verdiler." Ebü'l-Hasan, "Siz benden çok önce vardınız" dedi. Bâyezid-i Bistâmî, "Evet. Lâkin Dihistan civarına gittiğim zaman Harakân'a varınca, Harakân'dan gökyüzünün ortasına doğru bir ışık yükseliyordu. Otuz yıl şevkimden geri kaldığımda, gaibden şöyle bir ses işittim: 'Ey Bayezid! Bu ışığı şefaatçi kıl, böylece şevkin geri gelsin.' 'Ey Rabbim! Bu ışık nedir?' dedim. Gaibden şöyle cevap geldi: 'O ışık, yaratacağım seçkin bir kuldur. Künyesi Ebü'l-Hasan'dır.' 'O ışığı şefaatçi kıldım, dileğime kavuştum' dedi." Şeyh Ebü'l-Hasan dedi ki: "Harakân'a varınca yirmi

yedi günde Kur’an’ın tamamını öğrendim.”

Ebü’l-Alâ Ahmed Şâburâbâdî’nin şöyle dediği nakledilir: “Bir gün Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in kabrini ziyarete gittim. Bayezid’in kabrinin karşısında oturuyordum. Ansızın bir hayvanı avlamak üzere olan bir kuş gördüm. O hayvan, kaçarak Bayezid’in kabrinin önüne geldi. Avcı kuş, o kabre saygısından avlanmayı bırakıp geri çekildi.”

اَلسُّلْطَانُ ظِلُّ اللهِ فِى الْاَرْضِ يَأْوِى اِلَيْهِ الضَّعِيفُ وَبِهِ يُنْتَصَرُ الْمَظْلُومُ

"Sultan, yeryüzünde Allah’ın gölgesidir (koruyucusudur). Zayıf kimseler ona sığınırlar ve mazlumlar onunla yardım olunurlar.[H64]

Yusuf Hüseyin-i Râzî’nin şöyle dediği nakledilir: Ebû İshak Seten- be-i Herevî’nin şöyle dediğini işittim: “Bâyezid-i Bistâmî’nin meclisinde hazırdım. İnsanlar, ‘Falanca kişi ilmi filancadan aldı ve falanca kişi filancadan yazdı’ diyordu. Şeyh, ‘Miskinler ilmi ölülerden alırlar. Biz asla ölmeyen, bâki olan Allah’tan alırız’ dedi.”

Beyit

Okyanustaysan akarsu peşine düşme

Suyun varsa eğer teyemmüm etme

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Bu bölüm, bazı zamanlarda kendisinden duyulup müşahede edilen nasihat dolu söz, keramet ve haller beyanındadır.

NASİHATLERİ, KERAMETLERİ ve HALLERİ

NASİHATLERİ

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ne mutlu o kimseye ki sıkıntısı tek bir sıkıntıdır. Onun kalbi, iki gözünün gördüğü ve iki kulağının duyduğu şeylerle oyalanmaz."

Beyit

İki elinle yapış aşkın eteğine

Şehvet şeytanının başını tekmele!

Ey ekmeği olmayan dervişler! Ve ey görünen âlemin kendilerine yöneldiği zenginler! Yüce Allah'ı unutmayınız ve gönlünüzde O'ndan başka hiçbir şeyi üstün tutmayınız. Zira böyieleri, gönlün suç ve hıyaneti sebebiyle cezalandırıldı.

Beyit

Dostla ne kadar meşgul olursan,

Gönlün de o denli huzurlu demektir

İyiliğe Yaklaşıp Kötülükten Uzak Durmak

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Muhakkak ki Allah Teâlâ kullarına iyiliği ve kötülükten uzak durmayı buyurmuştur. O'nun emir ve yasaklarına uydukları için onlara mertebe (hiTat) verdi. Onlar, O'nun verdiği mertebeyle oyalandılar. Ben yüce Allah'tan, kendisiyle olmaktan başka makam ve mertebe istemem."

Beyit

Sen benimle ol, mertebe eksik değil

Baş olduktan sonra külah eksik değil

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî, "İlâhî! Bana nazar et" diyen bir adam gördü. Ulu şeyh vecde gelerek, "İyi bir baş ve yüze (amel ve davranışa) sahip olasın ki Allah da sana nazar etsin" dedi. Adam, "Ey şeyh! Bana bakmasını başımın ve yüzümün iyiliği için istiyorum" dedi. Şeyhin çok hoşuna gitti. "Doğru söylüyorsun" dedi.

Beyit

Dostun bir nazarı, yüz bin mutluluk demek

O nazarın geleceği vakti gözlüyorum

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Havada uçan ve su üzerinde yürüyen bir adam görürseniz onu sorgulamadan, şeriatın sınırları, emir ve yasaklarının korunması hususunda denemeden ona inanmayın. Âriflerin sultanının sözünden anlaşılan şudur: “Sakın Hz.

Muhammed Mustafa’nın **[sallallahu aleyhi vesellem]** şeriatı ve kanunundan ayrılmayınız.”

Mısra

La‘l senin elindedir, daima rahat ol!

Heves ve bid‘ata kapılmış bir topluluk vardı. Kâinatın efendisine şöyle buyruldu: “Git ve bu cahillere heves dükkânından hidayet avlusuna gelmelerini söyle.”

Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle buyuruyor:

لَا يُؤْمِنُ اَحَدُكُمْ حَتَّى يَكُونَ هَوَاهُ تَبَعًا لِمَا جِئْتُ بِهِ

“Sizden biriniz, hevâsı/arzusu benim getirdiğime tâbi olmadıkça

(kâmilmanada) iman etmiş olmaz." Hevesi ayağının altına almadıkça; Kitap, Sünnet, şeriat ve tarikata dair getirdiğim her şeyi başının üzerinde tutmazsan senden hiçbir şey gelmez. Yüce Allah, oyun oynayıcı ve münafıkların bozgunculuğu ile ikiyüzlüler ve dine bid'at sokanların hilesinin kendi dininden uzak olacağını temin etmiştir.

إِنَّا نَحْنُ نَزَّلْنَا الذِّكْرَ وَإِنَّا لَهُ لَحَافِظُونَ

"Kur'an'ı kesinlikle biz indirdik; elbette onu yine biz koruyacağız" **(Hicr15/9).**

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Günahtan tövbe bir, taatten tövbe bindir. Yani taat görmekten tövbe bindir. Sâlik kimse, ihlâs ve doğruluk bahçesine ulaşmak için, ikiyüzlülük yaygısını katlamalı ve şaşkınlık perdelerini kaldırmalıdır."

اَلْمُخْلِصُ لَا رِيَاءَ لَهُ وَالصَّادِقُ لَا اِعْجَابَ لَهُ

"Ihlâslı olan kimsede riya yoktur. Sadık kimsede de kendini beğenmişlik hali (ucb) yoktur." İhlâs, taat ve ibadet ederken halkı aradan kaldırmaktır. Doğruluk, kendini aradan kaldırmaktır. Bu makama ulaşıp şeriat ve İlâhî rıza göğünde mücâhede kanadıyla uçtuğunda dergâhta senin için perde yoktur. Bu nimetin şükrü için, "Allah'a hamdolsun" demek gerekir.

Cafer-i Sâdık'a **[rahmetuiı.ahi aleyh],** "Hangi günah kulu Allah'a

yakınlaştırır ve hangi ibadet kulu Allah'tan uzaklaştırır?" diye sordular. Dedi ki: "Huzurla başlayıp gururla biten her ibadet kulu yüce Allah'tan uzaklaştırır. Korkuyla başlayıp tövbeyle biten her günah da kulu Allah'a yakınlaştırır."

İtaat eden kul, gururlanırsa âsidir. Âsi de tövbeyle itaatkârdır. Nitekim Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle buyurmuştur:

ثَلَاثٌ مُهْلِكَاتٌ شُحٌّ مُطَاعٌ وَهَوًى مُتَّبَعٌ وَاِعْجَابُ الْمَرْءِ بِنَفْسِهِ

"Üç şey helâk edicidir: Cimrilik, tâbi olunan nefsî arzular ve kişinin kendini beğenmesi. "

Marifetullah Lezzeti

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "O'nun marifet lezzetinden gönülde bir zerre olması, cennetin en üst tabakasında bin köşk olmasından daha İyidir."

Beyit

Kendi lutuf şerbetinle hoşnut kıl

En sonunda âşığın muradı sensin

Kendi kavuşma şarabından doldur

En sonunda âşığın kadehi sensin.

Tahkik ehli, marifeti şöyle tarif eder: Marifet, kalpte şimşek gibi çakan nurlardır; onunla kalpteki hastalıklar gider. Bu kalbin bilinmesini istemediler. Zira bu kalp halk âlemindendir. Kalbin evlâsı, emir âleminden olandır.

Bu tariflerden anlaşılır ki sâlik her zaman,

وَاذْكُرُوا اللّٰهَ كَثِيرًا لَعَلَّكُمْ تُفْلِحُونَ

.. Allah'ı çok anın ki kurtuluşa erişesiniz" **(Enfâi 8/45)** âyetini iş edinir ve şu hadisi zikretmeye gayret eder:

Bir gün Peygamber Efendimiz **[sallallahu aleyhi vesellem],**

سَبَقَ الْمُفَرِّدُونَ

"Müferridûn geçmiştir" buyurdu. Ashap, "Müferridûn nedir yâ Resûlallah?" diye sorunca şöyle buyurdular: delili

اَلذَّاكِرُونَ اللّٰهَ كَثِيرًا وَالذَّاكِرَاتُ

"Allah'ı çok zikreden erkek ve kadınlardır."[38]

Ondan sonra birçok zikirlerin nurları ve yüce yaratıcının,

أَنَا جَلِيسُ مَنْ ذَكَرَنِى

"Ben, beni zikredenle beraberim" * kelâmının sırları onun gönlünü kaplar. Orada, yaratıcının huzurunda olmanın tadıyla lezzet almak varken, cennetin en yüksek tabakasındaki bir köşkte bulunmanın yaratılmış nazarında ne kıymeti vardır?

Beyit

Hûriler, köşkler, sekiz cennetin nimetleri...

Hiçbiri işe yaramaz, bana sen gereksin!

Güzele Yönelmek

Ebû Musa Hâdim'in şöyle dediği nakledilir: "Bir gün Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in huzurundan çıkıyordum, dedi ki: Ey salih kimse! Feraset ilminin, bütün peygamberlere verildiği gibi sana da verilmesiyle gururlanmayasın! Seni isterim ve senden başkasını istemem de. *es-S/hâh* adlı eserde şöyle dendi:

el-Kurrâ: Dindar adam. Çoğulu kurrâûne gelir. Çoğulu bazan da kârî gelir.

Yani, eğer bir kimsenin işinde olacaksan, bari kınanmamak için güzel bir işte ol. “Çirkinlerin aşkı gevşeklik (hızlan), güzellerin aşkı haraplıktır” demişler. Bir can vardır ve bir de amaç vardır. “Amacıma ulaşmak için canımı bile veririm” diyebilen adam gibi adam gerektir.

إِنَّ اللهَ يُحِبُّ مَعَالِيَ الأُمُورِ وَيَبْغُضُ سَفْسَافَهَا

"Allah güzel işleri (güzel ahlâkı) sever, kötü, çirkin işlere (kötü ahlâka) ise buğzeder."[7]'

Bu hadis geceyi aydınlatan bir incidir. İncinin itibarı, dalga tarafından korunmasından ileri gelir. O incinin, onun için can feda edecek ve baş aşağı denizin dibine dalacak yüz bin tâlibi vardır. On dördüncü gecenin ayı olan dolunayın güzelliğine bakma, onun düşüşünü (güzelliğini kaybedişini) gör, zira kimse bu açıdan bakmaz. Yeni ayın eksikliğine bakma, onun değerine bak; çünkü gözler onu seyretme arzusundadır. Dostluktan çare yoksa, bari yüce Allah’ı dost tut. Böylece Allah da seni sevecek, rahmetinden mahrum bırakmayacaktır. Allah’ı sevmenin işareti şudur: Devamlı O’nu zikredecek ve hiçbir zaman zikrinden vazgeçmeyeceksin. Şiblî şöyle dedi: “Seven susarsa helak olur, ârif susmazsa helak olur.”

Yüce Allah’ın adını anmayan bir Mecûsî, bir hayvanın boğazına bıçak çalarsa o hayvan murdar olur derler. Çünkü diliyle Allah’ın adı

arasında yakınlık olmayan birinin elinden çıkmıştır.

فَاَىُّ الْفَرِيقَيْنِ اَحَقُّ بِالْاَمْنِۚ

"... iki gruptan hangisi güvende olmaya daha layıktır?" **(En'âm6/81).**

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Er kişi, huzurda namaz kılarken kendisini belinden zünnarı çözüp müslüman olan bir Mecûsî gibi düşünmelidir." Yani,

اِنَّ الْمُصَلِّى يُنَاجِى رَبَّهُ

"Şüphesiz namaz kılan kimse, Rabb'ine münâcâtta bulunur" makamı ndayken, İstiğfar, inkisar, alçak gönüllülük ve kalbî itaatin son noktasında olmalıdır.

Beyit

Bir buluttan bir damla yağmur damladı

Denizin enginliğini görünce utandı

Denizin olduğu yerde ben kim oluyorum Eğer var olan o ise demek ki ben yokum

Kendisine hakaret nazarıyla bakınca

Hemen can attı bir istiridye kucağına

Gurur Perdesi ve Gaflet

Şöyle nakledilir: Bistâm'ın soylularından bir adam sürekli Bayezid hazretlerine yardımcı olur, onun sözlerini dinlerdi. Bir gün şeyhe şöyle dedi: "Ben otuz yıldır gündüzleri oruç tutar, geceleri namaz kılarım. Dünya lezzet ve şehvetlerinden vazgeçmişim. Sen ne söylüyorsan yapıyorum, ancak gönlümde hiçbir hidayet belirtisi görmüyorum." Bâyezid-i Bistâmî şöyle dedi: "Eğer üç yüz yıl ömre sahip olup yine bu şekilde bir yol takip etsen, bu yoldan sana bir zerre nasip olmaz." Adam, "Neden?" dedi. Bâyezid-i Bistâmî, "Çünkü sen gurur perdesinin arkasındasın" dedi. Adam, "Bunun çaresi nedir?" diye sorunca şeyh, "Gururu bırakmaktır, ancak sen bunu yapamazsın" cevabını verdi. Bunun üzerine adam, "Şeyhim her ne buyurursa yerine getiririm" dedi. Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: "Hacamatçının yanına git, yanında bulun ve bu kibir elbisesini üzerinden çıkar. Hırka giy, cevizle dolu bir torbayı boynuna tak, yaşadığın mahallenin çocuklarını topla ve, 'Kim bana tokat atarsa ona ceviz vereceğim' de. Hatta kim sana taş atarsa onun ağzına şeker koy ve kim sana kötü söz söylerse onun için dua et." Adam, "Sübhânallah, ben bunu yapamam" deyince şeyh, "Ben sana, 'Sen bunu yapamazsın' demiştim" dedi.

Beyit

Günde yüz kere de olsan din yolunda şehid

Kendini beğenirsen olursun ateşperest

Şöyle naklederler: Bir gün adamın biri Bâyezid-i Bistâmî'ye "Allah" dedi. Şeyh ona bağırdı ve öğüt verdi, yani niçin gafletle yüce Allah'ın adını ağzına aldın diye.

وَاذْكُرْ رَبَّكَ اِذَا نَسِيتَ

"... Bunu unuttuğun takdirde Allah'ı an **..." (Kehf 18/24)** âyetindeki "اذا نسيت" İçin müfessir, "İnşallah kelimesini unutup daha sonra aklına geldiğinde onu zikrederek telafi et" anlamını verir. Bir muvahhid de şöyle der: Âyetin anlamı, "Yüce Allah'ı, Allah'tan başka her şeyi unutup giderek tasavvur ettiğin bir zamanda zikret." Bazı sûfîler şöyle der: "Kim kalbi Allah'tan gafil olduğu halde Allah derse, Allah iki dünyada da onun düşmanıdır."

Tevhid ile Tefrit

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Teferrüd evine ulaşmak için tevhid meydanında yürü. Sonra, tefrîd evine öyle bir uç ki devam vadisine ulaşasın. Ondan sonra susuz olursan, yüce Allah sana öyle bir şarap verir ki artık zikretmeye susamazsın. Yürümekle uçmak arasındaki fark bellidir. Tevhid ile tefrîd arasındaki fark görmeye muhtaçtır ve şöyledir: Vahdetin ispatı, tevhidin abartısızlığı ve tefrîdin abartısıyla

olur. Çünkü vâhid, benzerlerinden; ferd, sıfatlarından soyutlanmıştır.

O halde vâhid, benzeri olmayan, kemal sıfatlarıyla vasfedilen bir varlıktır. Ferd ise benzeri olmayan, sıfatlardan münezzeh bir varlıktır. Deymûmet (daimlik), ezel ile ebede İşarettir. Zira dâim, ezelî ve ebedî olmayı işaret eder."

Bu kâse, cennetten bir şaraba işaret eder. Şöyle ki kullar üç kısım olduğu gibi cennet şarabı da üç türdür.

عَيْنًا يَشْرَبُ بِهَا عِبَادُ اللّٰهِ

"(Bu), Allah'ın has kullarının içtikleri... bir pınardır" **(İnsan** 76/6) ki onların sâkîsi meleklerdir. Bunlar tâliplerdir; bu çeşmeden kendi kendilerine şarap içerler.

يُسْقَوْنَ مِنْ رَحِيقٍ مَخْتُومٍ

"Kendilerine mühürlü hâlis bir içki sunulur" **(Mutaffifîn 83/25).** Bunlar tutumlu kimselerdir, onların sâkîsi meleklerdir.

وَسَقٰيهُمْ رَبُّهُمْ شَرَابًا طَهُورًا

"... Rab'leri onlara tertemiz bir içki içirir" **(İnsan 76/21).** Bunlar da sabıklardır, yüce Allah onlara perdesizlik şarabını keramet verir.

Bir gün bir adam Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Benim için bir hesap yap" dedi. Bâyezid-i Bistâmî, "Söyle" dedi. Adam sayılar verdi, "Kaç?" diye sordu. Şeyh "bir" cevabını verdi. Adam, "Sen ne söylüyorsun?" deyince şeyh, "Bir, başkasını bilmem" cevabını verdi.

Şiblî de bir gün güzel giysilerle geçiyordu. Bir tüccar, onu da kendileri gibi zannetti. Ona, "Ayrıntılı bir biçimde şu hesabı yapabilir misin?" diyerek uzun bir hesap verdi, öyle ki yüz binden fazla idi. Sonunda, "Kaçtır?" diye sordu. Şiblî yüksek sesle "bir" dedi. Tüccar, "Deli misin, sana verdiğim hesap yüz binden fazla tutar, sen bir diyorsun" dedi. Şiblî dedi ki: "Deli sensin. Zira gerçek olan birdir, gerisi mecazdır. Âlemdeki herkes bir verip,on almak ister ama er kişiler on verip bir almak isterler."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Tevhidin ilk makamı, söylediğini bilerek söylemek, duyduğunu bilerek duymaktır."

Şeyhler şöyle dediler: "Tevhid, kulun yüce Allah'ın bir olduğunu bilip söylemesidir. Bilmek, yüce Allah'ın, kullarının kalbine kendi dileğine verdiği bir nurdur."

Bütün hayvanlar şehvet, öfke ve beş duyuda insanoğlu ile ortaktır. İnsan kalbinin asıl cevheri, ilim (bilmek) ve marifettir. Bu, duyularla ulaşılan mertebenin ötesindedir. Yüce Allah'ın kitabında bu sırra işaret vardır. Bunun kalp olduğunu belirttiler. O halde, böylesi bir nur Bâye-

zid-i Bistâmî'nin bahsettiği şeye uygun olsa gerektir.

Namazda Huşû ve Gerçek Aşk

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî bir adamı mescidde namaz kılarken gördü. "Eğer bu kıldığın namazın kavuşma sebebi olacağını düşünüyorsan yanılıyorsun" dedi.

Efendide vardır gerekeni yaptığı zannı

Oysa değil elde ettiği zandan başkası

Namazda huşû ve huzû olmadıkça, (o namaz) kurtuluş ve mutluluk sebebi olmaz.

قَدْ اَفْلَحَ الْمُؤْمِنُونَۙ ﴿١﴾ اَلَّذِينَ هُمْ فِى صَلَاتِهِمْ خَاشِعُونَۙ ﴿٢﴾

"Gerçekten müminler kurtuluşa ermiştir; onlar ki namazlarında huşû içindedirler" **(Mü'minûn 23/1 -2).**

Mansûr-ı Ammâr dedi ki: "Bir gün bir harabeye gittim. Namaz kılan bir delikanlı gördüm. Sanki cehennem yanındaymış ve kıyamet kopmak üzereymişçesine korku, dikkat, hüzün ve endişe içerisindeydi. Selâm verene kadar bekledim. Ondan sonra kendisine selâm vererek dedim ki: Ey delikanlı! Cehennem bir kayadır. O kayanın üzerinde, "lazî' adıyla bilinen bir vadi vardır. Âsilerin zindanı ve zalimlerin hapsidir. Bu sözü

işitince bir nâra atıp kendinden geçti. Kendine gelince, ‘Ey üstat! Bana başka bir şerbet verebilir misin?’ dedi. Şu âyeti okudum:

وَقُودُهَا النَّاسُ وَالْحِجَارَةُ

. *yakıtı insan ve taş olan* **(Bakara 2/24).** Başka bir nâra attı. Kendinden geçti, düştü ve öldü. Gasilhaneye koyduklarında göğsünde,

فِى عِيشَةٍ رَاضِيَةٍ

(artık o cennette) hoşnut kalacağı bir hayat içindedir’ **(Hâkka 69/21)** ve'iki kaşının arasında,

فَرَوْحٌ وَرَيْحَانٌ وَجَنَّتُ نَعِيمٍ

‘Ona rahatlık, güzel nzık ve naîm cenneti vardır’ **(Vâkıa 56/89)** yazılı olduğunu gördüler. Toprağa verdiklerinin gecesi onu rüyamda, itibar tacı başında, cennette beyaz elbiseler giymiş ve nurdan bir binitin üzerinde oturmuş bir vaziyette gördüm. ‘Yüce Allah sana ne yaptı?’ dedim. Dedi ki: ‘Bedir şehidlerine yaptığını, ancak onlar kâfirlerin kılıcıyla öldürüldü, ben ise Gaffâr’ın kılıcıyla öldürüldüm.’”

Beyit

Gazi şehidlik peşinde koşturur

Ârif ölüm istemede ondan olgundur

Bu ölü o ölüye benzemez çünkü Öldüren gaziyi düşman, arifi dosttur

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği rivayet edilir: Kimi muhabbeti öldürürse onun diyeti sevdiğini görmesidir. Kimi aşkı öldürürse onun diyeti de pişmanlıktır. Zira aşk (muhabbet), kutsal bir haldir. Çünkü hem yüce Allah hem de kul,

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

"...(Allah) onları sever onlar da Allah'ı sever ..." **(Mâide 5/54) hük**münce onunla vasfedilir. Derler ki: "Aşk, görünen ve görünmeyen her durumda sevilene uymaktır. Aşk, sevilenin isteği dışındaki her şeyi yakarak kalbi aydınlatır." Aşk, coşkun bir sevgidir. Şüphesiz aşkın eli, sevginin elinden daha özeldir.

Beyit

Yanağının hayalini başucuma koymuşum

Bak, ne hoş bir teklifim/başucum var

Şöyle nakledilir: Bir gün halk, şehirde bayram namazını kılmak üzere toplanmıştı.

Celâl sahibi yüce Allah'a âşık bir delikanlı, yüksek bir yerden aşağıdaki insanlara bakıyor ve şöyle diyordu:

Aşk yüzünden ölen kişi ölmüş olur

Aşk içinde ölmeksizin hayır yoktur

Hakikat Ehli ve Haya Perdesi

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Miskin dindar, dikenli görüp ulaşamadığı hurma ağacının altında sabredip beklemez, gider kolayca uzanabildiği iğde ağacının altında bekler, bunun sonu- cunda kolayca meyvesini alır."

Bu yüzden hakikat ehli kimse, miskin dindar gibi olmamalıdır. Miskin dindarlıktan bir şey elde edilmez. Er kişi, ikiyüzlülük etmedikçe bu durum onda görülmeyecektir. Dindar adam, bir gece iki rekât namaz kılıp sonra sırf bu yüzden âlemin dolup taşmasını bekleyen kimsedir. Lâkin hakikat ehli, doğudan batıya her yeri ihlâs secdesiyle doldurup, daha sonra muhtaç olmama kapısında bekleyen kimsedir.

Cüneyd-i Bağdâdî şöyle dedi: "Allah bir müridin hayrını dilediğinde onu sûfîlerle bir arada bulunmakla rızıklandırır, cahillerle bir arada bulunmaktan alıkoyar."

Ali b. Ebû Tâlib **[radıyallahu anh]** şöyle dedi: "Yüce Allah bu ikiyüzlü

dindarlara kıyamet gününde der ki: Dünyada insanlar sizin ibadetinize bakarak ucuza mal mı verdiler? Size daha çok selâm mı verdiler? Sizin işlerinizi daha acele mi yaptılar? Siz dünyada ibadet ve taat, gece kalkma ve Kur'an okumakla nasiplendiniz, zevk aldınız. Siz dünyada kendi nasibinizi buldunuz. (İnsanlar desin diye bir şeyler yaptığınızdan) sizin kesinlikle ahiretten nasibiniz yoktur."

وَتَمَّتْ كَلِمَتُ رَبِّكَ صِدْقًا وَعَدْلًا

"Rabb'inin sözü, doğruluk ve adalet bakımından tamamlanmıştır" **(En'âm 6/115).**

"Zâhid, bâki olan nimetler için fâni olan nimetleri terkedendir" hükmünce zâhidin bir ümidi vardır. Ancak,

حُفَّتِ الْجَنَّةُ بِالْمَكَارِهِ

"Cennet, hoşa gitmeyen şeylerle sarılmıştır" hadisinin varlığı sebebiyle ümit tohumu riyaya dönüşür. Zâhid yüce Allah'tan,

لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌ

"Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır" **(Yunus 10/26}** vaadiyle cennet ve cemâlullah nimetini diler. Ârif ise ne dünyaya ne de ahirete iltifat eder. Onun istediği ve sevdiği Allah'ın sıfatlarının tâ

kendisidir.

Beyit

Kalp, senin lütfün olmadan can bulmaz

Can, sen olmadıkça dünyaya bakmaz

Aşk âleminde hani bir bahar yeli?

Senin saçından can kokusu taşımaz

Güneş köyünün toprağını görünce

Artık gökyüzünün zirvesinde olmaz

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "İki utanmaya (hayâ) şaşarım: Birincisi, günahkârın isyanından utanması ve diğeri yüce Allah'ın günahkârın günahından utanması." Denilmiştir ki: "Hayâ, Allah'ın büyüklüğü karşısında kulun (günahlardan) kendisini tutmasıdır."

Süleyman ed-Dârânî'nin şöyle dediği rivayet edilmiştir: Yüce Allah şöyle buyurur:

إِنْ إِسْتَحْيَيْتَ مِنِّى اَنْسَيْتُ عُيُوبَكَ وَاَنْسَيْتُ بُقَاعَ الْاَرْضِ ذُنُوبَكَ وَمَحَوْتُ مِنَ الْكِتَابِ زَلَّاتُكَ وَلَا اُنَاقِشُكَ الْحِسَابَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ

"(Ey kulum!) Sen benden hayâ ettiğin sürece ben senin ayıplarını (insanlara) unuttururum. Günahlarını yeryüzüne unuttururum. Kitabındaki) hatalarını siler ve kıyamet gününde seni hesaba çekmem."

Kulun utanması tıpkı buğday tanesine el uzatınca taç ve elbisesi uçup giden Hz. Âdem'in [aieyhîsseiâm] utanması gibidir. Hz. Âdem utancından köşe bucak saklanırken hâtiften bir ses geldi: "Bizden mi kaçıyorsun?" "Hayır, senden değil, utancımdan kaçıyorum" dedi. Yüce Allah buyuruyor: "Ey kulum! Sen utanma elbisesini giyinip vefa bineğine bindikçe sahip olduğun her ayıbı halkın gözünden saklarım ve o günahı işlerken meydana gelenleri onlara unuttururum. Böylece yarın senin günahının tanığı olmazlar. Levh-i mahfûzdan da senin günahkârlığını siler, yarın hesap gününde sana kolaylık ve hoşgörü gösteririm." Yüce Allah'ın hayâsına örnek ise şudur:

"Sıratı geçen kula mühürlü bir mektup verilir, kul açar bakar ki içinde, 'Sen yapacağını (ve yapmak istediğini) yaptın, fakat ben yaptıklarını sana izhar etmekten hayâ ettim, haydi (cennete) git, atfıma mazhar oldun' ibaresinin yazılı olduğunu görür." ,

Şiir

Sapkınlığı kınamak ayıp değildir.

Şöyle nakledilir: Ârifler Sultanı Bayezid, yanında bulunanlara öğüt verirken şöyle derdi: "İki azık torbasına sahipsiniz. Birini sırtınıza atıp [1] amellerinizi ona koyarsınız. Diğerini de önünüze atıp insanların amellerini ona koyar, ona göz kulak olursunuz. Kendi azığınızı kollamanız gerekir, zira,

طُوبٰى لِمَنْ شَغَلَهُ عَيْبُهُ عَنْ عُيُوبِ النَّاسِ

'Ne mutlu o kimseye ki kendi kusuru başkasının kusurlarıyla uğraşmaktan onu alıkoyan '

Başkalarının azığına da,

يُبْصِرُ اَحَدُكُمُ الْقَذَاةَ فِى عَيْنِ اَخِيهِ وَيَنْسَى الْجِذْعَ فِى عَيْنِهِ

'Sizden biriniz, kardeşinin gözündeki çöpü görür de kendi gözündeki kütüğü (merteği) unutur (görmez)' hükmünce bakmalısınız."

Halkla Birlikte Olup Hakk'a Yönelmek

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Kim ki Kur'an okur, cemaate yardımcı olmaz, Allah'tan hakkıyla korkmaz, müslümanların

cenazesinde hazır bulunmaz, hastaların halini hatırını sormaz ve bu yolun davasını ederse o müddeî demektir.

Bu söz şuna dayanır: Şeyhler der ki: Halkla bir arada olmadan gönlünü yüce Allah'a bağlayan kimse, halkla bir arada bulunup gönlünü Ğenâb-ı Hakk'a bağlayan gibi değildir. Gönül mescidinde Allah Teâlâ ile olan kimse, gönül pazarında yüce Mevlâ ile olan kimse gibi olmaz. Sağlam mümin, halkla zaman geçiren, halkın güvenini kazanan, Allah'la beraber olup halkla görüşmeyi de kesmeyen kimsedir.

Şöyle rivayet ederler: Dünyadan el etek çekenlerden biri çölden dönüyor, avladığı bir aslanın üzerine oturmuş, elinde tuttuğu bir engereği de kamçı edinmiş bir şekilde şehre giriyordu. Bir fırıncı dükkânının kapısına vardı. Fırıncı ona dedi ki: "Ey er kişi! Bir terazinin iki kefesi arasına oturup gönlü yüce Allah'la bir tutmak er kişi kârıdır! Zira yüce Allah sağlam mümini sever.

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Dünya, dünya ehli için gurur içinde gururdur. Ahiret, ahiret ehli için sevinç içinde sevinçtir. Yüce Allah'ın dostluğu, aşk ehli için nur üstüne nurdur."

Beyit

Eğer olmasa Rabbim'in cemali

Hiç dilemezdim cennete girmeyi

Nefse Karşı Gelmek

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah'ın rızasını, kendi nefsinin hevesi aksince iste. O'nun dostluğunu kendi nefsine düşmanlıkta ara. Zira, hevesi terkettiğini söyleyen kimse Allah'a ulaşır. Yani böyle yapan kimse, kıdemin lutuf meydanı dışında bir yere ayak basmaz ve dost dışında herhangi bir şey için boş yere nefes harcamaz. Bu taife, Allah Teâlâ'ya uymanın nefse karşı gelmek olduğunu bilmiştir. Yarın lutuf bahçelerine varmak için bugün riyazet şarttır. Şahini, ağacın başından alıp padişahın eline götürürler. O, devleti, kendi isteklerinden vazgeçmek suretiyle bulmuştur. O şahin, hal diliyle şöyle der: "Sîzler bugün görüyorsunuz ki bizim çıngırağımızın sesini duyan bütün kuşlar çerçöpün arkasına gizleniyorlar. Kahır iğnesiyle gözleri diktikleri günü görmezler. Muradımız gerçekleşene değin biz o yaraya sabrettik. Kuş-kusuz bugüne değin o sabır meyvesini verir ve sen şahinin gerçeğine ulaşırsın. Bugün yüzü gözü ve ayağı bağlanmış bir vaziyettedir.

Beyit

Heves firavununun büyüsünü yok et Musa'ysan eğer Başkalarının kıskançlığını kır İbrahim'sen eğer

Dostluk için mücadele et, al nefsini emrin altına Ihtiyaçsızlık istiyorsan artık put peşinde koşma

İnsana iki dünyada da yüce bir himmet gerek Suretler harabesini sağlam bir köşk yapmak gerek

Şahin yüce bir himmetle yer edinir padişahlar elini Baykuş alçak yaratılışından mesken edinir harabeyi

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in mübarek dilinden şöyle bir öğüt geldi: "Ftiyâzet içinde olmak kalbini arındırır ve yüce Allah'ın kabulü devletine zemin hazırlar."

Beyit

Daima doğru ve temiz söz söylemek iyi

Gönül eteğinden heves tozunu gidermek iyi

Akıllı kimsenin dünyada seçtiği şeylerden Az yemek, az uyumak ve az konuşmak iyi

Bayezid'in Üç Öğüdü

Şöyle nakledilir: Arifler sultanının bir müridi yolculuğa çıkıyordu. Şeyhten kendisine bir öğüt vermesini istedi. Şeyh şu üç hasleti korumasını buyurdu:

Birincisi, kötü huylularla bir arada bulunursan, canını sıkmamak için kendi güzel huyunu o kötü huylularla karıştırma.

İkincisi, bir kimse sana iyilikte bulunursa öncelikle yüce Allah'a şükret. Ondan sonra da iyilikte bulunana,

إِنَّ قُلُوبَ بَنِى آدَمَ كُلَّهَا بَيْنَ إِصْبَعَيْنِ مِنْ أَصَابِعِ الرَّحْمٰنِ كَقَلْبٍ وَاحِدٍ يُصَرِّفُهَا حَيْثُ يَشَاءُ

"Şüphesiz bütün âdemoğullannın kalpleri tek bir kalp gibi Rahman olan Allah'ın kudret parmaklarından iki parmak arasındadır. Onlan dilediği yere çevirir" hükmünce teşekkür et. Zira yüce Allah onun gönlünü sana karşı merhametli kılmıştır.

Üçüncüsü, Allah Teâlâ sana bir bela verdiğinde ve sen o belayı savuşturamadığında, acizlik ve çaresizlik içinde yine Cenâb-ı Hakk'a yönel. Yani o belayı gidermeyi yüce Allah'tan iste. Zira Hak Teâlâ sıkıntıda olanların kendisine yalvarmasını sever. Tıpkı Hz. Eyyûb **[aieyhîsseiâm]** gibi ki,

أَنِّى مَسَّنِيَ الضُّرُّ

"... Başıma bu dert geldi..." **(Enbiyâ**21/83) dedi. Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** ömrünün sonunda baş ağrısına tutulmuş ve başı sarılı bir halde Hz. Âişe'nin **[radıyallahu anhâ]** evine geliyordu.

Eve girerken "âh başım, âh başım" diyor ve ihtiyacını ihtiyaçsız olanın

sarayına bildiriyordu. Zira icabet kapıları açık, isteklerin yerine getirilmesi de yakındı. Aziz bir kimse şöyle dedi: "Sakın ola ki ayağına bir diken battığında hiç kimsenin dergâhından yardım isteme. Çünkü bu işe yaramayacağı gibi bir de seninle eğlenirler. Yüce Allah'ın dergâhına yönel ve tıpkı çocuğun annesine ağlaması gibi O'na ağlayarak yalvar. Böylece gönlünün dilediği gibi isteğine kavuşursun."

Allah İçin Sevmek

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Uzak olan bize çok yakın ve yakın olan bize çok uzaktır." Birinci söz, şeyhin hizmetindeki dindarlar, gece kalkanlar ve zâhidlere bir uyarıdır. İkinci söz ise yüce Allah'ın âşıklarına ve -doğuda olsun batıda olsun- Şeyh Bayezid'in bütün müridlerine bir uyarıdır. Öyle ki Bilâl-i Habeşî ve Selmân-ı Fârisî ve Su- heyb-i Rûmî sürekli olarak Hz. Peygamber'in özlemi ateşiyle yanarlardı.

"Şevk, kalplere sevgiliye kavuşma hasreti çektirir." Bu açıklamadan anlaşılıyor ki kim Sultanü'l-ârifîn Bayezid'i can u gönülden sevmezse, yanında olsa dahi ondan uzaktır. Kim Sultanü'l-ârifîn Bayezid yanındaymışçasına onun hizmetine niyetlenip onu gönülden severse, uzakta olsa bile kendisine yakındır.

Beyit

Her ne kadar uzakta da olsam, sırlarım ulaşır size

Korumak için bedenim değil ruhum gerektir size

Beyit

Dedin ki bizim saçımızın ucudur senin gönlünün yeri

Bizim gönlümüz ne demek, orası bütün gönüllerin yeri

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Beni Türkistan'da Şûristan'daki gibi tanırlar." Evvela bilinmesi gerekir ki bu Şûristan, Bistâm şehrinin mahallelerinden Şeyh Bayezid'in mahallesinin bitişiğinde bir mahalledir. Ancak daha sonra şu bilinmelidir ki Bistâmlılar'la Bayezid'in durumu Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** Mekkeli- ler'le olan durumuna benzer. Himmet dalı,

فَكَانَ قَابَ قَوْسَيْنِ اَوْ اَدْنٰى

"...O kadar ki (birleştirilmiş) iki yay arası kadar, hatta daha da yakın oldu" **(Necm 53/9)** meyvesini veren bir adamı deli (mecnun) diye çağırdılar. Faziletlerinden biri

فُضِّلْتُ عَلَى الْاَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ

"Ben diğer peygamberler üzerine altı şeyle faziletli kılındım" olan yüce kimsenin kafasına katır işkembesini geçirdiler. Bu neden böyle- dir? Onların, sıdk tûtiyâsını bulmamış, celâl sahibi Allah'ın ikbal sürmesi çekilmemiş gözleri vardır. Aynı gözle Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali [radıyallahu anhüm] bakarken; Ebû Cehil, Utbe, Şeybe ve Ukbe de bakarlar. Lâkin Ebû Cehil'in gözü kördü, inkâr ederdi. Hz. Ebû Bekir'in gözü istiğfarla temizlenmişti. Utbe'nin gözüne, ezelî reddedişle perde çekilmişti. Hz. Ömer'in gözü, başlangıcı olmayanın sürmesiyle aydınlıktı. Şeybe'nin gözü bağlanmış, ayıpla reddedilmişti. Hz. Osman'ın gözü gayb devletine bakıyordu. Ukbe'nin gözü Allah'ın ilmiyle kör edilmişti. Hz. Ali'nin gözüne, Allah'ın hükmü sürmesi çekilmişti. Bâyezid-i Bistâmî'ye de Türkistanlılar şöyle derler: "Gözün idrak edemediği kalp."

Beyit

Ey sevgilil Göz seninle aydındır, asla seni görmemiş

Âşık maşuktan ne ister bir ad dışında duyulmamış

Onların her biri, her toplantıda,

إِنِّى لَأَجِدُ نَفَسَ الرَّحْمٰنِ مِنْ قِبَلِ الْيَمَنِ

"Ben Yemen tarafından Rahmân'ın kokusunu alıyorum" hadisini açık

ederler. Şûristanlılar putlar gibi,

وَتَرٰيهُمْ يَنْظُرُونَ اِلَيْكَ وَهُمْ لَا يُبْصِرُونَ

"... Ve *onları sana bakar görürsün, oysa onlar görmezle?'* **(A*râf 7/198)** ile musahiptirler, ezelden kördürler.

Beyit

İlmin varsa hizmet et, çirkinlik ilimsizlerden olur

Çinliler ihram giyerken Mekkeli Mekke'de uyur.

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî'nin marifet ve müşahede mertebesi ortaya çıkınca Bistâm'ın dindarlarından bir topluluk ona düşmanlık gösterdiler. Onun sözünü anlamadıkları için kendisini kınadılar. Öyle ki onu yedi kez Bistâm'dan kovdukları anlatılır. Bir seferinde, "Benim bu şehirden kovulma sebebim nedir?" diye sordu. "Sen kötü bir adamsın" dediler. Şeyh şöyle buyurdu: "Ne mutlu kötüsü Bayezid olan o şehre!"

Beyit

İhtiyaç kapısında değilsen hüccet peşinde koşma!

Meydan başında değilsen, er kişileri kınama!

Zühd, İbadet, İlim

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bu yolda üç kimseye üç şeyden daha kuvvetli perde yoktur: Zâhidlerin perdesi zühddür. Dindarların perdesi ibadettir. Âlimlerin perdesi ilimdir. Şöyle ki zâhid eğer zühdü yüce Allah'a kavuşmak için tercih ediyor ve isteğine aracı kılıyorsa bu zühd perde olmaz. Ancak onun zühdden amacı zühdün kendisiyse, Bâyezid-i Bistâmî bunun perde olduğunu bildirmektedir. Bu zühdü dile getirmek kolaydır, ancak zühdü layıkıyla uygulamak er kişilerin kârıdır.

Şeyhler, "Zühd, yüce Allah dışındaki meşguliyetleri terketmektir" buyuruyor. O halde zâhid, tamamen Allah'la meşgul olmalı, gizli ya da açıktan kendi nasibine öncelik vermemelidir. Bunların hepsini yapınca • kendini aciz ve günahkâr bilir. İbadet ve ilim de buna benzer. Allah'a hamdolsun ki tevfik, geçiş için köprü görevindeki bu işlerde Allah vergisidir, sonradan kazanılmaz. İlâhî yardımla olur, ibadetle değil.

Beyit

Senden bir hizmet vücuda gelince

Hem şükret hem de günah olduğunu düşün

Tarikatta şu ikisini dilden düşürmemek gerek

Önce "elhamdülillâh" sonra "estağfirullah"

Tefekkür ve Sabır

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ey yola tâlip kimse!

Yüce Allah'ın zatını düşünme. Zira bu hususta şöyle bir hadis vardır:

'Mahlûkat hakkında tefekkür edin, Allah'ın zatını tefekkür etmeyin' Yani, âlâda ve na'mâda yüce Allah'ı düşününüz. Âlâ, zâhirî nimetler ve na'mâ, bâtınî nimetlerdir. Mesela el, zâhirî nimetlerden, Allah'ın verdiği kuvvet yetisi ise batınî nimetlerdendir. Aynı şekilde insanın yüzü zâhirî nimet, yüz güzelliği bâtınî nimettir. Yine yemeklerden tat almak bâtınî bir nimettir.

تَفَكَّرُوا فِى الْخَلْقِ وَلَا تَفَكَّرُوا فِى الْخَالِقِ

'Allah'ın nimetini saymaya kalksanız, onu sayamazsınız **(Nahl 16/18).** Hadiste,

وَإِنْ تَعُدُّوا نِعْمَةَ اللّٰهِ لَا تُحْصُوهَا

'Tefekkür gibi ibadet yoktur' buyrulmuşsa da yüce Allah'ın zatını tefekkür etmeye izin yoktur.

لَا عِبَادَةَ كَالتَّفَكُّرِ

Bast üzerinde dur, fakat o hal içinde gevşeyip rahat davranmaktan sakın. Kulun, Allah'ın zatı hakkında hiçbir fikri olamaz. Allah'ın zatı hakkında tefekkür, sahili olmayan deniz, seheri olmayan gece, ilacı olmayan hasta gibidir. Çünkü Allah'a ne mekân ne de sınırlandırılmış bir mülk vardır."

Ebü'l-Hasan Nûrî şöyle dedi: "Otuz yılı onu aramakla geçirip dert koruğunu sıktım (sıkıntı çektim). Otuz yıldan sonra şöyle bir ses geldi: 'Ey Ebü'l-Hasan! Senin olduğun yer bizim yerimiz değildir. Bizim ferdâ- niyyetimizin olduğu yere de senin gelmenin yolu yoktur.'"

Beyit

Sana söyledim asla denize gitmemeni

Yine de gidersen tufana hazırla bedenini

Ey sadık derviş! Yüce Allah şöyle sesleniyor: "Ey kulum! Büyüklük görmek için arşa bak! Genişlik görmek için kürsîye bak! Yazı görmek için levhe bak! Yükseklik görmek için gökyüzüne bak! Marifet görmek için gönüle bak! Aşk görmek için marifete bak, sevdiğini görmek için aşka bak! Zatın etrafında dolaşma, zira yokluktan başka bir şey göremezsin."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ârifin gönlü asla yüce Allah'a şikâyette bulunmaz. Her gün bin yara alsa bile Rabb'in- den umudunu kesmez. Ona marifet hissesini verseler, yine de hileden emin olmaz." Şiblî **[rahmetullahi aleyh]** şöyle buyuruyor: "Ârif şikâyet etmez, köle davada bulunmaz, korkakta karar olmaz ve hiç kimse için Allah'tan kaçış yoktur."

Zavallı top, meydanda çevgânın kıvrımından, koşturan atlıların el ve ayağından yara almaktadır. Ona, çevgân yarasına değil sultanın nazarına bakmasını şart koşarlar. Âriflerin halleri de topun haline benzer. Zira böylesi bir halin zâhiri sem', bâtını cem' olsa gerektir. Bu sebeple Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Bildiklerini bize anlat" dediler. Şöyle dedi:

إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا

"Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi orayı perişan ederler..." **(Nemi 27/34).**

Dostun, Dostu Seçmesi

Beyit

Dost, dost edineceği kimseyi

Dilediğİnce seçse gerektir

Adamın biri, bir süre İbrahim b. Edhem ile beraber bulunmuştu. Ayrılık vakti gelince, yanlışlarından ötürü özür diledi. İbrahim b. Edhem dedi ki: "Gönlünü rahat tut. Zira biz seninle beraber olmaktan hoşnut kaldık. Dost, dosttan kötülük görmez."

Serî-i Sakatî **[rahmetullahi aleyh]** şöyle diyor: "Ârif eğer çok ağaçlı bir bahçeye gider, her ağaçta bir kuş olur ve bu kuşlar güzel seslerle, 'Allah'ın selâmı üzerine olsun ey Allah'ın velisi' derse bu ârif hileden emin olmayıp gururlanmasa gerektir."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Senin bineğin nefsindir. İzin verirsen kendi dilediği gibi yer, uyur, kalkar. Yolda kalıp dostlarınla münasebeti kesersin, menzile ulaşamazsın." Yani, bir an bile boş bırakmamalısın. Zira Allah, sıhhatli olup da boş duranı sevmez. Bu, yanmış (âşık)ların sözüdür, uydurmacıların değil. Bu gerçek cesurların sözüdür, sözde cesurların değil.

Beyit

Vadide uyumuş ve kervan gitmiş

Korkarım rüyadan başka bir durak görmeyecek

Sürekli örs üzerinde halka döven kişiye

Bir gün ansızın bütün kapılar açılacak

Allah İçin Yolculuğa Çıkmak

Kişi, Hz. İsa **[aleyhisselâm]** gibi hiçbir yerde durmayıp, âlemi dolaşsa gerektir. “Bunun sebebi nedir?” dediler. “Ola ki bir sıddîk bir zaman ayağını bir yere basmıştır, o toprak bize de şefaatçi olur” dedi.

Beyit

Susuz kimse nasıl suya susamışsa

Can da o denli susamıştır canana

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: "Gönlüne süvari, bedenine piyade ol. Yani sürekli başın secdede olsun ve Hak Teâlâ gönlünde hazır olsun. Garip bir iştir, oturmuş ve ayağını eteğine çekmiş adam, içten içe Kâbe’yi tavaf eder.” Bu şuna dayanır: “Lâ ilâhe illallah” dünyada bir Kabe’dir. “Lâ ilahe illallah”ın sûreti o Kâbe’nin dengidir. Aynı şekilde bu âlemin sûreti tavaf edilen sırlar Kabe’sinin dengidir, (bu yüzden) etrafını tavaf ederler. Âlemin sırrı Harem’in sûretidir. Mekke’deki Harem’in sırrı, Mekke’deki Kâbe’nin sırrı ve hakikat âleminin sırrı Kur’an’dır. Kur’an’ın sırrı kelime-i şehadet, kelime-i şehadetin de sırrı Allah’tır.

Beyit

O, canı göstermeye muktedir olur

Kur'an harfleri örtüsü olmaksızın

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Halkın yok oluşu iki şeyledir: Yaratılmışa saygının kalmaması ve yüce Allah'tan minnet olmaması." Öyle ki halk, Allah Teâlâ'yı ulularlar, oysaki yüce Allah her gece, "İsteyen var mı, dua eden var mı, istiğfar eden var mı, tövbe eden var mı?" diye seslenir. Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyuruyor:

اَلشَّفَقَةُ عَلَى خَلْقِ اللّٰهِ تَعْظِيمٌ لِاَمْرِ اللّٰهِ

"Allah'ın yarattıklarına şefkatli olmak, Allah'ın emirlerine tazim göstermektir. "

اِنْ كُلُّ مَنْ فِى السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ اِلَّا اٰتِى الرَّحْمٰنِ عَبْدًا

Şeyhlerden bazıları şöyle diyor: "Hayırların tamamı iki işle çevrilidir: Halka güvenmek ve halkla halk olmak." Bir nimet eriştiğinde onun Allah'tan geldiğini bilmek gerekir. Değerli ömrü Allah'ın celâl ve cemalini seyretmek peşinde geçirmelidir. Bir sıkıntı ulaştığında, onu da Allah'ın takdiri bilmek gerekir.

Ancak bu, cahillerin, "Her şeyi O'na havale etmeyiz; kötülük bizden, hayır Allah'tandır" demesi yahut Mecûsîler'in, "Hayır Allah'tan ve kötülük şeytandan" dediği gibi değil.

"Göklerde ve yerde olan herkes istisnasız, kul olarak Rahmân'a gelecektir" **(Meryem** 19/93) âyeti her iki fırkaya da cevaptır.

Bir vakit bir Kaderiyye mensubu bir Mecûsî'ye müslüman olmasını söyledi. Mecûsî, "Allah dilediği zaman" dedi. Kaderî şöyle dedi: "Allah ister ancak şeytan istemez." Mecûsî de şöyle dedi: "Ben, düşmanla daha güçlüyüm, zayıfları ne yapayım."

Bu hikâye şuna uygundur: Kadı Abdülcebbâr Mu'tezilî vardı. Bir derviş ona türlü türlü yemekler hazırlayıp bir ziyafet verdi. Kadı sofraya oturunca, "Ev sahibi nerede?" dedi. "Hazır değil" dediler. "Biz onu görmeden yemeğe el sürmeyiz" dedi. Derviş geldi ve dedi ki: "Ey kadı! Bugün benim evimde beni görmeden ekmek yemiyorsun, yarın kıyamet gününde cennet evinde yüce Allah'ın yüzünü görmeden cennet nimetlerini nasıl yiyeceksin?"

İnsanın Şerefi

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "İnsanın şerefi on şeydir. İlim, yumuşak huyluluk (hüim), utanma (hayâ), vera* (dindarlık), takva (Allah korkusu), iyi huy, kanaat, halka soru sormayı bırakmak, Allah'ı anmak (zikir) ve kendisini edeple süslemek.

On şey de bedeni harap eder: İyilerden uzak olmak, kötülere yakın olmak, nefsine uymak, cemaate muhalif hareket etmek, bid'at ehliyle

karışmak, gıybet, zararlı bir şeyi istemek, dünya gamı çekmek, günah işleyerek halkın rızasını kazanmaya çalışmak ve yüksek makam istemek.

On şey bedeni korur: Gözü sakınmak, dili zikre alıştırmak, nefse karşı koymak, ilmiyle âmil olmak, edebe uymak, bedeni dünya işlerinden uzak tutmak, insanlardan uzak durmak, nefsi zorlamak, çok ibadet etmek ve sünnete uymak.

On şey kalbi öldürür: Tarikat pîrlerine saygısızlık etmek, cehalet, şehvet, gaflet, makamı sevmek, haram yemek, çok uyumak, çok konuşmak, çok gülmek, gereksiz konuşmak."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: Akıllı mümin, Allah Teâlâ'nın, ameline ihtiyacı olmadığını bilen kimsedir. Şöyle ki yüce Allah'ın,

وَاللّٰهُ الْغَنِيُّ وَاَنْتُمُ الْفُقَرَاءُ

"... Allah zengindir, siz ise fakirsiniz ..." **(Muhammed** 47/38) âyeti bu manayı bildirmektedir. Semavî kitaplarda şöyle bir ibare geçmektedir: "Ey âdemoğlu, ben sizi sizden faydalanayım diye yaratmadım, ancak sizi benden kazanç (sevap) elde edesiniz diye yarattım." Aynı şekilde hadis-i kudsîde Allah Teâlâ şöyle buyuruyor:

يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ مَا دَعَوْتَنِي وَرَجَوْتَنِي غَفَرْتُ لَكَ عَلَى مَا كَانَ فِيكَ وَلَا
أُبَالِي يَا ابْنَ آدَمَ لَوْ بَلَغَتْ ذُنُوبُكَ عَنَانَ السَّمَاءِ ثُمَّ اسْتَغْفَرْتَنِي غَفَرْتُ
لَكَ وَلَا أُبَالِي يَا ابْنَ آدَمَ إِنَّكَ لَوْ أَتَيْتَنِي بِقُرَابِ الْأَرْضِ خَطَايَا ثُمَّ لَقِيتَنِي
لَا تُشْرِكُ بِي شَيْئًا لَأَتَيْتُكَ بِقُرَابِهَا مَغْفِرَةً

"Ey âdemoğlu! Sen bana dua ettiğin ve benden (mağfiretimi) ümit ettiğin sürece senin hatalarını bağışlarım ve onları hiç önemsemem. Ey âdemoğlu! Günahların göklere erişse bile benden bağışlanma dilediğinde seni bağışlarım ve onları önemsemem. Ey âdemoğlu! Bana dünya dolusu kadar hatayla gelip, bana hiçbir şeyi ortak koşmamış isen şüphesiz seni dünya dolusu bağışlanma ile karşılarım. "

Kuşkusuz bu şunu bildirir ki O kulunun ibadetine de muhtaç değildir, ameline de. Bunun delili günahların bağışlanmasıdır. Zira Kur'an buyuruyor:

نَبِّئْ عِبَادِي أَنِّي أَنَا الْغَفُورُ الرَّحِيمُ

"(Resûlüm!) Kullanma, benim, çok bağışlayıcı ve pek esirgeyici olduğumu haber ver" **(Hîcr 15/49).**

Eğer Allah katında affetmek, her şeyden daha sevimli olmasaydı, Allah Teâlâ Hz. Âdem'i kendisine itaatkâr olduğu ve ibadet ettiği halde o zelle

ile imtihan etmezdi. İtaatkâr kimse, kendisine engel olan gurur perdelerini ve görüş (nazar) tehlikesini ortadan kaldırmak için amele günahla başladı. Sonra o günah sebebiyle Allah kulu affeder, böylece kul, yüce Allah'ın lutfunu ve kendi kerametinin derecesini huzurda görmüş olur. Muhtaç olduğunu bilmesi için ilk önce onu belaya atar, sonra da efendilerin baş tacı olduğunu bilsin diye affeder.

Beyit

Af ve cömertlik günah aradığına göre

Günah ve kusurdan başkasına sığmaz

Kullarımdan günah işleyenler ve divanımızı isyan dumanıyla karartanlardan biri kendine gelip de pişmanlık âhı çekerse ben onların (tamamının) günahını, o âh sebebiyle bağışlarım.

Zavallı ve aciz kul günah işler

Rabb'inin affedeceğini ümit eder

Kul günah işlemek istemezse, bu elinde değildir. Çünkü yüce Allah merhamet etmeden bu mümkün olmaz. Her neye su versen ıslanır, zira su yaratılışı sebebiyle ıslatır. Her neye ateş versen yanar, çünkü ateş yaratılışı sebebiyle yakar. Güneş ve ay seni incitmeden sana ışık verirler, onların işi budur. Cenâb-ı Hak da günahkârı bağışlar, zira O'nun sıfatı

budur. Miske, “Senin tek kusurun kiminle olursan ol, herkese.aynı kokuyu vermendir” dediler. Dedi ki: “Çünkü ben kiminle olduğuma bakmam, ne olduğuma bakarım.”

Ârifler Sultanı Bayezid’in bu nasihati beyinsiz dindarlaradır. Kırk rekât namaz kılarlar, sonra başka bir gün kibir ve bencillik düğümüne bağlanırlar. Kendi varlıklarını gökyüzü ve yeryüzünün üzerinde tutarlar ve aşağıdaki beyti kendi kendilerine yinelemezler:

Beyit

Amelimizin yüzünden perdeyi kaldırsalar

Bizi (bu halde) meyhaneye dahi almazlar

Allah’ın Kudreti

Bâyezid-i Bistâmî’nin vaaz esnasında şöyle dediği nakledilir: “Ey her şeyi satıp hiç satın alan ve ey hiçi satıp her şeyi satın alan!” Yani Allah’ı bırakıp O’ndan başka her şeyi seçen. Allah’tan başka her şeyi “hiçbir şey” olarak nitelemesinin nedeni şudur ki Allah zatıyla birden çok değildir, O’nun dışındaki varlıklar imkân dahilinde değildir, O’nun zatıyla vardır. O’nun zatıyla var olan her şey esasında yok hükmündedir. Bu bakımdan yüce Allah buyuruyor:

كُلُّ شَيْءٍ هَالِكٌ اِلَّا وَجْهَهُ

. O'nun zatından başka her şey yok olacaktır... " **(Kasas 28/88). Ârif**ler der ki: "Gerçekte Allah'tan başka varlık yoktur."

Beyit

Bir şey satın almak için iyidir altın

Aşk ve sevgiden daha iyi ne satın aldın?

Şiblî şöyle dedi: "Bir olan her şeye yeterli gelir, her şey bir olana yeterli gelmez."

İlâhî Sarhoşluk

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: Bir adam ziyaretime gelir, elde ettiği lânet olur. Bir başkası gelir ve kazancı rahmet olur. Bu nedenle, bu adamlara iki göz verdiler ki biriyle İlâhî kerametlerin vasıflarını, diğeriyle de nefsanî âfetlerin vasıflarını görsünler. Yüce Allah'ın fazilet, lutuf, cömertlik ve kıdemini görünce övünç duyup gururlanırlar. Daha sonra, "Cübbemin içindeki Allah'tan başkası değildir", "Rabbim beni yaratmakla büyük oldu" ve "Ben Hakk'ım" derler. Bu nedenle onların halleri sarhoşluk halidir, bu hal içinde kaybolurlar. Ebû Zer el-Gıfârî **[radıyallahu anh]** ŞU hadisi nakleder: Ben Resûlullah'a

[sallallahu aleyhi vesellem], “Ey Allah’ın resûlü, Hz. İbrahim’e gelen suhufta ne vardı?” diye sordum. Bunun üzerine Peygamber Efendimiz şöyle buyurdu:

كَانَتْ اَمْثَالاً كُلُّهَا اَيُّهَا الْمَلِكُ الْمُسَلَّطُ الْمُبْتَلَى الْمَغْرُورُ اِنِّى لَمْ
اَبْعَثْكَ لِتَجْمَعَ الدُّنْيَا بَعْضَهَا عَلَى بَعْضٍ وَلَكِنِّى بَعَثْتُكَ لِتَرُدَّ عَنِّى دَعْوَةَ
الْمَظْلُومِ فَاِنِّى لَا اَرُدُّهَا وَلَوْ كَانَتْ مِنْ كَافِرٍ وَكَانَ فِيهَا اَمْثَالٌ وَعَلَى الْعَاقِلِ
اَنْ تَكُونَ لَهُ سَاعَةٌ يُنَاجِى فِيهَا رَبَّهُ وَسَاعَةٌ يُحَاسِبُ فِيهَا نَفْسَهُ يُفَكِّرُ فِى
صُنْعِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ اِلَيْهِ وَسَاعَةٌ يَخْلُو فِيهَا لِحَاجَتِهِ مِنَ الْمَطْعَمِ وَالْمَشْرَبِ
وَعَلَى الْعَاقِلِ اَلَّا يَكُونَ ظَاعِنًا اِلَّا لِثَلَاثٍ تَزَوُّدٍ لِمَعَادٍ اَوْ مَرَمَّةٍ لِمَعَاشٍ اَوْ
لَذَّةٍ فِى غَيْرِ مُحَرَّمٍ وَعَلَى الْعَاقِلِ اَنْ يَكُونَ بَصِيرًا بِزَمَانِهِ مُقْبِلاً عَلَى شَانِهِ
حَافِظًا لِلِسَانِهِ وَمَنْ حَسَبَ كَلَامَهُ مِنْ عَمَلِهِ قَلَّ كَلَامُهُ اِلَّا فِيمَا يَعْنِيهِ

“Tamamı şunun gibi misaller içeriyordu: Ey saltanat sahibi ve aldanış içerisinde bulunan kral! Ben seni dünyayı üst üste yığman için göndermedim. Fakat ben seni mazlumun bana dua’etmesine gerek bırakmayasın (onun hitiyaçlarını karşılayasın) diye gönderdim. Çünkü ben bir kâfirin ağzından dahi çıksa mazlumun duasını geri çevirmem. Yine o sahifelerde ibretli örnekler vardı: Akıllı bir kimsenin zamanını üç bölüme ayırması gerekir. Bir bölümünde Rabb’ine sestensin, O’nunla baş başa kalsın. Bir bölümünde kendisini hesaba çeksin. Yüce Allah’ın ona yaptıkları üzerinde ve O’nun sanatında tefekkür etsin. Bir bölümünde de yiyecek ve içecek gibi ihtiyaçlarını karşılasın. Akıllı olan

bir kimsenin ancak şu üç işle uğraşması gerekir: Ya ölümden sonra diriliş için azık, ya yaşamak için bir şeyler kazanmak, yahut da haram olmayan bir lezzetle uğraşmak. Yine akıllı bir kimsenin zamanını basiretle değerlendirmesi, işine yönelmesi, dilini muhafaza etmesi gerekir. Konuştuklarını ameli cümlesinden sayan bir kimse ise kendisini ilgilendiren az miktardaki hususlar dışında konuşmaz. "

Onlardan bu sözü duyanlar, sarhoşluk halinde olduklarını bilmezlerse onları lanetler. Onlar da lânetlenmiş olurlar, zira,

لَعَنَ اللهُ مَنْ لَعَنَ وَالِدَهُ

"Babasına lanet eden kimseye, Allah lanet eder" buyrulmuştur. Kendi acizlik, kusur ve zaafını görünce muhtaçlık duyup yalvarmaya başlar. Her kim o kutlu halde onlarla görüşme bereketiyle bereketlenirse,

اِرْحَمُوا مَنْ فِى الْاَرْضِ يَرْحَمْكُمْ مَنْ فِى السَّمَاءِ

"Yeryüzündekilere merhamet edin ki göktekiler de size merhamet etsin"[9]' hadisi onun alâmet-i fârikası olur.

Şeyh Cüneyd-i Bağdâdî **[kuddisesırruhû]** ara ara şöyle derdi: "Melekût melekleri ve cennet sakinleri neredeler? Gelip bizim itibar yaygımız ve devlet tahtımızın önünde saf tutsunlar." Bazan da şöyle derdi: "Keşke külhan alevi olsaydım da bu yolu bilmeseydim."

Beyit

Bazan ayrılık yarasıylayım bazan kavuşma bağında

Kimi zaman inişteyim kimi zaman çıkışta

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bir gece rüyamda şöyle gördüm: Gökyüzündeki melekler evvela yanıma gelerek dediler ki: Kalk! Yüce Allah'ı analım. 'Bende O'nu anacak dil yoktur' dedim. Gökyüzündeki melekler ikinci kez geldiler ve ben yine aynı cevabı verdim. 0 zaman dediler ki: 'Kendine gel, O'nu ne zaman anacaksın?' Dedim ki: 'Cehennemlikler cehenneme, cennetlikler cennete girdiği ve kıyamet koptuğu zaman.' Bayezid o vakit arşın etrafında dolanıp şöyle diyordu: 'Allah Allah.'"

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah'ın şöyle dediğini işittim: Her kim ki halkla münasebeti keser ve bana bağlanırsa, ona ölüm olmayan bir yaşam, sonu olmayan bir mülk veririm. Onun dilediğini ben de dilerim."

Beyit

Seni senden temiz alıyorlarsa

Devlet o devlet, amel o amel

Bu manada bir hadis, ikinci bölümde Ebû İshak Herevî bahsinde geçmişti.

Hz. Davud'a **[aleyhisselâm]** şöyle vahiy geldi: "Ey Davud! Beni kullarımın kalbinde sev." Hz. Davud şöyle dedi: "Bu nasıl olur?" Yüce Allah buyurdu: "Benim nimetlerimi onlara hatırlat ve söyle. Muhtaç olduğun bir vakitte ben sana nimet vermedim mi? Senin gönlünün içine mum gibi parlayan marifeti emaneten yerleştirmedim mi?" Bu Cenâb-ı Hak'tan gelen, bir türlü yerinde durmayan parlak bir cezbedir. Eğer insan iyi düşünürse yüce Allah'ın, kullarının cezbe isteğine karşılık verdiğini bilir. O lütfün arkasında yaratılmışların isteği vardır. Çünkü evvela seni sana verdi ve saniyen seni senden geri aldı.

Beyit

Dünyada dünyadan kurtulmuşsan

Kalbini halktan kendine bağlamışsın

Yüzünü Allah'a kulluktan geri çevirme

Rahat ol, zira hilkati hiçe almazlar

Günahsız olanlar birlikte otururlar

Zira bu kuru zühddür, diğeri ekmek tuzağı

İki kimse bir söze kulak verir

Biri şeytan diğeri melek tabiatlı

Yüce Allah, İlâhî yardımıyla sana, "Nefsini çağır ve buraya gel" diyerek hitap edip seni senden alınca av olur ve aczden dönersin. Peygamber Efendimiz **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle buyurmuştur:

كُلُّ سَبَبٍ وَنَسَبٍ مُنْقَطِعٌ يَوْمَ الْقِيَامَةِ اِلَّا سَبَبِى وَنَسَبِى

"Kıyamet günü her sebep ve nesep bağı kopacak, silinip gidecektir. Ancak benim sebep ve nesep bağlarım baki kalacaktır. "

Bir nesep ebedî yaşam bağışladı. Biz gündüzleri sultan, geceleri kardeşiz. Memleket otağı genişledi, o vakit sen,

ادْعُونِى اَسْتَجِبْ لَكُمْ

"... Bana dua edin, kabul edeyim ..." **(Mü'min 40/60)** hükmünce o saraydan ne dilersen dile. Gazneli Mahmud, saltanat tahtına oturduğunda, veziri Ayaz tahtının kenarında, ellerini birbirine kavuşturmuş biçimde ayakta beklerdi. Gece olunca Ayaz, Mahmud olurdu ve Mahmud, Ayaz. Bugün, amellerin kaynağı,

اَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ

"Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?" **(A'râf 7/172)** âyetidir. Yarın amellerin kararı,

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

"...(Allah) onları sever onlar da Allah'ı sever..." **(Mâide** 5/54) âyetidir.

Dünya ve Ahiret

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Zamane insanı üç şeyden tat alır: Müşfik dostla bir arada olmak, âlimlerle oturmak ve sultanların âdil olması." Dolayısıyla Sultanü'l-ârifîn Bayezid, "Bellidir ki ahiret ehlinin tatları, dünya ehlinin tatlarından başkadır" buyuruyor.

Şeyh Şiblî **[rahmetullahi aleyh]** bir vakit vecde gelerek şöyle dedi: "Cennetin en yüksek makamını süsleyip önüme serseler, 'O cenneti kim istiyorsa ona verin' derim. Beni yüce Allah dışında hiçbir şeyle meşgul etmeyin. Ne mutlu o göze ki O'ndan başkasını görmez, ne mutlu o kulağa ki O'ndan başkasını duymaz ve ne mutlu o dile ki O'ndan başkasını söylemez."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Dünya avamın, ahiret seçkinlerindir. Yüce Allah, âriflerin ve seçkin kullarındır."

Allah'ın seçkin kullarından biri de Yakub-ı Nehrecûrî **[kuddise sırruhû]** idi. Otuz yıl Mekke'de ibadete çekilmiş ve orada asla konuşmamıştı.

Ölünce ona, "Eşhedü en lâ ilahe illallah de" şeklinde telkin verdiler. Dedi ki: "Bunu söylemeye ne gerek var. Benimle O'nun arasında büyüklük sıfatı dışında hiçbir perde kalmadı." Bu büyüklük sıfatı eskidir, olmazsa olmaz. Yarın cennet ehline cemalullahı görme izni verilince gözlerini açarlar ve perdeler kalkar. Bütün gözler O'nu görür, lâkin büyüklük perdeleri kalkmaz. O gözlerin görmesi, gönüllerin ev sahipliği aracılığıyladır. Gönüllere, "Siz daima huzurdasınız ve yüce Allah'ı görüyorsunuz, Allah da size bakıyor. İmdi gözlere ev sahipliği yapınız ki onlar da görsünler" buyrulur.

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Kendisine yardım edenin, Allah Teâlâ'dan başkası olmadığını, kısmetini koruyanın yüce Allah'tan başkası olmadığını ve kendi ameline bekçi olanın Cenâb-ı Hak'tan başkası olmadığını bilmesi kâfidir."

Bedenin Cezası

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bedenin en büyük cezası, cehennem ateşinden gaflette olmasıdır. Er kişi, bir zerre gaflette olmaz."

Ebû Bekir Vâsıtî'ye **[kuddise sırruhû]** "zikr"i sordular. "Gaflet meydanından müşahede ortamına çıkmaktır" dedi.

Rivayet ederler ki Şiblî, gençlik yıllarında her gün soğuk su başına gider ve beraberinde bir demet sopa getirirdi. Ne zaman ki kalbine gaflet

düşse kendisine sopayla vururdu. O sopa kırıldığında bir diğerini alır ve böylece her gün kendi nefsini terbiye ederdi. Her an, فَاذْكُرُونِي اَذْكُرْكُمْ

"Beni anın, sizi anayım" **(Bakara** 2/152) âyetinin teşrifiyle şeref bulurdu.

. Bir sûfîye, "Ormanda vâsıl ve zâkir bir adam var" dediler. Sûfî yola koyuldu. Dedi ki: Bir süre onun yanında oturdum. Ansızın büyük bir ejderha belirdi, onu ısırdı ve ondan bir parça kopardı. Hem o hem ben kendimizden geçtik. Kendimize geldiğimizde, "Bu nedir?" dedim. "Şudur ki yüce Allah, her ne zaman bende bir gaflet meydana gelse onu üzerime salar. Böylelikle, bu tür bir azapla beni uyarır" dedi. Ey delikanlı! Aslan anne şefkatine sahiptir ama keskin tırnakları vardır. Karınca, aslanın pençesine düşünce aslan, anne şefkati gereğince karıncayı pençesinden bırakmak ister. Ancak keskin tırnaklarına ne yapabilir? Keskin tırnakları olmasaydı aslan olmazdı. Şefkati olmasaydı anne olmazdı. Hâsılı yüce Allah, cömertlerin en cömerdi, lâkin Cebbâr ve Kahhâr'dır.

Şöyle nakledilir: Bir gece Bâyezid-i Bistâmî tekkeden dışarı çıktı. Yüksek sesle teşbih ve tehlîl (Allah'ı ululama) eden bekçinin sesini işitti. Ebû Musa'ya dedi ki: "Bekçiye de ki: Bizden iki gecelik ücret al ve sevdiğimizin adını gafletle ağzına alma."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Kul, halk arasında kendisinden kötülerin olduğu düşüncesindedir ve büyüklenmekte- dir. Yüce Allah hadis-i kudsîde buyuruyor:

اَلْكِبْرِيَاءُ رِدَائِى وَالْعَظَمَةُ اِزَارِى

"Kibriya (büyüklük) benim ridâm, azamet (ululuk) ise benim izânmdır. "

Kul bu sözü işitince şunu bilmelidir: Büyüklenmek Allah'ın sıfatıdır. Sürekli alçak gönüllülük ve tevazu elbisesini giymek gerekir. Zira kul için tevazu ve alçak gönüllülük süsünden daha güzel bir süs yoktur.

Beyit

Allah seni temiz topraktan yarattı ey kul!

O *halde sen de toprak gibi mütevazi ol!*

Hırslı, dünya düşkünü ve âsi olma Topraktan yaratıldın, ateş gibi olma!

Ateşin sıfatı kibirdir. Kibir, âsilerin sermayesidir. Toprağın sıfatı tevazudur ve tevazu, itaat edenlerin sermayesidir. Hâsılı, ateşi kıdem sıfatıyla kahretti. Nitekim bir hadiste şöyle buyrulmuştur:

حَتَّى يَضَعَ رَبُّ لْعِزَّةِ فِيهَا قَدَمَهُ فَتَقُولُ قَطْ قَطْ

‘‘Nihayet izzet sahibi olan Rab (kudret) ayağını onun üzerine koyacak. Bu sefer cehennem, ‘Yeter, yeter!’ diyecektir.”

Toprağa el sıfatıyla ikramda bulundu ki bu da şu âyette ifade edilmiştir:

مَا مَنَعَكَ اَنْ تَسْجُدَ لِمَا خَلَقْتُ بِيَدَيَّ

“(Ey İblîs!) İki elimle yarattığıma secde etmekten seni meneden nedir?” (Sâd 38/75). Bu sebeple ateş kendi sıfatıyla yükseldi, yüce Allah’ın sıfatıyla alçaldı. Toprak kendi sıfatıyla alçaldı, Cenâb-ı Hakk’ın sıfatıyla yükseldi. Tarikat ehlinin icmâıdır: Kendisini (nefsini) Firavun’dan zerre kadar üstün gören kimse Firavun’dan beterdir.

Şehveti Terketmek

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Yüce Allah’ın doğru ve düzgün bildiği kimse, şehvetle hareket etmeyen kimsedir.” Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyuruyor:

اَلْاِيمَانُ نِصْفَانِ نِصْفٌ فِى الصَّبْرِ وَنِصْفٌ فِى الشُّكْرِ

“İman iki parçadır. Yarısı sabırda, yarısı da şükürdedir.

Heves ve şehvete karşı gelmek suretiyle gerçek sabır ve kararlılık göstermek, dinin gereğidir. Şöyle ki şehvetini bastıramayan kişide ilk

önce iman aranmalıdır, daha sonra irfan. Bazı ârifler şöyle demiştir: “Yüce Allah’ı bilen kimse, O’nun dışındaki hiçbir şeye ilgi duymaz.”

Padişahlardan biri bir ârife, “Benden bir şey dile” dedi. Ârif, “Sen bana böyle diyorsun ama benim iki kölem var ki senin padişahındır.” Padişah, “Bu iki köle kimlerdir?” diye sordu. Ârif, “Şehvet ve öfkedir. Ben onlara galip gelerek kendi emrim altına aldım. Oysaki onlar sana galip gelmiş ve seni emri altına almışlar” cevabını verdi.

Açlık ve Tokluk

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Açlık hikmet yağmuru yağdıran bir buluttur. En uğursuz haslet, tok adamın açlığı hatırına getirmemesidir. Er kişinin arkadaşı açken tok olması uğursuzluktur.”

Sehl b. Abdullah’tan **[rahmetullahi aleyh]** şöyle rivayet edilir: “Yüce Allah dünyayı yaratınca günah ve cehaleti tokluk haline, ilim ve hikmeti de açlık haline verdi.” Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyuruyor:

عَرَضَ عَلَيَّ رَبِّي لِيَجْعَلَ لِي بَطْحَاءَ مَكَّةَ ذَهَبًا قُلْتُ لَا يَا رَبِّ وَلَكِنْ
أَشْبَعُ يَوْمًا وَأَجُوعُ يَوْمًا فَإِذَا جُعْتُ تَضَرَّعْتُ إِلَيْكَ وَذَكَرْتُكَ وَإِذَا شَبِعْتُ
شَكَرْتُكَ وَحَمِدْتُكَ

“Rabbim Mekke vadisini benim için altına çevirmeyi teklif buyurdu da ben,

'Hayır yâ Rabbi! Bir gün doyup, bir gün aç kalayım. Aç kaldığımda sana yalvarır yakarır ve seni hatırlarım, doyduğum zaman da sana şükreder ve hamdederim' dedim."[37]

Hâsılı bu açlığın meyvesi,

أَنَا دَارُ الْحِكْمَةِ وَعَلِيٌّ بَابُهَا

"Ben hikmet eviyim. Ali de bu evin kapısıdır" hadisi olur.

Hakk'ı Anmak

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bîstâmî bir gün dışarı çıkıp ashabına dedi ki: Dün bütün gece yüce Allah'ı anmak istedim, yapamadım. Zira dün gece, çocukken dilime düşen bir sayıklamayı hatırladım. O kelimenin korkusu bana hal diliyle şöyle diyordu: Böylesi bir kelimenin geldiği dil yüce Allah'ı nasıl anabilir?"

Bâyezid-i Bîstâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Otuz yıldır, ne zaman ki Allah'ı anmak istesem, saygıda kusur etmemek için ağzımı ve dilimi üç kere yıkarım."

Beyit

Dilimi bin kere yıkadım misk ve gül suyuyla

Ancak adını söylemek yakışmaz hâlâ bana

Şöyle nakledilir: Şeyhler şeyhi şöyle dedi: “Sultanü’l-ârifîn Bayezid şöyle demiştir: Yüce Allah’ın sözü yaz mevsimindeki kar gibidir. Yağması ve bulunması gariptir, kalması ve erimemesi daha da gariptir. Yani Allah Teâlâ’nın sözü değerlidir.” Hâsılı şöyle nakledilir: Su ve çamurun Allah’ın sözüyle ne ilgisi vardır? Zira Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

إِنَّ الدِّينَ بَدَاَ غَرِيبًا وَيَرْجِعُ غَرِيبًا فَطُوبٰى لِلْغُرَبَاءِ الَّذِينَ يُصْلِحُونَ مَا اَفْسَدَ
النَّاسُ مِنْ بَعْدِى مِنْ سُنَّتِى

“Din (İslâm) garip bir halde başladı ve yine garip bir hale dönecektir. Ne mutlu o gariplere ki benden sonra insanların sünnetimden bozdukları şeyleri düzeltirler”^ buyuruyor. Yani, “Muhakkak ki din garip doğdu ve garip gidecektir. O halde ne mutlu o gariplere ki benden sonra sünnetimi bozan kötülük ehlini iyilikle yola getirirler.” Ayrıca İslâm dininin itibarı için gerekli olan bu amacın zor olduğunu da buyurdu.

Gerçek Teslimiyet

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Yüce Allah’ı rüyada gördüm. Bana dedi ki: ‘Ey Bayezid! Ne dilersin?’ Dedim ki: Senin dilediğinden başkasını dilememeyi dilerim. Dedi ki: ‘Ben seninleyim, sen de

benimle ol.'"

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Pîr, müridine iş buyurur, mürid de mescidin kapısında ezan okunduğunu görür ve şeyhinin buyurduğu işi bırakıp önce namaza durursa dibi olmayan bir kuyuya düşer." Bâyezid-i Bistâmî'nin bu öğüdü şu sebepledir: Mürid, kendi pîrinin hizmetine kendi isteğiyle soyunursa, şeyhinin rızası dışında ne kendisi ne malı ne de ahvaline dair hiçbir tasarrufu olamaz. Şeyhinin yaptıklarından kendisine bir zorluk gelirse inkâr etmeyip, Hz. Musa'nın Hz. Hızır **[aieyhimesseiâm]** ile olan kıssasını hatırlamalıdır. Öyle ki Hz. Musa, evvela Hızır'ın yaptıklarını hoş karşılamamış, Hızır ona işin sırrını anlatınca inkârından vazgeçmişti.

Ebû Süleyman Dârânî ve Ahmed b. Ebü'l-Havârî arasında öyle bir anlaşma vardı ki Ahmed b. Ebü'l-Havârî hiçbir işte pîrine karşı gelmezdi. Bir gün Ebû Süleyman, bütün müridleriyle sohbet ediyordu. Ahmed b. Ebü'l-Havvârî dedi ki: "Ey şeyhi Tennur kızıştırıldı, ne buyurursun?" Ebû Süleyman cevap vermedi. Üç kez aynı şekilde sordu. Ebû Süleyman dedi ki: "Git ve oraya otur." Bir saat sonra, "Ahmed'i çağırın" dedi. Aradılar, bulamadılar. Daha önce ona tennura oturmasını söylediğini hatırladı, "Tennura bakın" dedi. Gördüler ki Ahmed b. Ebü'l-Havârî kızgın tennurdaydı ve kıl ucu kadar yanmamıştı. Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyuruyor:

إِذَا حَضَرَ الْعَشَاءُ وَأُقِيمَتِ الصَّلَاةُ فَابْدَؤُوا بِالْعَشَاءِ

"Akşam yemeği hazırlanmış ve namaz için de kalkılmışsa önce yemek yiyiniz" Yani akşam namazı ve akşam yemeği vaktiyse namaz vakti de dar değilse evvela yemek yiyiniz.

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî yolda gidiyordu. Üzerinde,

صُمٌّ بُكْمٌ عُمْيٌ

"... Çünkü onlar sağırlar, dilsizler ve körlerdir... " **(Bakara** 2/18**)** yazan bir kafatası buldu. Şeyh, "Bu, yüce Allah'ta fâni olan bir sûfînin kafatasıdır" dedi.

Şeyh Şiblî'ye, "Ariflerin vasfı nedir?" diye sordular. Dedi ki: "Onlar sağır, dilsiz ve kördür." "Bunlar kâfirlerin vasfıdır" dediler. Dedi ki: "Kâfirler Allah'ı işitmede sağır, Allah demede dilsiz, Allah'ı görmede körlerdir. Ârifler ise Allah'tan başkasını duymada sağır, Allah'tan başkasını söylemede dilsiz ve Allah'tan başkasını görmede körlerdir."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Bu yolun yolcuları üç kısımdır: Sıradan kimseler (avam), seçkinler (has) ve seçkinlerin seçkini (hâssü'l-has). Her kısmın tövbesi diğer kısımdan üstündür. Sıradan kimselerin tövbesi günah ve kusurlaradır. Seçkin kimselerin tövbesi, ibadetlerin kusurlarına ve itaatsizliğedir. Seçkinlerin seçkini

olanların tövbesi, kötülerin itaati ve sevap kazanmasıyla ilgilenip onlara iltifat etmektir."

100 Müslim, Mesâcid, 16; Tirmizî, Salât, 146; Nesâî, Imâmet, 51; İbn Mâce, ikâme, 34; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* **3/110; Taberânî,** *el-Mu'cemü'l-Kebîr,* **7/20.**

Gayret ve Lutuf

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ben namazda kıyamdan başka bir şey görmedim. Oruçta açlıktan başka bir şey görmedim. Elde ettiğim fayda, yüce Allah'ın mutlak feyziyledir, amel ve davranışlarımla değildir." Sonra şöyle dedi: "Çabayla hiçbir şey elde edilemez. Ancak bahtlı kul, yürürken ayağı bir hâzineye batıp zengin olandır. Hâsıl-ı kelâm, bu yol arayarak bulunmaz. Ancak arayanlardan başkası da bulamaz." Arifler Sultanı Bayezid bu sözü bildiği için Ehl-i sünnet ve'l-cemâat mezhebine uygun davranmıştır.

Basra Mutezilesi şöyle derler: "İbadet, sevabı hak etmek içindir. Günah, cezayı hak etmek içindir. Ehl-i sünnet ve'l-cemâat'in mezhebi şudur: Kulun ibadeti yüce Allah'ın rızasını elde etmek için değildir; günah, O'nun gazabına uğramak için değildir. Üstelik itaatkâr kulun ibadetine rıza gösterebilir ve günahkârın günahına öfkelenebilir." Bu manada Vâsıtî [rahmetullahi aleyh] şöyle dedi: "Yüce Allah'a O'nu hoşnut edecek şekilde ibadet etmedim, O'nu öfkelendirecek günah işlemedim..

Kim ki yüce Allah'ın bir şey için iş yaptığını söylerse, O'nun ilâhlığını "sebep" (illet) göstermek suretiyle lekeler. Allah Teâlâ'nın sıfatı değişmediği ve sabit kalmadığı için ezelî yaratıcılığı, sonradan ortaya çıkan illetle ma'lûl kılmak uygun değildir. Nitekim sevabın sebebi O'nun fazlı ve günahın sebebi O'nun adaletidir." Cenâb-ı Hak zalimlerin söylediklerinden münezzehtir. Muhakkak ki O, düşmanlarından intikam alıcı ve dostlarına ikram edicidir. Bir kavim, "Bü O'nun adaletidir" derken başka bir kavim, "Bu O'nun faziletidir" der. Sebebe ihtiyaç duymayanın iradesi eliyle bütün gönüller kebap ve bütün safralar su oldu.

Beyit

Günahsız bir kalp almak İster bizden

Kolayca can alma düşüncesinde bizden

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Elle yapılan birikim, tarla ve köyle biriktirilmez."

Beyit

Mumsuz davetin hiç cazibesi olmaz

Sevgilisiz meclisin hiç düzeni olmaz

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Allah'ı bilen kimsenin dili, O'nu anmaktan başka bir söz için kımıldamaz."

Beyit

Ey can! Hoştur bütün zamanım seni anmakla

İster ayrılık göster bana ister kavuşma

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Cennetin, dostlar katında çok tehlikesi yoktur."

Şeyh Ebû Bekir-i Kirmânî [kuddise sırruhû] der ki: Mekke'de mevsim günlerinde, aşk hakkında bir tartışma açtılar. Birçok şeyh oradaydı, her biri birer cevap buyurdu. En küçükleri Cüneyd'di. Ona dediler ki: "Ey Iraklı! Sen ne dersin?" Başını öne eğip ağlamaya başladı. Sonra dedi ki: "Nefsini terketmiş, Allah'ı anarak huzur bulmuş, Allah'ın hukukunu eda etmiş, gönlüyle Allah'a bakan ve bu bakan gönlü Allah'ın nuruyla yakan, cennet ve cehenneme ilgi göstermeyen kul konuştuğunda 'Allah' der, başını konuşmak için kaldırması Allah içindir, hareket etmesi Allah'ın emriyle, durması Allah'ladır. İşte o kimse Allah'ladır, Allah için yaşar." Sonra, bu cevabı duyan şeyhler ağlayıp dediler ki: "Bu sözün üzerine fazlasını söylemeye gerek yok. Ey ariflerin tacı! Allah seni merhem kıldı."

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah'tan

başkasını görmeyeceğin bir anı elde etmeye uğraş. Böylece o an sayesinde bütün ömrünce mutlu olursun. Hâsılı bu mana, yüce himmetlilerden ortaya çıkar. Yüce himmetli ol ve ayağını varlık âleminin tepesine koy. Geriye dönüp hiçbir şeye bakma, zira nereye.bakarsan oraya düştün demektir.”

Bir kimse, bir pîrin yanına gelerek “Bana bir öğüt ver” dedi. Pîr, “Garetini bir olan Allah’a yönelt” dedi. Orada bulunan biri, “Ey pîr! Onu uzağa attın” deyince pîr, “Ölçüldüğüm gibi ölçerim” dedi.

Beyit

Sen, dostla bir ol, aynı sözü söyle

Düşmanın kökü ortadan kalksın böylece

Dosttan ayrı kalmayı da uygun gör

Zira düşman, birlikte olmayı seçer

Hiç kimsenin yanında bulamazsın huzuru

Allah’a yönel, kendini sakın, yeterlidir bu

Geç kaldıysan acele et, çabuk ol!

Geç kalıp sıkıntı çekmek doğru değil

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Allah'ı bilenler cennetin sevabı, cennet ise onların vebalidir." Bu söz şu teşrife işarettir: Yüce Allah buyuruyor: 'Biz cenneti dervişlerle, dostları gönülle ve gönlü kendi cemalimizle süsleriz.' O halde, marifet erbabı arasında epey şöhreti olan cennet, Allah'ın cemalini arayanlar için bir engeldir."

Doğruluğu Seçmek

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Firavunluğu seçen kimse, onu kendisini incitmek üzere üstüne almış olur. Yani, tıpkı Hz. Zekeriyya'nın **[aleyhisselâm]** başını testereyle kesen ve Hz.Yahya'nın **[aleyhisselâm]** kılıçla boynunu vuran düşmanlar gibi. Dahası İbrahim Halil'i **[aleyhisseiâm]** mancınığa koyup ateşe atan Nemrud ve Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** mübarek dişini kırıp yüzünü kan içinde bırakan Mekkeli müşrikler gibi."

Ahmed b. Hanbel'i **[rahmetullahi aleyh],** Halife Mütevekkil zamanında, "Kur'an mahlûktur" demesi için çokça darbedip eziyet ettiler, yine de söylemedi.

Ebû Hüreyre'nin **[radıyallahu anh]** damadı ve İbn Abbas'm **[radıyallahu anh]** ilim öğrettiği talebesi Said b. Müseyyeb **[radıyallahu anh]** otuz yıl Medine'de Hz. Peygamber'in mescidinde cemaatle namaz kılmıştı. Ona çok eziyet ettiler. Sebebi şuydu: Kendisinin saliha ve itaatkâr bir kızı vardı. O dönemde hutbe Abdülmelik b. Mervân adına

okutuluyordu. Abdülmelik b. Mervân, Said'in kızını nikâhla kendi oğluna almak istedi. Said'e bunu söylediklerinde kabul etmedi. Israr ettiler; fayda vermedi, dinlemedi. Abdülmelik öfkelendi. Emir verdi ve Said'i şehrin meydanına getirip yerde sürüklediler ve ona yüz sopa vurdular, öyle ki baştan ayağa simsiyah oldu. O bu azap esnasında, "Kızımı, Hz. Peygamber'in mescidinde namaz kılan kimse dışında kimseyle evlendirmem" diyordu. Namaz vakti geçtikten sonra bıraktılar. Mescid-i Nebevî'de namazın cemaatle kılınıp kılınmadığını sordu. Kılındığını söylediler. Âdetini hatırladı ve cemaatle namazı kaçırmanın kendisine vurulan yüz sopadan daha acı verdiğini söyledi.

Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

لَوْ كَانَ الْمُؤْمِنُ فِى جُحْرِ فَأْرَةٍ لَقَيَّضَ اللهُ لَهُ فِيهِ مَنْ يُؤْذِيهِ

"Mümin fare deliğinde de olsa yüce Allah, kendisine eziyet edecek birini ona musallat eder" buyuruyor.

Hakk'ın Yolu

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Halk, yüce Allah'a giden yolun güneşten daha aydınlık olduğunu sanır. Ben nice yıldır bu yolun iğne ucu kadar bana açılmasını arzuluyorum, hâlâ açılmadı." Ey derviş! Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in sözü bir düsturdur. Yüce Allah'ı bilmek yolunda bütün âlemi kaplayan bir şimşek olan bu söz, yüz binlerce

çaresiz gönüllüyü yakmıştır. Şimşek, gayb âlemine geri döndü ve arkasında bu bir avuç zavallı âşığı bıraktı.

Beyit

Sanma ki bu kapıdan melâmetle giderim

Gönlüm orada, ver ki selâmetle gideyim

Eğer ezel talebi şahnesinin külahı ucu köşesi cömertliğin seçkin odasından başgöstermezse...

Mısra

Hiçim, hiçim; senin yolunda bir hiçim.

وَمَنْ لَمْ يَجْعَلِ اللّٰهُ لَهُ نُوراً فَمَا لَهُ مِنْ نُورٍ

"Bir kimseye Allah nur vermemişse, artık o kimsenin aydınlıktan nasibi yoktur" **(Nûr 24/40).**

Beyit

Şarap vermezler kötülerle geldiğim için

Demek ki ben gelmişim dünyaya bakmak için

Akıllar, O’nun celâline hayran, ilimler O’nun mükemmel cemaline susamış. Anlayışlar O’nun sırlarını idrak etmekte aciz, gönüller O’nun bağışlarını bilmede erimiş.

Beyit

Kişi, toprak döşenmedikçe başına aşkla

Âşıklarının arasında olmaz asla

Kişinin ilgisi yoksa işiyle

İşinin de ilgisi olmaz onunla

Bu sebeple Fahr-i Kâinat Efendimiz, yüce Rabb’ini medh ü senâ- daki acziyetini ifade ederken,

لَا اُحْصِى ثَنَاءً عَلَيْكَ اَنْتَ كَمَا اَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ

“(Allahım!) Seni layık olduğun şekilde medh ü senadan acizim! Sen kendini nasıl medh ü sena etmişsen öylesin” diyerek hayret ve acizlik yolunu hızla geçiyor.

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Zühd için durak yoktur.” “Niçin?” dediler. Dedi ki: “Çünkü ben üç gün zühdde idim. Dördüncü gün zühdden çıktım. İlk gün dünyayı ve ona ait her şeyi terkettim.

İkinci gün ahireti ve ona ait her şeyi terkettim. Üçüncü gün de Allah'tan başka her şeyi terkettim. Dördüncü gün benim için yüce Allah'tan başkası kalmadı. Sonra hâtiften bir ses duydum, şöyle diyordu: 'Ey Bayezid! Sen kenara çekilemezsin.' Ben de, 'Ben olmamayı ve yapamamayı dilerim' dedim. Bunun üzerine, 'Buldun, buldun' sesini işittim."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah'ı tanıyan kimseye soru sormak mubah değildir." Bu şuna dayanır: Ârif (bilen) mârufta (bilinen) yok olmuştur. İftikâr ve istiğna ayıklık belirtilerindendir, bekâ ise bilinen bir kaidedir.

Kıdem şehrine doğru adımını at

Kemik kulübesini köpeklere bırak

Beyit

Ahiret (dönüş) yolunu tutmak gerek Zira asıl yaşamı ahirette bulacaksın

Bir hakimin eteğine yapış

Her aşağılığın kafasına bas

Bu yeme ve uykudan elini çek

Adımını at, yolu usulünce git

Ârif Kimdir?

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ârif, hiçbir şeyin lekelemediği ve kendisine gelen her lekenin aklandığı kimsedir." Yani ârif, deniz gibidir. Güneş gibi demek de uygundur.

Şiir

Tevazuyla yakınlaşıp yücelikle yükseldin

O halde yücelik de tevazu da şendedir

Tıpkı güneş gibi,

Beraber olduklarından çok uzak

Uzakta olsa da ışığı çok yakın

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ârif, kavuşma (visal) dışında hiçbir şeyle mutlu olmaz."

Şiir

Allah yarattığına lütfederse eğer

Lutfu, anne ve babanın lutfunu geçer

Şeyh Ebû Said Harrâz'a **[rahmetullahi aleyh],** "Ârife hüzün ve ağlama-

nın üstün geldiği bir hal var mıdır?" diye sordular. Dedi ki: "Evet. Ancak hüzün ve ağlayışları Allah yolunda ilerledikleri sıradadır. Kurb haline inip kavuşma lezzetini tattıklarında o hal onlardan gider."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ariflerin riyası müridlerin ihlâsından daha üstündür." "Cennet, tâliplerin gayesidir" denilmiştir. Bu taliplerden kasıt, ariflerin aksine, amacı cennet olan ve cennetle yetinen müridlerdir. Zira cennet, ariflerin yoldaşı ve durağıdır; lâkin onların niyeti ve amacı cennet değildir. Yüce Allah onların hakkında açıkça şöyle buyuruyor:

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَنَهَرٍۙ فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ

"Takva sahiplen cennetlerde ve ırmakların kenarlarında, güçlü ve yüce Allah 'ın huzurunda hak meclisindedirler" **(Kamer 54/54-55).**

Yine aynı şekilde,

وَاَنَّ اِلٰى رَبِّكَ الْمُنْتَهٰىۙ

'Ve *şüphesiz en son varış Rabb'inedir'* **(Necm 53/42)** buyuruyor. Sidretü'l-müntehâ , bir bölüğün makamı ve, 'Ve *şüphesiz en son varış Rabb'inedir"* **(Necm 53/42)** âyeti de diğer bir bölüğün makamıdır.

Şehvet ve Nefis

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Her kim aşırı şehvetle kalbini öldürürse, onu lânet kefenine sarıp melâmet toprağına gömerler. Kim şehvetten uzak durup nefsini öldürürse, onu rahmet kefenine sarıp selâmet toprağına gömerler."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Gönüllerin kabzı nefislerin bastıyla, gönüllerin bastı, nefislerin kabzıyla olur. Ey derviş! Bil ki gerçekte dert sahibi kimsenin şartı, kabz elinde ve bast yaygısında terbiye edilmiş olmaktır. Kabz haline itiraz etmez, bast haline yönelmez."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in sözü şunu gösterir: Gönül bir ülkeye benzer derler. O ülkenin sultanı ruh ve o sultanın düşmanı nefistir. Ruh ile nefis arasında sürekli bir savaş vardır. Yüce melekler bölüğü ruha yardım ederler. Şeytanlar ise bölük bölük nefse yardım ederler. Eğer dalâlet karanlığı, İlâhî kahır mağribinden çöker ve nefis ruhu istila ederse, orada gönül kabz ve nefis bast halinde demektir. Şayet hidayet yeli, İlâhî yardım meşriğinden eser ve ruh sultanı nefsi istila edip onu kahrederse, orada gönül bast ve nefis kabz halinde demektir.

Beyit

Bazan avucum gümüşle dolu, bazan dervişim

Bazan sevinç içinde gönlüm, bazan yara dolu

Bazan halkın gerisinde, bazan en ön saftayım

Hâsılı, benim kendi zamanımın bukalemunu

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Marifet, halkın hareketi ve duruşunun yüce Allah'la olduğunu bilmektir." Bu söz, Allah'ın Kayyûm sıfatına işarettir. Yani ârif, Kayyûm'u bilmelidir, bu kâfidir. Yüce Allah;

اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۚ اَلْحَيُّ الْقَيُّومُۚ

"Allah, O'ndan başka ilâh yoktur; O Hay'dır Kayyûm'dur..." **(Bakara 2/255)** buyuruyor. Kayyûm, mâsivanın kendisiyle ayakta kaldığı bir varlıktır.

İbn Abbas **[radıyallahu anh]** diyor ki: "Bedir Gazvesi günü bir süre savaştım. Sonra kendi kendime, 'Acaba Allah'ın resûlü ne yapıyor?' dedim. O secdeye kapanmış bir halde, 'Yâ Hay yâ Kayyûm!' diyordu. Sonra tekrar savaşmaya gittim. Bir süre sonra tekrar geldiğimde onu, aynı şekilde secdede buldum. Şöyle diyordu: 'Yâ Hay, yâ Kayyûm!' Bundan fazlasını yapmıyordu. Allah zafer verene kadar böyle söylemeye devam etti."

Levâmiu'l-Beyyinât adlı kitabın "Kayyûm" bahsinde şöyle geçer:

Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: "Tevekkülün son noktası, Allah Teâlâ'dan başka kendisine yardım edenin olmadığını bilmek, rızkını verip gözetenin,

kendisine delil olanın yüce Allah'tan başkası olmadığını bilmek ve kendi ameline delil ü hâzırın Cenâb-ı Hak'tan başkası olmadığını bilmektir."

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Çokça zikretmek sayıyla değildir; ancak huzurladır, gafletle değil."

Yine onun şöyle dediği nakledilir: "Dostluk, kendi çoğunu az ve dostunun azını çok saymaktır."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ârifin gönlü billur ve saf camlı bir kandilin fitili gibidir. Onun ışığı, etrafı aydınlatırken, ona karanlıktan ne korku var?"

Bayezid'in Nasihati

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ey yobaz! Bütün sevaplarını bir yere koy ve günahlarının tamamını onun üstüne koy. Oraya ne zaman bakarsan hep günah görürsün, sevapların aklına bile gelmez."

Şöyle nakledilir: Biri Bâyezid-i Bistâmî'nin yanına gelip, "Bana bir öğüt

ver” dedi. Şeyh, “Nereden geliyorsun?” diye sordu. Adam, “Horasan’dan” dedi. Şeyh, “Horasan’da öğüt verecek adam kalmadı mı?” deyince adam, "Kaldı, ancak ben şeyhten duymak isterim” cevabını verdi. Şeyh dedi ki: “Horasan’a gittiğinde Horasan pîrlerine de ki: ‘Siz gaybda yüce Allah’laydınız. Sizi gaybdan çıkardı ve size iman ile marifet verdi. Aynı şekilde O’nun huzuruna geri dönmeniz gerekir, yoksa sizin iyi insanlığınız hızla esip geçen şiddetli bir rüzgâr gibi olur. Başınız, çok kibirlendiğiniz için gider.” Horasan pîrleri bu sözü duyunca şöyle dediler:

Beyit

Onurumuz, ay yüzlüden ayrılığı hatırladı

Onun güzelliği bizi aşk tuzağından kurtardı

O al yanaklının peşindeyiz, bela için

Onun hatırı, talih minderimizi hatırladı

O *ay yüzlü gurur ve kibir kandilini taşa çaldı*

Canımızı akılla, anadan doğma irfan eyledi

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Biri, bir iki yıl yüce Allah’ın kapısını çalar. Açmadıkları için geri dönüp kendi evine gider.

Ey yobaz! Bir kapıyı otuz yıl çalsan bile geri dönmek için erkendir.”

Beyit

Huzurunda serili büyüklük, ululuk, ihtiyaçsızlık yaygısı

Yüzbinlerce kervan bu yolda kaybetti yolunu

Çünkü gece yürüyüşü her alçağın işi değildir. Bu yol, çok istekli baht sahiplerinin yoludur.

Ey derviş! Galiba,

وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطٖى مُسْتَقٖيمًا فَاتَّبِعُوهُۚ

“Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun **...” (En‘âm 6/153)** âyetini okumadın ve, *“Kim bir kapıyı ısrarla çalarsa o kapı kendisinde açılır”* manasındaki hadisi işitmedin mi ki yürüyüşünden geri dönüyorsun. Seni, bulanıklık (küdûret) sıfatından saflık ve temizlik (saf- vet) sıfatına ulaşman için talep sahibi yapmışlardır.

O delili dalgıç ve bu itibarı inci olarak gör. Dalgıç, talep paletini çıkarmış ve istiridye başı üzerindedir. Kendi itibarına dayanarak, “Kim bize gerek duyarsa, kendisi bize gelmelidir” der. Dalgıç, selâmete veda edip melâmet talep ederek inciyi seçmiş ve ağzında sürekli,

Mısra

Talep ey iyi yürüyüşlü âşıklar!

mısraı vardır.

Bir gün dervişin biri bir tekkeye geldi. Tekke sorumlusu (hadim) geldi ve dervişin ayakkabılarını çıkardı. O esnada dervişe "selâmette olasın" dedi. Derviş dedi ki: "Çabuk ayakkabılarımı geri ver ve boş konuşma. Zira biz bu yolun talep asâsını elimize aldığımız ve selâmet seccadesini ateş denizine attığımız gün bütün âlemin kınamasını gönlümüze yerleştirdik."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ey yobaz! Tutalım ki her şeye ilimle yönelirsin, gönlünün iradesini ne yapacaksın? Gönül yüce Allah'la olmayınca fayda gelmez."

Şöyle nakledilir: Bir gün Bâyezid-i Bistâmî yürüyor ve bir genç de arkasından yürüyordu. Genç adam adımını, Bistâmî hazretlerinin adım attığı yere basıyordu. Şeyh, "Pîrlerin adımına böyle ayak basmazlar" dedi.

Beyit

Talep sahibi er kişilerden biri

Uzun süre dolaştı er kişi türbelerini

Bir gece dolaşıyordu güzel güzel

Erişti kulağına bir temiz ses

Ne zamana değin dolaşacaksın er kişi mezarlarını

Kurtulayım dersen, yönel onların ameli etrafına

Şöyle nakledilir: Biri Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Ey şeyh! Kendi hırkandan bana bir parça ver, böylece senin bereketin bana da ulaşsın" dedi. Şeyh, "Bayezid'in amelini işlemediğin sürece Bayezid'in hırkasını giy- sen de sana fayda etmez" dedi.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Zannın alameti beştir. Yüce Allah'ı andığında övünür, nefsi andığında üzülür, günahı andığında istiğfar eder, dünyayı andığında güven duyar, ahireti andığında sevinir."

Şöyle nakledilir: Bir gün adamın biri Bâyezid-i Bistâmî'nin huzuruna gelerek, "Ey şeyh! Bana bir öğüt ver" dedi. Ansızın kırık bir değirmen taşı oraya düştü. Şeyh dedi ki: "Şu taştan öğüt al. Öyle ki tamdı, baş aşağı oldu. Kendisinden bir parça ayrılınca huzura erdi."

KERAMETLERİ

Mecûsî'nin Müslüman Oluşu

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî hazretlerinin Mecûsî bir komşusu hastalandı. Şeyh onu ziyarete gitti. Mecûsî, şeyhi görünce başını yastık-tan kaldırdı ve saygıyla şeyhin huzurunda yüzünü toprağa koydu. Şeyh bu tevazuyu görünce gönlünden, "Keşke bu Mecûsî hidayet bulsaydı" diye geçirdi. Dışarı çıkmak için kalkınca, Mecûsî, "Şeyhi çağırın, geri dönsün, bana İslâm'ı anlatsın, çünkü vakti gelmiştir" diye seslendi. Şeyh geri dönüp ona İslâm'ı anlattı. Mecûsî müslüman oldu ve o an vefat etti. Şeyh onu yıkayıp kefenlemekle meşgul oldu, namazını kıldı. Halk, onun müslüman olmasını şeyhe olan hürmeti bereketine bağladılar."

Biz Neredeyiz?

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî hacca gidiyordu. Bistâmlı- lar'dan biri de yanındaydı. Hacılar çölden geçecekleri için şeyh bir hayli malzeme alıp mahmili taşıyan deveye yükledi. Bistâmlı kendi kendine, "Bu deve bu yükü çekemez, şeyhte hiç merhamet yok" diye söylendi. Yükü koyduktan sonra mahmili bağlayıp oturduklarında Bistâmlı'ya, "Bak bakalım biz neredeyiz?" dedi. Bakınca deveyi bomboş yürür hai-de ve oturdukları mahmili de havada gördü. Bunun şeyhin kerameti olduğunu anladı.

Şöyle nakledilir: Cuma günü hatip hutbe okuyordu. Dilinde,

وَمَا قَدَرُوا اللّٰهَ حَقَّ قَدْرِهِ

"Onlar Allah'ı hakkıyla tanıyıp bilemediler..." (En'âm 6/91) âyeti vardı. Şeyh bu âyeti işitince yüce Allah'ın büyüklüğü ona galebe çalmaya başladı, gözlerinden yaş aktı, hatta minbere damladı.

Mescide Hürmeti

Şöyle nakledilir: Şeyh Bayezid hazretleri, kırk yıl boyunca mescid- de giydiği elbiseyi ayrı tutardı. Evini ayrı, abdest aldığı yeri ayrı ve ayak-kabısını ayrı tutardı.

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî'nin eviyle mescid arası kırk adımdan fazla değildi. Şeyh, mescide olan hürmeti sebebiyle asla yere tükürmezdi.

Beyit

Bu zamanda sâlik odur

Bu diyarda gören göz odur

Yağmur Duası

Şöyle nakledilir: Bir adam Bayezid hazretlerine gelerek, "Dağ ve çöl kurudu, halk yağmura muhtaç kaldı. Bir dua et de yüce Allah rahmet

kapısını açsın” dedi. Şeyh, “Halka söyle, olukları sağlamlaştırsınlar” dedi. Nitekim o an yağmur yağmaya başladı ve bütün her yer suyla doldu. Bu garip değildir, zira Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** bu hale şöyle işaret eder:

رُبَّ أَشْعَثَ أَغْبَرَ ذِى طِمْرَيْنِ مَدْفُوعٍ بِالْأَبْوَابِ لَوْ أَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَأَبَرَّهُ

“Kapılardan geri çevrilmiş saçı başı dağınık nice pejmürde insan vardır ki Allah ’a yemin etse Allah onu yemininde sadık çıkarır. ”

Şöyle nakledilir: Bir cemaat Basra’ya yağmur yağması için dua etmeye çıktılar. İçlerinden biri başını dua etmek üzere göğe kaldırarak dedi ki: “Ey Rabbim! Bu baş ve ondan olanlar hakkı için bize yağmur gönder.” O anda yağmur yağdı. Ona bu durumun sırrını sordular. Dedi ki: “Ben bu başta Bâyezid-i Bistâmî’yi sevmek sevdasını taşıyorum. Bu gözlerle onun mübarek yüzünü gördüm. Allah dostlarını görmüş gözün sahipsiz olmayacağını bilirim.”

Cenaze Namazı

Şöyle nakledilir: Bir kimse Bâyezid-i Bistâmî’ye, “Taberistan’da bir aziz vefat etmişti. Ben seni ve Hızır’ı o cenazede birlikte namaz kılarken gördüm. Halk dağıldıktan sonra da seni havada yürürken gördüm” dedi. Şeyh cevaben, “Aynen senin söylediğin gibi oldu” dedi.

Beyit

İnsanoğlu, himmeti sebebiyle değerini artırır

Himmeti ne kadar düşünürse o kadar var oiur

Şöyle nakledilir: Şeyh kırk yıl boyunca sırtını, belki mescid duvarıdır diye hiçbir duvara yaslamadı. “Bu tedbirin sebebi nedir?” diye sordular. “Yüce Allah zerre kadar haksızlığının hakkını soracağı için” dedi.

Veli Kimdir?

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî hac vazifesini bitirince Ebûku- beys dağına çıktı. Orada bir saat tefekkür ederek oturdu. Üç kişi gelip imtihan için yanına oturdu. Onlardan biri diğerine “Veli kimdir?” dedi. “Allah’tan kendisine bela yahut lutuf her ne gelirse gelsin rıza makamında olan kimsedir” dedi. Diğeri de, “Veli, yüce Allah gökyüzünü tunca çevirip demirden başka bir şey yağdırmasa yine de O’ndan asla yüz çe- virmeyip O’nun vaatlerine olan itimadında hiçbir şüphe ve bozulma olmayan kimsedir” dedi. Üçüncüsü de şöyle dedi: “Veli, bir gün kendisine bela ulaşmazsa yüce Allah’a yalvarıp bela isteyen kimsedir.” Şeyh Ba- yezid’e, “Sen ne dersin?” dediler. Dedi ki: “Veli, bu dağa git derse giden kimsedir.” O anda Ebûkubeys dağı hareket etti. Şeyh, “Ey dağ! Benim sırrımı açığa çıkarmak mı istiyorsun, yerinde kal!” deyince dağ durdu.

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî başlangıçta bir keramet görse yüce Allah'tan onu doğrulamasını isterdi. "Lâ ilâhe illallah Muhamme- dün resûlullah" görünümünde bir nur ortaya çıkar, ondan sonra öylesine bir görüş (yakîn) meydana gelirdi ki delile gerek bile kalmazdı.

Şöyle nakledilir: Ârifler Sultanı Bayezid sonunda öyle bir makama ulaştı ki gönlünden ne geçirse o an önünde hazır olurdu.

Beyit

Çaba meydanında uğraş verir her kimse

Ancak bahşiş topunu çeldirmezler herkese

Çölde Yolculuk

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî öyle bir zamanda hacca gitti ki on iki yıl çölde yol alması gerekti. Yol aldığı mesafede seccadesini serer, iki rekât namaz kılardı. Derdi ki: "Bu çöl, bir seferde yanına gidilebilen mecazi padişahın değil, hakiki padişahın mahremine bir kapıdır." Kâbe'ye vardığı yıl Medine'ye gitmedi. Dedi ki: "Hz. Peygamber'in ziyaretini daha sonraya bırakmak edebe yakışmaz." Geri döndü ve sadece Resûlullah'ın [sallallahu aleyhi vesellem] kabrini ziyaret için ihram bağladı.

Bayezid'in Takvası

Şöyle nakledilir: Sultanü'l-ârifîn Bayezid zamanında bir Mecûsî vardı. Ona, "Müslüman ol" dediler. Dedi ki: Müslümanlık Bayezid'in tâbi olduğu ve yaşadığı gibi bir dinse ben bunu yapamam. Yok eğer sizin tâbi olup yaşadığınız gibi bir dinse müslüman olmayı istemem."

Şöyle nakledilir: Bir gün Bâyezid-i Bistâmî hazretleri ayağını uzatmış oturuyordu. Köylünün biri yoluna gitmek için şeyhin ayağı üzerinden atlayıp geçti. Ona, "Neden böyle yaptın?" dediklerinde "Bunda ne var ki saçma sözleri kendine aittir. İyi ettim" dedi. O adamın ayağı kurudu.

Beyit

Bayezid'in canının yandığı bir menzile

Her yezid adım atamaz, orada adım sağlam gerek

Derler ki köylünün ayağı cüzzamlı oldu ve hastalık birkaç oğluna da bulaştı. Ortada edep terki söz konusu olduğu için bu olay sınırı aşmıştı. Bu iş hamların işi değildir, mertlerin işidir. Kadınlarla yaşamaya başlayan kimse, er kişilerin sohbeti ve hizmetine yakışmaz. Tıpkı gelinlerin kınalı parmaklarının ok atmaya yakışmayacağı gibi.

Şöyle nakledilir: Bir gün Bayezid hazretleri ayağını uzatmıştı. Müridin biri de ayağını uzatmıştı. Şeyh ayağını topladı, mürit ayağını toplamadı

ve ömrünün sonuna kadar öyle kaldı.

Yere Düşen Asâ

Şöyle nakledilir: Bir gün Bâyezid-i Bistâmî'nin asası caminin bir köşesinde duruyordu. Bir yaşlının asası şeyhin asâsına çarptı ve yaşlının asâsı elinden düştü. O yaşlı adam eğilip asasını yerden aldı. Bayezid hazretleri namazdan sonra yaşlı adamın evine giderek, yaşlı adama o kadarcık zahmet verdiği için helâllik diledi.

Şöyle nakledilir: Bir zaman Anadolu ülkesinde İslâm askeri zayıflamış ve dağılması yaklaşmıştı. "Ey Bayezid, teslim al!" şeklinde bir ses duydular. O anda Horasan tarafından bir ateş geldi, öyle ki kâfir askerleri o ateşle yenilgiye uğrayıp İslâm askeri zafer kazandı.

Bayezid'in Sofrası

Şöyle nakledilir: Bir zaman Bâyezid-i Bistâmî hacdan döndü. Büyük bir kitle etrafına toplandı. Şeyh kendi kendine, "Beni tanımayacakları bir yere gideyim" dedi. Onlardan ayrılıp çöle doğru yola koyuldu.

Büyük bir dağa rastladı. O dağın tepesine çıktı. Namaz ezanı kulağına erişti. Sesin geldiği tarafa gitti. Adamın birinin bir mağaraya girdiğini gördü. O da arkasından aynı mağaraya girdi. Orada yedi adam vardı. Ezan okuyan adam hepsine imamlık etti. Selâm verdikten sonra aynı adam dışarı çıkarak süslenmiş bir sofra getirip onların önüne koydu. O

sofrada yemek yediler. Beş vakit namazda hep aynı adam imamlık etti. İkinci gün bir başkası ezan okuyup namaz kıldırdı, sofra düzenledi. Sekizinci güne kadar bu şekilde sırayla devam etti. Bâyezid-i Bistâmî'ye dediler ki: "Ey aziz! Ezanı sen oku ve imam ol, sofra getir." Şeyh ezan okudu, imamlık etti ve dışarı çıkıp önlerine iki sofra getirdi. Onlar şaşırıp, "Biz bu yemeği, ne tür bir dua edip de böylesine tertip edilmiş iki sofra getirebildiğini bize anlatırsan yeriz" dediler. Şeyh, "Ben dedim ki: Ey yüce Allahım! Şu azizlerin sana ettiği ve senin de kabul ettiğin dua adına bana da güzel bir sofra gönder ki onlara karşı mahcup düşmeyeyim. İmdi siz söyleyiniz nasıl dua etmiştiniz?" Onlar dediler ki: "Bizim duamız şöyleydi: Ey yüce Allahım! Bâyezid-i Bistâmî'nin duası hürmetine bize bir sofra gönder." Şeyh derin düşünceye daldı. Onlar ferasetle kendisinin Bayezid olduğunu anladılar. Onunla bereketlenip yakınlığını elde etmeye çalıştılar. Şeyh oradan ayrıldı.

Arifler Sultanı

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî kırk kere hacca gitmişti. İlk hacca gittiğinde Bistâm'a geri geldi ve Bistâm'da Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** ziyareti için ihram giyerek Medine'ye gitti. Kavzanın kapısına varınca, "Selâmün aleyküm ey peygamberlerin efendisi!" dedi. Ravzadan, "Aleyküm selâm ey ârifler sultam" cevabı geldi.

Şöyle nakledilir: İmam Ebü'l-Kasım Kuşeyrî'nin huzurunda şöyle dediler: "Bayezid bir gün dedi ki: 'Dün gece cömert Rabbim, affetme rakamını önceki ve sonraki bütün yaratılmışların günahı üstüne çeksin istedim. Ancak bu niyetle cömert Rabbim'e yönelmeye ve Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** şefaatini kendi tasarrufuma getirmeye niyetlenmiştim ki edebi gözettim.' İmam Kuşeyrî dedi ki: 'İşte bu himmeti yüzünden ona ârifler sultanı denildi.'"

HALLERİ

Merhameti

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî, Ebûkubeys dağının tepesine bir sofra kurmuş ve erenlere yemek veriyordu. Sofrayı toplayınca oradaki küçük bir karınca sofranın ortasında kaldı. Bistâm'a varıp da sofrayı tekrar açtıklarında şeyh o küçük karıncayı gördü. Ebûkubeys'ten geldiğini anladı. Sofrayı toplayıp yine Ebûkubeys'e götürdü. Üzerindeki ekmek parçalarını küçük karıncayla beraber oraya bıraktı ve Bistâm'a geldi. İşte onun yaratılmışa şefkati böyledir.

Şöyle nakledilir: Sultanü'l-ârifîn Bayezid bir vakit hacdan dönmüştü. Hemedan'da yalancı safran tohumu satın aldı ve fıstık yerine Bistâm'a getirdi. Tohumların arasında iki küçük karınca vardı. Tekrar Hemedan'a döndü ve o küçük karıncaları aynı yere bıraktı.

Şöyle nakledilir: Bir zaman Ârifler Sultanı Bayezid, kendi hırkasını yıkamaya karar vermişti. Hırkasını yıkadıktan sonra bir ağaca asıp kurutmak istedi. Güneş ve ağaç arasında engel olup ağaca zarar vereceğini ve bunun câiz olmayacağını düşündü. İzin almaksızın bir duvara çivi çakıp assa duvar sahibine uygun gelmeyecekti. Hırkayı giydi ve sırtını güneşe tuttu, böylece hırkanın bir tarafı kurudu. Sonra bir yanını, daha sonra diğer yanını güneşe tuttu. Bu şekilde hırkanın tamamını kuruttu. Ondan sonra gitti.

Gerçek Amel

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Kırk yıl amel denizinde dalgıçlık ettim. Sudan başımı kaldırınca belimde bir zünnar gördüm." Yani bu yolda ibadeti kurtuluş vesilesi saymak şirktir. Hâsılı, yüce Allah'a andolsun ki senin gözün, senden ve amelinden ayrılmadığı sürece, asla hiçbir aydınlık göremez.

Beyit

Acaba ne zaman kaldırırlar da bu örtüyü

Tatlı ve acı lokmanın bilirsin ne olduğunu

Kurt gıdalansın ve bulsun diye kuvveti

Zamane Yusuflarının yedirirler ciğerini

Muvahhidlikte, muvahhidin yakını olmamalı. O yalnız başına bîr muvahhid olmalı. Müridlerden bazısı muhtemelen bu sözü anlamazlar. Dükkanında tuz olmayan kimseye sen şeker sunuyorsun. Nasıl olduğunu sen bilirsin. Derviş kendi iflasını dile getirip itiraf etmedikçe işi hamdır. Bu yolda bin yıl yürüse ve sonra kendi amelleri, halleri ve davranışlarından zerre miktarını görse bin zünnarı dört düğümle beline bağlamış olur.

Beyit

Bu boğucu denizde kulaç atmak gerek

İkiyüzlülük, hırka veya peştamal tuzağı değil

Saman çöpü misali deniz üstünde edersin tavafı

Lâkin bir dalgıç misali bilmezsin birkaç lafı

Nefsin Bağı

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Belimden yetmiş bin zünnar çözdüm, sadece bir tane kaldı. Ne kadar uğraştıysam çözemedim. Derman ver, bunu da çözeyim diye yalvardım. 'Onu çözmek senin kârın değildir' diye bir ses duydum."

Mâlumdur ki Kâbe'de üç yüz altmış put vardı. Âlemdeki hesap ehli

senin kalbindeki putların sayısını hesaplamak isteseler bunu başaramazlar. Günümüzde öyle bir heykeltraş gerekir ki put yontsun, zira bu âlemin her yerinde yıkanmamış yüzler vardır. Senin gönlün o heykeltraşın putlarından biridir. Nitekim, "En büyük put nefistir" denilmiştir.

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Bütün yaratılmışlar amel denizinde boğuldular, bense fazilet denizinde boğuldum."

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Sevgilisiz gönül viran evin üzerindeki sağlam çatı gibidir." Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in kastettikleri ikiyüzlüler ve şaşkınlardır.

Beyit

Kendilerine bağladılar afiyet için

Ödünç verilen süslerin tamamını

İki sevgiliyle iftihar ettiler

İki kıbleye yönelip kıldılar namazı

Gönüllerinin dileğince gitti tamamı

Hepsi kendinin mâşuğu kendinin âşığı

Öyle ki her nereye bakacak olsalar

Görmezler kendi yüzlerinden başkasını

Dünyayı Boşamak

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Dünyaya üç talâk verdim (dünyayı boşadım). Sadece yüce Allah'ın hizmetine durdum ve, 'Ey Rabbim! Senden başka kimsem yok ve mademki sen varsın, her şeyim var demektir' dedim. Benim sadakatim doğrulanınca bana edilen ilk İlâhî yardım nefsimin dileğine göre hareket etmemek oldu.

Beni kendimle tanıştırdı, halkı bana gönderdi, beni onlara terketmedi. Görünüşte halkla birlikteydim, ve onlara Allah yolunu gösteriyordum, gönülde Allah'la beraberdim."

Rivayet ederler ki Allah Teâlâ'ya bir hayli yakın olan bir delikanlı vardı. Bir gün, bir ağaç tepesinden bir kuşun güzel sesini işitti. O ağacın altına giderek sesi tekrar duymak için beklemeye başladı. Hatiften

şöyle bir ses geldi: "Allah'la olan ahdin bozuldu. Allah'la olan ahdin kilidini kırdın, zira bizden başkasıyla yakınlık eyledin."

Hakk'ı Aramak

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Otuz yıl yüce Allah'ı aradım. İyi bakınca O'nun benim arayışımda olduğunu gördüm. O istediği için biz istedik."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Gönlümüze şöyle bir ses geldi; Ey Bayezid! Bizim hâzinemiz kabul edilmiş taat ve beğenilmiş ibadetle doludur. Bizi istiyorsan dua (niyaz) etmelisin. Öyle ki bu yolun ilk menzili dua talebidir. Din büyükleri şöyle dediler: Peygamberler kul için dua edegelmişlerdir. Zira dua tohumunu kulun kalbine saçınca onun dizginini yüce Allah'la çekerler."

Şeyh Şiblî dedi ki: "Benim elimde tuttuğum, bu yolda ortaya koyduğum bir duam var. 'Senin bu duan nedir?' dediler. 'Öyle bir dua ki sekiz cenneti bir lokma yapıp bu duaya attılar, yine de görünmedi' dedi."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Hatiften bir sesin şöyle dediğini işittim: Halk hep benden ister, Bayezid böyle değildir. O sadece beni ister ve benimle yetinir."

Şeyh Cüneyd'in şöyle dediği nakledilir: "Bana Bistâm âlimlerinden bir âlim geldi. Bayezid'in hizmetçilerindendi. Birçok gece uyanık kalırdı, bir gece uyuyakaldı. Rüyasında Allah'ı kendisine şöyle derken gördü: 'Halk hep benden ister, Bayezid böyle değildir. O sadece beni ister.' Bazıları bu hikâyeyi şu ibareyle anlatırlar: 'Bütün halk benim kulumdur, Bayezid müstesna. O velilerimden bir velidir.'"

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "On iki yıl kendi nefsimin demircisi ve beş yıl kendi nefsimin aynasıydım. Bundan sonra bir yıl her iki sanatı izledim ve aralarında bir perde belirdiğini gördüm.

On iki yıl mücâhede çekmek suretiyle o perdeyi kestim. Sonra karnıma baktım, bir perde gördüm. Beş yıl boyunca da onu nasıl keseceğimi düşündüm. Bunu da keşfettim. Sonra baktığımda bütün halkı ölü gördüm. Onlar için dört kez tekbir getirdim."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Hakk'ın dergâhına gittim, bir kalabalık görmedim. Zira dünya ehli dünyaya aldanmış ve ahiret ehli ahiretle meşguldü. Dava ehli mutasavvıflardan bir topluluk gördüm, yeme, içme ve bağış istemeyle meşgullerdi. Bunlardan bazıları içinse hiçbir perde yoktu. Onlar hayret makamında ve aşk sarhoşu olan kimselerdir."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah der ki: Ne zaman ki kulum vaktinin çoğunu benimle geçirirse onun dilediklerini gözetirim. Daima beni anarak kalkıp oturması, benden başkasını görmemesi için onunla aramdaki perdeyi kaldırırım."

Beyit

Sır incisini bilenler, istiridye gibi

İnciden başkası için ağız açmazlar

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Kırk yıl insanların yediği yemekten yemedim." Bu söz şunu gösterir: Yüce Allah'ın sevdiklerine hitabı şöyledir: Kendinizi görmeyi terkederek söyleyiniz. Buna göre,

bütün yiyecek ve içeceklere Allah rızası için bakmazsan, sana o rızadan bir mükâfat vermezler.

Şiir

“Mâşuğun, âşığın yüzüne tebessümle bakmasından daha lezzetli hiçbir şarap yoktur.”

Kavuşma ve Ayrılık

Âşıkları, bugün bâtınen acele ettirip yarın zâhiren ertelerler. Bugün böylesine bir kavuşma ve yarın böylesine bir ayrılık. Bugün böylesine bir irfan ve yarın böylesine bir rıza. Allah hakkı için gönül ve canların kuvveti O’nun varlığıyladır. Yarın bütün âlem bekâ sarayında olacaktır, ancak kendi kuvvetleriyle değil O’nun varlığının kuvvetiyle. Eğer bir kimse bu sarayda O’nun varlığı ve kuvvetini müşahede derecesine erişirse ölüm ona haram olur.

Şiir

Doyurduktan sonra terkedersen nefsini

Doyurduğun nefis, ne kadar bekler seni

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Sûfîler hakikatin çocuklarıdır. Yüce Allah onları kendi kerameti tasarrufunda yetiştirir.”

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Halkın gözü bizi, görünüşte kendisi gibi görür. Zahiri gören göz,

وَتَرَى النَّاسَ سُكَارٰى وَمَا هُمْ بِسُكَارٰى

'... İnsanları da sarhoş bir halde görürsün. Oysa onlar sarhoş değillerdir... ' **(Hac 22/2)** uyarınca hem dünyada hem de ahirette yanlışa düşer. Dünyada da bunun örneği şöyledir: Göz, güneşe bir dereceye kadar bakabilir. Güneş, yeryüzünden defalarca büyüktür ve o bîr anda o kadar çok hareket eder ki o hareketi takip edebilecek göz yoktur."

Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** Cebrail'e,

"*'Güneş zail oldu mu?'* dedi. Cebrâil, 'Hayır' dedi, hemen ardından da, 'Evet' dedi. Bunun üzerine Resûlullah, *'Nasıl hem hayır, hem evet?'* dedi. Cebrâil de, 'Hayır dememle evet demem arasında güneş beş yüz senelik bir mesafe katetti'" diye cevap verdi. Bunun örneklerini idrak eden akıldır._Eğer_benim sıfatım gaybda görülseydi herkes kendinden geçer ve korkardı. Ey derviş! Ârif katında bu yaşam açık bir perdedir. Onlar bu yolda bu canı terketmedikçe onlara hesap sorulamaz."

Şiir

Dikkat ölüm satılıyor, gel satın al

Bu yaşamda hiçbir hayır yoktur.

Bu can insanın yok oluş sebebidir. Eğer bu cana sahip olmamayı takdir edersen ölüm meleğinin sana hükmü yoktur. Can vasıtasıyla kirlenmeyecek bir yaşam dilemeli. O hayatın hâsılı şudur: "Marifet, kalbin Allah ile hayat bulmasıdır."

Nefisten ve Dünyadan Sıyrılmak

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bundan önce Allah benim aynamdı. Bugün ben kendimin aynasıyım." Bu, Sultanü'l-ârifîn Bayezid'den rivayet edilen şu hale işarettir ki o şöyle demiştir: Kendi nefsimden, tıpkı yılanın postundan sıyrılması gibi sıyrıldım. Kendi nefsimden sıyrılınca ben, O oldum."

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ârif marifetten o kadar bahseder ve marifet köyüne varmak için o denli koşar ki oraya varıp Allah'ın varlığında yok olur. O halde marifet ârifin vekilidir ve ârif, 'bilinen'e ulaştığında marifeti aklına bile getirmez."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "İlk kez hacca gittiğimde evi gördüm. İkinci kez hacca gittiğimde ev sahibini gördüm. Üçüncü kez gittiğimde ne evi ne de ev sahibini gördüm. Yani yüce Allah'ın varlığında yok oldum." Abdal makamında olmak istiyorsan halini yani ahlâkını değiştir. Görmüyor musun, dut yaprağı kendinden ayrılıp sûretini değiştirdi, sıfatını değiştirmek suretiyle padişahların kaftanı ve hükümdarların elbisesi oldu.

Beyit

Gayret edersen bürünürsün evsaf-ı melâikeye

Dut yaprağı kademe kademe dönüşür ipeğe

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Öyle isterim ki dünya baştan başa bir lokma olsun ve yüce Allah onu bana versin de yemesi için bir köpeğin önüne atayım. Böylece insanoğlu onunla gururlanıp ona aldanmasın."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Eğer bütün halkın yerine beni ateşte yaksalar ve ben sabretsem, benim davam Allah aşkı olduğu için yine de hiçbir şey yapmamış olurum. Şayet benim ve bütün halkın günahını bağışlasa, affedip bağışlama O'nun sıfatı olduğu için yine de yeterli olmaz ve buna şaşılmaz."

Hayret Sahipleri

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Yücelerin hassası dört makamdır: Bir kısmı tahayyür makamındadır. Öyle ki hayret bütün makamların ötesindedir. 'Ey hayrette kalanların rehberi! Hayretimi arttır.'"

Beyit

Oranın koşturan sakinlerini gördüm

"Ey Rabbim! Hayretimi arttır" diyerek

Hepsi O'nun varlığında yok olmuştu

Ellerinde tutarak ihtiyaçsızlık sancağını

"Biz senin kulunuz" hepsinin içtihadı

"Biz seni bildik" hepsinin İtikadı

Sır sarayında ibadete çekilmişti hepsi İhtiyacı olmayana ihtiyaç bildirirdi hepsi

Şeyh Şiblî **[rahmetullahi aleyh]** şöyle der: "Bu söz, kafesteki bir kuş gibidir. Başını hangi delikten çıkarırsa çıkarsın yol bulamaz. Hayret sahipleri, gayret otağında olanlardır. Bir nefes Allah'tan halka gelmeyi dileseler yapamazlar. Perde dışında olan hertahayyür, yolunu kaybetmek demektir. Perde içinde olan her tahayyür İse Allah'ın celâl sıfatının kemâl-i eseridir. Halktan Allah'a ulaşamayan kimse yolunu kaybetmiş demektir. Allah'tan halka gelemeyen kimse ise hayrette kalmış demektir. Hayrette kalmışlar ne zaman giderlerse gitsinler O'ndan başkasına geri dönmezler. Tıpkı Tih çölünde kalmış Musa ve kavmi gibi. Her ne kadar Tih'i dolaştılarsa da hep ilk adımda oldular."

Bir kısmı marifet, bir kısmı muhabbet, bir kısmı da rıza makamındadır.

Ey dost! Yüce Allah, "Nedensiz ve nasılsız bir zata sahibim. Sahip olduğum temiz sıfatlar için bir 'tâlip' gerekir, keyfiyetsiz cemalim için bir 'ârif' gerekir, kahır darbelerim ve zehir şerbetlerim için bir 'seven' gerekir ve bütün bunlara mazhar olmak için bir 'rıza sahibi' gerekir" der.

Beyit

Senin gamlarını sevinç saymışlarız biz

Sitemlerini lutuf saymışlarız biz

Benlikten Sıyrılıp O'na Bağlanmak

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bütün hayatım boyunca, benden insanlık lekesi olmaksızın bir teşbih ve tehlîl (ululama) gelip tertemiz bir şekilde yüce Allah'a ulaşsaydı artık hiçbir korkum kalmazdı."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Dünyayı düşman ve Allah'ı dost bildim. Ne zaman ki yüce Allah'ın sevgisi beni sardı, kendi vücudumu düşman bildim. Yüce Allah'ın huzuruna yakınlaşıp halkı terkettiğimi söyleyerek O'na bağlandım. O vakit bütün halkı benim hizmetimle uğraşırken gördüm."

Beyit

Ey uçmakta olan, yükseklere uç!

Kendini bağlarından kurtulmuş say

Tasması olanlar kanatlandı şevkle

Bütün tasmaların üstünde "leke'l-hamd"

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği rivayet edilir: "Hacca giderken yolda bir siyahî gördüm. Bana 'Ey Bayezid! Senin Mekke'de aradığın varlık Bistâm'da yok mu? Zira O,

وَنَحْنُ اَقْرَبُ اِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ

'... ve biz ona şah damarından daha yakınız' **(Kâf 50/16)** buyuruyor' dedi."

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Cenâb-ı Hakk'ın öyle kulları vardır ki yüce cennetle aralarında bir an bir perde oluşsa, o denli feryat ederler ki cehennem ehli onlara acır."

Beyit

Rıdvan, cennet, hûriler ve sonsuzluk

Senin cemalin yoksa ne yapayım bunları

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah birçok nimeti cömertçe bana sundu. Bu nimetlerin tamamından yüz çevirdim. Sonra sonsuz bir istiğna sundu, ona yöneldim. İlâhî lutfunu bana yeniden gösterdi. Çünkü Allah'la olursan her şey (sana) gelir ve Allah'la olmazsan hiçbir şey sana gelmez. Dedi ki: Eğer sen benimley- sen ben de seninleyim. Bil ki keremle bakmasının sebebi O'nun zengin benimse dilenci olmamdır."

Allah'ın Rahmeti

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Şöyle söyleyen bir adam gördüm: Allah'ı bilip de O'na itaat etmeyen kimseye hayret ederim." Şeyh dedi ki: "Ben O'nu bilip de ahkâm kesen kimseye hayret ederim."

Bu münazara önemli bir hususa dayanır. Şöyle ki yüce Allah'ın rahmeti ezelîdir, kulun günahı ise zamanlıdır. Elbette zamanlı ezelîye değil, ezelî zamanlıya galip gelir. O halde her kim kıyamet gününe inanırsa,

تِلْكَ الْجَنَّةُ الَّتِى نُورِثُ مِنْ عِبَادِنَا مَنْ كَانَ تَقِيًّا

"Kullarımızdan, takva sahibi kimselere vereceğimiz cennet işte bu- dur" **(Meryem 19/63)** âyetini, kim âsi ve müflis olursa,

قُلْ بِفَضْلِ اللّٰهِ وَبِرَحْمَتِهِ

*"De ki: Ancak Allah'ın lutfu ve rahmetiyle***..." **(Yunus 10/58)** âyetini ve,

لَا تَقْنَطُوا مِنْ رَحْمَةِ اللّٰهِ

"... Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyin!" **(Zümer 39/53)** âyetini düstur edinsin.

Rivayet ederler ki Cebrail ve Mîkâil **[aieyhimesseiâm]** birlikte sohbet ediyordu. Cebrâil dedi ki: "Yüce Allah insanoğlunu en güzel bir şekilde yarattı, gökyüzü ve yeryüzü ve bu ikisi arasında her ne varsa insanın hizmetine verdi, ona itaat edilmesini buyurdu. O ise günah işlemekle meşgul oldu. Eğer Allah insanı bağışlarsa buna şaşılır." Mîkâil dedi ki: "Eğer bağışlamazsa şaşılır, zira (bağışlamakla) O'nun padişahlığına bir eksiklik gelmez." Mîkâil'in bu sözü üzerine şöyle bir ses geldi:

اِنَّ اللّٰهَ بِالنَّاسِ لَرَؤُفٌ رَحِيمٌ

"... Allah, insanlara karşı şefkatli ve merhametlidir" **(Bakara 2/143).**

Mâsivayı Kalpten Atmak

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah, yarattıklarını emir ve yasaklarla meşgul kıldı. İtaat edenlere kendi fazlından bir kaftan verdi. Onlar sadece kaftanla meşgul olup O'ndan geri kaldılar. Ben O'ndan, kendisinden başka bir şey istemem." Şöyle denir: "Kim ki

dünyayı ister, ahireti kaybeder. Kim ki ahireti ister, dünyayı kaybeder. Kim Allah'ı isterse dünya ve ahiret onun olur." Bu şuna dayanır: "Her kim Allah'tan başka bir şeye yönelirse hep başlangıçta kalır."

Rivayet edilir ki vaktiyle halifelerden bir halife, bir süreliğine kendisine altın yapmaları için kuyumcuları topladı. Çok altın yapılınca câriyelerini çağırdı ve altınları onların başına saçtı. Her bir câriye bir parçasını aldı. Onların arasında daha akıllı olan biri vardı, hiçbir altına el sürmedi. Kalktı, halifenin ayağını öptü. Halife, "Neden sen de diğerleri gibi bir şey almıyorsun?" diye sorunca, câriye, "Ben istediğimi aidim" dedi.

Beyit

Gönülden çık ey dünya ve ahiret gamı!

Ev ya azık kileri olacak ya sevgilinin mekânı

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Bir gün hatırıma, bugün zamanın pîri ve kendi asrımın büyüğü olduğum geldi. Dördüncü gün, tek gözünü kapatmış ve bir katırın üzerinde oturmuş vaziyette gelen bir adam gördüm. İyice bakınca onda bir uyanıklık belirtisi gördüm. O da bana baktı. Dedi ki: 'Olmaya ki kapalı olan gözümü açayım ve Bistâm'ı, Bistâm halkını ve Bayezid'i boğayım.' 'Nereden geliyorsun?' dedim. 'Senin hatırına gelen o zamandan

geliyorum. Üç bin fersah yol katetmişim.' Sonra, 'Ey Bayezid! Gönlüne iyi baki' diyerek arkasını dönüp gitti."

Rivayet ederler ki rüzgâr, bir gün Hz. Süleyman'ın [aleyhisselâm] tahtını havada taşıyordu. Süleyman peygamber, içten içe bu duruma seviniyordu. Henüz böyle düşünürken rüzgâr, onun tahtını alaşağı etti. Süleyman dedi ki: "Ey rüzgâr! Doğru ol!" Rüzgâr dedi ki: "Sen kalbini doğru tut ki ben de doğru olayım."

Ebû Musa Hâdim'in şöyle dediği nakledilir: Hem zâhir hem de bâtın gözüne sahip olup her ikisiyle de gören bir adam gördüm. Bâyezid-i Bistâmî'nin huzuruna gelerek dedi ki: Ey Bayezid! Göz ucuyla da olsa öfkeyle sana bakarsam, seninle birlikte bu Bistâm'da olan herkesi yok ederim." Şeyh, "Taberistan'a varmış, o ırmakları görmüşsün?" dedi. Adam "evet" deyince Bayezid, "Bütün o ırmak ve çaylar bir denize ulaşınca, ulaştığı an yok olur" dedi.

Cennet ve Cehennem

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Cennet iki tanedir: Biri marifet cenneti, diğeriyse rahatlık ve nimet cenneti. Birincisinin lezzeti sonsuz, diğerininki ise sınırlıdır."

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Azap ateşi Allah'ı tanımayan kimseyedir. Ancak Allah'ı bilenler de azap ateşindedir." Hz.

Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** hadiste kıyamet sonrası cehennem ateşinin mümine şöyle hitap ettiğini buyuruyor:

جُزْ يَا مُؤْمِنُ فَقَدْ اَطْفَأَ نُورُكَ لَهَبِى

"Geç ey mümin! Zira senin nurun benim alevimi söndürdü."

Bayezid'in Sözü ve Hali

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bistâm'ın yobazları, bu Bistâm'ı harabeye çevirdiler. Yobazlara de ki: Ya göründüğün gibi ol ya da olduğun gibi görün."

Beyit

Ey rıza tâlibi! Doldur istekle keseni

İbadetleri arttır, azalt günahlarını

Ya dışın kirli kalsın için gibi

Ya içini de süsle dışın gibi

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Öldükten sonra kendimi Kubbe-i Hadrâ'ya asayım istedim. Yobazların, 'Bayezid yine kendini gösteriyor' diye kınamasından çekindiğim için vazgeçtim."

Şöyle nakledilir: Biri, Bâyezid-i Bistâmî'nin seher vaktinde ne zikir çekeceğini duymak için kendisini dinlemeye koyuldu. Bir kez "Allah" diyerek düştü ve kendinden geçti. Dediler ki: "Bu nasıl bir haldir?" "Sen kimsin ki bizden bahsediyorsun, diye bir ses geldi" dedi.

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Ârif, Allah'ın fazlından haberdardır. Yobaz, ârifin kendini övdüğünü zanneder."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Kalbimi bir bakır parçası olarak görebilmek için çok zahmet çektim."

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Eğer *lâ ilahe illallah' marifetinin sonunda yüzünü halka döndürürsen bütün dertlerine tam anlamıyla şifa bulursun." Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in bu sözü şu beyti hatıra getirir:

Ben gönülsüz bir şekilde razı oldum.

Yalancı vaatler ile ikna oldum.

Yüce Allah kendisini sevenleri bir kokuyla hoşnut kılıp bir yola razı etti. Hakikati kimseye vermedi. Ne gerçek belayı ne de gerçek lutfu kimseye verdi.

Hâsılı, Hz. Eyyûb'un **[aleyhisselâm]** hikâyesi ve belasını işitmişsindir, bela suretindeydi. Öyle ki, "Eyyûb'a bizden selâm söyle" diyerek her

gün Cebrâil'i gönderirdi. Orada bela kalmadı.

Hz. Musa'nın **[aleyhisselâm]** makamı da böyledir. Lâkin söz söylemek isteyince, "Musa kendi makamına geri dön. Söz makamından müşahedeye varmak istersin" dediler. Hiç kimse Allah yolunda yanış bakımından Musa'ya erişemez ve aşk yolunda Yakub'a ulaşamaz. Ey Musa! Şimdi zorluktasın ve Yakub'un işi de kezâ zorluk.

Yakınlık Denizi

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah'ın dostları O'nun aşk kâsesinden şarap içince sonsuza kadar sarhoş olup üns (yakınlık) denizine düşerler. O'na gizliden gizliye yalvarmaktan zevk alırlar ve sona gelince hayran kalırlar."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Kul Allah'ı bilince esir olur ve esir olunca emîr olur."

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Halkın imanı ibadet ve itaatle artar, günahla azalır." Sultan, bu noktada şu âyete işaret eder:

إِنَّمَا الْمُؤْمِنُونَ الَّذِينَ إِذَا ذُكِرَ اللّٰهُ وَجِلَتْ قُلُوبُهُمْ وَإِذَا تُلِيَتْ عَلَيْهِمْ اٰيَاتُهُ
زَادَتْهُمْ إِيمَانًا وَعَلٰى رَبِّهِمْ يَتَوَكَّلُونَ

"Müminler ancak, Allah anıldığı zaman yüreklen titreyen, kendilerine Allah'ın

âyetleri okunduğunda imanlarını artıran ve yalnız Rab'terine dayanıp güvenen kimselerdir" **(Enfâi 8/2).**

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Kim yüce Allah'a bağlanırsa mülk ondan esirgenmez ve o kimsenin her iki âlemde de başı öne eğilmez."

Allah'ın FazI u Keremi

Şöyle nakledilir: Bayezid hazretlerinin yanında oturan bir şahıs,

إِنَّ بَطْشَ رَبِّكَ لَشَدِيدٌ

"Şüphesiz Rabb'inin yakalaması çok şiddetlidir **(Burûc 85/12)** âyetini okudu. Şeyh, "Benim yakalamam, O'nun yakalamasından daha şiddetlidir" buyurdu. Yani yüce Allah ihtiyaç duymaksızın yakalar, bense ihtiyaç duyarak. Kendi kendimize şöyle deriz: Eğer bir zalim isyanını artırır ve, "O, *merhamet etmeyi kendi zatına farz kıldı"* **(En'âm 6/12)** âyetinin ve, *"Muhakkak ki rahmetim gazabımı* geçti" İlâhî kelâmının hükmünce hemen arkasından yakalanırsa, kendisine övülmüş bir af erişir. Bu, Kerîm Allah'ın rahmetine layıktır, basit bir kulun mansıbı ve makamı değildir. Görmüyor musun, kadı içki içen birinin şer'î sınırları aştığına karar verirse, şeriatta o günahı affetmek için izin yoktur. Şeyh ile müridin durumu da aynı şekildedir.

Büyüklerden bazıları şöyle derler: "Bâyezid-i Bistâmî, Allah'ın keреminin ferahlatmasından, kulları üzerine olan rahmetinden ve,

إِنَّ اللهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعاً

"Çünkü Allah, bütün günahları bağışlar" **(Zümer 39/53)** âyeti ile;

"Çünkü insan zayıf yaratılmıştır[1]' **(Nisâ 4/28)**

وَخُلِقَ الْإِنْسَانُ ضَعِيفاً

âyetinin mucibince kendi insanlığının eksikliği ve darlığından haberdardır. Dahası yüce Allah'ın, ârifin hakkını kendi hakkından daha fazla gözetmesi garip değildir. Allah tecelli etmek d i leşe lutufla eder. Ârife tecelli etmek istese kahırla eder. "Benim dostlarımdan birini hor gören kimse, muhakkak ki savaş ve düşmanlığı göze almış demektir"in sırrı budur.

Şükür ve İdrak

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Müminlerin emîri Ebû Bekir-i Sıddîk **[radıyallahu anh],** 'Ariflerin kendisini tanımaktan acizliğini marifet saydığı gibi, hamdedenlerin kendisine hamdetmekten acizliğini hamd sayan Allah'a hamdolsun' demiştir. Yani gücü yettiğince hamdetmek gerekir. Çünkü acizlik ortaya çıkınca bütün işler

sana sırtını döner. Zira idrakin idrakinden acziyete düşmek idrakin kendisidir. Hz. Ebû Bekir-i Sıddîk ‘doğruluk kaynağı’ (çeşme-i sıddîk) dairesine ulaşmak için her şeyini ortaya koydu. Öyle ki yüz yirmi bin küsur ismet noktası ve melekût meleği, doğruluk kaynağının Ebû Bekir olduğuna tanıklık ettiler.”

Şöyle nakledilir: Bayezid hazretlerinin huzurunda,

يَوْمَ نَحْشُرُ الْمُتَّقِينَ اِلَى الرَّحْمٰنِ وَفْدًاۙ

“Takva sahiplerini heyet halinde çok merhametli olan Allah’ın huzurunda topladığımız gün...” **(Meryem 19/85)** âyetini okudular. Şeyhin hoşuna gitti. Nâra atarak, “(Zaten) O’nunla olanın dirilip toplanmaya ihtiyacı yoktur” dedi.

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Elli yıl halkı Allah’a davet ettim, icabet görmedim. Onları terkedip Allah’a yöneldim. Herkesi, benden önce oraya varmış gördüm.” Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in sözü,

اِنَّكَ لَا تَهْدٖي مَنْ اَحْبَبْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ يَهْدٖي مَنْ يَشَٓاءُۚ

“(Resûlüm!) Sen sevdiğini hidayete erdiremezsin; bilakis, Allah dilediğine hidayet verir” **(Kasas 28/56)** âyet-i kerimesine ve,

بُعِثْتُ دَاعِيًا وَمُبَلِّغًا وَلَيْسَ اِلَيَّ مِنَ الْهُدَى شَىْءٌ وَخُلِقَ اِبْلِيسُ مُزَيِّنًا وَلَيْسَ اِلَيْهِ مِنَ الضَّلَالَةِ شَىْءٌ

"Ben (Hakk'a) davet edici ve (Allah'ın emirlerini insanlara) ulaştırıcı olarak gönderildim. Hidayet verme konusunda elimde hiçbir şey yoktur. Şeytan da Allah'ın yasak kıldığı şeyleri süslü göstermek için gönderilmiştir. Saptırma konusunda onun da elinde hiçbir şey yoktur" ha- dis-i şerifine işaret eder. Yani yüce Allah hidayet verdi, böylece onlar (O'nu) bildiler; tevfîk verdi, böylece kulluk ettiler; telkin verdi, böylece dilediler; gönüllerini aydınlık kıldı, böylece sevdiler.

Ömer b. Hattâb **[radıyallahu anh],** düşmanlık yolunu doğru bilip öfke kılıcını çekmiş bir şekilde, gönlünde barış düşüncesi olmaksızın geliyordu. Doğu ve batının önderi, cinlerin ve insanların efendisi Hz. Muhammed'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** başını kesip onu öldürmek üzere geliyordu. Lâkin asla evdeki hesap çarşıya uymaz. "İş, ne insanın önlem almasıyla ne de kolaylıkla olur" derler. "Biz, İslâm beldelerinin senin önlemlerinle mamur, Hz. Peygamber ordusunun senin sancağınla mansur ve iman odasının senin rükû ve secdelerinle pür-nur olmasını hükmetmişiz."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bir kimsenin yüce Allah'ı bilip de sevmemesi mümkün değildir."

Beyit

Sevgilinin , cemalini seyretmekle mübarektir bir sabah

Umut ağacından kavuşma yemekle mübarektir bir sabah

Gönülden çıkarayım dünya ve ahiret gamını

Ev ya azık kileri olacak ya sevgilinin mekânı

Beyit

Ağlayacak yer kalmadı gülecek yer yok

Dostun yâdı olmasa dağılmışlığımızı toplayacak yok

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ârif, Allah dışında hiçbir şeyle mutlu olmaz ve Allah'tan başka hiçbir şeyden korkmaz."

Dünyayı Terketmek ve Hakk'a Tevekkül

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Bu yolda en büyük perde cennettir." Bu çıkarım şuna dayanır: Bu yolun sermayesi, her iki dünyayı terketmektir.

Beyit

Ey âşık! Madem gönü! verdin, sevdiğinin peşinde o!

Onun eteğine yapış, her iki cihandan umudunu kes!

Onun gamında uyanık ol, böylece sana

Gönlünü uyandır diyebileyim gönlün yoksa

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bir keresinde hacca gidiyordum. Yolda biri yanıma geldi. Bana, 'Hacca mı gidiyorsun?' dedi. 'Evet' dedim. 'Ne kadar yol harcın var?' dedi. 'İki yüz dirhem' dedim. Dedi ki: 'Ben çoluk çocuk sahibi yoksul bir adamım. O dirhemleri bana verirsen hiç şüphe yok kİ yine hac sevabı kazanırsın.' Dirhemleri ona verdim ve o an tevekkül ederek bir hac tamamlamış oldum."

Feth-i Mevsılî [rahmetullahi aleyh] şöyle der: Bir vakit Kâbe'yi ziyaret etmeye niyetlendim. Çölün ortasına varınca küçük bir çocuk gördüm. Ona selâm verdim, selâmımı aldı. "Nereden geliyorsun?" dedim. "Efendimin evinden" dedi. "Sen çocuksun, sana hac vâcip değil, neden kendini zahmete koyuyorsun?" dedim. Dedi ki: "Ey ihtiyar! Böyle sözleri bırak. Ben Azrail'in benden küçüklerin canını aldığını gördüm." "Bu nasıl işi? Yanında yol azığı ve binek görmüyorum" dedim. "Benim azığım nefis, bineğim ayaktır. Beni taşıyan şevk, bineğim aşktır" dedi. "Bunları sormuyorum, ekmek ve sudan bahsediyorum" deyince, "Ey Fethi Senin dünya ehli dostlarından biri seni kendi evinde ağırlaşa, eşiğine ekmek bırakman yakışır mı?" diye sordu. "Hayır" dedim. Dedi ki: "Ey bilişi (yakîni) zayıf! Beni evine davet eden efendimdir,

yiyeceğimi de içeceğimi de o verir.”

Hakk’ı ve Manayı Bilmek

Arifler Sultanı Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Ariflerin marifeti üç kısımdır: Sıradan insanların (avam) marifeti, seçkinlerin (has) marifeti ve seçkinler seçkini olanların (hâssü’l-hâs) marifeti. Sıradan olanların marifeti Allah’ı, kulluğu, günah ve ibadeti bilmektir. Seçkinlerin marifeti Allah’ın büyüklüğünü, celâlini, lutuf ve bağışını bilmektir. Seçkinler seçkini olanların marifeti ise Allah’ın lutfunu, birliğini, sırlarını bilip müşahede etmektir.”

Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Kim Allah’ı bilirse, O’nu zikretmekten başka bir şey için ağız açmaz.”

Beyit

Halka anlatmam gönül macerasını

Göz yaşım yapar tercümanlığı

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Yüce Allah’ı, bana yol göstermesiyle tanıdım. O’nun dışındaki her şey kendi nurudur.”

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: “Hakk’ın ârife verdiği ödül yine Hak’tır.”

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ârif söylediğinden daha fazla olandır. Âlim ise söylediğinden daha az olandır. Şöyle ki ârif, öyle yüce bir makama ulaşır ki o makamı açıklayabilecek hiçbir söz bulamazlar {kelimeler kifayet etmez)."

Hz. Peygamber'! **[sallallahu aleyhi vesellem]** Mirac'a götürdüler. Sözle anlatılabilecek bazı sırlar olduğu gibi sözle anlatılamayacak bazı sırlar da vardı. Bitişik olmayan harflerle (hurûf-ı mukattaa) anlattılar. Bazı sırlar da harfle dahi anlatılamazdı. Cebrâil'in daha fazla söz söylemesine izin yoktu. Ona dediler ki: "Ey meleklerin tavusu! İş söz kabına girmeyen, ancak rikabdârların erişebileceği sırlara eriştiğinden, makamının elverdiği ölçüde şeriat sarayının hümâsı ve tarikat bağının bülbülü olan o öndere hizmet et! O, senin makamından ayrılınca, gayb sırrı tahtında Allah'a ulaşana değin hayrette olman gerekir. Orası, insan ve meleğin_ulaşamayacağı, akılların idraki ve zihinlerin kuşatıcılığının aciz kaldığı bir makamdır. Böylece biz O'na söz kalıbına sığmayan, kelimeyle sınırlandırılamayan sırları söyleriz. Âlim, peygamber ve velilerin mertebesinden haber verir, ancak O, bu mertebeden soyutlanmıştır. Müminlerin emîri Hz. Ali'nin **[kerremaiiahu vechehû]** dediği gibi: "Hz. Muhammed Mustafa **[sallallahu aleyhi vesellem],** ilmin bin kapısını bana öğretti ve her bir kapıda bin yeni kapı bana açıldı."

İmam Beyhakî, *Fezâilü's-Sahâbe* adlı eserinde Hz. Peygamber'den şöyle

naklediyor:

مَنْ اَرَادَ اَنْ يَنْظُرَ اِلَى اٰدَمَ فِى عِلْمِهِ وَ اِلَى نُوحٍ فِى فَهْمِهِ وَاِلَى اِبْرَاهِيمَ فِى
حِلْمِهِ وَاِلَى يَحْيَى بْنِ زَكَرِيَّا فِى زُهْدِهِ وَ اِلَى مُوسَى بْنِ عِمْرَانَ فِى بَطْشِهِ
فَلْيَنْظُرْ اِلَى عَلِيِّ بْنِ اَبِى طَالِبٍ

"Âdem'i ilmiyle, Nuh'u anlayışı ve zekâsıyla, İbrahim'i hilmiyle, Yahya b. Zekeriyya'yı zühdüyle, Musa b. İmrân'ı cesaretiyle görmek isteyen Ali b. Ebû Tâlib'e baksın. "

Hz. İsa **[aleyhisselâm]** beşikte şöyle dedi:

اِنِّى عَبْدُ اللّٰهِ اٰتَانِىَ الْكِتَابَ وَجَعَلَنِى نَبِيًّا ﴿٣٠﴾ وَجَعَلَنِى مُبَارَكًا اَيْنَ مَا كُنْتُ
وَاَوْصَانِى بِالصَّلٰوةِ وَالزَّكٰوةِ مَا دُمْتُ حَيًّا ﴿٣١﴾

"Ben, Allah'ın kuluyum. O, bana kitabı verdi ve beni peygamber yaptı. Nerede olursam olayım, O beni mübarek kıldı; yaşadığım sürece bana namazı ve zekâtı emretti'' **(Meryem 19/30-31).**

Hz. Muhammed **[sallallahu aleyhi vesellem]** dünyaya geldiği gece yüzünü ve başını iki saat boyunca yere koyup secde etti. Sonra yüzünü göğe dönerek fasih bir dille, "Ben şehadet ederim ki Allah'tan başka ilâh yoktur ve şehadet ederim ki Muhammed O'nun elçisidir" dedi.

Ârifin Alameti ve Kulluk

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ârifin alameti beştir: Birincisi yaratılmıştan yaratana sığınmasıdır. İkincisi umut eliyle Allah'ın cömertlik eteğine yapışmasıdır. Üçüncüsü daima Allah'a bakması, yüce himmetli olmanın son noktasında her iki âlemde de başını kaldırmamasıdır. Dördüncüsü Allah'a gizlice yalvarma dışında huzur bulamamasıdır. Beşincisi bütün sebeplerden yüz çevirip Allah'ın iradesine yönelmesidir."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Kırk yıl gönlümü gözledim. Dikkatle bakınca kulluğu da efendiliği de Allah'ta gördüm. Yani Rab olmanın sırrı nasıl bize gizliyse kulluk sırrı da aynen bize gizlidir. Âlimlerin söylediği her şey haber, şeyhlerin söylediği her şey rivayetti. 'Gerçek, haber ve rivayetten üstündür.' Âlem halkının önüne bir meydan koyarlar, 'Ayağınızı bu meydana koyunuz, perdenin üzerine ayak basınız, perdeleri gideriniz ve nereye gittiğinizi nereden geldiğinizi biliniz. Bizim ilim dergâhımızdan kalkıp hüküm sarayına ininiz' diye seslenirler. Yâ Rabbi! Bundaki hikmet nedir? Rubûbiyyette bizimle ortak olduğunuzu bilseniz ne yaparsınız? Bizim hizmetimize kemer bağlayınız, bizim irademize yöneliniz, bizim gücümüze uyunuz. Ya af ve mağfiret ya da kahır ve ceza olur. Siz Allah'ı kendi aklınızla arayınız.

O’nun fazlını aramalısınız.

فَلَوْلَا فَضْلُ اللّٰهِ عَلَيْكُمْ وَرَحْمَتُهُ لَكُنْتُمْ مِنَ الْخَاسِرِينَ

‘Eğer sizin üzerinizde Allah’ın fazlı ve rahmeti olmasaydı, muhakkak zarara uğrayanlardan olurdunuz’” **(Bakara 2/64).**

Şöyle denilir: “Ey kazâlarımızın sahibi! Âlemin etrafında belir. Ey gücümüzün sultanı! Sebepsiz (illetsiz) irade kılıcını çek, fazilet sahibi aklı, iradenin dört tarafıyla ikiye ayır.”

Yükü Ortadan Kaldırmak

Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Kırk yıllık riyazetten sonra, ‘Bana yol veriniz’ diye yalvardım. Şöyle bir ses geldi: ‘Ey Bayezid! Sende olan kırık testi ve eskimiş hırka yük değil mi?’ Testi ve hırkayı attım. Şöyle bir ses işittim: ‘Ey Bayezid! O müddeîlere de ki: Bayezid kırk yıllık riyazetten sonra kırık testi ve parçalanmış hırkasını bırakmadığı için yol bulamazken, siz bu denli alaka ve bağlılıkla asla yol bulamazsınız. Boşa hayal kurmayınız.’”

Beyit

Bağlılık ve alakalan terketmedikçe

Kabul görmüş tek secdeye layık olamazsın

Vallahi kendini ve halkı terketmedikçe

Lât ve Uzzâ'nın elinden kurtulamazsın

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Sadık dindarı görmeyince ondan korkarsın, ayrı kalırsan onu düşünmezsin. Ârif ise varken de yokken de tam bir heybet sahibidir. Her kim onu görür ya da bilirse ondan çekinir."

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Yaratılmışlardan Allah'a en yakın olanı, halkın yükünü çokça çeken güzel huylu kimsedir."

Aşk Ehli

İsa Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ben on üç yıl Sultanü'l-ârifîn Bayezid'le bir arada bulundum, ondan bir söz işitmedim. Onun âdeti öyleydi ki başını dizine eğer, başını kaldırınca âh eder, tekrar başını dizine eğerdi."

Ariflerin imamı, şeyhler şeyhi der ki: "Bu kabz halinde olmuştur. Ancak bast zamanında herkes şeyhten çokça öğüt işitmiştir."

Arifler Sultanı Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Hacılar Kabe’nin sûretini tavaf edip bekâ isterler. Aşk ehli ise arşın etrafını kalple tavaf edip, cemali görmek isterler.”

Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Nefis dünyaya, ruh ahirete ve gönül Allah’a bakar.”

Şöyle nakledilir: Bayezid hazretleri öylesine bir istiğrak halindeydi ki yirmi yıl hizmetinde bulunan bir müridi vardı, onu ne zaman yanına çağırsa kendisine, “Senin adın ne?” diye sorardı. Bir gün o mürid dedi ki: “Ben yirmi yıldır senin hizmetindeyim. Her ne vakit beni görsen bana adımı sorarsın. Bunun sebebi nedir?” Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: “Ey oğul! O’nun elinin bütün elleri bağlaması gibi O’nun adı gönlüme geldiğinde de diğer bütün adlar dışarı çıkar.”

Beyit

Kulağıma takıldığından beri kulluk küpesi

Hatırımdan çıktı senin adın dışındaki adların hepsi

Arifler Sultanı Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Ömrüm boyunca yüce Allah’a layık bir namaz kılmayı diledim, ancak kılamadım. Bir gece yatsı namazıyla sabah namazı arasında dört rekât namaz kıldım. Her selâm verdiğimde, ‘Bir dahaki bundan daha iyi olmalı’ diyordum. Bir başka sefer yine kılıyordum. Günün ağarması yaklaşmıştı. Yine de

kılıyor ve, 'İlâhî! Sana layık bir namaz kılmaya ahdettim, ancak mümkün olmadı. İmdi, sana bî-namaz olanlar çoktur, Bayezid'i de onlardan biri say' diyordum."

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî bir gece sabaha kadar ayak başparmağının ucuna basarak ayakta durdu ve inleyerek kanlı göz yaşları döktü.

Beyit

Buna bir şahit gerekiyorsa eğer

Kanlı göz yaşım delil olarak yeter

Hizmetçisi her gece o halini seyrediyordu. Ertesi gün, "Ey şeyh! Bizi de bu halden nasiplendir" dedi. Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: "Arşa çıktım. Arşı O'na benden daha susamış gördüm. Kulağıma,

اَلرَّحْمٰنُ عَلَى الْعَرْشِ اسْتَوٰى

'Rahman, arşa istiva etmiştir' (Tâhâ **20/5)** âyeti erişti. Halinin ne olduğunu anlamak için arşa doğru hamle yaptım, arşı kendimden daha susamış gördüm."

Beyit

Aşk töhmetiyle, dik başlı atım bitkin

Saha kavuşmak müyesser olmadığı için

Halktan yakınıp durmadayım boşuna

Tıpkı karnı boş, ağzı bulaşık kurt gibi

Arş dedi ki: "Ey Bayezid! Bize de gönül perişanlığı verdiler. Ben, kalpleri benim için kırılan kırık kalplilerin yanındayım."

Ey derviş! Dilediği gibi öncelik (sebkat) sürmesinin, bildiği üzere sonralık getirmesi garip bir iştir. Âlim, ilmi alamet arayan âşıkların gözlerinden gizlemiştir, hiçbir yerde iz yoktur. Tâlipler dedikoduda ve onlarda soğuk nefes ve sarı yüzden başka bir şey yok. Arş ve kürsînin eteğine,

وَسِعَ كُرْسِيُّهُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضَ

"O'nun kürsüsü, gökleri ve yeri içine alır **..." (Bakara 2/255)** töhmeti bağlanmıştır. Yüce Allah mekândan münezzehtir. Yüz bin akıl hayret girdabına düşmüştür. "Muhakkak ki halk hayrettedir ve Allah gizlidir, yücedir."

Beyit

Bir ay yüzlünün aşkıyla töhmete uğramışım

Susmaktan başka hiçbir şeye yoktur yüzüm

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Allah'ın kapısını bütün ellerle çaldım, bela eliyle çalmadığım sürece kapıyı bana açmadılar."

Beyit

Kişi, aşkla başına toprak döşenmedikçe

Senin âşıklarının arasında yer almaz

Senin işinle ilgisi olmayan kişinin

İşinin de seninle bir ilgisi olmaz

Bütün ayaklarımla O'nun yolunu katettim. Gönül ayağıyla gitmedikçe itibar menziline varmadım. j

Elest Meclisinin Şevki

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah benden yetmiş yıllık zamanın hesabını sorarsa ben yetmiş bin yılın hesabını

(vermek) isterim. Zira,

أَلَسْتُ بِرَبِّكُمْ

'Ben sizin Rabb'iniz değil miyim?' (A'râf 7/172) denileli yetmiş bin yıldır olmuştur ve 'belâ' (evet, öyledir) demekle âlem halkının tamamı harekete geçmiştir. Hâsılı, gökyüzü ve yeryüzündeki hareketlenmenin tamamı, 'elest' meclisinin şevkiyledir."

Beyit

Senin âşıkların "elesf'ten sarhoş gelmişler

Elest şarabından sarhoş gelmişler

Şarap içerler, öğütlere kulak asmazlar Zira onlar şaraba, "elesf'ten tapagelmişler

Sonra dedi ki: "Eğer o hitaptan sonra, 'Dinle! Hesap günü senin bütün organlarını parça parça kılar, her zerreye layığınsa bir bakış atarız' cevabı gelseydi, yetmiş bin yıllık hesap, tarikat pirlerinin, 'İbrahim'in **[aleyhisselâm]** dostluğuna, Musa'nın **[aleyhisseiâm]** kelâmına ve Hz. Muhammed'in [sallallahu **aleyhi vesellem]** rü'yetine şaşılır mı?' sözü olurdu." Ona,

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ

"Sakın onlardan bazı sınıflara verdiğimiz dünya malına göz dikme" **(Hicr 15/88)** gayretinin sürmesini çekip,

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى

"Gözü kaymadı ve sının aşmadı" (Necm 53/17) itibarının sarığını takıp, Mi'rac gecesi O'nun huzurunda hazır kıldılar. İtibar mührünü vurdukları rü'yet (görme) şarabı kadehi, ilk önce o İbrahim celalli, Yusuf cemalli ve Süleyman faziletliye ulaştı ve (böylece) o kadehten içti. Sonra (o kadehi), fâzılların fazlı hükmünce, Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in de içinde bulunduğu iştiyak sahibi âşıklar zümresine verdiler.

Beyit

Âşıklar aşk elbisesi giymediler

Beni eskittiklerim dışında bir elbise de çıkarmadılar.

Aşktan bir kadeh acı şarap içmediler

Artığım dışında o şarabın tatlısını da içmediler

Yani, "Âşıklar, aşk ve muhabbet elbisesi giymediler ve benim eskitip yıprattığım elbiseler dışında elbise çıkarmadılar. Benim artığım dışında,

acı ya da tatlı, aşktan bir kadeh dahi içmediler."

Hz. Âişe **[radıyallahu anhâ]** şöyle dedi: "Her kim, 'Muhammed Rabb'ini gözleriyle gördü' derse, Allah'a büyük iftira etmiş olur." Kastedilen şudur: Her kim Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],** yüce Allah'ı gözüyle gördü derse onun bütün zerreleri baştan ayağa göz olur.

Şiir

Eğer O'nu anarsam bütünüm kalptir

Eğer O'nu düşünürsem bütünüm gözdür

Seninle sırdaş olmak İçin kalp olur tüm bedenim

Gözümü her açtığımda cemalini seyrederim

Cennette cemâlullahı görmek hayal değildir. Zira Hz. Muhammed Mustafa **[sallallahu aleyhi vesellem]** Rabb'ini gördü ve bu görme dünyada olmadı.

Aşk Derdi ve Seyrü Sülük

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Kulübemizde sekiz cenneti açıp her iki âlemin velayetini tasarrufumuza verseler, O'nun aşkı yolunda dert ve sıkıntıyla adım attığım bir anı on sekiz bin âlemin

sahipliğiyle değişmem."

Şöyle nakledilir: Bayezid hazretleri bir kimseye, "Sen ne iş bilirsin?" diye sordu. Adam, "Eşek seyisliği" cevabını verdi. Bâyezid-i Bistâmî, "Artık Allah'ın kulu olman için eşeğin ölsün" dedi.

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Postunu bırakan yılan gibi ' Bayezid ' liğ i üzerimden attım. Bakınca aşkı, âşığı ve mâşuğu 'bir' gördüm. Zira tevhid âleminde yalnızca 'bir' görülebilir."

Bir gün Şeyh Şiblî bir sarhoşun yanından; geçiyordu. Sarhoş, "Bir olandan başka geriye ne kaldı?" diye bağırıyordu. Şiblî, sarhoşa sert bir tokat atıp, "Ey akılsız! Bir olandan başka ne var ki?" dedi.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Müride ibadet ve itaat ile lezzet vermezler. Eğer ibadet ve itaat ile mutlu olursa, onun mutluluğu sözüne perde olur."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ârifin en az derecesi yüce Allah'ın sıfatlarını kendisinde bulundurmaktır." Öyle ki Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

تَخَلَّقُوا بِأَخْلَاقِ اللهِ

"Allah'ın ahlâkıyla ah taklanın"' ve aynı şekilde,

إِنَّ لِلّٰهِ مِئَةَ خُلُقٍ وسَبْعَةَ عَشَرَ خُلُقًا مَنْ أَتَاهُ بِخُلُقٍ مِنْهَا دَخَلَ الْجَنَّةَ

"Allah Teâlâhın yüz on yedi ahlâkı vardır; kim Allah Teâlâ'nın huzuruna bunlardan biri ile gelirse cennete girer"'[26] buyuruyor.

Şeyh Ebû Ali Fârmedî **[kuddise sırruhû],** kendi şeyhi Ebü'l-Kasım el-Cürcânî'den **[kuddise sırruhû]** şöyle rivayet ediyor: "Sâlik, doksan dokuz adı kendisine sıfat edinse gerektir ve o (böyle olsa bile) hâlâ sülüktedir, kavuşmaya nail olmamıştır." Eğer bu makamda sâlik ve vâsıl arasında bir fark ararsan, "Sülük, ahlâk ve amellerin düzeltilmesidir" deriz. Ve bu, vüsûle istidat kazanmak için zâhir ve bâtının düzeltilmesine çabalamakla olur. Ve muhakkak ki vüsûl, sâlike Hakk'ın açılması ve sâlikin ona gark olmasıdır. Bundan sonra artık sâlik tamamen onunla meşgul olur." Bu vüsûl, ârifin kemal derecesidir.

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bazı vakitler nehirlerden ses duyarım, denize ulaştıkları zaman durulurlar."

Beyit

Sel taşı *yuvarlayıp sürüklese de*

Denize ulaşınca arkasında bırakır

Bayezid hazretleri şöyle dediği nakledilir: "Yıllardan beri namaz kı-

larım. Her namazımda kendimi bir Mecûsî sayar, bir zünnar çözeceğim inancını taşırım."

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Kıyamet günü iyi bir insan mezardan kalkar, halkın nicesi onun nuruyla mezardan kalkar."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Şeyhi olmayanın şeyhi şeytandır." Yani kim Allah yoluna yönelme ihtiyacı duyarsa öncelikle yolun gereklerini yerine getirmelidir. Öyle ki Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** bir hadisinde şöyle buyurmuştur: *"Allah Teâlâ, Davud'a [aleyhisselâm] vahyederek şöyle buyurmuştur:*

يَا دَاوُدَ إِذَا رَأَيْتَ لِي طَالِبًا فَكُنْ لَهُ خَادِمًا

'Yâ Davudi Beni arayan birini görürsen onun hizmetkârı ol. "

Üstat Ebû Ali Dekkâk **[rahmetullahi aleyh],** "Ağaç büyüyüp de kimse onu budamazsa meyve vermez. Aynı şekilde müridin de şeyhi olmazsa ondan bir iş gelmez ve o, bir yere ulaşamaz" demiştir. "Pîr, kendi kavmi içinde, ümmeti içindeki peygamber gibidir" derler.

Kendi kendine ilerleyemez hiç kimse

Yolda kalır yalnız başına giden kimse

Ârifin Kalbi

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Ârifin kalbi güler, gözü ağlar."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah'ın peygamberlere bilgi olarak verdiği şey, balla dolu misk gibidir. Velilere verdiği şey ise kendisinden misk damlayan bir damla gibidir. Geriye kalan ise Hz. Peygamber'e **[sallallahu aleyhi vesellem]** aittir."

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Rüyamda hûri- leri gördüm, elim ayağım birbirine dolaştı (aklım başımdan gitti). Daha sonra gözümün önüne geldiklerinde onlara dönüp bakmadım bile."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid şöyle dediği nakledilir: "Allah'ın velileri, Allah'ın gelinleridir." Yani herhangi bir nâmahrem onlar hakkında bilgi, sahibi olmamalıdır. Çünkü onlar hakkında başkasının bilgi ve nazar sahibi olması yüce Allah'ın gücüne gider."

Şöyle nakledilir: Şeyhler şeyhi dedi ki: Davud Zâhid-i Bistâmî, Bistâm'da Bayezid hazretleriyle çekişme halindeydi. Şeyhe şöyle dediler: Davud diyor ki: "Şeyh hacca gittiyse ben de gittim, Dihistan'ı ziyaret ettiyse ben de ettim, mücâhede çektiyse ben daha beterlerini çektim." Şeyh buyurdu: "Her asırda biri müminlerin emîri olur. Nigârminûye köyünden bir kimse çıkıp da hüküm sürse onu hemen öldü-

rürler.” Birkaç zaman sonra o köyün reisi Bistâm’da hüküm sürmeye heveslendi. Çok geçmeden öldürüldü.

Şöyle nakledilir: Sultanü’l-ârifîn Bayezid, Bistâm’ın bazı mescid- lerinde imama uyarak namaz kılardı. Dışarı çıkmak için kapıya yöneldiğinde imam, "Ey Tayfûr! Sen rızkını (yiyeceğini içeceğini) nereden temin ediyorsun?” dedi. Bayezid hazretleri, “Dur namazı baştan kılıp kazâ edeyim. Zira rızkının kaynağını tanımayan kimsenin arkasında namaz kılmak doğru olmaz” dedi.

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî’nin öylesine mübarek bir nefesi vardı ki günün birinde bir Mecûsî, bir derviş eliyle selâmlarını sunup şeyhe bir şey göndermişti. Şeyh, dervişin ve Mecûsî’nin selâmını aldı. O selâmın bereketiyle Mecûsî müslüman oldu. Mecûsî ile dervişin her ikisi de hal ve vecd sahibi oldular. Şeyh bu iki yeni müslümanı ziyaret ederek zamanlarını bereketlendirdi.

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî’nin bir komşusu, küçük bir çocuk sahibi olan bir Mecûsî’ydi. Gecelerden bir gece o çocuk ağlıyordu, evlerinde ise kandil yoktu. Şeyh bu durumdan haberdar oldu. Evlerinin penceresi önüne bir kandil koyunca çocuk ağlamayı kesti. Şeyhin bu alçak gönüllülüğü bereketiyle o Mecûsî ve eşi müslüman oldular.

Şöyle nakledilir: Bir gün Sultanü’l-ârifîn Bayezid bir yolda gidiyordu. Bir topluluğun sesini işitti. Durumun ne olduğunu bilmek istedi,

ilerledi. Kara balçığa bulanmış kara bir çocuk ve ayakta onu seyreden insanlar gördü. Ansızın o çocuğun annesi bir köşeden koşageldi ve kendisini o siyah balçığın ortasına attı. Çocuğu kaptı ve gitti. Bayezid hazretleri bunu görünce mutluluk duydu, bir çığlık atarak ayağa kalkıp, "Şefkat gelince kirlilik ortadan kalkar. Günahı ortadan kaldırmak için aşk gerek" dedi.

Şiir

Sınırsız bir özre sahipsin yanımda

Önemsizdir senin gibisinden gelen hata

Beyit

Kişinin yaptıkları makbul değildir

O yaptıkları kİ hepsi çirkindir

Doğruluk ve Samimiyet

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî cuma namazına gidiyordu. Yolunda büyük bir çamur birikintisi vardı. Şeyh elini bir duvara dayayıp duvardan bir parça kopardı. Şeyh, "Bu duvarın sahibinin kim olduğunu bilseydim ondan helâllik isterdim" diye düşündü. Daha sonra, "Falanca Mecûsî'nin duvarıdır" dediler. Şeyh o Mecûsî'nin kapısına gitti ve özür

dileyerek helâllik diledi. Mecûsî, "Sizin dininizin bu kadar ince olduğuna and iç" dedi. And içince Mecûsî ve ailesi hep beraber Bayezid hazretlerine uyarak iman getirdiler.

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Bir seferinde hacca gidiyordum, Dicle nehrinin kıyısına vardım. Bir gemiyle geçmek istedim, Dicle bir araya toplandı (geçmem için bana yol verdi). Dedim ki: Ben bununla gururlanmam. Çünkü beni az bir ücret ile zaten geçiriyorlar, ben ömrümün otuz yılını az bir ücret yüzünden ziyan etmem. Ben Kerîm'in talibiyim, kerametin değil."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Allah'ın sıfatları hakkında söz söylerken sakin ve kararlı olursun, ancak zatı hakkında söz söylerken epey zahmet çeker, bir hayli terlersin."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ârif nasıl mutlu olmasın!? Yakîn ile Allah'ın kemalini tanımaktadır. Hâsılı, kendi kalbi ve bedenini O'nun kuvvetinden bilmektedir. Oturursa O'nun iradesiyle oturur, kalkarsa O'nun iradesiyle kalkar." Nitekim bu durum bir hadis-i şerifte şöyle ifade edilmiştir:

وَمَا يَزَالُ عَبْدِى يَتَقَرَّبُ اِلَىَّ بِالنَّوَافِلِ حَتَّى اُحِبَّهُ فَاِذَا اَحْبَبْتُهُ كُنْتُ
سَمْعَهُ الَّذِى يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِى يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِى يَبْطِشُ بِهَا
وَرِجْلَهُ الَّتِى يَمْشِى بِهَا وَلَئِنْ سَاَلَنِى لَاُعْطِيَنَّهُ وَلَئِنْ اِسْتَعَاذَنِى لَاُعِيذَنَّهُ

"Kulum bana nâfilelerie yaklaşmayı sürdürür, nihayet ben onu severim. Onu sevdiğim zaman da işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum. Benden bir şey isteğinde kendisine veririm ve bana sığındığında mutlaka onu korurum."

Sultan ü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ârifin susmaktaki amacı kendi bildikleri dışında söz söylememektir. Gözlerini kapamaktaki niyeti gözünü açtığı vakit Allah'ı görmektir. Başını dizine koymasındaki amacı, İsrâfil sûru üfleyene kadar başını kaldırmamaktır."

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah'ın marifeti, kişinin marifetiyle bir araya gelmez. Öyle ki kendini görmemen ve hep Allah'ı görmen gerekir. Gönlünden geçmen, sevdiğinle oturman ve Allah'ın dışındaki şeylerle (dünya İle) gururlanmaman gerekir."

Şöyle nakledilir: Bir topluluk Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in huzurundaydı. O, bir an başını öne eğdi. Bir müddet sonra başını kaldırdı ve, "Çok uzak mesafeden size vermek üzere, çürümüş bir dane arıyordum. Ona ya güç yetirir ya yetiremezsiniz, ancak bulamadım" dedi.

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Seni sevmeme şaşılmaz. Zira son derece güzellik sahibi olana seven eksik olmaz. Şaşılacak şey şu ki sen beni seversin ve ben baştan ayağa zayıflık, acizlik, zavallılık, düşkünlük ve bulaşmışlık içindeyim. Ay yüzlü Yusuf'un âşığı eksik olmaz. Ancak kara tenli Bilâl'in fakr u zarureti için bir er kişi gerekir ki

onun sevgisine meyletsin. Ey civanmerdi Sen hem dostsun hem de kulsun. Bir kulsun, çünkü zâhiren bir buyruğa bağlısın. Dostsun, çünkü bâtınen iyilerin lutfuna mazhar olmuşsun. Senin kalp toprağında aşk çiçeğinin yeşermesi uygundur. Fakat yüce Allah Kur'ân-ı Kerîm'de lutuf sâkîsinin eline,

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

"...(Allah) onları sever onlar da Allah'ı sever..." **(Mâide 5/54)** talihi kadehini gönderince, zavallı âşık ne yapsın? Zira çokça sabır gösterme kalemini kıramaz ve aşk sevdasını gönül süveydasının üzerine yazamaz.

Beyit

Senin yolunda ben kimim ki benim menzilimde

Çamurumun üstünde senin cemalinden bir gül bitsin

Senin sevginle elde ettiğim yeterli değil tek başına

Gönlüm senin aşkınla süslü olsa baştan başa

Aşk Seli

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Aşk-seli geldi ve O'nun dışındaki her şeyi sildi süpürdü. Mâsivadan hiçbir İz kalmadı. O

‘tek’ olduğu için, aşk da ‘tek’ kaldı.”

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: “Halkın tamamı yüce Allah’ın sözlerini söylerler, ben ise hep O’nu söylerim.”

Şöyle nakledilir: Sultanü’l-ârifîn Bayezid bir gece bir mezarlıktan geçiyordu, önüne bir genç çıktı. Kopuz çalıyordu. Şeyh dedi ki: “Lâ havle ve lâ kuvvete illâ billâhi’l-aliyyi’l-azîm.” Genç, kopuzu şeyhin başına vurdu, öyle ki şeyhin başı ve kopuz her ikisi birden yarıldı. Şeyh tekkeye geldi. Sabahleyin kopuzun parasını bir tabak tatlıyla birlikte o gencin hizmetçisine gönderdi ve dedi ki: “Ona de ki: Bayezid diyor ki dün gece o kopuzu bizim başımızda parçalamıştın. Bu akçeyi al ve başka bir kopuz satın al. Bu tatlıyı ye, böylece o kaybının acılığı damağından gitmiş olsun.” Genç bu iyi huyu görünce şeyhin hizmetine koştu, tövbe etti ve çokça ağladı. Birkaç başka genç de tövbe ederek ona uydular.

Beyit

Sarhoşun biri koltuğu altında bir kopuz taşırdı

Bir gece bir dindarın başında parçaladı

Gündüz olunca o iyi huylu temiz kimse

Taş kalpli adama bir avuç gümüş götürdü

Dün gece çaresiz, sarhoş bir haldeydin

Senin kopuzun benim de başım parçalandı

Benim yaram iyileşti, kalmadı korkum

Sen iyileşmezsin gümüş olmadıkça dostum

Allah dostlarının baş üzerinde yer etme sebebi

Baş üzerinde taşımalarıdır halkın nicesini

Şöyle nakledilir: Bir gün Sultanü'l-ârifîn Bayezid ashabıyla yürüyordu. Bir köpek geldi ve yolu daralttı. Şeyh kenara çekilip köpeğin yolunu açtı. Müridlerinden biri kendi kendine, "Yüce Allah insanoğlunu,

وَلَقَدْ كَرَّمْنَا بَنِى آدَمَ وَحَمَلْنَاهُمْ فِى الْبَرِّ وَالْبَحْرِ

'Biz, hakikaten insanoğlunu şan ve şeref sahibi kıldık. Onları (çeşitli nakil vasıtaları ile) karada .ve denizde taşıdık' (Isrâ 17/70) hükmüyle değerlendirirken acaba şeyh, bir köpeğe neden bu denli itibar edip yol vererek müridlerini zahmete sokuyor?" diye düşündü. Şeyh dedi ki: **"Ey azizler! Köpek hal diliyle bana, 'Ezelde bende ne kusur ve sende ne bereket vardı da beni köpek derisine bürüyüp sana arifler sultanı kaftanını giydirdiler?**' deyince ben de bu sebeple ona yol verdim."

Şöyle nakledilir: Bir gün Suitanü'l-ârifîn Bayezid, bir yolda, yanında bir köpekle birlikte yürüyordu. Şeyh ondan eteğini çekiyordu. Köpek dedi ki: "Eğer ben kuruysam seninle benim aramda barış var demektir, zira elbisen bana değmekle kirlenmez. Şayet ıslaksam yedi su ve toprakla, seninle aramızda barış oluşur. Ancak eğer sen eteğini kendine çekersen, yedi denizle gusül abdesti de alsan temiz olmazsın." Bayezid hazretleri dedi ki: "Sen açık bir kirlilik içindesin, ben ise gizli bir kirlilikteyim. Gel her ikisini de toplayalım ki aramızda 'temizlik' baş göstersin." Köpek dedi ki: "Sen beni yol arkadaşlığına layık görmüyorsun. Zira ben halkın reddettiğiyim, sense halkın kabul ettiği. Kim bana rastlarsa sırtıma bir taş atar, kim sana rastlarsa 'selâmüri aleyküm ey arifler sultam' diyerek selâm verir. Ben asla kemiği yarın için azık olarak saklamam, sense buğday tanesini azık edersin." Bâyezid-i Bistâmî bunu duyunca feryat ederek ağlamaya başladı ve dedi ki: "Ben bir köpekle bir arada bulunmaya layık değilken, sonsuz ve ezelî olan Allah'la bir arada bulunmaya nasıl layık olayım!"

Allah Sevgisi

Şöyle rivayet ederler: Bir adam, "Ey yüce Allahım! Beni dostluğuna kabul et. Beni dostluğuna kabul etmiyorsan kulluğuna kabul et. Kulluğuna kabul etmiyorsan köpekliğine kabul et" dedi. Yolda yürüyordu, bir köpek onunla konuşmaya başladı ve dedi ki: "Kendini yüce bir makama koydun. Çünkü üstümüzdeki bir tüy bile asla O'nun rızası

dışında hareket etmez. Sana bizim makamımız gerekir.”

Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Yaratılmışa yürüyerek ulaşırlar, yaratana ise sabırla ulaşırlar. Allah dışındakilerden vazgeçince yücelik tahtına oturmuşsun demektir.”

Arifler Sultanı Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Yüce Allah kâfire ‘iman getir’ der. Münafıka ‘ihlâs getir’ der. Günahkâra ‘tövbe getir ey günahkâr’ der. Kendisini sevene ‘saf gönül getir’ der. Arife ise ‘gözünü benim celâlim ve cemâlimden ayırma’ der.”

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: “Yüce Allah’ı tanımanın İşareti halktan uzaklaşmaktır.”

Yine onun şöyle dediği nakledilir: “Kimin imanı daha fazlaysa Allah’a olan aşkı da daha fazladır.” Yüce Allah,

وَالَّذِينَ اٰمَنُوا اَشَدُّ حُبًّا لِلّٰهِ

”... iman edenlerin Allah’a olan sevgileri ise çok daha fazladır...” **(Bakara 2/1**65) buyuruyor.

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Ezel kandili ezel sözünü söyleyene gerekir. Ebedîlik nuru da dilini hüviyete açmak isteyene gerekir. Zira sermayesiz kazanç elde edilmez.”

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Allah Teâlâ beni kendi aşkı tahtına çağırdı. Gönlümde mâsivadan izler görünce, 'Varlığım tehlikededir, zira gönlümde Allah'tan başka bir şey olmamalıdır' dedim."

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah kendi velilerinin gönlünden haberdardır. Bazı gönüller marifet yükünü çekemeyince onları ibadetle meşgul kıldılar. Burada kastedilen iman ve ibadet ehlinin sıradan olanlarıdır (avam). Çünkü avamın, bu dünyada, marifet gerçeklerine kabiliyeti yoktur. Haslar (seçkin kullar) ise marifet madenleridir, zira Allah,

يَخْتَصُّ بِرَحْمَتِهِ مَنْ يَشَاءُ

'Rahmetini dilediğine ayırır' **(Âi-i Imrân 3/74).** Bu, peygamberler ve veliler taifesidir. Kullar arasında ledünnî ilme mahsus olan Hızır'a **[aieyhisselâm]** bak."

Ârifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Allah'a en uzak kimseler, çok işaret edip çok konuşan kimselerdir. Yani marifetin galip geldiği kimseler suskun olsa gerektir."

Kulun Hali

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Hz. Peygamber **[sal-**

lallahu aleyhi vesellem] nur idi ve ashabı onun nuruyla nurdu. Kul, öylesine parlak bir incidir ki Allah'ın, nuruyla nur olur."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Âbid, Allah'ın kendisine vermiş olduğu hal ile ibadet eder. Ârif ve vâsıl olanlar ise her halde ibadet eder." Yani âbid ibadet eder ve ibadeti haline tesir eder. Öyle ki eğer o hal olmasa kendisinden o ibadet vücuda gelmez. Ârif ve vâsılların aksine ki hal olsa da olmasa da kendilerinden ibadet vücuda gelir.

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Arifin yapması gereken en az şey bütün sahip olduklarını hibe etmesidir." Yani ârif, tıpkı hibede bulunan gibi, amel ederken karşılık beklemez.

Şehveti Yenmek ve Marifete Ulaşmak

Yine onun şöyle dediği nakledilir: "Şehvetini arkadaş edinen kimse nefsini bilemez." Çünkü şehvetin varlığı marifeti engeller.

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Muhabbet ehli cenneti hatırlarına getirmez. Muhabbet ehli, muhabbetleriyle örtünmüştür." Bu şuna dayanır: Aşk, ne kadar şiddetli olursa mahcubiyet içinde gark olmak da o derece şiddetli olur. Bir şeyde boğulmayı istemek de dalgınlık getirir; mâsivanın tamamından, hatta kendisi ve aşkından bile. Böyle olmazsa, aşk perde olur.

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Kim bir sözü insanlara ulaştırmak için dinlerse, öğrenirse, Allah insanlara öğretme anlayışını ona verir. Kim de Allah ile muamelesi için öğrenirse Allah ona öyle bir anlayış verir ki onunla Rabb'ine münâcât eder." Yani kim ilmi insanlara öğretmek için öğrenirse yüce Allah onun fehmine keramet buyurur. Eğer doğrulukla amel eyleyip Allah'a itaat etmek için ilim öğrenirse, Cenâb-ı Hak ona ilmiyle kendisine münâcât etme kerametini verir.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Senden korktuğum halde seninle mutluyken, senden emin olduğum zaman nasıl mutlu olmayayım." Yani, senden korktuğum halde seninle mutluyum. Eğer senden eminsem o mutluluğun sonu yoktur.

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Himmet ehlinin küfrü, minnet ehlinin imanından daha sağlamdır." "Himmet ehli", Zümer sûresinin başında geçen,

مَا نَعْبُدُهُمْ اِلَّا لِيُقَرِّبُونَٓا اِلَى اللّٰهِ زُلْفٰى

"... Onlara, bizi sadece Allah'a yaklaştırsınlar diye kulluk ediyoruz ..." (Zümer39/3) diye işaret edilen taife olsa gerektir. Minnet ehli ise, Hucurât sûresinin sonunda,

يَمُنُّونَ عَلَيْكَ اَنْ اَسْلَمُواۜ

"Onlar İslâm'a girdikleri İçin seni minnet altına sokuyorlar **(Hucurât** 49/17) şeklinde işaret edilen taifedir.

Ârifin Gayesi

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ârifin gayesi ulaşacağı şeydir. Zâhidin gayesi ise yediği şeydir." Yani, ârifin niyeti sadece Allah'tır. Zâhidin niyeti ise bâki nimetlerdir. Kendisine fâni nimetlere karşılık olarak bâki nimetler verilecektir."

Yine onun şöyle dediği nakledilir: "Her kim Allah'ı bilirse, O'ndan menedecek her şeyden kendisini çeker."

Bu birbirini takip eden Arapça ibareli dokuz nakil, Şeyh Ebû Abdurrahman es-Sülemî'nin *Tabakât* kitabından yazılmıştır.

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Gecelerden bir gece gönlümü aradım, bulamadım. Seher vakti gelince bir ses işittim. Biri şöyle diyordu: Ey Bayezid! Bizden başkasını arıyorsun. Senin gönülle ne işin var? Bazan gönül kulağı kıskanır, bazan da can hayret denizini kıskanır."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "İnsanlar günaha tövbe ederler, bense 'lâ ilahe illallah' sözüne tövbe ederim. Çünkü (kalben tam anlamıyla söylemeye güç yetiremeyip) harf vasıtasıyla söylerim, Allah ise harf ve vasıtadan münezzehtir."

Şöyle nakledilir: Bir gün Bayezid hazretlerinin yanında müminlerin nefsinden bahsettiler. Bâyezid-i .Bistâmî şöyle buyurdu: "Muhakkak ki müminin nefsi olmaz." Ondan sonra,

إِنَّ اللّٰهَ اشْتَرٰى مِنَ الْمُؤْمِنِينَ اَنْفُسَهُمْ

"Allah müminlerden mallarını ve canlarını satın almıştır" **(Tevbe 9/1**11) âyetini okudu. Daha sonra, "Nefsini satmış olanın nasıl nefsi olabilir ki?" dedi.

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî halvete gittiğinde halvethanenin bütün deliklerini sıkıca kapatırdı. Öyle ki hiç ses gelmezdi. "İnsanların sesi Allah'la olmaktan alıkoyar" derdi.

Şöyle nakledilir: Sultanü'l-ârifîn Bayezid kendi nefsine vaaz veriyordu. Diyordu ki: "Kadın hayız gördüğünde üç ya da on günde temizlendi. Ey nefis! Sen yirmi otuz yıldır gayret ediyorsun ve hâlâ temizlenmedin. Ne zaman temizleneceksin? Ne zaman temiz birinin yanında durursan o zaman temizlenmiş olursun."

Şöyle nakledilir: Bir adam Bâyezid hazretlerinin yanına geldi ve, "Her iki âlem mülkünü bana verdiler" dedi. Şeyh, "Bu ne kadara denk gelir? Dünya ve ahiret, müddeîlerin zannettiğinin aksine, yüce Allah'ı bir zerre kadar tanımaktan çok daha aşağılardadır" dedi.

Şöyle nakledilir: Bir kimse Bayezid-i Bistâmî'nin yanına gelerek, "Ey şeyh! Ben menzile ulaştım ve kemal dereceyi buldum" dedi. Şeyh, "Bir işaret ver" deyince, "Yüce Allah beni öyle bir makama ulaştırdı ki istesem havada, istesem suda uçarım" dedi. Şeyh dedi ki: "Bu bağış yeterli değildir. Zayıf ve küçük bir kuş havada uçabilir ve yeterince gücü yoktur. Balık suda gider ve Allah dostlarının yanında olamaz. Makama ulaşmış kimse, bir anda bütün âlemi ayağının altına getiren ve gözü de yüce Allah'ı müşahede etmekle meşgul olan kimsedir."

Şöyle nakledilir: Bir gün ikinci babda zikri geçen Sehlû, kendi evinde oturmuş Arifler Sultanı Bayezid'in söz ve kerametlerinden bahsediyordu. Sehlû'nun yanında oturan zevcesi "Ne zamana kadar Bayezid'in sözlerini söyleyeceksin? Bayezid'in yalan söylemeyeceğini mi sanıyorsun?" dedi. Kadının önünde bir tas vardı, o anda toz toprak oldu. Evin duvarında asılı duran bir orak da o kadının başına düştü. Büyük bir kesik meydana geldi, öyle ki kadın oracıkta helak oldu.

Şöyle nakledilir: İki adam Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in yanına geldi. Biri dedi ki: "Ben bir saatte yedi denizi aşarak yanına geldim." Şeyh öfkeyle ona bakarak dedi ki: "Bu çok zor bir iş değil. Sana bir kuşun kuvvetini vermişler." Diğeri de dedi ki: "Ben göz açıp kapayıncaya kadar meşrikten mağribe geldim." Şeyh dedi ki: "Yaratıkların çoğu havada uçar ve suda yüzer, yine de yüce Allah'a ulaşamaz." Bunda şaşılacak bir şey yoktur, şaşılacak şey evliyanın sırlarındaki gidişattadır. Bunu ne

melekler bilebilir ne de tendeki kan bunun farkına varabilir.

Arifler Sultanı Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ben kıyısı olmayan bir deniz gibiyim."

Yine onun şöyle dediği nakledilir: "Zâhidlerin rağbetine, recâ ehlinin şevkine, âriflerin neşesine, mukarreblerin zenginliğine, muhiblerin münâcâtına, ünsiyet sahiplerinin güvenirliliğine, Allah'a vâsıl olanların sevgisine, Allah'a ulaşma yolundakilerin o tatlı hallerine ve Allah'ın ünsiyetine gidiniz."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ev sahibine duyulan korku ve şevkten dolayı kapıda bir kargaşa ve bağırış vardır. Evin içinde ise ev sahibini tanımaktan dolayı meydana gelen bir sükût ve edep vardır." Yani dergâhın kapısının dışında kargaşa olması mümkündür. Perdenin içinde ise tamamen suskunluk ve edep vardır.

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Ârif makasla kesilse bile kalbi şikâyetçi olmaz."

Şiir

Senin aşkın için bütün mahlûkatı terkettim

Seni görmek için çoluk çocuğumu yetim bıraktım.

Beni aşkından parça parça kessen bile

Gönlüm senden başkasına meyletmez

Şöyle nakledilir: Ahmed b. Hadraveyh, Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Muhakkak ki ben sana iyice bağlanmadım" dedi. Bunun üzerine Bayezid hazretleri dedi ki: "İtibar Allah'ındır ve sen itibar arıyorsun, asla bulamazsın." En iyisini Allah bilir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

Sultana sorulan ve onun da cevap verdiği birkaç özel durumla ilgili sözlerin beyanındadır.

SORULAN SORULARA VERDİĞİ CEVAPLAR

Tasavvuf Nedir?

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'i, ölümünden sonra rüyada gördüler. Kendisine, "Tasavvuf nedir?" diye sordular. Dedi ki: "Kendine huzur kapısını kapayıp bela dizinin üstünde oturmaktır."

Ebû Musa Hâdim'e Ârifler Sultanı Bayezid'in hallerinden sordular. Dedi ki: "Bir gün adamın biri şeyhin tekkesi kapısını çaldı. 'Kimi arıyorsun?' dediler, 'Bayezid'i' dedi. Şeyh, 'Git! Evde Allah'tan başkası yoktur' cevabını verdi."

Bu sözün benzeri İmam Gazâlî'nin *Maksadü'l-Aksâ'svnda* yazılıdır. Şöyle ki Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: "Bir yılanın post bırakması gibi bedenden yani öz nefsimin varlığından sıyrıldım. Dışarı çıkınca bir de baktım ki ben O'yum."

Mısırlı kadınlar Yusuf'u görünce,

مَا هٰذَا بَشَرًاۜ

"Bu bir beşer değil..." **(Yusuf 12/31)** dediler ve o bir beşerdi.

اِنْ هٰذَٓا اِلَّا مَلَكٌ كَرِيمٌ

"Bu ancak üstün bir melektir[3]' **(Yusuf 12/31)** dediler ve o melek değildi. Yusuf'un cemaline gark oldukları için, böylesi bir oyalanma içerisine girdiler. Bir kimse şühûd ile mükâşefe ederse, yüce Allah o kimsenin öz nefsini ortadan kaldırır. Böylesi bir insandan böyle sözler gelmesi garip değildir.

Bir aziz Dicle kenarına gelerek, "Efendim! Ben susuzum, susuzluğum içmeden geçti" dedi. O adam, Allah'tan başkasını müşahede etmezdi. Müşahede esnasında ne Dicle'yi görürdü ne de Dicle'nin suyunu.

Derler ki: Biri Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in kapısını çaldı. Bâyezid-i Bistâmî, "Kimi arıyorsun?" dedi. Adam, "Bayezid'i arıyorum" dedi. Bâ-

yezid-i Bistâmî, "Ara bakalım! Çünkü ben onu yirmi yıldır arıyorum ve bulamıyorum" dedi.

Ey derviş! Bil ki Ârifler Sultanı Bayezid böylesi bir sözle kaybettiği canını ezelî feyze tâlip kılmak istedi. Akıl, kullukta hayrandır, duygu bedende aciz, ruh büyüklük karşısında darmadağın, hayal bulunamayan karşısında perişan, can kıdemin dalgalı denizinde Hak'ta gark olmuş, bilinen gayb ise arifte gayb olmuş.

Bu Hale Ne Zaman Girdin?

Bâyezid-i Bistâmî'ye halinin başlangıcını sordular. Dedi ki: "Yüce Allah, öz nefsimi ekip işlememe inâyet etti. Türlü türlü ibadetler ektim.

O vakit bana gizli bir yol göründü. Nefsi, temizlendiğine kanaat getirinceye değin türlü arındırıcılarla yıkadım.

وَلَقَدْ سَبَقَتْ كَلِمَتُنَا

'Andolsun ki... söz vermişizdir' **(Sâffât 37/171) ve,**

اِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰى

'Tarafımızdan kendilerine güzel âkıbet takdir edilmiş olanlara gelince **(Enbiyâ21/101)** âyet-i kerimeleri ve,

إِنَّ رَحْمَتِى سَبَقَتْ غَضَبِى

'Muhakkak ki rahmetim gazabımı geçmiştir' ezelî inayeti olmasa bu mümkün olmazdı."

Ey aziz! Çiftçinin ekine su vermesi, bir miktar beklemesi gerektiğini bilmesindendir. Ekin olgunlaşınca su vermekten vazgeçer, çünkü olgunlaşmış ekine su vermek hatadır. Bir süpürge çalıp evimizin içinde tutmak asla olmaz. İster ilim ister akıl, ister ibadet ister günah, temiz olalım, ola ki muvahhid oluruz.

Yüce Allah'a andolsun ki eğer Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi ve-sellem]** doğudan batıya zerre kadar bir şeye alakası kalsaydı asla ona gökyüzünde yol vermezlerdi.

Beyit

Yaratılmışın tamamını "lâ İlahe" kılıcıyla parçala Böylece dünya ''illallah" sultanıyla arınmış ola

Ömrün Ne Kadar?

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'e, "Senin ömrün ne kadardır?" diye sordular. "Üç yıl" dedi. "Nasıl olur?" dediler. Dedi ki: "Bir zaman lutuf rüzgârı sonsuzluk arıyor ve sonsuz yardım rüzgârları görünür oluyordu. Küçük bir köşk, örtünün bir kenarından az da olsa açılıyor ve yüz bin aşk ve

yanışla küçük bir parıltı müyesser oluyordu. Başka bir zaman büyüklük perdesi, sırlar ve nurların yüzüne iniyordu. Bu yılda, bir sırdan perdeyi kaldırdılar.

Beyit

Hatırlamıyorum, olan olmuş

Hüsnüzan et, olanları da sorma

Dolayısıyla bundan önceki ömrüm sayılmazdı. Bu üç yıl ömrümden sayılabilir."

Bu Makama Nasıl Ulaştın?

"Ey Sultanü'l-ârifîn Bayezid! Böylesi bir makama nasıl ulaştın?" diye sordular. "Dünya mallarını tamamen topladım ve sıdk mancınığına koyarak ümitsizlik denizine fırlattım. Varlığımı (bedenimi) aşkla kurtarıp dilediğime ulaştım" dedi.

Beyit

Yerini boş bırak, zira padişah ansızın gelir

Zira padişah otağına boşken gelir

Bu sözler gayb lutfu adasından gelen bir kimyadır. Ariflerin kalbine bir

hediye olarak gönderdiler. Öyle bir ölçüdedir ki eğer bu kimyadan bir damlayı bin gaflet çuvalına dökersen tamamı kırmızı hidayet yakutu haline gelir.

Başka bir zaman, "Ey Bayezid! Bu makamı nasıl elde ettin?" diye sordular. "Hiçle" dedi. Yani Allah'tan başka her şeyi terkederek. Bu çıkarımın benzeri üçüncü babda geçmişti.

"Ey şeyh! Bu marifeti nasıl elde ettin?" diye sordular. "Aç bir karın ve çıplak bir bedenle" dedi.

"Ey Sultanü'l-ârifîn Bayezid! Bu marifeti ve Allah'ı tanıma devletini nasıl bir hasletle elde edebildin?" diye sordular. "Yüce Allah beni birçok hasletle süsledi. Onlardan biri budur ki yaratılmışın tamamını kendimden üstün gördüm, kendimi de aşağıda" cevabını verdi.

Şeyh şöyle demiştir: "İnsanlık görüşmenin bir gereğidir. Kim kendisini beğenirse mutsuz olur. Allah, sana nefsinin (benlik) lezzetini tattırmasın. Muhakkak ki nefis lezzetini tadarsan kendini asla kurtaramazsın."

Allah'ın yardımını görünce "elhamdülillâh" deyip kendi amelini görünce de "estağfirullah" demek sâlik olmanın şartıdır. Zikirlerin en yücesi istiğfardır. Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyurmuş ki:

مَنْ لَزِمَ الْاِسْتِغْفَارَ جَعَلَ اللّٰهُ لَهُ مِنْ كُلِّ ضِيقٍ مَخْرَجًا وَمِنْ كُلِّ هَمٍّ فَرَجًا وَرَزَقَهُ مِنْ حَيْثُ لَا يَحْتَسِبُ

"Kim istiğfara devam ederse Allah, ona her darlıktan bir çıkış, her üzüntüden bir rahatlık verir ve ummadığı yerden ona rızık ihsan eder, "

Diğeri de halka olan şefkatimin çokluğundan razı olmamdır. Öyle ki hepsinin cezası karşılığı olarak beni cehenneme götürüp yaksınlar.

Üçüncüsü, benim dileğim daima bir gönle mutluluk ulaştırmaktır.

Beyit

Mutlu kıl düşkünlen

Hatırla düşkünlük demlerini

Dördüncüsü, asla yarın için bir şey koymamamdır. Bir adam Hâtim-i Esamm'a, "Sen nereden yiyorsun?" dedi. O da,

وَلِلّٰهِ خَزَآئِنُ السَّمٰوَاتِ وَالْاَرْضِ وَلٰكِنَّ الْمُنَافِقِينَ لَا يَفْقَهُونَ

"...Oysa göklerin ve yerin hâzineleri Allah'ındır. Fakat münafıklar bunu anlamazlar" **(Münâfîkûn 63/7)** âyetini okudu.

Bir adam Şiblî'nin yanına geldi ve çoluk çocuğundan bir hayli şikâyet

etti. Şiblî dedi ki: "Evine dön ve kimin rızkı Allah'a ait değilse onu kendinden uzaklaştır."

Beşincisi, yüce Allah'ın halka rahmet etmesini kendime rahmet etmesinden çok daha fazla dilememdir. Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

مَنْ لَا يَرْحَمُ النَّاسَ لَا يَرْحَمُهُ اللّٰهُ

"Kim insanlara merhamet etmezse, Allah da ona merhamet etmez" buyuruyor.

Altıncısı, kim benim yanıma varsa, ilk önce benden selâm işitirdi. Resulallah **[sallallahu aleyhi vesellem],**

اِنَّ اَوْلَى النَّاسِ بِاللّٰهِ مَنْ بَدَاَهُمْ بِالسَّلَامِ

"Şüphesiz insanlardan Allah'ın rahmetine en layık olanı ilk önce selâm verendir"'[35] buyuruyor.

Yedincisi, kıyamet günü bana şefaat makamını bağışlarsa ilk önce düşmanlara, sonra dostlara şefaat etmemdir.

Mısra

İyi kimseden asla kötülük gelmez.

“Kendimi Teşbih Ederim” Ne Demek?

“Ey şeyh! ‘Kendimi teşbih ederim. Şanım ne yücedir’ demen ne anlama geliyor?” diye sordular. Şöyle cevap verdi: “O, teşbih edici kulunun diliyle kendisini teşbih eder. Yoksa size ne gerek vardı. Yani senin dilin sana aittir, ama söz O’nundur. Biz konuşturulanız, konuşan değil.”

Hallâc-ı Mansûr şöyle demiştir:

“Allah’ın mazur gördüğü kimse için ayıp yoktur.” Hallâc-ı Mansûr zindana koyduklarında “Ben Hakk’ım” demişti. Ebü’l-Abbas Atâ ve bir şeyhler topluluğu ona, “Böyle bir söz söyledin mi?” diye haber gönderdiler. Hallâc, “Bizim dilimize gelenden dolayı Allah’tan özür dilemeliyiz. Bu sözün özrü mazur olarak söyleyene ait değil, bilerek söyleyene aittir” dedi.

Ey derviş! Âdet şudur ki ok atıcı kimseyi bir meydana, bir hedefi meydanın bir başına, başka bir hedefi de diğer tarafına koyarlar. Hedef iki olur ve ok atıcı tek.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ

“O *ilktir, sondur...”* **(Hadîd 57/3)** âyeti bunun şahididir. Bundan daha açık olan şudur ki Hz. Peygamber’e **[sallallahu aleyhi vesellem],**

وَمَا رَمَيْتَ اِذْ رَمَيْتَ وَلٰكِنَّ اللّٰهَ رَمٰىۚ

attığın zaman da sen atmadın, fakat Allah attı" (Enfâi **8/17)** buyuruyor. O'nun kendi kendine yaptığı bir alışveriştir, O'nun celâli cemaliyle aşk içindedir, senden istediği seyretmendir. Sana hükmetmesi bir iş değildir. O'nun celâli cemaline, cemali celâline yakışır.

Hüccetü'l-İslâm Gazâlî, *Maksadü'l-Aksâ* kitabında şöyle demiştir: "Bayezid'in söylediği bu söz onun dilinden, Allah'tan hikâye şekli ile gelmiştir. Yine onun, 'Benden başka ilâh yoktur, bana ibadet edin' dediğini duyarsan, bu da aynı şekilde o sözü Allah'tan hikâye etmiş olmasına hamledilir. Ya da 'sarhoşluk halindeydi' denebilir. Ya da 'vecd (aşk) ve hal makamı kendisine galebe çalmıştır' denebilir." Yani bu söz Bâyezid-i Bistâmî'nin diline yüce Allah'tan hikâye yoluyla gelmiştir. Aynı şekilde Bayezid hazretleri, "Benden başka ilâh yoktur, bana ibadet edin" sözü işitilseydi elbette o ibare Allah'ın kelâmından bir hikâyeye yüklenirdi. Yahut kendinden geçmişlik (mestlik) ve vecd halinin galebesi sırasında meydana gelmiş olması da câizdir. Zira ona şuur ve seçme hakkı bırakmaksızın söyletilmiştir.

Bu Hali Nasıl Elde Ettin?

Bir gün Bâyezid-i Bistâmî'yi havada otururken gördüler. "Bu makama nasıl ulaştın?" diye sordular. Dedi ki: "Hevesi bıraktım, havayı

hizmetime aldım. Havayı benim egemenliğime verdiler ve onu bana hizmetçi kıldılar.” Yüce Allah, Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** gibi bir elçiyi ve Ebû Bekir-i Sıddîk **[radıyallahu anh]** gibi bir veliyi bir örümcekle düşmandan koruduğuna göre Bayezid hazretlerini de havada düşmekten korursa buna şaşılır mı? Âlemde sinekten daha açgözlüsü ve daha gururlusu yoktur, örümcekten daha kanaatkârı yoktur. Yüce Allah, akıl sahipleri ibret alsın diye, sineğin açgözlülüğü sebebiyle örümceğe av olmasını hükmetmiştir.

Beyit

Muhakkak ki Allah’ın takdiri yardım ederse

Aciz olanı güçlü olana yetiştirir.

Bir şahsın şeyhe şöyle sorduğu nakledilir: “Ey Bayezid! Seni büyük dindarlardan sayıyorlar, yemez uyumaz zannediyorlar. Biz senin çokça ibadet ettiğini görmüyoruz.” Şeyh öfkelenerek dedi ki: “Ey miskin! İnsanın yakınlığı (kurb) Allah’ın lutfuyladır, hizmet sebebiyle değil. Uzaklığı ise O’nun hakir görmesiyledir, gaflet ve günah işlemek sebebiyle değil.” Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

أَحَبُّ الْأَعْمَالِ إِلَى اللّٰهِ تَعَالَى أَدْوَمُهَا وَإِنْ قَلَّ

“Allah katında amellerin en sevimlisi, az da olsa devamlı olanıdır” buyuruyor.

Nakledilir ki, “Bugün sabahın nasıldır?” diye sordular. “Bize ne gece vardır ne sabah. Sabah ve akşam, sıfatı olan kimseye olur, benimse hiçbir sıfatım yoktur” dedi. Bu söz heyecana, hayrete ve susamışlığa işaret eder. Yani ben kendinden geçmiş bir sarhoşum. Yaratılmışların hükümlerini işitmekten kulağım huzur bulmamış ve yakınlık (ünsiyet) kuşu uçup gitmişti. Sıfatsızlığın verdiği hayretle yolda (sülükte) kalmış ve,

كُلُّ مَنْ عَلَيْهَا فَانٍۚ

“Yeryüzünde bulunan her canlı yok olacak” **(Rahman** 55/26) âyetini okumuştum. Bu dünyada nişansızım ve aşk yoluna koyulmuşum.

Beyit

Tabibe gittim ve dedim ki: Ey gören kimse!

Ne buyurursun aşk yorgunu gönlün haline?

Sıfatı yok edip varlığı terketmemi buyurdu

Varlığa dair her şeyden sıyrılmamı buyurdu

Kurtuluş ve Makamın Sebebi Nedir?

Bir kimse şeyhe kurtuluş ve makam sebebi bir amel sordu. Şeyh, “Allah’ın velilerini dost tut ki onlar da seni dost saysınlar” buyurdu.

Çünkü yüce Allah'ın her gece ve gündüzde her gönle 360 nazarı vardır. O gönlün başkasına iltifatı olmaz ve o gönülde kibir dikeni bitmez.

Kazâ ve kader şehrine ulaşan her süslenmiş kervanı rahatlıkla ve gülerek karşılamaya çık. Ola ki onu bir defa sevdiğinin gönlünde bulursun, mutluluk güneşi sana parlar ve Allah'ın dostluk ve yardımından istifade edersin.

Sözlerinin Derin Etkisi Nedendir?

Bir topluluk şeyhe sordular: "Ey şeyh! Biz Zünnûn, Ebû Süleyman Dârânî ve diğer şeyhlerin sözlerini duyduk, onlardan faydalandık. Bugün senin sözün ortaya çıktı ve mana gelini senin gönle huzur veren sözünle kulağımıza hücum etmeye başladı ve karmakarışık kafamızı iyice karıştırdı. Yo! büyüklerine ait sözlerin tamamını, rüzgâra tutulmuş saman çöpü gibi götürdü." Şeyh dedi ki: "Onlar kendi ilim ve amel kaynaklarından söylediler, biz ise ezelî sırların dalgalı denizinden söylüyoruz. Onların şerbeti birbiriyle karışık ve iç içedir, bizim şerbetimiz saf ve hâlistir. 'Ben ve sen' diyenle 'ey sen ve ey herkes sen' diyen arasında çok fark vardır."

Beyit

Otuz iki diş köküne kadar Vâmık olmak gerek

Kim gönlünde Azrâ'nm aşkını isterse duymak

Bu İşin Öncesi ve Sonrası Nedir?

"Ey Sultanü'l-ârifîn Bayezid! Bize bu işin hakikatini açıkla. Zira biz bu işin öncesi ve sonrasını bilmiyoruz" diye sordular. Şeyh, "İnsanın, fazilet ve adalet üzere bir yolu vardır. Yüce Allah iman ister, kendi fazlından ister" buyurdu.

Ey derviş! İman, kazanmak (kesbî) ile veya bağış ile olur derler. O kazanç senin niyazındır ve bağışı O'ndan senin istemen gerekir ki O, ahd kemerini bağlansın. Böylece şu sır açığa çıkar ki,

نُورٌ عَلٰى نُورٍ

"... nur üstüne nurdur..." **(Nûr 24/35)** âytinde fazilet nuru, fiil nuru ve ihsan nuru;

الَّذِينَ اَحْسَنُوا

"... güzel davrananları da ..." **(Necm 53/31)** ve,

اِنَّ الَّذِينَ سَبَقَتْ لَهُمْ مِنَّا الْحُسْنٰى

"Tarafımızdan kendilerine güzel akıbet takdir edilmiş olanlara gelince ..." **(Enbiyâ**21/101) âyetlerinde de güzellik nuru. Yani, Allah'ın onları sevmesi onların da Allah'ı sevmesi sen olmadan önce olan bir şeydi. O

vakit sadece âlem vardı, insanoğlu mevcut değildi. Küçüklükte düşen, aşk, yaşlılıkta ortadan kalkmaz derler.

Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** sahih bir hadisinde buyuruyor: *"Müminler cennette olduğu halde, cennette hâlâ daha çok yer vardır."* Yüce Allah yeni yeni insanlar yaratınca o yerleri onlara verir. Amel fazi ve adalet iledir, sebep ile değil. O'nsuz ibadet edip sıkıntı çeken bu halkı, cennetteki hûriler, köşkler, çocuklar, hizmetçiler ve türlü türlü nimetlerin teşrifi müşerref kılar. Kur'an'da,

غَافِرِ الذَّنْبِ وَقَابِلِ التَّوْبِ

"... günahı bağışlayan, tövbeyi kabul eden ..." **(Mü'min 40/3)** denilmektedir. Akıl hükmünce tövbe önce, bağışlanma sonra olsa gerektir. Orada tövbe sonra, bağışlanma önce olur. Eğer bunun aksi olursa, tövbe bağışlanma sebebi olur ve O'nun bir işi yapması için sebebe ihtiyacı yoktur. Öyle ki tövbekârı da bağışlar, tövbesizi de bağışlar.

Zâhid ve Âbid Kimdir?

"Zâhid kimdir, âbid kimdir?" diye sordular. Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in cevabından anlaşılıyor ki âlimler katında zâhid, ahiret malını dünya malıyla satın alan kimsedir. Ârifler katında ise kendisinin gizliden gizliye Allah'la olmasını engelleyen bir şeyden uzaklaşıp onu tamamen terkeden kimsedir. Âlimler katında âbid, ahirette mükâfatı ve sevabını

almak üzere dünyada amel eden kimsedir.

Ârifler katında âbid, hem kendine hem de nefsinin kuvvetlerine fazlasıyla riyâzet emreden, bâtınındaki sırla barış halinde olan kimsedir. Öyle ki her ne zaman bâtınen yüce Allah'a yönelmek istese, himmet ve kuvvetler (dış etkenler) buna engel olmaz. Hatta o yönelişte bâtının peşinden giderler. Tıpkı öğretilmiş köpek gibi; ava göndermeye alıştırılmış ve zincirle bağlanmıştır.

Din ulularından biri der ki: Nebîlik sadrının buyruğu olan,

تَنَاكَحُوا تَكْثُرُوا

"Evleniniz, çoğalınız" haberi bana ulaşınca bir kadını nikâhıma aldım ve bir oğlum oldu. Gönlüm ona meyletti. Ondan sonra uyudum, rüyamda kıyameti gördüm. Sancaklar ve her sancağın gölgesinde bir topluluk gördüm. "Bu sancaklar nedir?" diye sordum. "Bu sancak zâ- hidlerin, bu_sancak_sabırlıların ve bu sancak da sadıklarındır" dediler.

Altında büyük bir kalabalığın olduğu başka bir sancak gördüm. "Bu sancak kimindir?" diye sordum. Dediler ki: "Bu sancak yüce Allah'ı sevenlerindir." Onların arasında saf tuttum. Elimden tutup aralarından çıkardılar. "Ben de Allah'ı sevenler zümresindenim" dedim. Dediler ki: "Öylesin, lâkin gönlün biraz da olsa oğluna meyletti, senin adını onların listesinden sildik." Dedim ki: "Allahım! Bugün oğlum yoluma engel ol-

muştur, oğlumun canını al." O anda eşimin çığlığı kulağıma erişti. "Ne oldu?" diye sordum. "Çocuk damdan düşüp öldü" dedi.

Kişi Allah'a Ne Zaman Ulaşır?

"Kişi, yüce Allah'a ne zaman ulaşır?" diye sordular. "Ey miskin! Kimse asla O'na ulaşamaz" dedi.

Ey derviş! Yüce Allah'a kavuşmanın zikirleri üçüncü babın sonlarında söylenmişti. Sen, yüce Allah'ın dergâhına gitmenin az bir amel olduğunu sanıyorsun. Hz. Peygamber Mi'rac gecesi "kâbe kavseyn"e gitti. Ama kemal, celâl ve azamet bakımından "kâbe kavseyn" ve yerin altına denk olan bir yerden. Ümmetten Hz. Muhammed Mustafa'ya **[sallallahu aleyhi vesellem]** bakınca,

أَنَا سَيِّدُ وَلَدِ آدَمَ يَوْمَ الْقِيَامَةِ وَلَا فَخْرَ

"Ben, kıyamet gününde âdemoğullannın efendisiyim. Fakat bunda övünülecek bir durum yoktur" hadisi sana kendisini gösterir. Yine yüce Allah'tan Hz. Peygamber'e **[sallallahu aleyhi vesellem]** baktığında,

إِنَّمَا أَنَا ابْنُ امْرَأَةٍ تَأْكُلُ الْقَدِيدَ

"Ben, kurutulmuş et yiyen bir kadının oğluyum"'[40] hadisi sana kendisini gösterir. Allah'ın fazlı yolunda bu makam, "kâbe kavseyn"dir ve en

yüksek makamdır. Ancak Allah'ın yüceliği yolunda alçakların en aşağısı (esfel-i sâfilîn) olur. Allah'ın lutfu erişince yerin altını yücelerden yüce kılar. O'nun celâli hamle edince "kâbe kavseyn"! yerin altı gibi yapar. Halka "beni tanıyınız" buyurdu ve büyüklüğü hükmünce herkesi kendini tanıma sırrından mahrum bıraktı. İyi bil ki büyüklük perdeleri asla zeval kabul etmez.

*** İsm-i Âzam Hangisidir?**

"Yüce Allah'ın ism-i âzami hangisidir?" diye sordular. Bâyezid-i Bistâmî, "Sen gönlünü Allah'tan başka her şeyden boşalt. O vakit gönlüne gelen her isim, etki bakımından ism-i âzam olur" dedi. Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],** *"Yüce Allah'ın İsm-İ âzami,*

وَاِلٰهُكُمْ اِلٰهٌ وَاحِدٌۚ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ الرَّحْمٰنُ الرَّح۪يمُ

'İlâhınız bir tek Allah'tır. O'ndan başka ilâh yoktur. O, Rahman'dır, Rahim 'dir" **(Bakara 2/163)** *ve Âl-i İmrân sûresini açan,*

الٓمٓ ۚ اَللّٰهُ لَٓا اِلٰهَ اِلَّا هُوَۙ الْحَيُّ الْقَيُّومُ

"Elif-lâm-mîm. Hay ve Kayyûm olan Allah'tan başka ilâh yoktur' (Ân İmrân 3/1-2) âyetlerindedir" buyuruyor. pl" yani lutuf, iyilik ve yücelik Allah'a mahsustur. Benim mülkümün sahibi o Allah'tır ki O'ndan başka diri,

sonsuz ve daim olan başka ilâh yoktur. Kim bu ism-i âzami bilirse büyük kerametlerin sahibi olur. Denilmiştir ki: "Şüphesiz Âsaf, Belkıs'ın tahtını getirdi, çünkü o, ism-i âzami biliyordu."

Bir gün biri namaz kılıyordu. Bâyezid-i Bistâmî de oradaydı. "Allahüekber" dedi. Şeyh ona, "Allahüekberin manası nedir?" diye sordu. Adam, "Kendisi dışındaki her şeyden daha büyüktür" dedi. Şeyh dedi ki: "O'nun dışındakiler büyüklük bakımından O'na ne zaman denk olabilir ki O, kendisi dışındakilerden büyük olsun?" O adam şeyhe, "Sence ne anlama gelir?" diye sordu. Şeyh dedi ki: "O, aklın gerçek mahiyetini idrak edebildiği her şeyden daha büyüktür."

Kiminle Beraber Olahm?

"Ey Bayezid! Kiminle bir arada olahm?" diye sordular. "Bir arada olma hukukunu gözeten kimseyle" buyurdu. Bu söz şuna işaret eder: Derler ki bir arada olmak üç kısımdır: Senden üstte olanlarla bir arada olmak. Bu, gerçekte hizmet olur. Senden aşağıda olanlarla bir arada olmak. Bu da küçüklere şefkat ve merhamet göstermeyi gerektirir. Seninle denk olanlarla bir arada olmak. Bu da özveri ve temiz olmaya dayanır.

Bir gün adamın biri Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Seninle mescidde oturmak istiyorum" dedi. Şeyh, "Oturamazsın" dedi. Adam, "Oturabilirim" dedi. Bir gün boyunca oturdular, hiç yemek yemediler. Adamın sabrı kalmadı ve kalkıp gitti.

. Zünnûn-i Mısrî şöyle demiştir: “Emirlerine rıza ve uygunluk göstermedikçe Allah’la bir arada olma. Halka öğüt verip yardımcı olmadıkça halkla bir arada olma. Nefsine muhalefet etmedikçe nefsinle bir arada olma. Şeytana düşmanlık etmedikçe onunla bir arada olma.”

Kuvvet Nedir?

Bâyezid-İ. Bistâmî’ye, “Kuvvet nedir?” diye sordular. “Ölümsüz olan Allah’ı anmaktır” dedi. Adam, “Ey şeyh! Buna bir çare bulamadığım için soruyorum” dedi. Bayezid hazretleri, “Buna Allah’tan çare yoktur” dedi. Dedi ki: “Ey şeyh! Öyle bir şey arıyorum ki bedenim onunla Allah’a itaat kuvveti bulsun.” Dedi ki: “Mutlak Kayyûm Allah’tır ve bedenlerin hareket etmesi (kıyamı) O’nunladır.”

“Ey şeyh! Tasavvuf nedir?” diye sordular. “Yüce Allah’ın kuluna giydirdiği bir kaftandır” cevabını verdi.

Zira tasavvuf, şerif olanın teşrifidir. Hâsılı, şeyhlerden bazısına, “Tasavvuf nedir?” diye sordular. “Her türlü iyi yaratılışın içeri gelmesi ve ve her türlü kötü huyun dışarı çıkmasıdır” dediler.

Sûfînin hem hizmeti hem de aşkı olur. İnsanoğlu yaratıldığı vakit, onun zâhirine bir ağaç ve bâtınına bir ağaç diktiler. Zâhir ağacına “teklif” ve bâtın ağacına “tarif” adı verildi. Teklif ağacından hizmet meyvesi ortaya çıktı, tarif ağacından aşk meyvesi meydana geldi. Sûfî, bu her iki sıfatla

vasıflanmış kimsedir. İlâhî kaide böylesine işliyorken, teklif ağacına bir âfet eriştirmek yakışır mı? Lâkin,

أَصْلُهَا ثَابِتٌ وَفَرْعُهَا فِى السَّمَاءِ

"... kökü (yerde) sabit, dallan gökte (olan güzel bir ağaç)"tan **(İbrahim** 14/24) ibaret olan tarif ağacına hiçbir âfet erişemez.

İnsan, zahiren meyhanede ve yoldan çıkmış, bâtınen marifet ve aşkla dolu olabilir. Münâcât erbabı, bir görüş üzerine dergâha sığınıp teklif ağacı hizmet meyvesi vermiyor diye feryat eder. Kendisine,

إِنَّ اللّٰهَ لَا يَنْظُرُ إِلَى صُوَرِكُمْ وَأَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ إِلَى قُلُوبِكُمْ وَأَعْمَالِكُمْ

"Muhakkak ki Allah sizin ne sûretlerinize ne de mallarınıza bakar. O, ancak sizin kalplerinize ve amellerinize bakar"[w] nidası gelir.

Dostluktan çare olmayınca O'nu dost edinmek ve diğer dostlukları hatırdan çıkarmak gerekir.

Biri Râbia el-Adeviyye'ye geldi ve, "Ben Allah rızası için seninle dostluk edeyim" dedi. Dedi ki: "O halde ben sana bir öğüt vereyim: Vasıtaları aradan kaldırana kadar gayret et. Zira ben dostlarının yol zahmetini çekmeni istemem."

Bu babın başında da tasavvuftan sual edilmişti, lâkin rüyada görmüşlerdi.

Bâyezid-i Bistâmî'ye yüce Allah'ın,

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ

"O *ilktir, sondur, zahirdir, bâtındır*[3]' (Hadîd 57/3) âyetinin anlamını sordular. Şuna benzer bir ifadeyle cevap verdi: "Evveldir, çünkü ruhları elestin fetih şarabıyla iftitah sabahında sarhoş etti. Âhirdir, çünkü kalplere, gayb lutuflarına ünsiyet kadehini söz verdi. Zahirdir, çünkü şeriat erbabına şeriat olaylarını beyan etmek suretiyle temiz bir olgunluk verdi. Bâtındır, çünkü tarikat ehlinin kalplerinde gayret hâzineleriyle hayret ateşi uyandırdı."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'e, "Bir topluluk, 'lâ ilâhe illallah' sözünün cennetin anahtarı olduğu görüşünde" dediler. "Söyledikleri gibidir" dedi. Ancak dişsiz anahtarla kapı açılamaz, bu anahtarın da beş dişi vardır: Bir dişi yalan ve gıybetten uzaktır, bir dişi hile ve ihanetten arınmıştır. Bir dişi haram ve hileden sıyrılmıştır. Bir ameli heves ve bid'attan temizlenmiştir. Zâhirinde ve bâtınında edep yer edinmiştir. "Kim edepten mahrum kalırsa muhakkak ki hayırlardan da mahrum kalır" denilmiştir.

Niçin Sana Müddeî Diyorlar?

Şeyhe, “Seni müddeî olarak anmalarının sebebi nedir?” diye sordular. Dedi ki: Benim davayla ne işim olur! Ben neredeyim, dava nerede? Müddeî,

يَا عِبَادِىَ

“Ey kullarım!” **(Ankebût 29/56; zümer 39/53)** diyendir. Ey soru soran! Bil ki Âdem aleyhisselâma ilim verdikten sonra Âdem’e,

اِنَّهُ كَانَ ظَلُومًا جَهُولاً

“Doğrusu o (İnsan), çok zalim, çok cahildir[3]*’* (Ahzâb 33/72) dedi. Bu nedir, kemale ulaşmış ilmin davasıdır. Ve Hz. Peygamber’e **[sallallahu**

aleyhi vesellem] nusret verdikten sonra -ki Peygamber Efendimiz bunu, “Ben bir aylık mesafeden korkuyla yardım olundum” diyerek belirtmiştir.- Hz. Peygamber’e,

لَيْسَ لَكَ مِنَ الْاَمْرِ شَیْءٌ

”... bu işte senin yapacağın bir şey yoktur” **(Âı-ı Imrân 3/128) dedi.** Bu nedir, zevali olmayan gücün davasıdır. İlim bizimdir, güç bizimdir. Ezel bizimdir, ebed bizimdir. Dünya ve ahiret bizimdir. Şizin varlığınız

rubûbiyyetin görünmesi için gerekiyordu. Âlemin nurla dolması için sizin ihlâsla hizmet ve kulluk etmeniz gerekiyordu. Biz ki sizi büyük bir iş için yarattık. Bu dervişler yıllarca rıza bahçesinde, sefa sofasında gönüllerini aşk kurası kıldılar ve ikbal falını tuttular. Tamamı Zülcelâl'in cemaline kavuşacaktır.

Rivayet ederler ki bir kâfir müslüman oldu. Akıllı bir oğlu vardı. Oğlunun hükmü İslâm'ın hükmüydü. Baba veya anneden biri müslüman olup çocuk da akıllı olunca böyle oldu. Anne kâfir olduğu için babanın çocuğu götürmesine izin vermiyordu. Baba, kadıya giderek şikâyetini bildirdi. Kadı, çocuğu getirmeleri için bazı kimsâler gönderdi. Anne, çocuğu gizledi. Kadının adamları bütün evi aradılar, sonunda çocuğu buldular. Kadıya götürmek istediklerinde çocuk, "Ben Müslümanlık isterim" diye bağırıp çağırmaya başladı. Ey insanlar! Feryad ulaştı. Çünkü bu sözün gönüllerle münasebeti yoktur. O çocuk büyüdüğü vakit yüce Allah onun için abdal ve evtâddan ortaya koyduğu bir sırla âlemi süslemeye ahdetti.

Bana Bu Halinizi Anlatınız

Rivayet ederler ki bir gün o ev süsleyici, bir ev süslüyordu. O sırada gaybdan bir sır kendisine âşikâr oldu. O sırla merdivenden düştü, evden dışarı çıktı. Haykırarak, "Allah nerede?" diyordu. Orada, öncesiyle sonrasıyla, şehir şehir dolaşıyordu. Böylece Şam'a, evtâd ve abdalın

mekânı olan Likâm dağına ulaştı. Ayakta duran altı kişi gördü, önlerinde bir cenaze vardı. "İlerle ve bu ölünün namazını kıl" dediler. "Bu ne haldir, bana anlatınız" dedi. "Önce namaz kıl, sonra durumu sor" dediler. Namaz kıldı ve ölüyü gömdüler. Sonra ona, "Biz âlemin kendisiyle sabit olduğu yedi kimsedeniz. Bu namazını kıldığın ölü bizim pîrimizdi. Dünyadan gidince bize şöyle vasiyet etti: "Beni guslettikten sonra koyup şu dağdan bir kimse gelene değin bekleyiniz. Gelince söyleyin namazımı kılsın ve benim yerime âlemin kutbu O olsun" dediler.

Bir vakit bir ücretli, Bayezid hazretlerinin hizmetinde bulundu. Bâyezid-i Bistâmî'nin titrediğini gördü. "Ey şeyh! Bu hareketinin sebebi nedir" diye sordu. Şeyh dedi ki: "Bu yolda otuz yıl gitmek gerekir. Çamurlu yolları güzellikle gitmek ve gam dizinin üstünde oturmak gerekir ki Allah dostlarının hareketini anlayasın. Sen bizimle olduğun bu iki üç gün içinde Allah dostlarının sırrına vâkıf olmak istiyorsun."

Beyit

Beş yıl can vermedikçe kan içmedikçe

Senin sözünden hale yol bulamazlar

Bir gün şeyhin yanında bir kimse vardı. Şeyhte heybetli bir hal oldu. Dedi ki:

Beyit

Ey isteksiz gönül! O sevgilinin yanına git

Ona kavuşma sarayına başsız git

Bütün halktan sıyrılıp O'nun kapısına gidince

O'nun kapısında kalıp daha sonra içeri git

O kimse, "Ey şeyh! Sana olan bu hal neyin nesiydi? Bana açıkla" dedi. Şeyh dedi ki: "Falanca dağa git. Orada bir mağara ve o mağarada bizim bir dostumuz vardır. Selâmımı ilet. Bu hal sana orada açıklanır." Adam, şeyhin işareti gereğince oraya gitti. Mağaranın önüne varınca içeri baktı ve mağaranın içinde büyük ve korkunç bir ejderha gördü. Korktu ve korkunun hâkim olmasıyla kendinden geçerek kaçmaya başladı. Ayakkabısının biri orada kaldı. Şeyhin yanına vardığında hayret ve korku içindeydi. Şeyh dedi ki: "Sen bir hayvan gördün ve ayakkabını koruyamadın. Büyüklerin sırlarını keşfetmeyi nasıl koruyacaksın?"

Sünnet ve Farz Nedir?

Şeyhe, "Sünnet nedir?" ve, "Farz nedir?" diye sordular. Dedi ki: "Sünnet, dünyayı terketmek ve farz, Allah'la bir arada olmaktır." Ey sâlik! Bil ki,

مَنْ ذَا الَّذِى يُقْرِضُ اللّٰهَ قَرْضًا حَسَنًا فَيُضَاعِفَهُ لَهُ

"Kim Allah'a güzel bir ödünç verecek olursa, Allah da onun karşılığını kat kat verir" **(Hadîd 57/11).** "Karz"ın manası "kesmek"tir. Bu anlamdan hareketle kesici bir alete "mıkrâz" (makas) derler. Bu kesmekle kastedilen, gönlü dünyadan kesmektir. Gönlün dünyaya, dünya da aynı şekilde gönlüne bağlıdır. Gönlünü dünyadan dünyayı da gönlünden ayırmak için aşk gayretinden bir makas gerekir. Onu iyi bir biçimde kesmek şöyle mümkün olur ki el çabukluğuyla hızlı bir biçimde kesersen gönlünde dünyaya bağlı hiçbir parça kalmaz ve dünyadan da gönlüne bağlı hiçbir parça kalmaz. Öyle ki âlemde bir şey olan her ne varsa tamamını toprak eder ve gönlünü hadise pisliklerinden arındırırsın. Her şeyden soyutlanmış bir biçimde Allah'a yönelirsin. Her nerede kesme olursa, onun arkasından kavuşma gelir. Çiftçinin kestiği ağaç, başka bir yerde yeni bir dal çıkarır ve kavuşur. "Bu kesmenin sebebi nedir?" derler. "Kavuşmak için" der. O halde kavuşma gerçekleşince güzel bir meyve ortaya çıkar. "Kavuşmanın meyvesi kendiliğinden bitmiş yabani ağacın meyvesinden iyidir."

Allah'a Giden Yol Hangisidir?

Şeyh Bayezid'e yüce Allah'a giden yolu sordular. Dedi ki: "Allah'ı rüyamda gördüm. Ey Rabbim! Sana yol nasıldır, dedim. Nefsini terket ve gel dedi."

“Halkı nasıl görüyorsun?” diye sordular. Dedi ki: “Halkın varlığını, O’nun cömertliğinin tâ kendisi görüyorum. Ben, biz O’nu seviyoruz sandım. Bir de baktım ki O’nun sevgisi bizimkini geçmiş.”

Ey derviş! Mümin inci gibidir, nerede olursa olsun parlar. Sen öyle bir incisin ki seni sen olmaksızın kudret eliyle yokluk denizinden çıkarırlar ve varlık sahilinde cömertlik mecrasına koyarlar. Cennette olursan nur seninledir, cehennemde olursan nur seninledir. Toprakta olursan nur seninledir, kıyamette olursan nur seninledir.

نُورُهُمْ يَسْعٰى بَيْنَ اَيْدِيهِمْ

"... Onların önlerinden ve sağlarından (amellerinin) nurları aydınlatıp gider..." **(fahrîm 66/8).** Bu söylediğim şimdiye ait değildir. Öyle ki toprak yoktu ve bu temiz lutuf bu haliyle bir avuç topraktı.

Beyit

Onu ki sebepler çölüne atmışlar

Sebepsizce onun işini görmüşler

Bugün bir bahane ortaya atıp

Yarın hep dün yaptıklarını yapmışlar

Âyetteki, “Allah onları sever” sözü gaybın toprağa hidayeti ve, “Onlar da Allah’ı sever” sözü ise toprağın gayba hediyesidir. Böylelikle, “Allah onları sever” sözü öne çıktı ve, “Onlar da Allah’ı sever” sözünün eseri oldu. Eğer, “Allah onları sever” sözü öne çıkmasaydı, “Onlar da Allah’ı sever” sözüne yol bulunmazdı. Bir ibadet yapınca gözünüzü sevaba dikmeyiniz, zira, “Onlar da Allah’ı sever” sözünün hakkını terkedersiniz. Çünkü eğer biz bir ihsan edersek sizin kusurunuza bakmayız, hatta, “Onlar da Allah’ı sever” sözünün hakkını gözetiriz.

Tevekkül Nedir?

“Ey Sultanü’l-ârifîn Bayezid! Tevekkül nedir?” diye sordular. Dedi ki: “Tevekkül odur ki her ne kadar düşünürsen düşün, bulamazsın. Bu makama ulaşmadıkça sana tevekkülden nasip yoktur.”

Risâle-i Kuşeyıfde “Tevekkül” babında şöyle yazar: “Bir kimsenin şöyle dediği nakledilir:

Çölde yolculuk yapıyordum. Bir ara kafilenin önüne geçtim. Önümde birini gördüm. Biraz hızlı yürüyerek ona ulaştım. Bir de baktım ki bir kadın, elinde bir asâ ile yavaş yavaş yürüyor. Onun yorulmuş olduğunu zannettim. Elimi cebime atıp 20 dirhem çıkardım. Kadına, ‘Bunu al, kafilenin gelişini bekle, kafile gelince bu parayla bir hayvan kiralarsın, yola onunla devam edersin’ dedim. Kadın elini havaya kaldırarak şöyle bir İşaret etti; bir de baktım ki elinde altınlar var. Bana, ‘Sen cebinden

gümüş para alırsın; ben ise Allah'ın gayb hazinlerinden altınları alırım' dedi."

Bu Yolda En Çetin İş Nedir?

"Bu yolda en çetin iş olarak neyi gördün?" diye sordular. "Siz onu duymaya dayanamazsınız" dedi. Çok ısrar ettiklerinde dedi ki: "Bir müddet nefsimi yüce Allah'ın dergâhına yönelttim, nefsim ise ağlıyordu. Allah'ın yardımı ulaşınca nefis beni götürdü ve gülüyordu.

Ey sâlik! Bak, Sultan sıdk makamındadır ve o kendini beğenmişliğin zıddıdır. Şu bir gerçektir ki Hz. Âdem zamanından âlemin kesintiye uğrayacağı vakte değin insanoğlundan sıddîk olanların bütün amellerini ve gökyüzündeki meleklerin bütün itaatini toplasalar, Allah dostu bu kendini yakıcı amele hayranlık gözüyle bakmadığı sürece Zülcelâl'in celâl meydanında hiçbirinin bir zerre ağırlığı olmaz. Bir insanın nazarı sana düştüğü vakit, İlâhî nazar yola çıkmıştır bile.

Hz. Musa kendi kendine, "Ben Kelîmullah'ım ve O benimle konuşuyor" diye düşündü. "Asanı taşa vur" diye emir geldi. Taşa vurdu. Baktı ve bir çöl gördü. Çölde yüz bin Musa, her Musa'nın elinde de bir asa vardı. Hepsi, "Rabbim! Bana kendini göster" diyorlardı.

"Ey Bayezid! Yüce Allah arasatta sana, 'Ey Bayezid! Asla bana layık bir secde etmedin' derse ne cevap verirsin?" diye sordular. "Benim

ibadetim senin fazlının himayesindedir cevabını veririm” dedi.

Bâyezid-i Bistâmî’nin bu cevabı şuna dayanır: Boş akla sığınan herkes kibirlendi ve umutsuz bir biçimde geri döndürüldü. O’nun fazlına sığınan kimse ise O’nun “uzaklaşın” komutuyla en zirveye (illiyyîn) ulaştı. Yarın, akla sığınmışlara adalet, fazla sığınmışlara dafazl ederler.

“Mülkü’l-yemîn, mülkü’ş-şimâlden önce gelir.” Mülk-i yemîn fazi mülküdür. Mülk-i şimâl adalet mülküdür. Ey sağ elin meleği, sen ne dilersen yaz! Ey sol elin meleği, sen de sağ el meleğinin söylediğinden başkasını yazma! Bunların tamamı nedir? Ezelde verilen,

إِنَّ رَحْمَتِى سَبَقَتْ غَضَبِى

“Muhakkak ki rahmetim gazabımı geçmiştir” hükmünün neticesidir.

Âriflerin Alametleri Nedir?

“Ariflerin alameti nedir?" diye sordular. Dedi ki: “Arif, Allah’ı zikretmek kendisine galip gelen, sürekli içten içe Allah’la olup O’na yalvaran kimsedir. Allah’tan başkasını görmez, Allah’tan başkasına yönelmez.” Yani ârifler, himmetleri daima zirvede olan, yüce makamları amaçlayan kimselerdir. Onların sıfatları öyledir ki âlemin bekçisi olmayan “lâ” ejderhasına baş eğdirmiş, her biri nefsini şeriat gerdanlığının nefis incisi kılmıştır. Gönüllerini talep düldülüne bağlamışlar, ruhlarını fetihlere

açmışlar ve içlerini Allah'ın bâkiliğiyle sevinçli kılmışlardır. Bu nurların sırları, O'nun hali yüzüğünün nakşı olmuştur ki (o hal) "elin maldan boş olması, kalbin emellerden arınması ve her hâlükârda Allah'a uymaktır." Musa **[aleyhisselâm]** ayak ve baldır derdine tutulunca yüce Allah, "Dile benden ne dilersen" buyurdu. O derdine ilaç istedi. Dağa git, falanca otları kopar ve ye buyruldu. Denileni yaptı, hastalığı iyileşti. Birkaç gün geçti. Bir başka sefer öd hastalığına tutuldu ve kendisi ilaç yaptı, iyileşmedi. Cebrail **[aleyhisselâm]** dedi ki: "Ey Musa! İlkinde şifayı yüce Allah'tan dilemiştin, şifa buldun. İkincisinde otlardan şifa diledin, şifa bulamadın."

Bir kimse, Bâyezid-i Bistâmî'ye gönül sefasının işaretini sordu. Şeyh dedi ki:

Bir topluluğun saf olursa aralarındaki sevgi

Güzel değildir saygı ifadeleri dostlukları oldukça baki

Sonra o kimse, "Ey şeyh! Gönlünü arındır ki seninle konuşayım" dedi. Şeyh dedi ki: "Otuz yıldır yüce Allah'tan O'na layık saf bir gönül diliyorum, henüz bulamadım. Bir anda senin için arınmış bir gönlü nereden bulayım?"

"Sultanü'l-ârifîn Bayezid yedi Allah dostu arasındadır diye duyuyoruz" dediler. "Yedisi de benim" dedi. Bâyezid-i Bistâmî bu sözü söyle-

diğinde, orada bir münkir olsa gerek yahut sünnete uymuş olsa gerektir. Zira *Mesâbîh'te* "Müfâharet" babında şöyle nakledilmiştir: "Berâ b. Âzib'den rivayet edilir ki şöyle der: Huneyn gününde Ebû Süfyân, Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** atının dizginini tuttu. Arap müşrikler Resûlullah'ın yanına gelince, onun atından inip, *"Ben o peygamberim ki peygamberliğim sahte değildir ve yalan söylemedim. Ben Abdülmut- talib'in oğluyum"* dediğini gördüler. Berâ b. Âzib dedi ki: "Hiç kimse, insanlar arasında Hz. Peygamber'den daha güçlüsünü görmedi."

Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Kıyamet günü herkes Hz. Peygamber'in sancağı altında toplanacak diyorlar" diye sordular. Bayezid hazretleri dedi ki: "Allah'a andolsun ki benim sancağım Hz. Muhammed'in **[saiiai- lahu aleyhi vesellem]** sancağından daha büyüktür. Çünkü benim sancağım nur ve candır, cin ve insan bütün peygamberlerle birlikte onun altında olacaktır." Bayezid hazretleri bu sözle şunu demek ister: Gerçekte Bâyezid-i Bistâmî'nin sancağı Allah'ın nurudur ve Allah'ın nuru ezelîdir. Hz. Muhammed'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** sancağı sonradan çıkmadır. Arştan yeryüzüne kadar her şey O'nun cömertlik sancağının altında ve O'nun celâlinin gölgesindedir. Hadis-i şerifte şöyle buyrulmuştur:

سَبْعَةٌ يُظِلُّهُمُ اللهُ فِى ظِلِّهِ يَوْمَ لَا ظِلَّ اِلَّا ظِلُّهُ اِمَامٌ عَادِلٌ وَشَابٌّ نَشَاَ
بِعِبَادَةِ اللهِ وَرَجُلٌ كَانَ قَلْبُهُ مُعَلَّقًا بِالْمَسْجِدِ اِذَا خَرَجَ مِنْهُ حَتّٰى يَعُودَ اِلَيْهِ
وَرَجُلَانِ تَحَابَّا فِى اللهِ فَاجْتَمَعَا عَلَى ذَلِكَ وَتَفَرَّقَا وَرَجُلٌ ذَكَرَ اللهَ خَالِيًا
فَفَاضَتْ عَيْنَاهُ وَرَجُلٌ دَعَتْهُ اِمْرَاَةٌ ذَاتُ حَسَبٍ وَجَمَالٍ فَقَالَ اِنِّى اَخَافُ
اللهَ وَرَجُلٌ تَصَدَّقَ بِصَدَقَةٍ فَاَخْفَاهَا حَتّٰى لَا تَعْلَمَ شِمَالُهُ مَا تُنْفِقُ يَمِينُهُ

"Yedi sınıf insan vardır ki Allah onları kendi (arşının) gölgesinden başka hiçbir gölge bulunmayan kıyamet gününde (arşının) gölgesinde gölgelendirecektir. (Bu yedi sınıf şunlardır):

1. *Âdil yönetici,*
2. *Allah'a ibadet ederek büyüyen genç,*
3. *Mescidden çıktığında tekrar döneceği saate kadr kalbi mescide bağlı olan kişi,*
4. *Allah için birbirini seven, bu sevgiyle bir araya gelip bu sevgiyle ayrılan iki kişi,*
5. *Tek başınayken Allah'ı zikrederek gözünden yaşlar akıtan kimse,*
6. *Güzel ve soylu kadının kendisini (zinaya) çağırması üzerine, 'Ben, Allah'tan korkarım' diyerek o kadına yaklaşmayan kişi,*
7. *Sadaka veren, verdiği sadakada sağ elinin verdiğini sol eli bilmeyecek kadar_gizli_davranan kişi. "*

“Senin bir anda meşrikten mağribe gittiğini duyduk” dediler. “Bu mümkündür. Ancak müminin (ahlâk) güzelliğiyle olur” dedi.

Ey derviş! Bil ki “inci değerinde adam” diye güneş gibi cemali görününce doğu ve batının hizmetine girdiği adam için derler. O dilediğince onları tasarrufuna alır. Her sabah erkenden dükkâna gidip, geceleyin eve gelmek gibi değil. Gör bak, yahudiler ve Mecûsîler de aynısını yapıyorlar. Allah sana çokça nimet versin diye namaz kılıyorsun. Halk sana “hacı” desinler diye hacca gidiyorsun. Namını bırakmak, onurlanmak için gazâ ediyorsun. Amelinin sırrı gayrettir, kendin bir sultan gibi itibar tahtına yaslanmışsın. Kimse asla böylesinin bulunduğu yere gelmez, ne de ona gelmesi için yol verir.

Bâyezid-İ Bistâmî’ye, “Namazda iftitah tekbiri sırasında elleri kaldırmak nedendir?” diye sordular. “Hz. Peygamber’in sünnetlerinden bir sünnettir, lâkin sen Allah’a gönlünü kaldırmaya çalış, çünkü bu usullerin tamamından bir usuldür” dedi.

Beyit

İbadet etmek, halis niyetle güzeldir

Yoksa beyinsiz posttan ne gelir!

Canımı koyma altın suyuna bulanmış mangıra

Zira işi bilen sarraf onu almaz hiçbir paraya

Allah Niçin Mahlûkatı Yarattı?

"Ey Sultanü'l-ârifîn Bayezid! Yüce Allah'ın bütün yaratılmışları yaratma sebebi neydi?" diye sordular. Şu cevabı verdi: Yüce Allah, tamamen kemal bulmuş bir güç, zevali olmayan bir vahdâniyyet, değişmeyen bir hüküm, gazaba üstün gelmiş bir rahmet, vehim ve hayalin idrak ettiğinden çok daha yüce bir varlıktır." Şekâvet ve saadet sıfatı gerçekleşene değin güç, yaratmayı; vahdâniyyet kendisini bildirmeyi, hikmet döndürmeyi (iâdet) gerektirir. Rahmet de her şeyin affedilmesini gerektirir.

Rivayet ederler ki,

إِنَّ اللّٰهَ يَغْفِرُ الذُّنُوبَ جَمِيعًا

"Çünkü Allah bütün günahları bağışlar" **(Zümer 39/53)** âyetini Hz. Peygamberin huzurunda okudular. Resûlullah **[sallallahu aleyhi vesellem],** *"Evet bağışlar ve bağışlamaktan çekinmez"* buyurdu. Sonra, *"Allah'ın laneti, kullarını O'nun rahmetinden ümitsiz kılan kimselere olsun"* dedi.

"Yüce Allah, cömertliğinin bir göstergesi olarak Musa'yı, Karun'un Musa'dan yetmiş kere aman dilemesi (ve onun affetmemesi) hususunda

azarladı.” Sonra dedi ki: “Büyüklüğüm, izzetim hakkı için eğer bir kez benden aman diiese elbette onu kendi ihsanımla kurtarırdım.”

Bir adam Bâyezid-i Bistâmî’nin huzuruna gelerek, “Ey şeyh! Ben seninle ilgili kerametler duyuyor ve şaşırıyorum. Bunu bana açıkla da o şüphe benden gitsin” dedi. Şeyh, “Ne duyuyorsun?” dedi. Dedi ki: “Diyorlar ki sen suyun üzerinde gidiyor, havada uçuyor, namaz ezanı ve kamet arasında Mekke’ye gidip geri geliyormuşsun.” Şeyh dedi ki: “Bunda ne var ki? Sevabı ve günahı olmayan bir kuş ve bir balık aynısını yapıyorlar. Şeytan da bundan daha kısa bir sürede Mekke’ye gider ve geri gelir.” Sonra keyfi yerine geldi ve dedi ki: “Er kişi odur ki Mekke ayağına gele, Kâbe onun etrafında döne ve onun gidip gelmesinden kimsenin haberi olmaya.”

"Bu tâlipler gezmekle, âlemi dolaşmakla huzur bulmuyorlar, bu nasıl olur?” diye sordular. Şeyh dedi ki: “O ikamet sahiplerinin amacıdır, misafirin değil. Yolculukta ikamet sahibi olmayı istemek yanlıştır. Zira Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

هُوَ الطَّهُورُ مَاؤُهُ اَلْحِلُّ مَيْتَتُهُ

’ ‘*Onun (denizin) suyu temiz, ölüsü de helaldir*’ buyuruyor. Onun makamı budur. Onun özveriden (îsâr) ne çekincesi olabilir? Bütün

146 **Ebû Davud, Taharet, 41; Tirmizî, Taharet, 52; Nesâî, Tahâret, 47;**

İbn Mâce, Taharet, 38; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* **2/237.**

akarsuların akarken ses çıkardığını görürsün, hepsi denize ulaşınca durgunlaşır.”

Tevhid Nedir?

“Ey Şeyh Bayezid! Tevhid nedir?” diye sordular. “Yakîndir” dedi. “Yakîn nedir?” dediler. Dedi ki: “Yaratılmışların hareket etmesi yahut durmasının kesinlikle Allah’ın hükmü altında olduğunu ve O’na ortak olmadığını bilmektir.”

Zünnûn-i Mısrî’ye [rahmetullahi aleyh], “Tevhid nedir?” diye sordular. Dedi ki: “Tevhid, Allah’ın eşyanın içine girmeyen kudretini, eşya ile bütünleşmeyen sanatını bilmek, her şeyin sebebinin Allah’ın sanatı olduğunu ve O’nun sanatının bir sebebe dayanmadığını bilmek. Allah’ın bizim vehim ve tasavvurumuza gelen her şeyden farklı olduğunu bilmektir.”

Yukarıdakiler dışında başka bir taife Bayezid hazretlerine, “Ariflerin alameti nedir?” diye sordu. Bâyezid-i Bistâmî,

إِنَّ الْمُلُوكَ إِذَا دَخَلُوا قَرْيَةً أَفْسَدُوهَا وَجَعَلُوا أَعِزَّةَ أَهْلِهَا أَذِلَّةً

“Hükümdarlar bir memlekete girdiler mi, orayı perişan ederler ve halkının

ulularını alçaltırlar" (Nemi 27/34) âyetiyle cevap verdi. Aynı âyet üçüncü babda da geçmişti. Gerçekten de hükümdarlar bir köyde bir haneye gelince orayı harap edip oranın azizlerini alçaltırlar. Yani gerçek padişahın marifeti bir gönüle ulaşınca o gönlü kararsız ve huzursuz eder. Kendisinden önce emîr olan nefsin heveslerini tutsak eder. Gönülde taht kurar ve şeytanın ordusunu yok eder. Başka hiçbir şeye yönelmeyinceye değin gönlü kendi himayesine ahr.

"Ey Şeyh Bayezid! İbadet hususunda kimden yardım isterler?" diye sordular. "Bütün işlerde,

وَاِيَّاكَ نَسْتَعِينُ

*'Yalnız senden medet umarız** (Fatiha 1/5) hükmünce âlemlerin Rabb'inden" dedi.

Büyüklerden biri der ki: Şeyh Bayezid'in yanında oturuyordum. Şeyh keyiflenip bir nâra attı. Bana öyle geldi ki onun nârası bütün perdeleri kaldırdı ve sonra Allah'a ulaştı. Ona, "Ey şeyh! Ben nasıl bir hali müşahede ettim?" diye sordum. Dedi ki: "Ey miskin! İyi nâra, ortaya çıkınca perde kalmaz, nâra atınca öyle atmak gerekir."

"Ey Bayezid!

إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ

‘Biz Allah’ın kullarıyız ve biz O’na döneceğiz’ (Bakara **2/156)** âyetinin anlamı nedir?” diye sordular. Dedi ki: إِنَّا لِلّٰهِ sözü O’nun mâli-kü’l-müik olduğu gerçeğini dile getirir. وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ sözü ise insanın kulluğunu dile getirmesidir.

‘Ey “إِنَّا لِلّٰهِ وَإِنَّا إِلَيْهِ رَاجِعُونَ deyici! (Bu), kulluğun umut kilimini Allah’ın cemâlini görme beklentisi çimenine serer.” Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle buyuruyor:

إِذَا مَاتَ وَلَدُ الْعَبْدِ قَالَ اللّٰهُ لِمَلَائِكَتِهِ قَبَضْتُمْ وَلَدَ عَبْدِي فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيَقُولُ قَبَضْتُمْ ثَمَرَةَ فُؤَادِهِ فَيَقُولُونَ نَعَمْ فَيَقُولُ مَاذَا قَالَ عَبْدِي فَيَقُولُونَ حَمِدَكَ وَاسْتَرْجَعَ فَيَقُولُ اللّٰهُ اِبْنُوا لِعَبْدِي بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ وَسَمُّوهُ بَيْتَ الْحَمْدِ

"Bir kulun çocuğu vefat ettiğinde yüce Ailah meleklerine, ‘Benim kulumun çocuğunun canını mı aldınız?[1] der. Melekler, ‘Evet[1] derler. Sonra yüce Allah, ‘Kulumun gönül meyvesini mi aldınız?’ der. ‘Evet’ derler. Yüce Allah, ‘Peki kulum ne dedi?’ der. Melekler, ‘Sana hamdetti ve Innâ lillâhi ve innâ iieyh

râciûn' dedi, derler. O zaman yüce Allah, 'O kulum için cennette bir köşk inşa edin ve adını da beytü'l-hamd (hamd evi) koyun' buyurur."

"Her ne zaman sana geldimse senin ihsanının çok olmasına ümit bağladım. Hoş bir koku bizi hoş kokular içinde bıraktı. Zira Arap'ın kokusu hoş olur."

Nereden Geliyorsun?

Bir gün Ârifler Sultanı Şeyh Bayezid bir an için başını yakasına çekmiş, tefekküre dalmıştı. Başını kaldırınca yanında bir sâlik olduğunu gördü. Şeyhe, "Nereden geliyorsun?" diye sordu. Şeyh, "Yüce Allah'ın huzurundan geliyorum" dedi. Sâlik, "Ben de oradan geliyorum ve seni görmedim" deyince şeyh, "Doğru söylüyorsun. Zira ben perdenin içindeydim, sense dışındaydım Dışarıdakiler içeridekileri göremezler" dedi.

Onun mahallesinde tutuştur yücelikten bir ateş

Hiçbir fodulluk o tarafa yol bulmasın diye

Sevgilinin o ay gibi yüzünü onun saçıyla ört

Her önüne gelenin gözü onu görmesin diye

Bir başka vakit, ululardan biri şeyhin yanına gelmişti. Şeyh başını

yakasına çekmiş, tefekküre dalmıştı. Başını kaldırınca o soylu kimse, "Şeyh ne yapıyordun?" diye sordu. Dedi ki: "Başımı kendi fenâma çekmiştim, Allah'ın bekâsıyla kaldırdım."

"Kul bir anda Allah'a ulaşabilir mi?" diye sordular. "Ulaşır. Lâkin mücâhedesi değerince fayda bulur" dedi.

Şiir

"Zahmet çektiğin kadar büyüklük kazanırsın. Büyüklük arayan kimse geceleri uyanık olur. Önce büyüklüğü ararsın, sonra geceleri uyursun. İnci arayan kimsenin denizde yüzmesi gerekir."

Su yağa dedi ki: "Niçin benim üstüme geliyor ve üstünlük istiyorsun, ben senden daha olgunum." Yağ, "Çünkü benim yüküm ağırdır" dedi.

"Ey Şeyh Bayezid! Kiminle bir arada olalım?" diye sordular. "Yüce Allah senin hakkında ne biliyorsa gizlemediğin kimseyle" dedi. Aynı minval üzere *Kuşeyrî* Risalesi'nde şöyle anlatılır: Yusuf b. Hüseyin dedi ki: "Öyle kimseyle bir arada bulun ki onun kötülüğünden korkmayasın. Çünkü müslüman, elinden ve dilinden müslümanların selâmette olduğu kimsedir."

Şeyh Bayezid kendi makamından bahsediyor, mertebesinin yüksekliğini anlatıyordu. Münkirlerden biri şeyh için, "Bayezid söylediğiniz bu mertebeyi hak etmiyor" dedi. Şeyh hazretlerinden bu

münkire cevap vermesini istediler. “Ona deyin ki: İş seçmekle olmaz, muhakkak surette Allah’ın kısmetiyle olur” buyurdu.

Öyle ki yamalı hırka giymeyi, hayrette olmayı, dehşete düşmeyi, her bir kapıdan sürülmeyi, her bir gözün hakaretle bakmasını ve gayb hükümlerini açıkça onun eline verip onun halinin heybetiyle alakalı şu hadisi bildirdiler:

كَمْ مِنْ اَشْعَثَ اَغْبَرَ ذِى طِمْرَيْنِ لَا يُؤْبَهُ لَهُ لَوْ اَقْسَمَ عَلَى اللهِ لَاَبَرَّهُ مِنْهُمْ

اَلْبَرَاءُ بْنُ مَالِكٍ

“Nice saçı başı dağınık toza toprağa bulanmış paçavra gibi elbiseliler vardır ki, kendileriyle ilgilenilmez. Fakat bu kimseler Allah’a yemin etseler, Allah, onları yeminlerinde yalancı çıkarmaz, fierâ b. Mâlik de onlardandır. ”

Eğer kısmet olmasaydı, o böylesi bir devleti nereden hak edecekti? Şu bakımdan da kısmete itibar et ki Ahd-i Atîk peygamberine, “Ey Süleyman! Rüzgâr ve şeytan senin emrindedir” derler. Bu ahd sebebiyle bir dervişe de, “Ey Muhammed ümmetinden yamalı hırka giyen! Senin esaret bakışın, bizim saf lekemiz” derler. Hz. Musa (aleyhisselâm) ateş getirmek için eline bir parça çöp aldı ve,

اِذْهَبْ اِلٰى فِرْعَوْنَ

“Firavun’a git” çrâhâ 20/24) fermanı ile peygamberlik ve risalet elde etti.

Hz. Davud [aleyhisselâm], çobanlık yapmak için bir değnek tuttu ve,

فَهَزَمُوهُمْ بِاِذْنِ اللّٰهِ وَقَتَلَ دَاوُدُ جَالُوتَ

"Sonunda Allah'ın izniyle onları yendiler. Davud da Câlût'u öldürdü" (Bakara2/251) zaferi ve nusretini elde etti. Hz. Ömer [radıyallahu anh], Hz. Peygamberi [sallallahu aleyhi vesellem] öldürmek için kılıç kuşandı ve,

يَٓا اَيُّهَا النَّبِيُّ حَسْبُكَ اللّٰهُ وَمَنِ اتَّبَعَكَ مِنَ الْمُؤْمِنِينَ

"Ey Peygamber! Sana ve sana uyan müminlere Allah yeter" (Enfâi 8/64) fermanı ile marifet ve şehadet buldu.

Bir başka vakit Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Arifin en büyük alameti nedir?" diye sordular. Dedi ki: "Seninle yemek yer, sana bakar, seninle alışveriş yapar; lâkin gönlü Kudüs şehrinde olur ve sırtını ünsiyet yastığına dayar. Kalbiyle yaşayan ile Rabb'iyle yaşayan arasında fark vardır."

Mürüvvet Nedir?

"Ey Şeyh Bayezid! Mürüvvet nedir, açıklar mısın?" dediler. Dedi ki: "Bilgelerden birine, 'Mürüvvet nedir?' diye sordular. 'Açığa çıktığında utanacağın işi gizliden gizliye yapmamaktır' dedi."

Beyit

Ey oğul! Allah için öyle işi yapma

Ortaya çıkınca seni utandıracaksa

Mürüvvet ehlinin yapmayacağı işi yapma!

Beyit

Ey kimse! Akıllı ve uyanıksan eğer

Akıllıların sözüne kulak vermen yeter

Senin Pîrin Kimdir?

Şeyh Bayezid'e, "Senin pîrin kimdir?" diye sordular. "Bir kocakarı" dedi. Öyle ki bir vakit şevk galebesiyle birkaç gün çölde dolaştım. Şehre yönelince o kadar güçten kesildim ki yolda sıkıntı çekerek yürüyordum. O sırada bir kocakarı bir azıkla çıkageldi ve bana, "Bu azığı benimle şehre getir" dedi. Bir aslana işaret ettim, hazırlandı. Azığı aslanın sırtına yükledim ve yola koyuldum. Yolun ortasında kocakarıya, "Şehre varınca kimi gördün derlerse ne dersin?" dedim. Dedi ki: "Eğer sorarlarsa, bir ikiyüzlülük bir de zalimlik gördüm derim." "Hangi zalimlik ve hangi ikiyüzlülük?" dedim. Dedi ki: "Allah'ın görevlendirmediği bir aslana yük yüklemek zulüm olmaz mı?" "Olur"

dedim. “Diğeri de şudur ki insanların seni keramet sahibi bilmelerini istiyorsun, bu da ikiyüzlülük olmaz mı?” dedi. “Olur” dedim. Kendimi açığa çıkarmamak için daha sonra yeniden tövbe ettim, bu sözü pîrim kıldım ve şu nazımla kendime nasihat verdim.

Beyit

Bin görülmemiş güzellik yanına gelse

Gör, terket ve hiçbirini hatırına getirme

Zor kolay aldın, iyi kötü söyledin madem

Bin kez bu bâtıl düşünceden istiğfar et!

Bâyezid-i Bistâmî’ye, “Yüce Allah’ın kuldan razı olmasının son noktası nedir?” diye sordular. Dedi ki: “Ben kendimden bir özellik söyleyeyim, bana O’nun rızası yardımı o derecedir ki eğer kulu illiyyîne yükseltip onu orada sonsuz kılsa, beni de sonsuza kadar sefillerin en sefili derecesine indirse ben yine de o kuldan daha razı olurum.”

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

“Allah ondan razı olmadığı sürece kul yüce Allah’a rıza gösteremez” derler. Yüce Allah,

رَضِيَ اللّٰهُ عَنْهُمْ وَرَضُوا عَنْهُ

"Allah onlardan razı olmuştur, onlar da O'ndan razı olmuşlardır **(Mâide 5/119)** buyuruyor.

Hz. Musa'nın şöyle dediği rivayet edilir: "Ey Rabbim! Bana işlediğimde benden razı olacağın ameli nasip eyle." Yüce Allah Hz. Musa'ya, "Sen buna dayanamazsın" diye vahyetti. Hz. Musa secdeye kapandı ve yalvarıp yakarması arşa ulaştı. Allah Teâlâ ona, "Ey İmrân'ın oğlu! Muhakkak ki benim rızam senin rızandadır" diye vahyetti.

Ebû Süleyman Dârânî der ki: "Biz yüce Allah'ın rızasında o makama ulaştık ki eğer kıyamette arasat meydanında halka, 'cehenneme gidin' nidası gelirse tamamı istemeye istemeye gider, biz ise kendimiz isteyerek gideriz. Tamamı ayağıyla gider, biz başımızla. Bu ne haldir derlerse deriz ki: Tamam, bizim dileğimiz değildir, bari sevgilinin dileğinden uzak olmasın."

Kemale Ne Zaman Ulaşılır?

Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Kul kemal derecesine ne zaman ulaşır?" diye sordular. Dedi ki: "Himmeti miktarınca kendi nefsinden razı olmayınca. Nefsinden uzaklığı kendisini huzura kabul ettirir."

Ey derviş! Akıllı kimse nasıl nefsinden razı olur! Yusuf-ı Sıddîk,

وَمَٓا اُبَرِّئُ نَفْس۪يۚ اِنَّ النَّفْسَ لَاَمَّارَةٌ بِالسُّٓوءِ

"Nefsimi temize çıkarmıyorum. Çünkü nefis aşırı şekilde kötülüğü emreder **(Yusuf** 12/53) der. Şeyhlerden bazıları, "Tecrîde haccetmek istiyoruz" dediler. Dedi ki: "Önce kalbinizi yanlıştan, dilinizi boş sözden ve nefsinizi boş işlerden soyutlayın. Ondan sonra nereye isterseniz gidin.

Gayb delilleri gönülde açık seçik belli olmadıkça gönüldeki şüpheler ortadan kalkmaz."

Bir başka vakit, "Ey Bayezid! Ârifin işareti nedir?" diye sordular. Dedi ki: "Ârif, rüyasında Allah'tan başkasını görmeyen ve işlerinde O'n- dan başkasına uymayan kimsedir."

Bâyezid-i Bistâmî hazretlerine huzuru sordular. Şöyle cevap geldi: "Bayezid'in yüce Allah'la bütün vakitlerde öyle bir huzur ve istiğrakı olurdu ki namaz vakti gelip de Ebû Musa Hâdim, şeyhin tekkesi kapısında 'es-salât es-salât' demedikçe şeyh dışarı çıkmaz ve kendisine gelmezdi."

Derviş Kimdir?

"Ey Sultanü'l-ârifîn Bayezid! Derviş kimdir?" diye sordular. Dedi ki: "Kendi gönlünün köşesinde gömülü bir hazine bulunur, bir kimse bu

hâzinede bir inci bulur. İşte o inciyi bulan kişi derviştir.”

Süfyân-ı Sevrî dedi ki: “Yokluk zamanında sabredip, varlık zamanında varını yoğunu dağıtıp îsâr yapmak fakirin sıfatıdır.”

Buna dayanarak üstat Ebû Ali Dekkâk der ki: “Bir şeyh topluluğunun bulunduğu bir mecliste bir derviş ayağa kalkarak, ‘Üç gündür açım’ diyerek bir şey istedi.

O topluluğun ulusu ona bağırarak dedi ki: ‘Yalan söylüyorsun, fakirlik O’nun sırrıdır ve Allah o sırrı, istediği herkese ifşa eden kimselere vermez.’” Denilir ki: Allah bazı nebilere şöyle vahyetmiştir: “Eğer benim senden razı olup olmadığımı bilmek istiyorsan fakirlerin senden razı olup olmadığına bak.”

Allah Dostlarının Ameli Nedir?

“Allah dostlarının, ameli nedir?” diye sordular. “Gönlünü Allah’tan başkasına bağlamamaktır” dedi.

Beyit

Ufuklarda çoktur kavuşma arayan kişi

Kavuşmaya ötelerden uzanır er kişi

Bu durum, yüce Allah’ın inâyetine bağlıdır. “Allah’ın sırlara olan

cezbeleri, görünen şeyler ve sûretler tuzağını ortadan kaldırır."

Kişi cezbeye uğrayıp itibar kaftanını giyince, o nimetin şükrü için şunu terennüm eder: "Senin buyruğuna uyarsam senin hakkına riayet etmiş olurum. Eğer senin buyruğunu yerine getirmezsem kendimi belaya müstahak etmiş olurum."

Bu makamda gayet mutlu olan Musa **[aleyhisselâm]** şöyle diyordu: "İlâhî! Bende olan sende olmaz." Yani bizim dervişlik kulübemizde olan şey, senin ceberût hâzinelerinde olmaz. Bütün melekût melekleri bu sözü duyunca kudsiyet kanatlarını kanlı göz yaşıyla kana boyadılar. Şöyle hitap geldi: "Ey Musa! Ne söylüyorsun? O zaten bilendir."

Beyit

Biri ona kasten bizim yolumuzu sordu

"Ne kimsesi, o nerede biz nerede!" dedi

Ey Rabbim! Doğru söylüyorum. Sen benim sahibimsin ve insanoğulları arasında benim gibi çok vardır. Yine ben şeninim, senin ortağın ve benzerin yoktur.

"Namazda olduğun vakit niçin secdede çok durdun?" diye sordular. Dedi ki: "'Sübhâne rabbiye'l-a'lâ' deyince, 'Buyur ey kulum' nidası geç geldi. Durmamın sebebi buydu."

Beyit

Firavun secdesi gibi gösterişsiz bir secde et

0 vakit cennetü'l-me'vâyı kendine mesken et

Levh-i Mahfuz Nedir?

Bazıları, "Bu insanın yaratılışı levh-i mahfûzda özetlenmiştir" dediler. Bâyezid-i Bistâmî'ye levh-i mahfuzu sordular. "Levh benim" dedi. Daha kolay anlaşılması için böyle misal gösterdiler.

Derler ki: Hikmetten tamamen nasibini almış bir padişah vardı. Birkaç utangaç oğlu vardı. Onlara çok düşkündü. Meclisine dahil etmeden önce çocuklarına çokça riyazet vermek ve onları iyice terbiye etmek istedi. Çünkü insanoğlu edepli ve eğitimli olmazsa padişahların tahtına layık olmaz.

Beyit

Kim ki uymaz âdab-ı meclisi padişaha

Komayın onu sultanın kapısı etrafına

Durumu böyle görünce kendi sağlam fikri ve kuvvetli tedbiriyle bir köşk yaptırdı. Her biri için o köşkte bir meclis yaptı ve bir oda hazırladı. Onlara telkin ettiği her ilmi o meclisin duvarlarına yazdırıp, onların o

köşke hapsedilmesini buyurdu. Hizmetlerine hizmetçiler tayin etti. Sonra çocuklarına şöyle seslendi: "Bu sûretler içinde, bu sûretlerin anlamını_bilmek_İçin_basiret gözüyle iyice düşünün. Bu anlamları anlayıp çözünce sizi kendi mülkümün ünsiyet ve saygınlık meclisine ulaştırır, nimetlendirip cömertlik gösteririm."

İmdi, bilge padişah yüce Allah'tır. Küçük çocuklar, yüce Allah'ın huzurunda,

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

. *(Allah) onları sever onlar da Allah'ı sever*..." **(Mâide 5/54)** hitabıyla cömertlik gören Hz. Âdem'e ve insanoğluna işaret eder. Köşk, zamanı ve kaderi temsil eder. Meclisler, beşerî suretlerin saf görüntüsüdür. Tasvir edilen edepler, onun kıskançlığının şaşırtıcı terkibi ve ilginç telifidir. Bu müsbet ve yazılı ilimler, gönül manaları ve sır marifetleridir. Bu topraktan nefisler, bu ilimleri elde edince, ünsiyet meclisi ve kudsiyet odasına layık olur. Öyle ki,

اِنَّ الْمُتَّقِينَ فِى جَنَّاتٍ وَنَهَرٍۙ ﴿٥٤﴾ فِى مَقْعَدِ صِدْقٍ عِنْدَ مَلِيكٍ مُقْتَدِرٍ ﴿٥٥﴾

"Takva sahipleri cennetlerde ve ırmakların kenarlarında, güçlü ve yüce Allah'ın huzurunda hak meclisindedirler" **(Kamer 54/54-55)** âyetinde buna işaret edilir.

Bir ulu kimse şöyle der: “Arifin kalbi marifetin levh-i mahfûzudur. Allah orada tecelli nuruyla kazâ ye kader ilmini, amelleri ve sıfatları yazar. Anbean rızayı kazâ ve kazâyı rıza eder.”

يَمْحُوا اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ وَيُثْبِتُۚ

“Allah dilediğini siler, (dilediğini de) sabit bırakır” **(Ra‘d 13/39).**

Arş Nedir?

Biri Sultanü’l-ârifîn Bayezid’e, “Arş nedir?” diye sordu. “Benim” dedi. Adam "Kürsî nedir?” diye sordu. “Benim” dedi. “Kalem nedir?” diye sordu. “Benim” dedi. “Yüce Allah’ın Cebrail, Mîkâil, İsrâfil ve Azrail gibi; İbrahim, Musa, İsa ve Muhammed **[sallallahu aleyhi vesellem]** gibi kulları vardır. Onların hepsi benim” dedi. Adam sustu. Bayezid hazretleri dedi ki: “Evet, Allah’ta yok olan kimse aynı bu şekilde olur.” Allah’ın dışındaki her şey esasında yok hükmündedir. Hz. Peygamber de bundan dolayı şair Lebîd’in bir şiirindeki sözünü tasdiklemiş ve şairin söylediği şu şiir ne kadar doğrudur, buyurmuştur.

Beyit

Biliniz ki Allah’tan başka her şey bâtıldır.

Her nimet zail olacaktır, kaçınılmazdır.

O'nun dışında mevcut kalmadı. Filhakika O'ndan başka mevcut da yoktur. Dolayısıyla gören ve görünen birdir ve o Hak'tır.

Bâyezid-i Bistâmî'ye "Bu makama nasıl ulaştın?" diye sordular. Dedi ki: "Bir gece Bistâm'dan ayrıldım. Çok güzel bir mehtap vardı. Âlem huzur bulup sakinleşmişti ve on sekiz bin âlem onun yanında bir zerre görünüyordu. Bende bir yanış ve kargaşa başgösterip, bir hal bana galip geldi. Dedim ki: Ey Rabbim! Böylesine yüce ve görkemli bir dergâh, mutluluk tâliplerinden böyle boş mu kalsın?"

Beyit

Huzuru büyüklük ve görkem, yaygısı ihtiyaçsızlık

Bu yolda yüz bin kervan yoldan çıkmış

Hatiften şöyle bir ses geldi: "Ey Bayezid! Dergâh, talip ve âşık olmadığından değil, biz herkese yol vermediğimiz için boştur. Çünkü her temenni eden, mahrem olan sırlar hazînesine ve her hayrete düşen, Cebbâr ve Celâl olanın otağına layık değildir." Şu güzel şiir gayet kuvvetli bir delildir.

Beyit

Bayezid bir gece şehirden çıktı dışarı Halkın gürültüsünden boş gördü dünyayı

Âlemi aydınlatan bir ay ışığı vardı

Gece, o ayın yansımasıyla gündüzü andırmıştı

Gökyüzü yıldızlarla süslenmekte

Her biri bir başka İşi yürütmekte

Şeyh ne kadar dolaştıysa da çölde

Çölde kırda kıpırdamadı hiç kimse

Onda zoraki bir yanış meydana geldi

Yâ Rabbi! Gönlüm huzursuz oldu, dedi

Bu senin yüceliğinin yansıdığı bir dergâhtır

Sana susamışlardan nasıl böyle boş kalır!

Hatiften bir ses, "Ey yol hayranı!" dedi "Padişah herkese yol vermez" dedi

Bu kapının itibarı şunu gerektirir

Kapımızdan her dilenci uzak olsa gerektir

Büyüklüğümüz haremi nur saçınca

Uyuyan gafilleri hep attı uzağa

Er kişiler yıllarca beklediler

Her biri yüz bin yük çektiler

Bâyezid-i Bistâmî, hâtiften gelen sözü ne zaman duysa, "Padişahlardan sakınınız. Muhakkak ki onlarla yakınlaşıp kaynaşırsanız sizi yoldan çıkarırlar, onlardan ayrı kalırsanız da sizi hor görürler. Onlar ceza vermekte vurup kırmayı az sayarlar. Ödül verirken güzel bir cevapla selâm vermeyi de çok sayarlar" nasihatini işitti.

Lâkin, aşkın sultan olduğunu ve sultanların zaman ve işlerinin bir ölçüsü olmayacağını bildi. Onlara işi düştüğü sürece, çokça sıkıntı ve zahmet çekti. Bu yolda amacına ulaşana değin bir hayli mücâhede ve gayret gösterdi.

Muhabbetullahın Alameti Nedir?

"Yüce Allah'a muhabbet duymanın alameti nedir?" diye sordular. Şeyh buyurdu: "Alameti şudur: Allah onu sever ve o şu üç hasletle müşerref olur: Birincisi, denizin cömertliği gibi cömert olmak.

Beyit

Cömertliğin fazileti ekmek vermekledir

Boş laf söylemek, boş davul gibidir

İkincisi güneşin şefkati gibi şefkatli olmaktır.

Beyit

Hepsi ateş kalemli bir nakkaş

Hepsi asumanî giymiş bir güneş

Sürekli söz yaprağını yazmadalar

Sürekli mana ve ruhun özü olmadalar

Üçüncüsü, yeryüzünün tevazuu gibi bir tevazu."

Beyit

Ey kul! Allah seni yarattı temiz topraktan O halde mütevazi ol toprak gibi olacaksan

Mütevazi olur seçkin ve akıllı kimse

Meyveyle dolu dal eğer başını yere

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'e namazı sordular. Dedi ki: "Kurallardan ayrılmadıkça bağlayıcı olmaz." Yani Allah'tan başka her şeyden (mâsivadan) ayrılmak gerekir. Sonra bize kendimizde değilken nazar eder ve

aşk, fesleğen kokusu gibi namaz kılanın sıdkı (halisliği) burnuna erişir.

اَلْحَمْدُ لِلّٰهِ رَبِّ الْعَالَمِينَۙ

"Hamd (övme ve övülme), âlemlerin Rabb'i Allah'a mahsustur[3]' (Fâtı- **ha 1/2)** hediyesini huzura götürür.

اِنَّ الْمُصَلِّى يُنَاجِى رَبَّهُ

"Şüphesiz ki namaz kılan kimse Rabb'ine münâcâtta bulunur"' müjdesinin temizlik ve kudsiyet huzurundan ünsiyete bir bağ oluşturan ağzına kadar dolu kadehini dilediği gibi çeker ve tutar. Hidayet bidayete göredir (Bidâyet ne kadar sağlam olursa hidayet de o kadar sağlam olur). O'ndan alakanın kesilmesi O'ndan ayrılıktır. O'nunla bir araya gelmek ise O'nun huzurunda olmaktır. Cüneyd-i Bağdâdî'ye Allah'ın yakınlığını sorduklarında şöyle cevap verdi: "Yakındır ama bitişik değildir. Uzaktır ama ayrı da değildir."

Ey temiz soylu kimse! Fidanın meyve vermesi için uzun yıllar beklemek gerekir. Ondan erkence faydalanmak dilersen bir diğeriyle kaynaştırman icap eder. Allah'ı teşbih ederim ki bundaki pek çok bereket kesmekle olur. Melekler itaate, Âdem'in dünyaya ayak basmasından binlerce yıl önce ayak bastılar. Lâkin Âdem'in (insanın) ilk adımda ulaştığı bu makama ulaşamadılar. Evet, onlar fidanlardı. Ancak bir başka dalla kaynaşmadılar. Doğrusu yaratılış dairesi bu çamurdan

şahsın etrafına çekildiğinde, onların bu âlemdeki kalış müddeti az olarak karar-

laştırılmıştı. Gaybda ruha bir hoşluk yükledi ve onların vücut fidanını o bağla bağladı. Böylece meleklerin uzun rüzgârı ona eriştiler, o kısa bir sürede ona ulaştı. Çünkü yardımı yaratılıştan değildi, ezelî bir yardıma sahipti. Kem gözden uzak olsun, onu öyle güzel kıldı ki beden ruhla birleşince kalbin arasından ortaya çıktı, tıpkı namazdaki hal gibi.

Bâyezid-i Bistâmî'ye, "Neden açlığı bu kadar övüyorsun?" diye sordular. Dedi ki: "Eğer Firavun aç olsaydı asla,

أَنَا رَبُّكُمُ الْأَعْلٰى

'Sen, sizin en yüce *rabbinizim'* (Nâziât 79/24) demezdi."

Marifet Ehli İrfanı Neyle Bulmuştur?

"Marifet ehli irfanı neyle bulmuştur?" diye sordular. Bayezid hazretleri dedi ki: "Malı yitirmeyip onunla ayakta durdukça marifet elde edemediler."

Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: "Kendi otağımı da beraberimde cehenneme atayım diye kıyametin kopmasını istiyorum." "Niçin?" diye sordular. "Cehennemin beni görünce söneceğini bildiğimden. Böylece Allah'ın

rahmeti ve halkın rahatına sebep olmuş olurum" dedi.

Gariplerin evinde her an, "Sakın ey sahip, tabak tutmayasın ve kimsenin yolunu bize uğratmayasın ki biz kendi gönlümüzle celâlin kahrını seyrederek halvetteyiz, başkasının zahmetine katlanamayız" diye seslenen kimdir?

Cehennem ateşi, tabaklanmamış derileri tabaklamak içindir. Nefis, gönül zevkini bulsun diye bin yıl o sarayda olurlar. Nefis, gönülle aynı yaratılışa bürününce her ikisi de barışıp ellerini birbirlerinin omuzuna atarlar. O zaman ateş, onların yanış ve alevlenişine güç yetiremez, feryat eder. Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

لِجَهَنَّمَ ضَجِيجٌ مِنْ بَرْدِهِمْ

"Onların (nurlarının) soğukluğundan dolayı cehennem çığlık atar"'[54] buyuruyor.

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî'nin gençliğinde hadis ehlinden biri ona, "Ey oğul! Namaz kılmayı bilir misin?" diye sordu. "Bilirim" dedi. "Nasıl kılıyorsun?" diye sorunca şeyh şöyle cevap verdi: "Gönlü uyandırmak *ve* farkındalık için bir tekbir getiririm, usulünce Kur'an okurum, saygı göstererek rükû ederim, tevazuyla secde ederim ve huşû içinde selâm veririm. Sonra, 'İlâhî! Her ne kadar sermayemiz ayıplı ve senin dergâhına layık değilse de lâkin kötü bir sermayeden alacak şey

nereden bulunur ki?' derim."

Beyit

Kesilmeden yerinde duran bir ağacı yetiştir

Zira o ağaç günün birinde meyve verir

Muhaddis dedi ki: "Mademki bunu anlıyorsun, insanların sana el sürmesine neden izin veriyorsun?" Şeyh dedi ki: "Bana el sürüyorlar, lâkin yüce Allah'ın giydirip beni süslediği bir kaftana el sürüyorlar. Bana ait olmayan bir şey için ben onlara yasak koymam."

Münker ve Nekir'le Halin Nasıl?

Şeyh Bayezid'i vefatından sonra rüyada gördüler. Ona, "Münker ve Nekir'le halin nasıldır?" diye sordular. Dedi ki: "Onlar bana 'Rabb'in kim?' deyince, 'Bu sorunuzla bir yere varamazsınız' dedim. Dönün ve Allah'a, 'Bayezid senin için kimdir?' diye sorun. Çünkü eğer ben yüz kez, 'Rabbim O'dur' desem de O, 'Bayezid benim kulumdur' demedikten sonra bunun bir yararı yoktur."

Büyüklerden biri Sultanü'l-ârifîn Bayezid'i vefatından sonra rüyasında gördü. Ona, "Allah sana nasıl muamelede bulundu?" diye sordu. Şeyh dedi ki: "Yüce Allah bana, 'Ey Bayezid! Huzurumuza ne getirdin?' diye sordu. Dedim ki: Ey Rabbim! Senin huzuruna layık bir şey getirmedim.

Ancak sana ortak da getirmedim."

Yüce Allah dedi ki: "Yoksa süt gecesini unuttun mu?" Bayezid hazretleri bir gece birazcık süt içmişti. O gece ansızın karnına ağrı girdi. Bâyezid-i Bistâmî, "Bu ağrının sebebi süttür" diye düşündü. Yüce Allah onu bu şekilde azarlamıştı. Akıllar O'nun yaptıkları karşısında tamamen hayrettedir. Çünkü hesap edince zerre zerre alır ve hoşgörü gösterince dağ dağ verir. Tövbe eden günahkârları,

إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ التَّوَّابِينَ

*"Allah tövbe edenleri de sever..***(Bakara 2/222)** âyeti ile mahbubu olarak çağırır. İctihad sahibi itaatkâr kullarına da,

وَيُحِبُّ الْمُتَطَهِّرِينَ

"... temizlenenleri de sever" **(Bakara 2/222)** buyurur.

Rubûbiyyet, beşeriyette bir şey ararsa beşeriyet için o bir mansıp olur. İlâhiyyet beşeriyette bir şey ararsa, o zâhir ehlinin bahsettikleri bir sûrettir. Ancak gerçek şudur ki işin aranması iradeyle ve işlerin işleyişi bu kavramın usulüncedir. Eğer O, irade sultanıyla bir ferman buyursa, Anadolu'ya, Hindistan'a ve Türkistan'a gönderir; İslâm sarığını sadece ilk seferde teslimin omuzuna sarkıtırlar. Küfür yolunda bir haç ve bir zünnar kalmaz, dalâlet ehlinin kalplerinde inkâr yer bulmaz.

Benim işittiğim gibi onlar da onun sözlerini işitselerdi.

İzzetle, rükû ve secdeye kapanırlardı,

BEŞİNCİ BÖLÜM

Onun mi'racı, o vaktin halleri ve sözleri, Allah'a dua ederken ve yalvarırken olan haykırış ve yakarışları ve onun teşbihi beyanındadır.

ALLAH TEÂLÂ'YA YAKARIŞLARI

Resûlullah'ın Mi'racı

Arap dilinde **urûc** "yükselmek" demektir. **Mî'rac** da "merdiven"e derler. "Mi'rac gecesi"ni buradan almışlardır. Ârif yüce himmetlidir, görkemli bir hali vardır. Bu sebeple her şeye yönelmez.

Bir gün İmam Şâfiî'nin **[rahmetullahi aleyh]** huzurunda, müminlerin emîri Hz. Ali **[kerremaiiahu vechehû]** hakkında, "Hiç kimseyi ve hiçbir şeyi önemsemez, korkmazdı" dediler. İmam dedi ki: "Hz. Ali'de, herkeste bir tanesinin bulunduğu dört haslet vardır. Bu sadece ona layıktır, başka kimsede o hasletler bulunmaz. Muhakkak ki müminlerin emîri Ali, zâhiddi ve zâhid dünya ve dünya ehlini önemsemez. Âlimdi ve âlim hiç kimseden korkmaz. Cesurdu ve cesur hiç kimseden korkmaz. Büyüktü ve büyük hiç kimseden korkmaz." Buna dayanarak, Mi'rac gecesinde sekiz cenneti Hz. Peygamber'e **[sallallahu aleyhi**

vesellem] sundular. Her tarafını, bütün odalarını Resûiullah'a gösterdiler, zerre kadar umurunda olmadı. Sonunda,

مَا زَاغَ الْبَصَرُ وَمَا طَغٰى

"Gözü *kaymadı ve sının aşmadı"* **(Necm 53/17)** vefası süsünü, onun sefa elbisesine diktiler.

Beyit

Ey yaşam suyunda bir ateş yakan

O ateş içinde âşıkların küfr ü imanını yandıran!

Sâlik olmanın şartı, önündeki bütün perdeleri kaldırmaktır. Böylece sonra, kurbet kubbesine, safvet sofasına, âşıklar topluluğu bahçesine ve Rahmân Rahîm olanın rızası cennetine yol bulur.

Beyit

Sahip olduğun her şeyi ateşte yakmadıkça

Asla yaşamın gerçek anlamda güzel olmayacak

Ayyarlara dağda bir yaygı gerek

Ayyar değilsen köyümüze ayak basma

Perdeleri kaldırdıktan sonra aşk bahçesine doğru yürürse, gönül yatağının üzerine kurb yaygısının döşendiğini görür. Kuddûs'ün huzuruna niyetlenirse, sultanlık sarayından kendisini karşılamak üzere gönderilmiş müjde ve kabul katırlarını görür.

Beyit

Ey gönül! Ne zamana dek bu aldatıcı durakta şu ve bunu göreceksin?

Bu karanlık kuyudan bir kez dışarı çıktığında âlemi göreceksin Öyle bir âlem ki orada bulduğun her bedeni padişah bulursun Öyle bir âlem ki orada gördüğün her gönlü mutlu görürsün Kazaya ne bahane buluyorsun, er kişiler gibi hizmet et! Niyetlenince bir bak ne yardım ne kuvvet görürsün Eğer bir günde yüz kez olsan din yolunun şehidi Kendini arada görürsen olursun dinsizlerden biri Bu yüce misafiri ağırla o güne değin ki bir gün Bu kümbetten dışarı uçup onu ev sahibi görürsün Bu arş tavusunun kanadını kuvvetli kıl hikmetlerle

Böylece onu bu tuzak yerinde, yuva mutluluğunda görürsün

Tâbi olma ayağını, iki âlemin efendisi ve ""kâbe kavseyn" sarayı padişahının yoluna basan kimseler, onun yolundayken cennet ve cehennemi terkedip hûri ve ırmaklara iltifat etmeseler gerektir. Zira İbrahim b. Edhem dedi ki: "On beş yıl cennet hırsıyla ve on beş yıl cehennem korkusuyla ibadet ettim. Otuz yıldan sonra rüyamda kıyametin koptuğunu, cennet ile cehennemin arşın sağında ve solunda yer

aldığını gördüm. Kendi kendime, 'Aradığımı buldum' dedim. Her ikisi de, 'Ey İbrahim! Ne zamana dek bizim etrafımızı tavaf edeceksin? Bizim yaratıcımızın huzuru etrafını tavaf et!' diye bağırdılar." Yüce Allah ilk önce cenneti yaratıp orayı enbiya ve evliyanın karargâhı kıldı. Cennet başını kaldırıp, "Ben esirgeyiciyim" dedi. Âdem'i orada yerleştirip onun eline bir günah iliştirdi. Cehennemi yaratıp düşmanlar madeni kıldı. Cehennem başını kaldırıp, "Ben yakıcıyım" dedi. Kendisine ait düşmanlığı (yakıcılığı) Halil'in hizmetine verdi. Cenneti Hz. Âdem'le, cehennemi Hz. İbrahim'le terbiye etti. Dedi ki:

"Ey cennet! Eğer esirgeyici sensen haydi Âdem'i esirge de göreyim! Ey ateş! Şayet yakıcı sensen haydi İbrahim'i yak da göreyim. Ey cennet! Sen esirgemekte çaresiz kalırsın. Ey ateş! Sen yakıp eritmekte çaresiz kalırsın." Dünya halkına,

لِلّٰهِ الْاَمْرُ مِنْ قَبْلُ وَمِنْ بَعْدُ

"Eninde sonunda emir Allah'ındır" **(Rûm 30/4)** fermanını gösterdi. Hâsılı, Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** Mi'rac gecesi, cennet ile cehennem arasındayken şöyle dedi: *"Cennete iltifat etmiyorum. Çünkü Âdem orada zeiieye düştü. Cehenneme de iltifat etmiyorum. Çünkü ateş İbrahim'e soğuk ve selâmetti oldu. Cenneti bırakıp affına sığınıyorum. Cehennemi bırakıyor ve azabından korkuyorum. "*

Yine Resûlullah Efendimiz **[sallallahu aleyhi veseiiem]** şöyle buyurmuştur:

اَللّٰهُمَّ اَعُوذُ بِرِضَاكَ مِنْ سَخَطِكَ وَبِمُعَافَاتِكَ مِنْ عُقُوبَتِكَ وَاَعُوذُ بِكَ مِنْكَ
اَثْنَيْتَ عَلَى نَفْسِكَ

"Allahım, senin gazabından senin rızana; azabından affına, senden yine sana sığınırım! Seni övmeyi gereği gibi yapamam! Sen kendini nasıl övdüysen öylesin."'

J <

Levâmiu'l-Beyyinât adlı kitapta şöyle denir: "لَا اُحْصِى", sözü, seyyidü'l-mürselînin miracıdır. لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ *"Allah'tan başka ilâh yoktur"* **(Muhammed 47/19)** sözü ise iman ehli avamın mi'racıdır. İbadet edenlerin miYacı ise Fatiha sûresidir.

Namaz Müminin Miracıdır

Ey derviş! Namaz, müminlerin miracıdır.

اِنَّ الْمُصَلِّى يُنَاجِى رَبَّهُ

"Şüphesiz namaz kılan kimse Rabb'ine münâcâtta bulunur"'[55] hadisi vardır.

Yol pirlerinin ittifakınca aşk, gayb perdesinin ötesinden çı- kagelir. Müridlerin arzuları odasının kapısından başka bir durağı olmaz. Mürid, bir süre arzu yolunda yürüyüp o yolu kendi atasının başlattığı biçimde çiğnerse himmeti talebe çevirmiş olur. Tıpkı özü aşılanmış yumurta, aşılanmış yumurtayı et ve eti kemik kılması gibi. O talebi, anayola لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ hakikatleri çekti.

مَنْ طَلَبَنِى وَجَدَنِى وَمَنْ طَلَبَ غَيْرِى لَمْ يَجِدْنِى

"Beni İsteyen beni bulur. Benden başkasını isteyen ise beni bulamaz" devletinin kösü saltanat sarayında çalınır. Sonra şöyle seslenirler: "Ey gökyüzü, yeryüzü, cennet, cehennem, arş ve kürsî! Bizi arayanların yolundan çekilin, zira onlar bizim avımızdır. Onların aradığı ve istediği biziz. Eğer sizin üzerinizden geçerlerse sizden hiçbir şey kalmaz."

Zikrettiğim bu mertebe ve makamları bu yolun mi'racı bil! Kimse, iradesi dışında bu yolda ilerleyemez. İşte onun mi'racı budur. Peygamberler için hem zâhirî hem de bâtınî mi'rac vardır. Ancak veliler için sadece bâtınî mi'rac olup bu kâfidir.

Bil ki Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** mi'racını, hakikatte, sadece Mekke ve Medine'den alınmasıyla değil, daha evvel "Muhammed ü'l-emîn" diye çağırdıkları vakit başlattılar. Onu, "Muhammedü'l-emîn"le nebîliğe ve nebîlikten resûllüğe çektiler. Sonra risâlette

fakra ulaşana değin ilerledi. Fakr ve niyaz, onun peygamberlik yolunun süsü oldu. Resûlullah, ezel ve ebed devlethanelerinde mevcut olan yüce fakr kemerini kulluk beline bağladı.

Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** ikbal incisi bu mi'rac ve basamaklarla olgunlaşınca, kendisini bir cezbeye tâbi kılarak Kâbe'nin eşiği önünden Hz. İbrahim'in **[aleyhisselâm]** secdegâhına götürdüler. Sonra onu Mescid-i Aksâ'nın bulunduğu yerden bir başka cezbe ile "kâbe kavseyn"e ulaştırdılar. Sonra İlâhî gayret, yücelik perdesini gizli sırların önüne çekti ve bu perdenin dışındaki halka şöyle seslendi:

فَاَوْحٰى اِلٰى عَبْدِهٖ مَا اَوْحٰى

"Bunun üzerine Allah, kuluna vahyini bildirdi" (Necm **53/10).** Sonra Cebrâil şöyle seslendi: "Ey Muhammed! Rabb'in diridir. Efendine tahiyyat getir." Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** dedi ki:

اَلتَّحِيَّاتُ الْمُبَارَكَاتُ الصَّلَوَاتُ الطَّيِّبَاتُ لِلّٰهِ

"Dil ile, beden ile ve mal ile yapılan bütün ibadetler, senalar, dualar Allah'a layıktır. " Yüce Allah'tan cevap geldi:

اَلسَّلَامُ عَلَيْكَ اَيُّهَا النَّبِيُّ وَرَحْمَةُ اللّٰهِ وَبَرَكَاتُهُ

"Allah'ın selâmı, rahmet ve bereketi üzerine olsun ey nebî!"

Bazı kitaplarda bu makam hakkında -sorumluluk söyleyene aittir- şöyle yazılıdır: Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** nübüvvet ile görevlendirilince yüce Allah öyle bir sırrı açığa çıkardı ki bu sırla Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in mertebesinin kemali bilindi. Bu, efendiler efendisinin sağ tarafında büyük bir parlaklıkla beliren bir nurdu. Efendiler efendisinin mübarek kulağına şöyle erişti: "Ey Allah'ın resûlü! İyilik ve rahmet senin makamındır. Yüce Allah'ın sana verdiği bu nimetler şarabından ümmetini de nasiplendir. Efendiler efendisi şöyle dedi:

اَلسَّلَامُ عَلَيْنَا وَعَلَى عِبَادِ اللهِ الصَّالِحِينَ

"Selâm bize ve Allah'ın salih kullarının üzerine olsun."

Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],** müminlerin emîri Ömer b. Hattâb'a **[radıyallahu anh]** "kardeşim" demiştir.

Mesâbîh adlı eserde şöyle kayıtlıdır: Hz. Ömer **[radıyallahu anh]** dedi ki: "Hz. Peygamber'den **[sallallahu aleyhi vesellem]** umre için izin istedim. İzin verdi ve, 'Ey kardeşim! Bizi de duana ortak kıl ve bizi unutma' dedi."

Gönül Mi'racı

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Gönlüm mi'raca çıktı. Geri gelince başımda aşk tacı ve belimde rıza kemeri vardı."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah beni aldı, huzuruna dikti ve dedi ki: 'Ey Bayezid! Kullarım seni görmeyi seviyorlar.' Ben de, 'Beni kendi vahdâniyyetin ile süsle. Beni birliğinle giydir. Beni birliğine ulaştır ki yarattıkların beni görünce seni görmüş gibi olsunlar, beni değil' dedim. Bu dileğimi gerçekleştirdi, bu keramet tacını başıma takıp beşeriyet makamından geçirdi. Sonra, 'Yarattıklarımın huzuruna gel' dedi. Huzurundan bir adım ayrıldım, ayaktan düştüm. 'Sevdiğimi getirin, o bensiz yapamaz' diye bir ses işittim."

Ey talip! Bil ki Bâyezid-i Bistâmî, o makamda aşk belirtileri ortaya çıktığı vakit söylediği şeyle, ceberût ve melekût âlemi için sırrın sırrını özel bir seslenişle haber verdi. Yüce huzurun kapısı ona açıldı. Allah'tan ziyadesiyle yakınlık (kurb) istedi. "Beni aşk halindeyken severler. Beni sende tek kıl ki sende yok olayım, böylece senin bâkiliğinle bâki olayım. Yüceliğin gölgesini üstüme sal ki bedenim senin aynan olsun. Bende kendi nurunu galip kıl ve nurunla başkalığı gider, böylece sen senin kıblen olasın. Zira aşk bâkilik ve tevhid fânilik gerektirir" dedi. İlk makam,

وَاَلْقَيْتُ عَلَيْكَ مَحَبَّةً مِنّ۪يۚ

"... sana kendimden sevgi verdim" fTâhâ 20/39) makamı idi. Sonuncusu ise,

وَلَا يَزَالُ عَبْد۪ي يَتَقَرَّبُ اِلَيَّ بِالنَّوَافِلِ حَتّٰى اُحِبَّهُ

"Kulum, bana nafilelerle yaklaşmayı sürdürür ve nihayet ben onu severim" hadisidir_ki_marifetin başlangıcı, birleşmenin ortası, tevhid- de fenâ bulmanın sonudur. O'nun sözüne bak! Zira her üçü de görünmektedir.

Sır ile sırr-ı sır arasında bir fark vardır. "Muhakkak ki sır, Allah ile kul arasında gizli olmayan, (bilinmesi) serbest bırakılmış bir şeydir. Sırr-ı sır ise Allah'tan başkasının bilmesi mümkün olmayan sırdır. Yüce Allah şöyle seslenmişti: "Ey Bayezid! Yani ey kendi sıfatıyla fâni, benim sıfatımla bâki olan!" Bu durum, yüce Allah'ın onun kalbi ve bâtınını cezbettiği, ruhunun sırrını cezbettiği; ruhu kalbini cezbettiği ve kalbi nefsini cezbettiği bir haldedir."

Şu da bilinmeli ki sırrın makamı müşahede ve ruhun makamı aşktır. Kalbin makamı marifet, nefsin makamı hizmettir. Bu makamlar, kuvvetlerdir. Müşahede kuvveti sırdan geri kalırsa yok olur, aşk kuvveti ruhtan geri kalırsa yok olur. Marifet kuvveti gönülden geri kalırsa gönül darmadağın olur. Hizmet kuvvetini nefisten alırsan helâk olur. Ârifin hakkındaki bu cezbeler gerçekleşince sır, ruhun dahi haberi olmayan bir makama erişir. Ruh, kalbin dahi haberi olmayan bir makama erişir. Kalp, nefsin dahi haberi olmayan bir makama erişir. Orada cezbeden (cazip) ve cezbedilen (meczup) aynıdır. O halde Bâyezid-i Bistâmî'nin, "Orada olan sensin, ben değil" sözü, yüce Allah'ın sözü olmuş olur.

Şöyle naklederler: Bâyezid-i Bistâmî'nin Horasan'da padişahzâdelerden sadık bir müridi vardı. Sürekli şeyhin mertebe ve makamlarından bahsediyor, diğer müridlerin yanında onun hal ve kerametlerini sayıyordu. Dedi ki: "Yüce Allah'tan Bayezid hazretlerinin tam makamı bende görünene değin yakînim artsın dilemiştim. Bir seher vakti rüyamda beni gökyüzüne götürdüklerini, yedinci gökten geçirdiklerini ve beni Cebbâr'ın arşına ulaştırdıklarını gördüm. Sonra, 'Yüzünü ikbal kıblesine döndür ve dostların makamını görmek için yaklaş' diye bir ses işittim. Ondan sonra celâlin tâ kendisi ve yüce Allah'ın sırf fazlı olarak gördüğüm bir yere ulaştım. Kendi fenâ âlemimden Allah Teâlâ'nın bekâ âlemine uçayım diye bana hidayetten iki kanat verdiler. Her nereye baktımsa Bâyezid-i Bistâmî'yi kendimden önde görüyordum. Sonra Cenâb-ı Hakk'ın inâyetiyie bana bir bahçe gösterdiler. O bahçede yüce Allah'ın rızasından bir yaygı seriliydi ve o yaygının üzerine yakuttan bir dal parçası konulmuştu. O dal parçasının üzerinde, "Lâ ilahe illallah Muhammedün resûlullah, Ebû Yezîd safiyyullah" yazılıydı. Ondan sonra, 'Bu Bayezid'in makamıdır ki o daha fazlasını aramaktadır' diye bir ses işittim."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Yüce Allah beni istiğna makamına ulaştırıp, kendi nuruyla aydınlatıp, bana garip sırları açık edip yüceliğini gösterdikten sonra yakîn gözüyle O'nu seyrettim. Sonra O'ndan kendime baktım. Benim nurum, Allah'ın nuru etrafında karanlık, benim heybetim O'nun yüceliği yanında hakirlik, benim

itibarım O’nun itibarı yanında alçaklıktı. Orası tamamen saflık, burası tamamen bulanıklık idi. Tekrar bakınca kendi nurumu O’nun nurundan, kendi itibarımı O’nun itibarından gördüm.” Yaptığım bütün ibadetleri ve yerine getirdiğim kulluğu tamamen O’nun kudretinden bilip O’nun yardımından gördüm.”

Ârifler Sultanı Bayezid’in, “Yakîn gözüyle seyrettim” dediği şeyi din ulularından birine, “Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem] Mi'rac gecesinde Allah’ı kalp gözüyle mi yoksa sır gözüyle mi gördü?” diye sordular. Dedi ki: “Tecelli gerçekleşince kalp ve göz bir olur.” Yani Allah, tecelli edince göz kalptir, kalp de gözdür.”

Havâss-ı Râzî dedi ki: Bir çölde gidiyordum. Azıksız kervansız yolculuk eden bir genç gördüm. “Nereye gidiyorsun?” dedim. “Mekke’ye” dedi. “Azıksız kervansız mı?” dedim. Dedi ki: “Ey yakîni zayıf kimse! Yeri ve göğü direksiz olarak taşıyan yüce Allah, beni bu şekilde Mekke’ye ulaştırmaya güç yetiremez mi?” dedi ve geçti gitti. Onu daha sonra görmedim. Mekke’ye varınca onu tavaf ederken gördüm ve şöyle diyordu:

“Ey göz, sürekli yaş dök! Ey nefis, dert ile öl! Eşi ve benzeri olmayan Allah’tan başka kimseyi sevme.”

Yanına gidip kendisine selâm verdim. Selâmımı almadı ve, “Sen yakîn zayıflığından dolayı Allah’tan uzaksın” dedi. “Ey şeyh! O hastalıktan ne

haldesin?” diye sordular. “Yakîn zayıflığından daha kötü bir hastalık yoktur. Allah’la yakîne hazır ol, düzgün davran. Mert kişi, yakînle mert olur. Kişinin görmesi için yakînin göze erişmesi gerekir. Kişinin söylemesi için yakînin dile erişmesi gerekir. Kişinin dinlemesi için yakînin kulağa erişmesi gerekir” dedi.

Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Yüce Allah’tan hakikati seyrettim ve Hakk’ı hakikatle gördüm, huzur buldum. Orayı makam edindim, çabalama kulağını ezdim ve dili damağı olmayan ağızdan çektim. Sonradan kazanılmış ilmi terkettim ve nefs-i emmâ-renin verdiği zahmeti ortadan kaldırdım. Bir süre vasıtasız durdum ve usul yolundaki fazlalıkları tevfik eliyle süpürdüm. Yüce Allah bana merhamet etti. Benim için kendi nurundan bir göz yarattı, böylece bütün varlık âlemini hakikat ile gördüm. Rızadan bir kulağı bana layık gördü, mutlak lutuftan bir dili damağıma yerleştirdi. Bana ledün ilminden bir ilim bahşetti. Fetih ve fütuhla taze bir ruhu ferahlatıp bir miktar keramet ihsan etti. “Şimdi Tayfûr’u kimsesiz kıldın, kimsesiz kıldın” dedim. Yine dedim ki: “Yüce Rabbim! Bununla gururlanmam ve senden müstağni olmam. Senin bensiz benimle olman benim sensiz seninle olmamdan İyidir. Sana seninle söz söylemem kendimle söz söylememden iyidir.”

Ârifler Sultanı Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Yüce Allah beni öyle bir yere ulaştırdı ki bütün yaratılmışları iki parmağımın arasında

gördüm.”

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Hatiften şöyle bir ses işittim: ‘Ey Bayezid! Şimdi şeriatı gözet ve emr ü nehyin sınırını aşma ki çaban benim katımda makbul olsun.’ Dedim ki: ‘Benim yakînliğim için eğer şükür dersen kendinden dersin ve kulda tevhid ararsan kendi hakkında ararsın.’ Sırrımın saflığını görünce üzerime hoşnutluk alametini çekti ve, ‘Ne dilersen dile’ dedi. Dedim ki: ‘Ey Allahım! Seni dilerim.’ Sonunda O’nun yüceliği meydanında uçup yaratıcılığının ilginçliklerini görmem için bana kurtuluştan bir kanat bahşetti.”

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: “Hatiften, ‘Ey Tayfûr! Mülk kimindir?’ diye bir ses işittim. (Mecazen) benimdir, dedim. ‘Hüküm kimindir?’ dedi. Şenindir, dedim. ‘Seçme hakkı kimindir?’ dedi. Şenindir, dedim. ‘Muhakkak ki rahmetim gazabımı geçti’ dedi. ‘Ey Rabbim! Muhabbet benimdir’ dedim. ‘Kim bizi severse beladan bir eyer takımı kuşansa gerektir. Zira bizi sevmekte bela kızıl altınla ateş gibidir’ dedi. Kahhâr ve Cebbâr bakışlarıyla bana bakıyordu. Sonra ben, kendi düşünce mancınığımı bütün vadilere fırlattım. İctihad ateşiyle bedeni bütün potalarda erittim. Talep atını her meydana saldım, niyazdan iyi av avlamadım ve aczden iyi dayanak bulmadım.

مَنْ صَمَتَ نَجَا

‘Susan kurtuluşa erer’ evinin sakini oldum ve,

اَلصَّبْرُ نِصْفُ الْاِيمَانِ

'Sabır imanın yarısıdır' zırhını giydim. Bana tevhidden bir dil verdiği vakit bir zafer müjdeleyici ulaştı. Şimdi dilim o muhtaç olmayanın lutfuyla, kalbim o ebedî sahibin nuruyla ve gözüm o sonsuz yaratıcının yaratmasıyladır. O'nun yardımıyla söylerim, koşarım, görürüm ve duyarım. O'nunla yaşadığım sürece iyi bilirim ki asla ölmem. O söylediği sürece ben tercüman ile elçi arasındayım."

Tevhid Vadisi

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Vahdâniyyete erişip ilk anda tevhidi görür görmez bir kuş olana değin yıllarca o vadide koştum. Onun gözü tevhidden, kanadı sürekliliktendi ve 'nasıllık' (keyfiyet) göğünde uçuyordum. Yaratılmışların gözünden kaybolunca yaratıcıya ulaştığımı düşündüm. Başımı rubûbiyyet vadisinde kaldırıp öyle bir kadeh içtim ki sonsuza kadar asla susamadım. Hâsılı otuz bin yıl O'nun vahdâniyyeti göğünde, otuz bin yıl ulûhiyyeti göğünde, otuz bin yıl da ferdâniyyeti göğünde uçtum. Doksan bin yıl tamamlanınca Bayezid'i gördüm ve orada her ne oldumsa tamamen ben oldum. Kırk bin yıl çölde uçtum ve sona vardım. Bakınca kendimi peygamberlik derecesinin başlangıcında gördüm. Oradan sonsuzluğa doğru gidince, 'Bu derecenin yukarısına asla kimse çıkamamıştır' diye düşündüm. İyice bakınca başımı bir peygamberin ayağı dibinde gördüm. Anladım

ki velilik halinin sonu peygamberlik halinin başlangıcıdır ve peygamberlerin sonuna da sınır yoktur. Ruhum bütün mülk âlemini geçti ve cennet ile cehennemi ona gösterdiler. Hiçbirine yönelmedi ve selâm etmek dışında İsa peygamberin **[aleyhisselâm]** canı yanına varmadı. Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** canı yanına varınca orada yüz bin ateş denizi ve nurdan bin perde gördü. Oranın heybetinden dehşete düştüm, öyle ki orada hiç kalmadım. Her vakit, Resûl-i Ekrem'in otağı çivisini göreyim istedim, Allah'a ulaştığım için cesaret edemedim. Çünkü Allah herkesledir, ancak Hz. Peygamber özel otağındadır. 'Lâ ilâhe illallah' vadisini katetme- dikçe 'Muhammedün resûlullah' vadisine ulaşamazsın. Gerçekte her iki vadi birdir. Bu mana daha önce de geçmişti. Mürid Allah'ı görüyor, Sultanü'İ-ârifîn Bayezid'i görmeye güç yetiremiyordu. Sonra Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: 'İlâhî! Ne gördüysem hepsi bendim, hak değildi. Hak hakti, ben değildim. Bana kendi benliğimden geçit yok, ne yapmam gerekiyor?' Şöyle buyuruldu: 'Senin senlikten kurtuluşun bizim dostumuz Muhammed-i Arabî'ye uymakladır. Gözünü onun ayak toprağıyla sürmele ve onu takip etmede devamlılık göster."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Ahadiyyetten (birlik) bir göz ve deymûmiyyetten (süreklilik)bir kanatla vahdâniyyette bir kuş oldum. Birkaç yıl ezeliyet meydanlarına varana dek keyfiyet göğünde uçtum. Kökü kıdem zemininde ve dalları ebedîlik göğünde olan ahadiyyet ağacını gördüm. O ağacın meyveleri celâl ve cemal idi. O ağaçtan

meyveler yedim. Dikkatlice baktım, bunların hepsi aldatıcılık içinde aldatıcılıktı. Hayretim kat kat arttı. Fenada, beka elimi tuttu, bana ezeliyet ve deymûmiyyet elbisesini giydirdi. Bana, ezel ve ebede uçabilmem için tevhid ve tefrîd nurundan birer kanat bahşetti. Görülecekleri gördüm, işitilecekleri işittim." Bayezid hazretlerinin, kuş ve ağaç nitelemesiyle anlattıklarının tamamı misaldir, bundan kasıt, ruhun Allah'ın marifeti celâlindeki gezintisidir.

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Ben yokluk meydanında yürüdüm. Yoklukta yok olana dek bir nice yıl yoklukta uçtum. Sonra kayboldum ve kayboluştan bir kayboluşta kayboldum. Kendimde ve varlık âleminde yok olduktan sonra tevhidi seyrettim."

Bil ki tevhidin iki yolu vardır: Fenâ yolu ve beka yolu. Bekâdan gelen Hak'tan Hakk'a varır, fenâdan gelen kendi fenâsından Allah'ın bekâsına varır. Bu söz, fenâdan tevhide ulaşmanın işaretidir. O makamda, aklın semaları aynasında, melekût ve ceberût sûretîeri görünür. Can, cânanla vasıflanır, kıdem levhasında ilm-i kadîm okunur ve Hz. Allah'la söyleşilir. Öyle ki maarif göğünün ay ve yıldızı, keşif mülklerinin güneşi Muhammed Mustafa **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyuruyor:

"Önceki ümmetler içinde nübüvvet dışında (Allah tarafından) kendilerine ilham olunan kimseler bulunurdu. Eğer benim ümmetim içinde bunlardan biri

bulunuyorsa, şüphesiz o Ömer'dir."

Bayezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "On yıl vahdâniyyet vadisinde koşup durdum. Bedeni tevhidden ve kanatlan tefrîdden bir kuşa dönüştüm. Sonra bütün yaratılmışların gözünden kayboluncaya dek bekâ göğünde uçup Allah'a ulaştım."

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Marifet denizlerinde dalgıçlık ettim. Hz. Muhammed Mustafa'nın **[sallallahu aleyhi vesellem]** marifetine varınca uçsuz bucaksız bin deniz gördüm. O derece sınırsızlardı ki daha birinci denize ayak bassam kendimi yele vermiş olurdum."

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: "Kırk bin çöl dolaşıp velilerin yolunun sonuna varınca, bir de baktım ki peygamberlik yolunun başlangıcındayım." Hemen hemen aynı minval üzere daha önce de geçmişti.

"Ey derviş! Peygamberlerin yolunun başlangıcı fakrdır. Derviş tektir. Hiç kimseyi kabul etmez, hiç kimse de onu kabul etmez. Derviş yalnız yürüyücüdür. Ne onun kimseyle işi vardır ne de kimsenin onunla. Kendi eliyle kendi başına yetişemeyen kimse, fakr gülünü asla koklayamaz. Ayağını eteğine çekmek ve selâmetle bir köşede oturmak her kocakarı ve acizin işi değildir. Mert, kahr gelip de gaybdan bir kılıç ortaya çıkınca, onu karşılamak üzere canını gönderen kimsedir. Denize

dalan dalgıçlar, can sözünü geride bırakırlar. Çünkü bir inciye değecek balık aramazlar, geceyi aydınlatan parlak bir incinin peşindedirler. Kıymetli inci denizin dibinde olur. Keramet isterim dersen canını palet yapmış olan bizlere gel!"

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Çoğu zaman bana kendi lutuflanndan, bütün ulular ve yüceliklere müezzin olan bir lutuf verirdin. Sonra bütün sıfatları o lutufta toplardın."

Ey şühûd sahibini dinleyen! Yüce Allah'ı dinle. Zira zatın hakikat kaynağından ârife tecelli etmeyi diler. Bilir ki ârif kıdem kaynağına tahammül edemez, zattan sıfatlara tecelli eder. Böylece bütün sıfatlardan bir sıfata tecelli eder. Dolayısıyla, ârifin varlığının nazarla bereketlenmesini diler. Yoksa kıdem parçalanamaz ve ahadiyyet değişken değildir. Bu bir gönül hoşluğudur. Ârif gururlanmamalıdır. Çünkü kevser şarabını dileyenler, ayak yoklukta, hep unsurların bulanık suyunu içerler. Ey cenneti talep eden! Niçin ibadet ederek cenneti sahipleniyorsun? Bilirsin ki Mısır güzelleri vehim uykusunda ellerini kestiler. Lâkin uykudan uyandıklarında, orman aslanına bedel sıcak su aslanı görmüş oldular.

Yüce Makam

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Kul, yüce Allah'ın kendi yakınlığından Hz. Muhammed'e **[sallallahu aleyhi vesellem],** kendi

münâcâtından Hz. Musa’ya **[aleyhisselâm],** kendi dostluğundan Hz. İbrahim’e **[aleyhisseiâm]** ve kendi izzetinden Hz. Isa’ya **[aleyhisselâm]** verdiği şeyi bulmadıkça hakikat makamına erişemez.” Bu sözün manası şudur: Âşık arif, hakiki aşka düşünce, meiekût ve ceberût âleminde dolaşıp uçar oldu. Yine, yalvarış ve yakarışta hitap makamındaki Hz. Musa gibi, yakîn makamındaki Hz. İbrahim gibi ve temkin makamındaki Hz. İsa gibi hicap içinde olmalı. Çünkü Hz. İbrahim’in dostluğu, Hz. Musa’nın konuşması, Hz. İsa’nın işaretleri ve Hz. Muhammed’in **[saiiaiia- hu aleyhi vesellem]** zuhura gelmesi kıdem denizlerinin kollarıyladır. Bunda içmekle sarhoş olunmaz. Ayıklıkla hakiki cem'e erişilmez. Bir sarhoş (manevi sarhoşluk halinde olan bir kimse) gelip, ‘Ben Allah’ım ve ben Sübhân’ım’ derse onu mazur gör. Çok görmeyesin, zira cennet hizmetkârları saflıklarından hiç kimseyi kendi makamlarında görmezler!”

Bâyezid-i Bistâmî’ye, “Bir kimse Hz. Peygamber’in **[sallallahu aleyhi vesellem]** makamına ulaşabilir mi?” diye sordular. Dedi ki: “Ey bîçare! Hiç kimse oraya asla erişemez. Yaratılmışta onun halinden bir zerre belirse, hepsi arştan Süreyya’ya kadar yanarlar.”

Şöyle nakledilir: Adamın biri Bâyezid-i Bistâmî’ye bir mesele sordu. Bayezid hazretleri sustu. Adam öfkelenerek, “Benim sana ihtiyacım yok. Bir nefes üflersem seni Bistâm’la birlikte yakar” dedi. Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: “Eğer hak etmiş olsaydın senin bu görmeyen tek gözünden

girer ve gören diğer gözünden çıkardım, senin haberin bile olmazdı."

Ey sadık! Sen Allah'ı buna kadir bil ki Bayezid'in ruhanî bir sıfatı vardı, bedeni ve canı birdi. Kovulmuş şeytan, et ve deriden geçer, onun da bir bedeni vardır. Eğer Bayezid, tam bir marifet ile geçerse buna şaşılmayacağım bilmez misin? Allah'ın takdiriyle kavuşma odasına gidersen, Bayezid'in kerametine şaşırmazsın.

Ey derviş! Hz. İdris **[aleyhisselâm]** göğe yükseldiği vakit, görünen her şey onun keşfinde yok oldu. Bu söz ruhaniyete bağlıdır, sen hikmet yüzünde cismî yoğunluk bilirsin. Onların hepsi ruhtur. Kahrın işaretine bak, bu hususta ne diyorlar: "Biz peygamberlerin yoldaşıyız, bedenlerimiz ruhlarımızdır." Onların toprağı cennet toprağından, ruhları arş nurundandır. Kâinat tozunu silkindiklerinde aslı asılla bağlarlar, bütün kâinat iklimlerinden rüzgâr gibi geçerler.

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Allah'ı, beni başkalarından alıp gönlümü kendi nuruyla aydınlattıktan, melekût âleminin gariplikleri bana gösterdikten sonra yakîn gözüyle gördüm. Sonra bana kendi hüviyetimi gösterdi. Kendi hüviyetimle O'nun hüviyetini gördüm; O'nun nuruyla kendi nurumu gördüm. O'nun büyüklüğüyle kendi büyüklüğümü gördüm, O'nun azametiyle kendi azametimi gördüm. Sonra kendi hüviyetimden şüpheye düştüm. Hakk'ın gözüyle Hakk'ı gördüm. Hakk'a, 'Bu kimdir, bu ben miyim?' dedim. Dedi ki:

‘Hayır, bu benim. Ululuğum hakkı için benden başkası değildir.’ Sonra beni kendi hüviyetimden kendi hüviyetine getirdi ve benim hüviyetimi kendi hüviyetinde yok etti. Sonra kendi hüviyetimi ‘tek’ olarak gösterdi. Sonra O’na O’nunla baktım. O’ndan O’na bakınca O’nu hakkıyla gördüm. Allah’la hakikatte kaldım. Bir süre nefis, dil, kulak ve ilim benimle olmadı. Ondan sonra Allah bana kendi ilminden bir ilim, kendi lutfundan bir dil, kendi nurundan bir göz verdi. O’nu, O’nun nuruyla gördüm, her şeyin O’nun tecellisi olduğunu bildim.”

Bil ki bu derece, makam ve nurların tamamı arifin kerametidir, lâkin muhdestir (sonradan çıkmadır). Bâyezid-i Bistâmî’nin kendi sıfatlarından terkettikleri de sonradan çıkma sıfatlardı. Bu sıfatlarla kıdemin huzuruna gitti. Kıdem hazretlerine bakınca sonradan çıkma sıfatlar kendisinden döküldü, hiçbiri kalmadı. Allah ona kendi nurundan bir nur verdi. Allah’ı o nurla gördü. Bildi ki her şey Allah’ın tecellisidir, Bayezid yoktur.

Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Otuz yıl Allah’ın huzurundan gaib oldum. Benim O’ndan gaib olmam O’nu zikretmemdi. O’nunla oturunca O’nu bütün hallerde buldum. O dereceye dek ki sanki ben O idim. Yani O beni inâyetiyle ezelde anınca, O’nun beni anması benim O’nu zikretmem oldu. Benim için, O’nun beni anması

benim O’nu zikretmemden daha iyi oldu. Zira zikrin hakikati,

zikrettiğin sürece zikrettiğinin seni anmasıdır. İmtihan edilip perdelenmiş de olsan, O seni andıkça sen O’nun sürekli zikredicisi olursun.

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Allah’ın arştan yer-yüzüne kadar, insanlar, melekler ve cinler dahil olmak üzere, yarattığı her şeyi ârifin gönül köşelerinden bir köşeye yerleştirseler, onun hiçbir şeyden haberi olmadığı gibi, kâinatta Allah’tan başka bir şey var mı yok mu umurunda değildir.

Bil ki bu, ârifin gönül ferahlığından Bayezid’e verilen şeydir ve Hz. Peygamber’in **[sallallahu aleyhi vesellem],** yüce Allah’tan,

مَا وَسِعَنِى سَمَائِى وَلَا اَرْضِى وَلَكِنْ وَسِعَنِى قَلْبُ عَبْدِى الْمُؤْمِنِ

‘Ben ne yeryüzüne ne de gökyüzüne sığarım, ancak mümin kulumun kalbine sığarım’ diyerek naklettiği burasıdır. Bu, kıdem nurunun, insanoğlundan olan ârifin kalbini istila etmesine işarettir. Nur istila

اِنَّ الْقُلُوبَ بَيْنَ اِصْبَعَيْنِ مِنْ اَصَابِعِ اللهِ عَزَّ وَجَلَّ يُقَلِّبُهَا كَيْفَ يَشَا

edince kalp tamamen nur olur. Tıpkı hadis-i şerifte buyrulduğu gibi:

t

‘Muhakkak kİ kalpler Allah’ın iki (kudret) parmağının arasındadır, onları dilediği gibi evirip çevirir.’ Allah’ın kalbe galip gelen büyüklüğüne ve kalbin bu galebe karşısında mağlup olmasına işaret eder. Hâsılı kalp, ezel ve ebed parmakları arasında bir izzettir ve kalbin izzeti burada yok olur.”

Beyit

Kalbin nerede durduğunu bilmiyorum

Ey kalbin mekânı! Kalp nerede?

Beyit

Kalp değil, O’nun gamıdır gördüğüm kalp yerine

Can değil, O’nun gamıdır gördüğüm can yerine

Göz, geceleyin sürekli ağlar ve der ki bana:

Çok az görüyorum onu, kalp nerelerde yine?

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Yeryüzünde ve gökyüzünde benim benzerim yoktur.” Bu, marifet sarhoşlarının sözüdür. Zira mâşuka şükrederken, aşkın verdiği kıskançlıkla kendilerinden başkasını görmezler. Süleyman’ın kuşu hüdhüdün kendinden geçmiş bir halde sevdiğine, “Başını kaldır, yoksa Süleyman’ın mülkünü gagama alır ve

okyanusun ortasına atarım" dediğini görmüyor musun? Bu, âşıkların kaidesidir.

Ayrıca bir kimse akıl yoluyla, "Bana benzer kimse yoktur" derse doğru söyler. Zira âyet-i kerimede,

وَقَدْ خَلَقَكُمْ اَطْوَاراً

"Sizi *türlü merhalelerden geçirerek O yaratmıştır"* **(Nuh 71/14)** buyrulmuştur. Dolayısıyla Bâyezid-i Bistâmî'nin, "Dünyada benim gibisi yoktur" demesi mümkündür. Yüce Allah'ın,

قُلْ اِنَّمَا اَنَا بَشَرٌ مِثْلُكُمْ يُوحٰى اِلَيَّ

"De *ki: Ben de ancak sizin gibi bir insanım"* **(Fussıiet 41/6)** buyurduğunu görmüyor musun! Hz. Peygamber de **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle buyuruyor:

لَسْتُ كَاَحَدِكُمْ

"Ben sizden biri gibi değilim. "

Ayrıca, arifin dilinden Allah'ı anman daha uygundur. Zira,

اِنَّ اللّٰهَ جَعَلَ الْحَقَّ عَلٰى لِسَانِ عُمَرَ

"Muhakkak ki Allah, Ömer'in dilinde hakkı dile getirdi"' buyrul- muştur. Cüneyd-İ Bağdadî **[kuddise sırruhû]** dedi ki: "Ârif, Allah'ın onun sırrından (kalbinden) konuştuğu ve (bu sırada) susan kimsedir."

Sûfînin Dili

Allah'ın yüz bin gayb çölü vardır. Onlardan birinde Bâyezid-i Bistâmî'yi sırren hazırladı. Ona kudret elbisesini giydirdi. Bayezid hazretlerinin kudret etmesini diledi. Bâyezid-i Bistâmî dedi ki: "Yaparsam sensin, ben değilim." Bayezid hazretlerine, yakîninin artması için iş işletti. Müşahede esnasında dedi ki: "Olması için söyie yeter." Bâyezid-i Bistâmî Allah'a söyledi. Allah Teâlâ, Bayezid hazretleri için o çölde gökler, yerler, denizler, dağlar yarattı. Sonra Bâyezid-i Bistâmî'ye gösterdi ve tevhidin hakikatini bildi ki bunların hepsi tecrîddetevhiddir. Yüce Allah bu işaretten münezzehtir.

لَيْسَ كَمِثْلِهِ شَيْءٌ

"O'nun benzeri hiçbir şey yoktur" **(Şûra 42/11).**

Sultanü'I-ârifîn Bayezid'in şöyle dediği nakledilir: Allah'a varınca bana iki elbise giydirdiler. "Bu iki elbise nedir?" dedim. Dedi ki: "Bu iki elbise yücelik cübbesi ve itibar şalvarıdır." Sonra keramet tacını başıma koydu. Sonra bana dedi ki: "Şimdi benim kullarıma git." Sonra bana "emir" bahşetti, yarattıkları üzerine hükmü bana verdi. Onun

dişindekilerle ilgilendiğimi görünce O'ndan uzak kaldım. Bana dedi ki: "Ey Bayezid! Benim_yarattığım_gibi_bir canlı yarat." Dedim ki: "Senin yüceliğinin vekili olsam da sensiz yapamam." Ey tâlip! Bil ki yücelik cübbesi ve itibar şalvarı örneği sıfatların tecellisidir. Bir kulun gaybı görüp hayran olmasıdır.

Beşinci babın başından buraya kadar olan rivayetlerin çoğu Şeyh-i muhakkik Rûzbihân-ı Baklî'nin [kuddise sırruhû] kitabından nakledilmiştir. Bu tür bahsi sûfî ıstılahında "şathiyat" diye adlandırırlar. "Şataha", şeriatın "şîn"i, tarikatın "tâ"sı ve hakikatin "hâ"sıyla ıstılah halini almış bir kelimedir.

Bil ki sûfînin üç dili vardır: Biri marifet ilimlerini dile getirdikleri "ayıklık (maarif) dili"dir. Biri tevhid ilimlerini dile getirdikleri temkin dilidir. Biri de rumuz, işaret ve şathiyeleri dile getirdikleri sarhoşluk dilidir. Maarif ve temkin dilleri seçkin âlimler katında inkâr edilmez. Ancak sarhoşluk dili inkâr edilir. Onlara bu dille yol yoktur.

Bazıları "şataha"nın "miştâh"tan geldiğini söyler. **Miştâh** "değirmen" demektir. Zira değirmende taş çok hareket eder. Aynı şekilde sûfînin, vecd halinde kalbi ve başı çokça hareket eder. Gaybın gizleri ve büyüklüğün sırlarını seyredince elinde olmaksızın onda bir kendinden geçme (sarhoşluk) belirir, canı yerinden oynamaya başlar, başı coşar, dili söylemeye başlar. Böylesi bir vecde sahip olan kimseden öyle bir söz

ortaya çıkar ki hallerin alevlenmesi ve ruhun makamların tepesine yükselmesi o sözde açıkça görülür. O sözleri garip bulurlar. Zâhiren sebebini anlamayınca kınayıp inkâr ederler ve o kimsenin meftun ve mecnun olduğunu söylerler. Tevfîk yardımcı olursa sahibnazar biri inkâr dilini geriye çekip şatah işaretlerinden bahseder. Sadakatlerini müteşâbih sözle tasdik edip onları inkâr âfetinden kurtarır. Çünkü onların şatahı Kur'an'ın müteşâbihlerine benzemektedir.

Şatahta müteşâbih usulü üç madendir: Kur'an madeni. İstivâ/vech, göz, kulak, el; elif, lâm, mîm ve sâd gibi seçkin harfler ve kıdem sıfatlarının sırlar madeni olan teheccî harflerinin tamamı gibi. Hadis madeni:

إِنَّ اللّٰهَ خَلَقَ اٰدَمَ عَلَى صُورَتِهِ

"Allah, Âdem'i Âdem'in sûretinde yarattı."

رَاَيْتُ رَبِّى فِى اَحْسَنِ صُورَةٍ

"Rabbim'i en güzel sûrette gördüm."

وَجَدْتُ بَرْدَ اَنَامِلِهِ فِى صَدْرِى

"Parmaklarının serinliğini göğsümde hissettim' ve,

يَنْزِلُ رَبُّنَا تَبَارَكَ وَتَعَالَى كُلَّ لَيْلَةٍ اِلَى السَّمَاءِ الدُّنْيَا

"Yüce Rabbimiz her gece (rahmetiyle) dünya semasına iner' hadisleri gibi.

İlham madeni: "Gayb yakîn olsa imanımda ziyadeleşme olmaz" sözü gibi.

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Yâ Rabbi! Senin marifetini istesek de hayretten başkasını bulamadık. Elimizi ondan çekersek cezayı hak etmiş oluruz. Talebe yönelsek, bizim talebimizde zahmetten başka bir şey elde edilmez.

Elimizi talepten çekersek bizi kökümüzden kazırsın. O halde sana yol nasıldır? Bir vakit 'bildim' dersem hayret denizindeyim demektir. 'Bilmedim' dersem kırbaç ve dayağa layık olurum. Niyet edersem bela ve cezanın içindeyim demektir. Başımı iflas yakasına çekersem de yüz bin hasretteyim demektir. Benim şifam nedir ve derdimin dermanı kiminiedir bilmiyorum."

Bir gün avcının biri bir balık yakaladı. Balık dile geldi ve dedi ki: "Ben Allah'ı teşbih eden bir hayvanım. Beni Allah'ı teşbih etmekten alıkoyuyorsun." Başka bir balık ona şöyle cevap verdi: "Teşbih ederek Allah'a hayırda mı bulunuyorsun, teşbih lafının ne gereği var. Tatlı canı ses çıkarmadan vermek gerekir."

Rivayet edilir ki Bâyezid-i Bistâmî veda haccı olan son haccında evinin karşısında durup dedi ki: "İlâhî! Benimle senin evin arasında olan her

bir perdeyi kaldır." Şöyle bir ses işitti: "Ey Bayezid! Sen bizimle sevdiklerimiz arasında hiçbir perde olmadığını bilmez misin?"

Beyit

Ey nakledilenler peçesine köle olan

Akledilenler çehresinden ayrı kalan!

Bir gece görmedinse Süleyman'ı

Nereden bileceksin dilini kuşların?

Burada ne arıyorum, nereden bileceksin?

Benim ne aradığımı efendidir bilen

Meşakkatlere Sabır Göstermek

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Yâ Rabbi! Yarın cehennem ateşinde senin azap edicilik ve yakıcılığını bilmeyen bir kimseyi yakacak ve ona azap edeceksin, niçin seni bilen beni yakıp bana azap etmiyorsun?"

Beyit

Senin yakışının değerini ne bilir şu bir avuç ham

Zaten yüz kere yanmışım, sen yine beni yak!

Hz. Peygamber' **[sallallahu aleyhi vesellem],**

وَاصْبِرْ لِحُكْمِ رَبِّكَ فَاِنَّكَ بِاَعْيُنِنَا

"Rabb'inin hükmüne sabret. Çünkü sen gözlerimizin önündesin" **(Tûr 52/48)** diye hitap edildi. Resûlullah Efendimiz de **[sallallahu aleyhi vesellem],**

هٰذَا جَبَلٌ يُحِبُّنَا وَنُحِبُّهُ

"Bu dağ (Uhud) bizi sever biz de onu severiz" buyurmuştur. Çünkü bize kahır şerbetini gönderdikleri gün nedimimiz "ahad" idi. İçinde bela olmayan bir aşk, içinde tuz olmayan bir kazan gibidir. Aynı şekilde ibadetin meşakkatine sabretmek Rabb'in hoşnutluğunu arzulamaktır. Peygamber Efendimiz **[sallallahu aleyhi vesellem],**

اَلْاِحْسَانُ اَنْ تَعْبُدَ اللهَ كَاَنَّكَ تَرَاهُ فَاِنْ لَمْ تَكُنْ تَرَاهُ فَاِنَّهُ يَرَاكَ

"Ihsan, Allah'ı görüyormuş gibi O'na ibadet etmendir. Sen O'nu görmüyorsan da O seni görmektedir"'[77] buyurduğu için sabretmekle de bela elde edilir.

Hâsılı, namazda ve vakitlerde اِيَّاكَ نَعْبُدُ *"Yalnız sana ibadet ederiz"* **(Fatiha 1/5)** ya da, "Verdiğin nimetlere şükürler olsun" ve

وَإِيَّاكَ نَسْتَعِينُ *"Yalnız senden yardım dileriz"* **(Fâtiha 1/5)** ya da, "Verdiğin belalara sabrederiz" niyaz ve sırrını söyleriz. Yani verdiğin nimetler için yalnızca sana kulluk ediyor, verdiğin belalara sabretmek hususunda yalnızca senden yardım diliyoruz.

Gerçek şudur ki kul, Allah'ın inâyeti ve yardımı olmaksızın belaya sabretme hususunda zerre kadar güç yetiremez. Zira nakledilir ki yüce Allah o belaları Hz. Eyyûb'dan **[aleyhisselâm]** giderince o bir gün, "Belaya iyi sabrettim" diye hatırından geçirdi. O an şöyle bir ses geldi: "Sen mi sabrettin yoksa biz mi sana sabır verdik? Ey Eyyûb, eğer biz vücudundaki her kılına dokunan hastalığın altına bir sabır perdesi yerleşti rmeseydik sen sabredemezdin." İlâhî yardım ve korumaya nazar etmek, sabr makamına mahsus değildir. Hâsılı kul, her halinde rabbânî lutuflara nazar etmelidir, kendi nazarına değil. Çünkü helak kendini görmekle, kurtuluş ise Allah'ı görmekledir.

Bayezid hazretlerinin şöyle dediği nakledilir: "Yâ Rabbi! Bana yobazlık ve zâhidlik yakışmıyor. Eğer beni bir şeyin ehli yapacaksan senin sırlarından tat alanlar zümresine dahil et."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Yâ Rabbi! Âdem'in zamanından âlemin sonuna dek bütün yaratılmışları bağışlasan bir avuç toprağı bağışlamış olursun. Eğer yakarsan bir avuç toprağı yakmış olursun. Bir avuç topraktan ne gelir ve toprak olandan gelen neye

yarar?”

Şefkatin şartı şudur: Hz. Peygamber kıyamet günü, “Cehennem nerede, oranın köleleri yerine geçeyim” der. Orada bir avuç zavallı onun haşmetine sığınmak üzere gelirler. Sonra Hz. Peygamberin mübarek cemalini görünce cehennemin öfkesi geçer. Bir hadis-i şerifte Resûlullah Efendimiz **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle buyurmuştur:

شَفَاعَتِى لِأَهْلِ الْكَبَائِرِ مِنْ أُمَّتِى

“Şefaatim ümmetimden büyük günah işleyen kimseleredir.”[173] Bugün ayağı kaymış kâfir nerededir, onu davet edelim ki rabbânî hidayet ortaya çıksın diye bakarız. Yarın arasat meydanında, daha kirlenmiş bir fâsık nerededir, ona şefaat edelim ki İlâhî rahmet ortaya çıksın diye bakarız.

Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: Bir keresinde gaybdan, “Ey Bayezid! Benim yaptıklarımı nasıl görüyorsun?” diye bir nida işittim. Kendi kendime dedim ki: “Yâ Rabbi! Senin kudretinin ortasında ben kimim? Yaratılmış olanlar senin yaratıcılığın ve fiillerindir.” Sonra beni öyle bir yükseltti ki gayb perdesinden içeri girdim. Şöyle bir hitap geldi: “Ey azizim! Gayblarımdan bir gayb ol.” Dedim ki: “Yâ Rabbi! Ben buna güç yetiremem. Sen gaybın kadim sıfatlarıyla sensin, zira kıdem daima hadislerin gaybındadır. Gaybla olan kimse gayba nereden ulaşsın?” Bâyezid-i Bistâmî, sınırları yokluğa açılan bir varlığa

“var” demenin “mecaz” olduğunu bilir. İki yokluk arasındaki varlık kül- liyen “var” demektir. Kendi yokluğunu O’nun kıdemi levhasından okumuş ve kendi yokluk sancağını O’nun varlık âleminde çekmiş. Tasarrufu ortadan kaldırmanın öz şarabını hüküm mecralarında tasarruf ahdi kadehinden çekmiş, kendi zamanı kâğıdının üzerine bir onay çizgisi çekmiştir. Dünya âleminde varlık bineğine, aşk âleminde yokluk bineğine binmiş. Yokluk aşkının sarhoşluğuyla kıdem güzelini seyrederken dehşete düşmüş ve aklı başından gitmiştir.

Beyit

Yoklukta kendimle olduğumda eksiğim eksik

Seninle olduğum zaman bütün dünyayım

Kabul et beni ve iyi davran bana

Her ne kadar değerim az olsa da

Marifet ve Aşk Ateşi

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “İlâhî! Kulların seni nimetlerinden dolayı severler. Bayezid ise seni verdiğin belalardan do- layı sever.”

Bil ki yüce Allah,

وَلِيُبْلِيَ الْمُؤْمِنِينَ مِنْهُ بَلَآءً حَسَنًاۜ

"Ve bunu müminleri güzel bir imtihanla denemek için (yaptı)" **(Enfâi** 8/17) buyuruyor. Ey melekler! Siz bu teşbih ve takdis dışında hareket

etmeyiniz ve "Sübhânallah ve elhamdülillah" deyiniz. Zira insanoğlu bazan bizim belamız altında erir ve bazan da lutfumuzla esirgenir. Yüce Allah kendi isim ve sıfatlarını âlemde görünür kıldı, böylece âşıklar amele, müştaklar ise Allah'ı aramaya koyuldular. Sonra, izzeti hükmünce büyüklük perdesini, heybet sancağını çekti. Büyüklenme nimetini de azizlerin gözleri kebap, âşıkların kalpleri ateş ve su madeni olsun diye kendi celâlinin otağına süs kıldı.

Ariflerin sözüdür ki, "Marifet ateştir, aşk ateştir ve bu söz ateş içinde ateştir."

Bir derviş, bir süre seyrü sülük etmiş ve aziz ömrünü zahmet ve sıkıntı içinde geçirmişti. Öldüğü vakit göğsünde, "Bu Allah için öldü" yazıldığını gördüler.

Şöyle nakledilir: Sultanü'l-ârifîn Bayezid hava bir hayli sıcakken çölde gidiyordu. Çok susadı. Gönlünden, "Âlemde bunca dalgalı deniz var, ne olaydı onlardan bir su parçası burada olsaydı" diye geçirdi. Ona dediler ki: "Ey Bayezid! Kendine kulak ver. Yüce Allah öyle bir sahip ve idarecidir ki,

وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَاءُ

"Allah dilediğini yapar" **(İbrahim 14/27) ve,**

اِنَّ اللّٰهَ يَحْكُمُ مَا يُرِيدُ

"Allah dilediğine hükmeder" **(Mâide 5/1).** Binlerce sıddıkı, insan yiyen bir çöle getirir ve birkaç akbaba doysun diye meşiyyet kılıcıyla helâk ederiz. Eğer bir itiraz sahibi, itiraz gözünü açar ve inkâr gözüyle bizim irade sultanımıza bakarsa,

لَا يُسْـَٔلُ عَمَّا يَفْعَلُ وَهُمْ يُسْـَٔلُونَ

"Allah, yaptığından sorumlu tutulamaz; onlar ise sorguya çekileceklerdir" **(Enbiyâ** 21/23) ateşten milini onun gözüne çekeriz. Akbaba bizim akbabamız ve sıddık bizim sıddıkımızdır. Boş şeylerle uğraşanlara neden ve niçinden ne fayda!

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Yâ Rabbi! Ben sana nazlanıyor ve senden sana varıyorum. Ne iyidir kalplerde senin ilhamının gerçekleştirdikleri ve ne tatlıdır canlarda senin kadehinin şarapları! Yaratılmışın keşfedemediği ve dilin vasfını açıklayamadığı bir hal ne güzeldir!"

Şöyle nakledilir: Bir kimse Sultanü'l-ârifîn Bayezid'den bir dua isteyince

Bayezid hazretleri dedi ki: “İlâhî! Bunlar senin yarattığındır ve sen onların yaratıcısı ve sahibisin. Ben kimim ki seninle yarattığının arasında aracı olayım! Zira sen her sırrı bilir ve her şeyi yaparsın.”

Ârifler Sultanı Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Sen bana öyle bir yokluk ve zorluk eriştirdin ki onu senin lutfundan başkası ortadan kaldıramaz.”

Şöyle nakledilir: Sultanü’l-ârifîn Bayezid namaz tekbîrinden önce derdi ki: “Yâ Rabbi! Senin huzurunun kapısı seni zikredenlere, senin cömertliğine güvenenlere ve yaratılmışa bel bağlamayanlara açıktır. Mecazi padişahların saraylarında oturup onların yakınlarından olmak, yüz bin okla yorgun düşmek demektir.”

Bâyezid-i Bistâmî’nin şöyle dediği nakledilir: “Ey Rabbim! Dostların kalbindeki şükür şendendir, şükürden daha fazlası da şendendir.”

Sultanü’l-ârifîn Bayezid’in şöyle dediği nakledilir: “Yâ Rabbi! Bu yaratılmışı onlar bilmeksizin yarattın ve emanetini onların boynuna iradeleri olmaksızın yükledin. Sen yardımcı olmazsan onlara kim yardım eder ve feryatlarına sen yetişmezsen kim yetişir.”

Ey derviş! Allah seni, sen O’nu sevmezden önce sevdi, sen O’nu aramazdan önce aradı, sen O’nu zikretmeden önce andı, sen O’ndan istemeden önce sana verdi, sen dua etmeden önce duana icabet etti,

sen O’nu istemeden önce O seni istedi. Toprak ve su, kendisinin kulluk makamında olacağını asla aklından geçirmez, oysaki sonra dostluk ve emanettarlık makamına erişir. O, ilk önce ezelde seni kendi kendine söyledi, sonra seni sana söyledi.

Beyit

Selâm olsun o ahidlere ki

Onlar, gül yolu ve kuzey esintisidir

Sen daha yokken ben seninle olmuşum

Ayrılık elinden ben seni kurtarmışım .

>

Sen yapmasan sana buyurmuş olduğum her şeyi Ben yaparım sana göstermiş olduğum her şeyi

Hz. Peygamber [sallallahu aleyhi vesellem],

مُرُوا اَوْلَادَكُمْ بِالصَّلَاةِ وَهُمْ اَبْنَاءُ سَبْعٍ وَاضْرِبُوهُمْ عَلَيْهَا وَهُمْ اَبْنَاءُ عَشْرٍ

“Çocuklarınıza, yedi yaşına geldiklerinde namaz kılmalarını emredin. On

yaşına geldiklerinde kılmazlarsa onları (hafifçe) dövün" buyuruyor. Bir çocuğa yedi yaşındayken namaz kılmasını söylemek garip bir iştir. Bu namaz nedir? Manası şudur: Gökyüzüne onca eniyle boyuyla ve yeryüzüne o denli genişliği, yüce ve dik dağlarıyla sundular da onlar geri durdular. Gökyüzü binlerce yıldır bunu çekememişken, Celâl'in hitabı, "Bu aciz çocukların başına koyunuz" şeklinde geliyor, bu nasıl bir sırdır? Evet, bu içecekten ona tattırınız, böylece ister yedi yaşında ister yetmiş yaşında olsun, kulluk halkasını kulağına takması ve yüce Allah'a bağlılık şalını omuzuna atması gerektiğini bilsin.

Melekler, "Gökyüzü, yeryüzü, arş ve kürsînin çekemediği böyle- si ağır bir yükü bu zayıflık ve çaresizlik içindeki bedene yani kemiği görünen bir vücuda yüklemek, fillerin lokmasını serçelerin kursağına koymaktır" diyorlardı. İnsanoğlu, "Ben kalp sahibiyim ve kalp, bedenin yüklenemediğini yüklenir" dedi. Kerimlerin emanet yükünü himmetle çekerler, kuvvetle değil. Bunun açık bir örneği vardır. Kökü sağlam olan ve dalında hurma gibi birçok meyve bulunduran bir ağacın meyvesi görünüşte zayıftır ama kavun kadar güzeldir, ona dayanmak mümkün değildir. Ona, "Bu yük, yeryüzünün tepesinde değildir" dediler. Âlem ehli bileler ki kim zayıfsa onun yetiştiricisi İlâhî lutuftur.

Bayezid'in Münâcâtı

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Bizi kendi sırlarımızla

anla. Zira senin anlaman, sen olmaksızın doğru olmaz. Yani sen, bu âleme gelmiş yüz yirmi bin ismet noktası, bu âlemde yeni bir iş meydana getirdiler sanıyorsun. Esasında âleme yeni hiçbir şey getirmediler ve senin kalbine yeni hiçbir şey koymadılar. Hatta senin kalbinde olan şeyi harekete geçirdiler ve seni senin hakkında sürdükleri şeye doğru çağırdılar:

وَمَا كُنَّا لِنَهْتَدِيَ لَوْلَآ اَنْ هَدٰينَا اللّٰهُ

'Allah bizi doğru yola iletmeseydi kendiliğimizden doğru yolu bulacak değildik[1] **(A'râf 7/43).** Hiçbir şey oraya erişemez, tâ ki insan bir adım atana değin. İşte kıdemden bir cezbe o adıma uygun düşer, tıpkı Sul- tanü'l-ârifîn Bayezid'e olduğu gibi."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "Yâ Rabbi! Kim benim hakkımda kötü bir amel yahut söz sarfetmişse, ona sayısız nimet ver."

Bil ki ârif kerim (cömert) olur. Araplar'da "kerim", ihsan işaretine mukabele eden kimseye derler. Gerçekte "kerem" lafzı yaratılmış için mecazi, Allah için hakikidir. Çünkü her gün, Allah'ın ihsanı daha çokken, kulun isyanı daha çoktur.

Bir aziz dedi ki: "Yanımda Allah'ın birçok nimeti olduğu halde sabahladım, öyle ki benim çokça günahım yanında kıyas kabul etmezdi.

O halde O'na hangisi için şükredeyim; bana yaptığı iyilikler için mi, günahlarımı açığa çıkarmadığı için mi, bilmiyorum."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şöyle dediği nakledilir: "İlâhî! Seninle olduğum sürede herkesten daha fazlayken, kendimle olduğum sürede herkesten daha azım."

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmîyetmiş kez yüce Allah'a yakınlaştı. Ne zaman yakınlaşsa bir zünnarı (Allah ile arasındaki bir perdeyi) bağlayıp tekrar çözerdi. Ömrünün sonunda mihraba gitti, bir cübbeyi ters giydi, külahını ters taktı ve dedi ki: "İlâhî! Ömrüm boyunca riyâzet satmam, her gece namaz kılmam, her gün oruç tutmam, Kur'an hatimlerimi saymam, yakarış ve yakınlaşma zamanları dile gelmem. Sen bilirsin ki hiçbir şeye tekrar bakmam, yaptığım her şeyden utanırım. Bugün günahlar içinde saç ağartmış bir kimseyim. Bugün çölde ilerliyor, bugün 'Allah' demeyi öğretiyor, bugün zünnar (seninle aramdaki perdeleri) çözüyor, bugün İslâm dairesine ayak basıyor, bugün şehadet için dil kımıldatıyorum."

Derviş der ki: "İlâhî! Senin işin sebeple olmaz, kabulün ibadetle olmaz, reddin günahla olmaz. Senin bende gördüğün her şey, senin huzurunda kabule layık değildir. Onların üzerine af çizgisini çek ve benden günah tozunu yıkayıp gider. Zira ben, zan tozunu kendi ibadetimden giderdim."

Beyit

Amelim sana gerekmiyor gerçi

Kereminle olanlar bana gerekli

Bayezid hazretlerinin çoğu zaman şu duayı ettiği nakledilir: "Yâ Rabbi! Beni vahdâniyyetinle süsle ve enaniyetinle giydir. Ahadiyyete taşı ki yarattığın bende görünsün."

Bâyezid-i Bistâmî'nin şu teşbihi yaptığı nakledilir: "Büyük olan kimse temiz ve münezzehtir ve büyüklük O'na layıktır. Büyük ve yüce olan temiz ve münezzehtir, nurun yaratıcısı temiz ve münezzehtir, nurun yaratıcısı temiz ve münezzehtir ve O'na hamdederim."

ALTINCI BÖLÜM

Bu bölüm Ârifler Sultanı Bâyezid-i Bistâmî'nin ölümünden sonra onun yakınlarından hangilerinin vekil olup onun postuna oturdukları beyanındadır.

HALİFELERİ

Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyuruyor:

إِنَّ اللّٰهَ اصْطَفَى كِنَانَةَ مِنْ وَلَدِ إِسْمَاعِيلَ وَاصْطَفَى قُرَيْشًا مِنْ كِنَانَةَ وَاصْطَفَى
مِنْ قُرَيْشٍ بَنِى هَاشِمٍ وَاصْطَفَانِى مِنْ هَاشِمٍ

"Şüphesiz Allah İsmail oğullarından Kinâne'yi, Kinâne'den Kureyş'i, Kureyş'ten de Bent Hâşim'i seçti. Benî Hâşim'den de beni seçti. "

Bu mübarek sabah, Abdülmuttalib soyunun göğünden başkaldı- rınca şöyle seslendiler: "Bir nur göründü, zorluk ortadan kalktı ve Muhammed Mustafa **[sallallahu aleyhi vesellem]** huzurla bilindi." Ondan sonra Hz. Peygamber, bir kimsenin kendisiyle aynı künyeye sahip olmasını, şu hadislerin hükmünce eda edilmesi gereken saygıyı terketmek olduğundan uygun bulmadı.

Câbir **[radıyallahu anh]** rivayet ediyor: Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi ve- sellem]** buyurdu:

سَمُّوا بِإِسْمِى وَلَا تَكْتَنُوا بِكُنْيَتِى فَإِنَّمَا أَنَا قَاسِمٌ أَقْسِمُ بَيْنَكُمْ

"Benim ismimi isim olarak kullanınız. Fakat künyemle künyelenme- yiniz.

Kasım (taksim edici) ancak benim; aranızda taksim ediyorum."

Ebû Hüreyre **[radıyallahu anh]** şöyle rivayet ediyor:

نَهَى اَنْ يَجْمَعَ اَحَدٌ بَيْنَ اِسْمِهِ وَكُنْيَتِهِ وَيُسَمِّيَ مُحَمَّدًا اَبَا الْقَاسِمِ

"(Resûlullah) bir kişinin kendi ismiyle künyesini bir araya getirerek, 'Muhammed Ebü'l-Kasım' şeklinde adlandırılmasını yasakladı." Zira bu, sünnette mekruhtur.

Seçkin Nesebi

Yüce Allah kendi lutfuyla Bistâm halkından Mûbed'i, Mûbed'in oğullarından Sürûşân'ı, Sürûşân'ın oğullarından İsa'yı, İsa'nın oğullarından Ebû Yezîd Tayfûr'u seçince, onu velayet tacı ve keramet örtüsüyle taçlandırıp mükerrem kıldı. Onun bereketiyle celâl ve cemal güneşi ikbal ve fazilet burcundan Bistâm'a ve Bistâmhlar'a, hatta yol sâlikleri ve Allah'ın kulları hizmetkârlarının tamamı üzerine doğdu.

O sırada Bistâm halkı, onun zamanında ve ondan sonra, onun adı ve lakabıyla kutlu kılınıp bereketlenmek istiyorlardı. Ancak bir noktada saygı perdesini yırtıp hizmeti terketmek suretiyle gafletteydiler. Oğullarına Ebû Yezîd Tayfûr adını veriyorlardı. Ancak her ad sahibinden aynı özellik gelmez.

Sazlıkta kamışın sadece bir adı vardır lâkin

Birinden şeker birinden hasır elde edersin

Azizlerden bazıları dediler ki: "Bu âlemde yüz bin Abdürrezzâk, Abdurrahman, Abdürrahim ve Abdülvehhâb görürsün, ama tek Abdullah göremezsin." Burada maksat, "Abdullah'ı ad olarak göremezsin" değildir. Abdullah adı çoktur ancak gerçekte O'nun kulu, nasip peşinde koşmaktan temiz olan kimsedir. Rızka tapan kimse rızkın kuludur, O'nun kulu değildir. Bu bid'at dolu şirkle, her ne zaman bu kutlu ismi kullansalar, duyan için bir elbise ve kusurlu bir yakınlık meydana gelir. Gizlenme ve örtünme otağındaki amaç perdelenmiş olur. Öncekiler, o bir arada kullanımı en büyük veya en küçüğe bağlayarak eklediler ve sıkıntıyı o bağ sayesinde çözdüler. Ancak sonradan gelenler, eklemeyi yerine koymayla değiştirdiler. İlkönce, Hz. Peygamber'in **[sallallahualeyhivesellem]**teşrifiyle -ki daha önce geçmişti-, ârifler sultanı, iradeli ve temiz dostların bahçesi, aşk ve dostluk şarabıyla kendinden geçmişlerin gül bahçesi olduğu için dili ve damağı süslemek için Ârifler Sultanı Ebû Yezîd Tayfûr demeyi ve seçmektense ekleme yapmayı uygun buldular. Böylece daha ilk adımda amaç belli olmuş ve anlatılmak istenen ortaya konmuştur.

Bistâm'ın Tayfûr'u

Buna Dayanarak, İbarelerin Parıltıları ve İşaretlerin

Güzellikleri

Şöyle nakledilir: Bistâm'da kendilerine itibar edilen Ebû Yezîd Tayfûr üç tanedir: Biri, işin temeli, sırlar ve nurlar madeni, Ârifler Sultanı Ebû Yezîd Tayfûr b. İsa b. Sürûşân b. Mûbed el-Bistâmî **[kuddise sırruhû]** idi.

Biri, Kadı Ebû Yezîd Tayfûr b. Ebû Musa b. Âdem b. Sultânü'l-â- rifîn Ebû Yezîd Tayfûr b. İsa **[kuddise sırruhû]** idi.

Biri, Ebû Yezîd Tayfûr b. Ali b. İsa b. Âmir b. Zâhid el-Bistâmî idi. İkinci olarak geçen Kadı Ebû Yezîd, büyük şeyhlerden olması ve yüce Allah'ın sırlarının hakikati ve tarikatı hakkında bir hayli söz sahibi olduğu için bir süre Bistâm kadılığı yaptı.

Ve o üç kişi içerisinde,

اَلْقُضَاةُ ثَلَاثَةٌ اِثْنَانِ فِى النَّارِ وَوَاحِدٌ فِى الْجَنَّةِ

"Hâkimler üç kısımdır: İkisi cehennemde, biri cennettedir" [4] hadisinde belirtilen birlerden idi. Zamanında iyi ad bıraktı ve nesli devam etmedi.

Bistâm'ın Âmir kabilesinden olan Ebû Yezîd-i Zâhid, hadis âlimi bir zattı. Kendisinden çok hadis rivayet ettiler. Şu hadis onlardan biridir: Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyuruyor:

فَضْلُ الْعَالِمِ عَلَى الْعَابِدِ كَفَضْلِى عَلَى اَدْنَاكُمْ

"Âlimin âbide üstünlüğü, benim sizin en aşağı mertebede olanınıza karşı üstünlüğüm gibidir. "

Onun da nesli devam etmedi. Zira evlenmemiş ve câriye almaya rağbet etmemişti. 261 (877) senesinde vefat etti. Bazılarının, "Ebû Yezîd hiç evlenmedi" dedikleri Ebû Yezîd bu Ebû Yezîd'dir.

Ebû Musa

Rivayet edilir ki Bistâm'da Ebû Musa da üç kişiydi:

Birincisi Ebû Musa Dübeylî ki onun zikri ikinci babda geçmişti.

Diğeri, Ebû Musa b. Âdem b. Sultanü'l-ârifîn Ebû Yezîd Tayfûr'dur **[kuddise sırruhû].**

Bu Ebû Musa, Ebû Musa Bûyezîdân olarak bilinir. Bu zat nasıl onun babası olsun? Sultanü'l-ârifîn Ebû Yezîd'in sulbî oğlu, daha babası hayattayken beka yurduna göç etti.

Bir diğeri, Ebû Musa b. Âdem b. İsa b. Sürûşân b. Mûbed el- Bistâmî'dİr. Bu Ebû Musa büyük şeyh suItanü'l-ârifînin erkek kardeşinin oğluydu. Ebû Musa Hadim olarak bilinir. Bu her iki Ebû Musa daha önce ikinci babda geçmişti.

Ebû Mûsâ Hâdim'in şöyle dediği nakledilir: "Benim kendi ömrümde, halkla düzgün bir biçimde yürütmem gereken üç amelim vardı. O üç amelin her birini bu dünyada iyi bir şekilde yerine getirdim.

Biri şudur ki çocuklarımdan biri çevredekilerin bahçesinden dökülen bir miktar cevizi toplamıştı. Durumdan haberim olunca o cevizleri çöle savurdum, aynı anda da pişman oldum. Kendi kendime, 'Bu başkasının malıydı ve sahibine zarar vermiş oldum' dedim. Derhal o cevizlerin sahibinin evine giderek helâllik diledim.

Bir gün de üzüm asmalarının etrafında dolaşıyordum. Ağacın birinden bir iğde tanesi düşmüştü, aldım ve ağzıma attım. Anında pişman oldum. Ağzımdan çıkardım ve kendi kendime, 'Nasıl başkasının malına zarar verirsin?' dedim. Ondan da helâllik dilemeyi kendime iş edindim.

Üçüncüsünü de annem, 'Sen çocukken komşunun evinde onlardan izinsiz parmağımı yağa daldırdım ve bir miktar senin ağzına attım' diye anlatmıştı. Onlardan da helâllik diledim."

Ebû Musa Hâdim'in şöyle dediği nakledilir: "Mekke'deydim. Mısırlı bir şahıs da oradaydı ve zühdden bahsediyordu. Bana, 'Sen de bir şey söyle' dedi. Ben dedim ki: 'Şeyh Bayezid'in şöyle dediğini işittim: Terazi gibi inip çıkan bir zâhid gördüm. Eğer ondan bir zerre azaltsalar ya da artırsalar dengesi bozulurdu. Bir zerre artan şeyle dengesi bozulan bir terazi... Kul o denli taze bir cevherdir ki terazisinin bir kefesi bu cihanda

diğer kefesi öbür cihandadır. Bu cihanda olan kefesine koysan diğer kefesi aşağı inmez, dengesi bozulmaz.’ Ondan sonra Mısırlı şahıs bana dedi ki: ‘İlmi de sen söylersin.’ Dedim ki: ‘Ben bu birini söyledim. Geriye kalanı sen söyle ki ben de faydalanayım.’ Söylemek istedi, sözü düğümlendi ve başka hiçbir şey diyemedi.”

Ebû Musa Hâdim’in şöyle dediği nakledilir; “Allah dostlarının hizmetinde olmamış ve çok zahmet çekmemiş kimse, ansızın bir aydınlık görünce onun Allah’tan olduğunu sanır. Ancak durum sandığı gibi değildir.”

Beyit

Mutluluk evinde eğer varsa biri

Sa‘dî’nin sözlerinden ona yeter biri

Şöyle nakledilir: Bâyezid-i Bistâmî başlangıçta sıkça “Allah Allah” derdi. Kendinden geçme ve can çekişme halinde “Allah Allah” derdi. Yine, “Yâ Rabbi! Gaflet yüzünden olsa gerek asla seni anmadım, şimdi de can senin ibadetinden ayrılıyor ve senin hakkında gafilim. Kimin huzurunda olacağımı bilmiyorum” derdi.

Ey derviş! Yanmış biri her ne zaman dua elini kaldırıp, “Ey padişah! Senin resûlün bize,

إِنَّ اللهَ حَيِيٌّ كَرِيمٌ يَسْتَحْيِي إِذَا رَفَعَ الرَّجُلُ إِلَيْهِ يَدَيْهِ أَنْ يَرُدَّهُمَا صِفْرًا خَائِبَتَيْنِ

'Allah çok haya sahibi ve cömerttir. Kişi O'na ellerini kaldırıp dua ettiği zaman onun ellerini boş çevirmekten haya eder' diye vaat etti" dese, o el kaldırma sebebiyle âlemi büyük bir gürültü kaplar. O hal sırasında kul şöyle bir ses duyar: "Elini bize karşı boş tut, zira boş eli severiz. İsteyici ol, çünkü bizim sıfatımız bahşediciliktir. Satıcılar dolu el isterler, ama bahşedenler boş eli beğenirler." Hayat o hayattır ki fetih verirler, ruh değil. Ölüm o ölümdür ki iman çalmayı verir, can götürmeyi değil. Âlem halkının canlarını sana verseler, fütuh sahibi bir ruh gibi imana sahip olmazsan ölüsün demektir. Senin toprağının üzerinden bin yıl da geçmiş olsa, Rahmân'ın tevhid fesleğeni senin ruhunun **bahçesinde bitmişse, tıpkı Ârifler Sultanı Bayezid'in çokça fütuh sahibi ruhu gibi bütün canlıların başı sen olursun.**

Otlak, toprağın gübresi üzerine kaldı.

Nefislerin biçtikleri de olduğu gibi kendilerine kalır.

Şöyle nakledilir: SuItanü'l-ârifîn Bayezid'in ölmeyi dilediği o gece Ebû Musa Hadim ortalarda yoktu. Dedi ki: "Rüyada arşı başımın üzerine koyup götürdüğümü gördüm. Ertesi gün şeyhe, 'Şöyle bir rüya

gördüm’ demek üzere yola koyuldum. Şeyh ebedî âleme ulaşmıştı. ‘Bugün şeyh, dosta ve onun arkadaşlarına kavuştu’ diyerek çevreden çok sayıda halk gelmişti. Cenazesini kaldırınca ben tabutun bir köşesinden tutmak için gayret ettim, bu mümkün olmadı. Sabırsızlandım, tabutun altına girdim ve tabutu başıma aldım. O rüyamı unutmuştum. Şeyh Bayezid’i gördüm, dedi ki: ‘Ey Ebû Musa! Dünkü rüyanın tabiri budur, başına aldığın o arş, Bayezid’in tabutu idi.’”

Şöyle nakledilir: Şeyh vefat ettiğinde ondan bir seccade, bir külah, bir gömlek, bir cübbe, bir kürk, bir çift çizme, bir asâ ve bir kâse kalmıştı. Sonra araştırdıklarında Ebû Musa’dan ödünç aldığı bir elbiseyi kendisine geri verdiler.

Sultanü’l-ârifîn Bayezid, Hz. Peygamber’in **[sallallahu aleyhi vesellem]** sünnetine uymaya dikkat ettiği için, yüce Allah ona dilediği zaman keramet göstermesi yardımında bulunuyordu.

Ebû Said el-Hudrî **[radıyallahu anh]** şöyle naklediyor: Muhakkak ki Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyuruyor:

اَللّٰهُمَّ تَوَفَّنِى فَقِيرًا وَلَا تَوَفَّنِى غَنِيًا*

“Allahım! Beni fakir olarak öldür. Zengin olarak öldürme!”

İbn Mesud'dan **[radıyallahu anh]** şöyle nakledilir: Resûlulllah **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle buyurdu:

مَا لِى وَمَا لِلدُّنْيَا مَا اَنَا فِى الدُّنْيَا اِلَّا كَرَاكِبٍ اِسْتَظَلَّ تَحْتَ شَجَرَةٍ

"Ben *neredeyim, dünya nerede! Ben dünyada ancak bir ağacın altında gölgelenip sonra oradan ayrılıp giden bir yolcu gibiyim.*

Yine Resûl-i Ekrem **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyuruyor:

لَا نُورَثُ مَا تَرَكْنَا فَهُوَ صَدَقَةٌ

"Bize mirasçı olunmaz. Geride ne bıraktıysako sadakadır."

İbn Ömer **[radıyallahu anh],** Hz. Peygamber'd en **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle nakleder:

اِنَّ اَحَبَّ الْخَلْقِ اِلَى اللّٰهِ الْفُقَرَاءُ

"Şüphesiz Allah katında mahlûkatın en sevimlisi fakirlerdir." **Zira Allah katında mahlûkatın en sevimlisi peygamberlerdir ve Allah onların çoğunu fakirlikle imtihan etmiştir.**

Avârifü'l-Maârif kitabında şöyle anlatılır: "Bâyezid-i Bistâmî'ye, 'Senin

bir işle uğraştığını görmedik. Geçimini nereden sağlıyorsun?’

diye sordular. Bayezid hazretleri, ‘Mevlâm, kelbe ve hınzıra bile rızık verirken Bayezid’i mi mahrum bırakacak’ diye cevap verdi. Bil ki ey dost hiçbir arif fakir olarak ölmekten korkmaz.”

Hz. Hüseyin **[radtyaiiahu anh]** babasını tek bir gömlekle savaşırken gördü. Dedi ki: “Bu tek elbiseyle savaşmak savaşçılar usulünden değildir.” Müminlerin emîri Ali **[radıyallahu anh]** dedi ki: “Baban, ölümün yanında olsa veya ölüm onun yanına gelse baban yine de korkmaz.”

“Arzu duymanın işareti, sağ salim yatağındayken ölümü arzulamaktır” demişlerdir.

Hz. Yusuf **[aleyhisselâm]** padişah olunca dedi ki:

تَوَفَّنِى مُسْلِمًا وَاَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَ

“Beni müslüman olarak öldür ve beni salihler arasına kat!” **(Yusuf 12/101).**

Ey derviş! Ölüm evin kapısına gelince, o akşam namazı onun kısmetidir. (O) akşam namazıyla Bâyezid-i Bistâmî gibi dünya ve ahiretten nasibini almış kimse mutlu olur.

Beyit

Ecel, insanoğluna aman vermez

Ecel olmaksızın kimse hareket edemez

O dünyanın aşkını duyan kimse

Bu dünyanın maşukuna gönü! vermez

Şöyle nakledilir: Sultanü'I-ârifîn Bayezid'in ölümünden sonra yerine geçen torunu Bûyezîdân Ebû Musa şöyle yazmıştır.

Beyit

Yüksek soylu bir babaya sahibim

Büyüklüğüyle adı "Âdem/insan" olan

Ebû Musa Hadim, şeyhin kardeşinin oğlu değildi. Bu kardeşinin oğlu, şeyh daha hayattayken yararlı hizmetlerde bulunmuş, iç ve dış hallerde özen göstererek istek ve maksat ehlinin taahhüdünü sağlamca uygulamıştı. Zâhirde basiret ve güleryüzlülük, bâtında marifet ve temizlik kaftanı sahibiydi.

Ancak Ebû Musa Bûyezîdân Ârifler Sultanı Bayezid'in torunuydu. Zamanın ârifleri ve cihan velilerinin kutubları zincirinde önde

geliyordu. Latif sırların kaynağı, nurlar ve rahatlık madeni, aşk ve dostluk ateşine yanmış; şeriat, tarikat ve hakikatle süslenmiş; mücâhede, murakabe ve hizmetle bezenmişti. Üstelik Şeyh Bayezid'in hakiki oğluydu. Çünkü Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],** Hüseyin b. Ali **[radıyallahu anhümâ]** için kızının oğlu olması sebebiyle,

اِنَّ اِبْنِى هَذَا سَيِّدٌ

"Muhakkak ki benim bu oğlum seyyiddir" demiştir. Burada da oğlunun oğludur.

Şeyh vefat ettiğinde o yirmi dört yaşındaydı.

Şiir

Senin yüceliğinin Allah katında bir sırrı vardır Düşmanın sözü hezeyandan ibarettir

191 Buhârî, Fezâilü's-Sahâbe, 22; Ebû Davud, Mehdî, 1; TİrmIzî, Menâkıb, 31; Nesâî, Cum'a, 27; Ahmed b. Han bel, *el-Müsned,* **5/51; Beyhakî,** *es-Sünenü'l-Kübrâ,* **9/144,**

Beyit

Ödden güzel koku buhurdana koyunca yükselir

İlim kapıda görününce cehalet kapı dışarı edilir

Araştırmacılar dediler ki: Eğer yüce Allah Hz. Musa'yı **[aleyhisselâm],**

لَنْ تَرٰينِى

"Sen beni asla göremezsin" **(A*râf 7/143)** sözüyle bırakıp,

وَلٰكِنِ انْظُرْ اِلَى الْجَبَلِ

"Fakat şu dağa bak" **(A'râf 7/143)** diyerek korumasaydı, baygınlık geçirdiği sırada mahvolma mihverine düşerdi. Lâkin sâkinin eliyle, gülsuyuyla **i**

karışık şarap af kadehinde gönderildi, böylece *"fakat"* **(A'râf 7/143)** tamahı elde edildi. Aynı şekilde Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]:**

اِنَّ اللّٰهَ لَا يَنْظُرُ اِلَى صُوَرِكُمْ وَاَمْوَالِكُمْ وَلَكِنْ يَنْظُرُ اِلَى قُلُوبِكُمْ وَاَعْمَالِكُمْ

"Şüphesiz Allah sizin ne süratlerinize ne de mallarınıza bakar. O, ancak sizin kalplerinize ve amellerinize bakar."

Beyit

Kaleminden düzgün bir harf ortaya çıkınca

Muhaliflerin tamamından ne gam var sana!

YEDİNCİ BÖLÜM

Bu bereketli soyun günümüze kadar gelen diğer torunları ve çocuklarının beyanındadır.

SOYUNDAN GELENLER

Ammî Musa

Zikri geçen Ebû Musa Bûyezîdân'ın dört oğlu vardı. Onlardan ikisi küçük yaşta vefat etti. Altıncı bölümün başlarında Kadı Ebûyezîd Tayfûr'u ve Musa'yı anmıştık.

Bu Ammî, babasının ölümünden sonra post sahibi oldu. Babasının ve babasının atası olan Ârifler Sultanı Bayezid'in tarikatını ihya etti. Zühd ve dünyaya iltifat etmemek bakımından tam bir olgunluğa sahipti.

إِنَّ اللّٰهَ عَزَّ وَجَلَّ خَلَقَ خَلْقَهُ فِى ظُلْمَةٍ ثُمَّ اَلْقَى عَلَيْهِمْ مِنْ نُورِهِ

"Allah mahlûkatını karanlık içerisinde yarattı. Sonra üzerlerine kendi nurundan saçtı" hadisi hasebince mübarek alnında bir nur ve güzelliğe sahipti. Kendisine has kerametlerden biri şudur ki her ne zaman bir kimseye söz söylese mübarek ağzından bir nur çıkardı. Öyle ki hazırda bulunanlar o nuru görürlerdi.

Şiir

Gündüzün güneşi geceleyin batar

Lâkin kalplerin güneşi batmaz

Gündüz oruçta, gece namazda, din şevkiyle dolu bir gönülle ve taze göz yaşı dolu bir gözle, yalvarıp yakarmayla, zayıflara ve gönül sahiplerine ikramda bulunarak yaşardı.

Ey derviş! Hiçbir şey kişinin istediğini öğrenmekte gösterdiği gayrete erişemez. Ezelî tevfîk onun gayret ve mücadelesiyle ve sonsuz takdir onun çabalamasıyla izzet örtüsünü açar. Sonra istenilen, kapıdan çıkagelir ve isteyenin aşkı gittikçe artar.

Senin cefanla gönlüm inciniyor olsa da

Şevk çeken kemendim barışla geri döner

Duası da kabul edilirdi.

Şöyle nakledilir: Bir vakit yabancı bir ordu Bistâm'a yöneldi. Halk, Ammî Musa'dan, "Bir dua et ki onların kötülüğü bizim üzerimizden gitsin" diye ricada bulundu. Dua etti, o ordu geri döndü ve Bistâmlılar hiçbir zarar görmedi.

Şöyle nakledilir: Onun babası zamanında da aynı şekilde, "Ey Ebû

Musa! Bir dua et, böylece yabancı ordu geri dönsün" diye rica ettiler. Ebu Musa evinin çatısına çıkıp bir köşeye çekildi, düşman ordusu geri dönüp gittiler.

Şöyle nakledilir: Ârifler sultanı zamanında da yabancı bir ordu Bistâm'a kastetti. Şeyhe rica ettiler. Şeyh, "Gelmesinler, gelmesinler" buyurdu.

Yahya b. Muâz [rahmetullahi aleyh] ne hoş söylemiştir: "Kulun günahları aleyhine toplanmış üç şey vardır. Şayet bunlardan biri bütün mahlûkata yönelse ve onların günahlarını düşürse buna şaşılmaz. Bu üç şey, tevhid, Allah'ın rahmeti ve Muhammed Mustafa'nın **[sallallahu aleyhi vesellem]** şefaatidir."

Bu kitabın müellifi İbn Harakânî der ki: "İçinde bunun gibi duası makbul üç Allah dostunun birlikte yattığı Bistâm'ın bereketli kabristanı, eğer âlem halkının gözetilmesi ve işlerinin diledikleri gibi gerçekleşmesi makamı ve dünya ehlinin ihsan bulma ve arzularıyla buluşma merkezi olsa bunda şaşılacak bir şey yoktur."

Beyit

Benim sözüm, güneş semanın ortasındayken

Ona ey güneş beni aydınlat diyenin sözüne benzedi

Şöyle nakledilir: Ammî Musa elli yaşındayken Ârifler Sultanı Baye- zid

mescidinde ibadete çekilir ve ibadet süresince asla dünya kelâmı konuşmazdı. Mecbur kalsa mescidden dışarı çıkar, öyle söylerdi; sonra ağzını yıkayıp yine mescide geri dönerdi.

Şöyle nakledilir: Bir gün Ammî Musa, iyi ahlâklı kimselerden İshak-ı Bistâmî'ye şöyle diyordu: "Gel kusurlarımızı giderelim." İshak dedi ki: "Ey Ammî! Tutalım bizim kusurlarımız var, senin nereden kusurun olacak ki?" "Benim de var" dedi. Bir gün iki koyunu çayıra götürüyordum. Babam da önden gidiyordu. İnsanlar, yola yaprak dökmüşlerdi. Koyunlar o yaprakları yemeye niyetlendi. Babam ve ben bu durumu engellemeye çalıştık. Bir koyun yaprak yedi. Daha sonra gördüm ki babam o koyunun sütünü içmedi, ama ben içtim. O bu sayede bir hayli takva sahibi oldu. Bu takva ve zühd kalıtım yoluyla ârifler sultanından bu oğullarına geçmiştir."

Şöyle nakledilir: Ârifler Sultanı Bayezid bir vakit Dihistan'ı ziyaret etmeye gitmişti. Geri dönünce Ebû Musa Hâdim'den söğüt dalından bir kürdan istedi. Ebû Musa, "Ey şeyh! Dihistan köylerinden Bistâm'a kadar bir kürdan bulamadın mı?" dedi. Şeyh şöyle cevap verdi: "Gördüğüm hiçbir dalda benim hakkım yoktu. Hakkım olmayan şeyden bir kürdan parçası dahi almayı uygun görmedim."

Beyit

Ömer'in namı adaletten üstündür, yoksa

İçinde Ömer olmayan tek bir ev bilmem

Ammî İsa

Şöyle nakledilir: Bu Ammî Musa'nın iki oğlu vardı: Biri Ammî İsa ve biri İbrahim. Her ikisi de takva sahibi, din işlerinin farkında ve akl-ı selim sahibiydi. Tevhid yolunda bütün muvahhidlerin amacı ve sevenlerin tamamının penceresi olan bir sırrı satın almaya canı gönülden müşteri oldular. Her ikisi de ahdinde vefalıydı. Bilinen ve varolan ne varsa yerine getirmede müttefik ve ortak hareket ederlerdi.

Beyit

Karışmıştır ruhum ile ruhun birbirine

Karışması gibi su ile şarabın birbirine

Sana bir şey dokunduğunda dokunur bana da

Sen, her halde ben olduğunda

Bu Ammî İsa kendi babasının yerine geçerek onun halefi oldu. Zamanın evtâdından ve insanların kutublarındandı. Sürekli rükû ve secdede hayran ve vecd içinde, daima ismet mıntıkasında, hürmet ve izzet başköşesinde, sırların, duaların ve yüce Allah'ın ikram ve ağırlamasının talibiydi. O, sultanın hizmetinde bulunmuş biriydi. Sultan ona, "Ne

istersen söyle, sana vereyim" dedi. Dedi ki: "Herkesin yüklendiği günde kulağıma bir şey söyle. Hepsi sövme de olsa ben kendi işimi tamamlarım." Yol erleri padişahın sırrına talip olurlar, o sırların tamamı kalp delici ok ve can yakıcı ateş olsa da. Çünkü denizler, mücevherlerin hâzinesidir. Gökler, meleklerin hâzinesidir. Dağlar, altın ve gümüşlerin hâzinesidir. Cennetler, hûrilerin hâzinesidir ve ebrârın kalpleri ise sırların hâzineleridir."

Seyyidü'l-ârifîn, kutb-i rabbânî Ebü'l-Hasan Harakânî **[kuddise sırruhû]** demiştir ki: "Yüce Allah'ın hükmü öylesine câridir ki Ârifler Sultanı

Bâyezid-i Bİstâmî'nin bereketleri sürekli olarak kendi yüce soyunu ve kendisinin kesintisiz hanedanını feyizlendirir. Öyle ki eğer onlardan birini ayrılık yahut uzaklık yarasına müptela veya imtihan ederse, hemen arkasından bir başkasını kavuşma ve yakınlık bağında marifet ve muhabbet tahtına geçirirler."

Tayfûr ve Muhammed

Ammî İsa'nın iki oğlu olmuştur: Tayfûr ve Muhammed. Her iki kardeş de Allah'a yönelmişlerdi ve sonsuz itibar talibiydiler. Allah yolunun âşıklarıydılar ve bir zülüf talebinde sadıktılar.

Beyit

Senin ümidin, kalpten bütün ümitleri çıkardı

Senin sevdan başta başka sevda bırakmadı

Ben saçının ucundan başkasına el uzatmayacağım

Bir gün yağma için el uzatmak mümkün olursa da

İsa, İbrahim, Ahmed

Bu Tayfûr'un nesli devam etmedi. Lâkin babasının yolundan gidip onun postunda terakki bulan Muhammed'in üç oğlu vardı: İsa, İbrahim ve Ahmed.

Kendisi,

إِنَّ اللّٰهَ يُحِبُّ الْاَبْرَارَ الْاَتْقِيَاءَ الْاَخْفِيَاءَ

"Allah itaatkâr, takva sahibi ve halktan uzak duran (kendi halinde) kullarını sever" [4] ve,

خِيَارُ اُمَّتِي عُلَمَاؤُهَا وَخِيَارُ عُلَمَائِهَا رُحَمَاؤُهَا

"Ümmetimin en hayırlıları âlimleridir. Onların âlimlerinin en hayırlıları ise merhametli olanlarıdır"^[5] hadisine layıktı.

Tâlût ordusuna ilimden bir tabut

Nuh ümmetine yumuşak huydan bir gemi

Her üç kardeş âlim ve hakimdiler. Her biri merhamet sahibi hakimlerden ve takva sahibi iyi kimselerdendi. Zira onlar atalarının ve şerefli soylarının yolundadır; her biri marifet, tevhid, keramet ve tecridde benzersizdir, hal ve hareketlerinde tutarlıdır.

Beyit

Yokluk sarayında can satanlar

Kıdem tekkesinde hırka giyenler

Hepsi bela okuyla yorgun düşmüş

Hepsi kendi gururundan kurtulmuş

Her biri,

وَيَفْعَلُ اللّٰهُ مَا يَشَٓاءُ

"Allah dilediğini yapar" **(İbrahim 14/27)** âyetini köle gibi kulaklarına küpe etmişlerdir.

Bu İsa, babasından sonra yerine geçti ve şeyhülislâm oldu. İsa gibi

nefisle mücâhede ve kalbi latifleştirme, ruhla mükâşefe ve sırla müşâhedede idi.

Eşek, Isa'nın kadrini ne bilir

Sağır, Davud'un sesini ne bilir

Hz. İsa **[aleyhisselâm]** asla kendi muradını aramadı. Çünkü kim muradını ararsa onu muradının olmadığı yere götürürler. Kim muradını ayak altına alırsa her şey muradınca oiur. Bu İsa Bûyezîdân da böyleydi. Her zaman sıkıca bağlanmış nefis basamakları, bin muradsızlık kılıcıyla yorgun düşmüş bir kalbi vardı.

Mısra

Âşık, sabretmeyip de ne yapsın!

Rivayet ederler ki Hz. İsa **[aleyhisselâm]** yoldan geçen zayıf ve nahif üç kimseyi gördü. Kendilerinde bitkinlik ve halsizlik açıkça görülüyordu. Onlara bu bitkinlik ve halsizliklerinin sebebini sordu. "Cehennem korkusudur" dediler. Hz. İsa dedi ki: "Yüce Allah'ın korkanları güvende kılması vâciptir, yani O'nun rahmeti bunu gerektirir."

Onlardan ayrılınca, bitkinlik ve halsizliği öncekilerden daha fazla olan başka üç kimse gördü. "Bitkinliğinizin sebebi nedir?" diye sordu. "Cennet arzusudur" dediler. Hz. İsa **[aleyhisselâm]** dedi ki: "Yüce

Allah'ın ümit edenlere ümit ettiklerini vermesi vâciptir."

Onlardan ayrılınca, bitkinlik ve halsizliği öncekilerden daha fazla olan üç kimse daha gördü. "Sîzlerin bu kadar bitkin olmanızın sebebi nedir?" diye sordu. "Onların yüzleri sanki nurdan aynalardır" dedi. Sonra, "Sizde gördüğüm şey nedir?" diye sordu. "Allah sevgisidir" dediler. Hz. İsa **[aleyhisselâm]** dedi ki: "Sîzler yüce dergâha yakınlaşmış, yüce Allah'ın seçkin kulları zümresine dahil olmuşsunuz."

Beyit

Bitkinlik ve halsizlikle o hale geldim ki

Kulağım dışında benden bir ses duyan olmaz

Kalp, benden bir şey kalmadığının farkında

Kolayca elde edilmeyen şey tekrar geri gelmez

Ammî Musa'nın şöyle dediği nakledilir: Bûyezîdler, bir kimseye, pişmanlık duyacakları yahut helâllik istemeleri gerekecek bir şeyi asla söylemediler. İsa da aynı yaratılışa sahipti, hatta neredeyse Hz. İsa **[aleyhisseiâm]** kadar. Hz. İsa demiştir ki: "Anadan doğma bir körü, bir cüzzamlıyı tedavi ettim, ancak ahmağı tedavi etmekte çaresiz kaldım."

Muhammed Bûyezîdân

İsa'nın fakih Muhammed Bûyezîdân adlı bir oğlu vardı. Bu fakih Muhammed, babasından daha âüm ve daha fâzıl idi. Aşk sahibi bir canı vardı, doğrulukla adım atardı. Dağınıklık (tefrika) bilmeyen bir toplanmaya (cem'iyyet) ve Allah'tan başkasıyla ilgisi olmayan bir bâtına sahipti. Öyle ki gönlünü başkasından geri çevirmişti, canının tam ortasında bir aşkla hemhaldi ki ona Bayezid derlerdi. Otuz yıl şeyhlik makamında tarikat ehlinin ve hakikat sahiplerinin öncüsü olarak Sultan Bayezid mescidinde oturdu. Çoğu zaman itaat ve münâcât kıblesine yüz döndürürdü. Mescidde dünya sözü söylemeyi uygun görmezdi. Yüce Allah,

وَاَنَّ الْمَسَاجِدَ لِلّٰهِ فَلَا تَدْعُوا مَعَ اللّٰهِ اَحَدًاۙ

"Mescidler şüphesiz Allah'ındır. O halde, Allah ile birlikte kimseye yalvarmayın (ve kulluk etmeyin)" **(Cin 72/18)** buyuruyor. Yani orada alış-veriş yapmayın, orada Allah'a hizmet dışında bir şey yapmayın. Ya da secde edilmeye ve itaat edilmeye layık olan Allah'tan başkasına, O'na itaat ettiğiniz âzalarınızla itaat etmeyin.

Bu,

أُمِرْتُ أَنْ أَسْجُدَ عَلَى سَبْعَةِ أَعْظُمٍ

"Yedi kemik üzerine secde etmekie emrolundum"^6 hadisine işaret eder. Müfessirlerden bazısı, yukarıdaki geçen âyet için, "Bu, Resûlul-

196 Buhârî, Ezân,134; Müslim, Salât, 44; Ebû Davud, Salât, 155; Nesâî, Tatbîk, 44; Ibn Mâce, İkâme, 19; Ahmed b. Hanbel, *el-Müsned,* **1/255.**

lah'ın mescidi hakkında inen bir âyettir" demişlerdir. O mescidin yerini müminlerin emîri Osman b. Affân **[radıyallahu anh]** satın almış ve binanın nafakası Hz. Muhammed **[sallallahu aleyhi vesellem]** ve Hz. Âişe'nin (radıyal- lahu anhâ) özel mülkünden sağlanmıştı.

Rivayet edilir ki Sultan Tuğrul, fakih Muhammed Bûyezîdân'ı ziyaret etmeye niyetlendi. Bûyezîdân'ın mahallesi başına varınca şeyhin bundan haberi oldu. Hiç beklemeksizin mihraptan dışarı çıktı ve sokağın başında durdu. Sultan oraya ulaşınca, sultana selâm vererek dedi ki: "Şeyh Bayezid hakkı için, velilerin ibadeti nuruyla süslenmiş bu mescide gelmiyorsun. Sultanın huzurunda sıkıntıya düşersen, ben de yarın kıyamet gününde yüce Allah'tan, Hz. Peygamber'den ve Bayezid'den utanç duyarım." Bunu söyledi, ağladı ve Tuğrul da ağlayarak geri döndü.

Şöyle nakledilir: Ârifler sultanının kabrini ziyaret edenler ve Bistâm ahalisi, bu fakih Muhammed Bûyezîdân'a yakınlık gösterirler ve kendi-

sine hediyeler getirirlerdi. Ancak o hiçbir şey kabul etmezdi. Bu durum öylesine şöhret bulmuştu ki kendisine bir hediye getiren ona sunmadan hizmetçisine yahut ev halkından birine teslim ederdi. Bu sebeple onun evinde çok sayıda mal yığıldı.

Onun bir kızı vardı. Ali b. Ahmed b. Seyyidü'l-ârifîn Şeyh-i Rabbânî Ebü'l-Hasan el-Harakânî'ye **[kuddise sırruhû]** vermişlerdi. Onun için bir hayli çeyiz düzmüştü. Gerdek gecesi o kızın annesi şeyhten mübarek nazarıyla bu çeyize bakmasını rica etti. Şeyh, bir hayli çekinip geri dursa da eve geldi ve o çeyizi görüp dedi ki: "Siz buna gayret etmişsiniz, ancak bizim oğlumuz fakr ve zorlukla zamanını geçirecektir. Yani,

اَلْيَدُ الْعُلْيَا خَيْرٌ مِنَ الْيَدِ السُّفْلَى

Veren *elaları elden üstündür'* sözünce hareket edecektir. Çünkü bu, fakirliğin zenginlik karşısındaki faziletine delildir, zenginliğin fakirlik karşısındaki faziletine değil. Bu sebeple mal bağışlayan fakrı seçmiş ve mal alan zenginliği seçmiştir." Şeyhin haklı olduğu kerametlerinde kendisini gösterir.

O kız, çeyizinin tamamını Seyyidü'l-ârifîn Ebü'l-Hasan el-Harakânî'nin evini imar etmeye harcadı. Ömrünün sonuna kadar insanların pamuklarını eğirir ve bu işten aldığı ücretle iftar ederdi. O, kendisine,

مَا اَكَلَ اَحَدٌ طَعَامًا قَطُّ خَيْرًا مِنْ اَنْ يَاْكُلَ مِنْ عَمَلِ يَدِهِ

“Hiç kimse kendi eliyle kazandığı yemekten daha hayırlı bir yiyecek yememiştir”^[8] hadisini şiar edinmiş, dârü’l-karâr ve menzilü’l-ebrârı ziyaret edenlere yardım etmiş; çeyiz mallarını cennetin altın işlemeli kumaşına süs ve itaatkâr müminlere kaftan yapmıştır.

Beyit

Gerçekte, âşıkların iflası zenginliktir

Aşk meydanında müflis olan topu çeldi demektir

Şöyle nakledilir: Bûyezîdân sokağında, şeyhin mescidi önündeki dergâh r fakih Muhammed yapmıştır. Mutasavvıflar, sürekli orayı makam tutarlardı. Vefat edince türbesini ârifler sultanının türbesi arkasına, hemen onun bitişiğine koydular.

Fakih İsa

Bu fakih Muhammed Bûyezîdân’ın fakih İsa adlı bir oğlu vardı. Halkın meşhurlarındandı. Onun benzerleri şeriat diliyle övülmüştür. Çünkü Hz. Peygamber,

فَقِيهٌ اَشَدُّ عَلَى الشَّيْطَانِ مِنْ اَلْفِ عَابِدٍ

"Bir fakihi aldatmak, şeytan için bin âbidi aldatmaktan daha zordur"^ buyuruyor. Aynı şekilde İbn Abbas **[radıyallahu anh],** Resûlullah'tan **[sallallahu aleyhi vesellem]** dua isteyince Allah Resûlü şöyle buyurmuştur:

اَللّٰهُمَّ عَلِّمْهُ الْحِكْمَةَ وَتَأْوِيلَ الْكِتَابِ

"Allahım! Ona hikmeti ve kitabın (Kur'an'ın) tevilini öğret"

Bu fakih İsa, Cenâb-ı Hak'tan izzet istedi. Hem tasavvuf hem ilim, hem tasarruf hem de hilim buldu.

Bil ki yüce Allah'ın ezelde, ihsanıyla isteğimiz, icabetiyle duamız, affıyla günahımız arasında bağlanmış bir bağı vardır. Halk bu âleme gelince, Allah Teâlâ borçluları, "Üzerinizde (borç) olanları ödeyiniz" diye kapılara gönderdi. Ey kullar! Bizim ihsanımız size sorulacak bir borçtur, o borcu eda ediniz. Duanıza icabetimiz bir haktır, o hakkı ödeyiniz. Sizin günahınızı bağışlamamız bir vaciptir, o vacipten dışarı geliniz. "Dileyen var mı, tövbe eden var mı?"

Şiir

Gücüm yok, aldatan arzuların cahiliyim

Sen ise basiretli ve mahirsin

Er kişi, yüzünü sûret kâbesine çevirip oraya secde eden değildir. Er kişi, heveslerine sırt çevirip hidayet kıblesine gönül verendir. Müşahede suyu muvafakat çeşmesinde köpürünceye kadar mücâhede taşına çarpar. O vakit Hızır gibi sonsuz hayata kavuşuncaya kadar orada gusleder.

Muhammed

Bir başkası da şudur: Bu fakih İsa'nın üç oğlu ve üç kızı vardı. İki kızını Şeyh-i Rabbânî Seyyidü'l-Ârifîn Ebü'l-Hasan el-Harakânî'nin torunlarına verdi. Birini de Bistâm şehrinin imam ve hatibi İmam Sehlegî'nin torunlarından birine verdi. Oğullarının ismi Muhammed, Ebû Yezîd ve Ebü'l-Feth'tir. Bu Ebû Yezîd, Kirman'da vefat etti ve kabri oradadır. Nesli devam etmemiştir.

Muhammed, babasından sonra ârifler sultanının hanedanına şeyh oldu ve ziyaretçiler kendisine rağbet gösterdi. Kalbinde yakıcı bir ateş ve yüzünde saf ve parlak bir su vardı. Zayıflara ve yaralılara ikram ve ihsanda bulunur, mazlumlara yardım eder, hizmetçi ve görevlilerin mertebesine riayet ederdi. Gözünü yüce Allah'ın cemaline dikmiş bir şekilde İlâhî nazarın ortaya çıkmasını ve lutuf sabahının belirmesini beklerdi.

Beyit

Allah'ın sana lutfu var veya yok sansan da

Âlem güzellerinin başında bir padişah var ya da yok

Şöyle bilsen gerek ki iyi ahlâklıların canına aşkla

Ayağının toprağı cemaliyle yakınlık var ya da yok

Âlemde, yüce Allah'ın dergâhında bir kapısı olmayan hiç kimse yoktur. O, hiç kimseyle bir işi olmayandır. İhtiyaçsızlık sancağı, O'nun celâli dergâhının dışında hiçbir yere çekilmemiştir. Her kime nazar etse, o kişinin yüz bin şükür secdesi etmesi gerekir. O kendi ihtiyaçsızlığıyla bir kimsenin İhtiyacına nazar eder, böylece o kimsenin niyazı naz ve nazı külliyen sır olur. Tevfik öyle değerli bir şeydir ki onu değerli kulların dışında kimseye vermezler. Bu Muhammed'e, babası fakih İsa'nın ve Ârifler Sultanı Bayezid'in kabrini yaptırması için bir nazar kıldı. Mescid, tekke ve diğer imaretler hep onun eliyle tamamlandı ve,

مَنْ بَنَى لِلّٰهِ مَسْجِدًا وَلَوْ مِثْلَ مَفْحَصَ قَطَاةٍ بَنَى اللّٰهُ لَهُ بَيْتًا فِى الْجَنَّةِ

"Kim Allah için bağırtlak kuşunun yuvası kadar bile olsa bir mescid bina ederse, Allah da onun için cennette bir ev bina eder"[20]' hadisinin ödülüne hak kazandılar. Onun,

مَوْتُ الْغَرِيبِ شَهَادَةٌ

"Garibin ölümü şahadettir" hükmünce şehadet derecesinin şerefi arttı. Merv şehrinde öldüğü için tabutunu oradan Bistâm'a getirdiler.

Oğlu Radıyyüddin İsa dedi ki: "Babamın tabutunun Bistâm'a geleceği gece ben rüyamda, tabut yaklaştıkça Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in türbesinin kendisine bitişik türbelerle bir anda yerlerinden kalkıp havaya yükseldiklerini ve tabutu karşılamaya çıktıklarını gördüm."

Radıyyüddin İsa

Bu Muhammed'in dört oğlu vardı: Radıyyüddin İsa, Muhammed, Ebû Yezîd ve Ali. Muhammed genç yaşta vefat etti. Ebû Yezîd ve Ali, her ikisi de çocuk yaşta ölüm şerbetini tattılar. Bu üç kardeş,

تُحْفَةُ الْمُؤْمِنِ الْمَوْتُ

"Ölüm müminin hediyesidir" müjdesinden daha büyüğünü, daha önce aldılar.

Radıyyüddin İsa, güzel yanağında ikbal beniyle, kurb hali ve Zül- celâl hazretlerine visal ile, tevazu ve ağırbaşlılık süsüyle ve kullukta acizlik hırkasıyla babasının makamına oturdu. Sıradan veya seçkin olsun, halktan isteklilere ve İslâm ehlinin müridlerine irşad ve ikram kemerini

bağladı. Din padişahlarının, hatta bütün sultanların huzurun

da, onların yakınları ve hizmetkârları için, meskenet, iftikâr, teslim ve seçmeyi terketmekten daha güzel bir süs yoktur.

Beyit

Padişahın huzurunda afiyet istemen iyidir

Sırtlanların olduğu ormanda tilkilik iyidir

Ey derviş! Kim kendi ihtiyarından ve kibrinden uzaklaşır, hallerinde Allah'a rücû edişinde sadık olur ve Allah dışında kendi cinsinden ve emsalinden yardım istemezse, Allah onu kendi koruması altına alır ve bütün işlerinde kendisine kâfi gelir. Ve keremiyle ona lutfunun gölgesinde bir yer hazırlar.

Zira böyle olunca parlak güneş, onların gayreti mağarası etrafında dolaşmaya cesaret edemez. Parlak güneş, ışınlarını onlara saldığında onların aşk güneşinin ışınlarıyla eteğini toplar gider. Güneş ışınları halkın aydınlanması için olduğu gibi, onların sırlarının ışınları da Hakk'ın marifeti içindir. Güneşin ışığı görünen ışıktır, onların kalplerinin ışığı sîret ışığıdır.

Beyit

Mısırlı Yusuf kıssasını tamamen kuyuya atınız

Benim gülen dudaklımın terki geldi, peki, gidiniz

Güneş geldi, Zühre gibi oturdu başladı işret

O yanağın yanında ne mümkün aydan bahsetmek

Cennet hûrilerinin sözü, ay, güneş, gece, gündüz

Hepiniz eksiksiniz, O'nun cemalini gördünüz!

Radıyyüddin İsa'nın yedi oğlu vardı: Radıyyüddin Muhammed, Radıyyüddin Ebû Musa, Mecdüddin Ebû Yezîd, Rükneddin Ömer, Necmeddin Sürûşân, Osman ve Ali. Bu oğulların hepsi soyluydu ve her biri isabetli düşünce ve görüşlere sahipti. Sultan da dahil olmak üzere atalarının hepsi onlardan memnundu. Yüce Allah felek çadırını yukarı kaldırıp bu rızıklar yaygısını döşediğinde ve yedi gezegeni yarattığında, yıldız ilmince bunlardan bazıları mutlulukla ve bazısı sözle vasıflandılar. Gayb Allah katindadır.

Allah'a hamdolsun ki bu yedi oğlan,

اَصْحَابِى كَالنُّجُومِ فَبِاَيِّهِمُ اقْتَدَيْتُمْ اِهْتَدَيْتُمْ

"Ashabım (gökteki) yıldızlar gibidir. Hangisine uyarsanız hidayete erersiniz" vasfına sahipti. Aynı şekilde bedenlerini yedi kuvvetle süslediler. Onlar ârifler sultanının soyunu kendi zamanlarında süslediler.

Bil ki bedeninde yedi güç vardır ve bedeninin düzgün işleyişi onlara bağlıdır: Görme gücü, işitme gücü, tatma gücü, koku alma gücü, dokunma gücü, konuşma gücü ve akıl gücü. Bu güçlerin kökü kalptedir. Hz. Peygamber'İn **[sallallahu aleyhi vesellem],**

اَلَا اِنَّ فِى الْجَسَدِ مُضْغَةً اِذَا صَلَحَتْ صَلَحَ الْجَسَدُ كُلُّهُ وَاِذَا فَسَدَتْ فَسَدَ

الْجَسَدُ كُلُّهُ اَلَا وَهِىَ الْقَلْبُ

"Uyanık olun, bedende bir et parçası vardır ki o iyi olursa bütün beden iyi olur, o bozuk olursa bütün beden bozulur. İşte o et parçası kalptir" hadisinde bu sırra işaret edilmektedir.

Radıyyüddin Muhammed

Sultanü'l-ârifîn Bayezid, bu oğullar için bedenin kalbi mesabesindedir. Hz. **Ali [radıyallahu anh]** şöyle dedi: "Allah için kaplar vardır. Bunlar kalplerdir. Onların içinden Allah'a en sevimlileri ince, saf ve sağlam olanlarıdır." Sonra şöyle dedi: "Dinde sağlam, yakînde saf olan ve kardeşlerine karşı nazik ve ince olanlardır."

Hâsılı, kardeşlerin en büyüğü, en aydını, en yücesi ve en olgunu olan Radıyyüddin Muhammed babasının yerine geçti. En çok hakeden olmakla birlikte, seccade başında görev yaptı. Yüce Allah buyuruyor:

اَلْزَمَهُمْ كَلِمَةَ التَّقْوٰى وَكَانُوا اَحَقَّ

"... onların takva sözünü tutmalarını sağladı. Zaten onlar buna layık ve ehil kimselerdi" **(Feth 48/26).**

Yani muvahhid, "lâ ilâhe illallah" demeye en layık olandır. Hikmette, makamı, ehli olmayana vermek uygun olmadığı gibi, ehil olandan geri almanın da bir sebebi yoktur.

Hz. Fâtıma (radıyallahu anhâ) için birkaç kişi görücülüğe geldiler. Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** her birine bir özür söyledi. Hz. Ali'ye **[radıyallahu anh],** "Niçin Fâtıma'dan bahsetmiyorsun?" diye sormak üzere birini gönderdi. İnsanoğlunu yaratınca görünüş ve sıfatla olgunlaştırdılar. Hâsılı, öne attığı bir adımla melekût melekleri yedi yüz bin yıl ilerlerdi.

Şiir

Seninle birlikte koştu yarışmacılar

Birinci oldun geride kaldı onlar

Bu “lâ ilâhe illallah” sözü ezelîdir. Bu söz, ezelde gözünü açmıştı. Böylece arş ve kürsîye levh ve kaleme tâlipler belirdi, Cebrâil ve Mîkâil’i yarattılar. Bu söz, ola ki bir tâlip onun açık alnında hakikat rakamını bulur ve kazâ göğünde adem sırrını saklamaktan ayrılmaz diye gözünü yoldan ayırmadı. Böylece sıra toprak ve suya geldi. Cuma günü sona ererken diledi ve,

خَلَقَ اٰدَمَ عَلَيْهِ السَّلَامُ بَعْدَ الْعَصْرِ مِنْ يَوْمِ الْجُمُعَةِ فِى آخِرِ الْخَلْقِ فِى آخِرِ سَاعَةٍ مِنْ سَاعَاتِ الْجُمُعَةِ فِيمَا بَيْنَ الْعَصْرِ اِلَى اللَّيْلِ

“Allah, Âdem’i cuma günü ikindiden sonra mahiûkatın en sonunda ve cuma saatlerinin nihayetinde ikindi ile akşam arasında yaratmıştır” sözünün şevki, insanoğlunun şevkiyle bir araya gelince, “Buna cuma günü ad koyunuz, zira iki âşığın/susamışın buluşma günüdür” dediler.

Kıvâmüddîn Ali

Radıyyüddin Muhammed’in, Kıvâmüddîn Ali adında bir oğlu vardı. Yüce Allah, babasından sonra onu kıvam ve istikamet kaftanıyla cömertlik ve yücelik seccadesinin başına koydu. O makamda temizlik, nezaret, mutluluk ve letafet dairesinin merkezi olarak,

حَسُنَتْ مُسْتَقَرًّا وَمُقَامًا

“Orası ne güzel bir yerleşme ve ikamet yeridir **(Furkân 25/76)** müjdesini

okuyordu. O, Ehl-i beyt'in kıvamını süsleyici ve ölü ya da diri herkesin işlerini düzenleyici olduğundan, Allah'ın yardımıyla epeyce ilim, akıl, yumuşak huyluluk ve fazilet sahibi olmuştu. Hakiki sırların keşfinde, şeriat sahipleri ile tarikat erbabına yardımda, Hz. Peygamber'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** hadislerinin yazımında, fürû ve usuldeki zorlukların giderilmesinde, seyyidü'l-mürselînin sünnetlerinin ihyasında, dalâlete uğramış mül- hidlerin bid'atlarını ortaya çıkarmada çokça çalışmış, bunu kendisine ahiret azığı edinmiş ve şer'î fetvaları tahsis etmesini iyi bilmiştir. Mesela Ebû Hanîfe ve İmam Şâfiî (rahmetullahi aleyhimâ) taraftarları arasında, "İmamla namaz kılan kişi, namaz esnasında imam Fâtiha okurken okumalı mı yoksa susmalı mı?" hususuna dair bir ayrılık söz konusuydu.

Bir imam der ki: Yüce Allah'ın,

اَللّٰهُ نَزَّلَ اَحْسَنَ الْحَدِيثِ

"Allah, sözün en güzelini... indirdi" **(Zümer 39/23)** buyruğu ve,

اِنَّ الْمُصَلِّى يُنَاجِى رَبَّهُ

"Şüphesiz namaz kılan kimse, Rabb'ine münâcâtta bulunur" hükmünce yalvarma makamı olan namaza durduğunda hiç susma, imam olsan da olmasan da. Çünkü bizim Allah'la bir sözümüz vardır, Allah'ın da

bizimle...

Bir başka imam der ki: "O sırada sus. Zira Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

مَنْ كَانَ لَهُ إِمَامٌ فَقِرَاءَةُ الْإِمَامِ لَهُ قِرَاءَةٌ

"Kim imama uymuş ise imamın kıraati, onun kıraatidir" buyuruyor.

"Bir imam ulûhiyyet kahrına düşmüş görülürken diğer imam rah- mânî lutuf ve kemalle görülür" desen uygundur. Bir imamın kahrı dudağa mühür vururken, bir diğer imamın lutfu ise yayılıp genişleme yaygısını seriyor.

"Bir imam ulûhiyyet kahrına düşmüş görülürken diğeri peygamberlik yaratılışına düşmüş" dersen de uygun olur. Allah'ın azameti söyleyeni susturur, ancak taşın teşbih ettiği ve kertenkelenin övdüğü Muhammed'in yaratılışında suskunluk gariptir. Hakikatle bakınca her ikisi de sünnetin aynı saf ve temiz meşrebındendir. Çünkü "lâ ilahe illallah"ı "Muhammedün resûlullah" ile bir araya getirmezsen imanın iman olmaz.

Şeyh Kıvâmüddin Ali'nin büyük oğulları vardı. Onların oğulları dalâlet ve bâtıl inanışlarla sıkı bir biçimde uğraşırken, her birinin ruh kuşu beden kafesinden uçup Hay ve Kayyûm'un huzuruna vardı. O,

مَا مِنْ مُسْلِمٍ تُصِيبُهُ مُصِيبَةٌ فَيَقُولُ مَا اَمَرَهُ اللّٰهُ اِنَّا لِلّٰهِ وَاِنَّا اِلَيْهِ رَاجِعُونَ اَللّٰهُمَّ
اْجُرْنِى فِى مُصِيبَتِى وَاخْلِفْ لِى خَيْرًا مِنْهَا اِلَّا اَخْلَفَ اللّٰهُ لَهُ خَيْرًا مِنْهَا

"Başına musibet gelen hiçbir müslüman yoktur ki Allah 'ın emrettiği üzere, 'Biz Allah içiniz ve biz O'na döneceğiz. Allahım bu musibetim hususunda bana ecir ver ve bana bunun arkasından daha hayırlısını ihsan eyle' desin de Allah ona mutlaka daha hayırlısını ihsan buyurmasın"[203] hadisindeki ilmin sırrıyla amel etmiştir.

Radıyyüddin Fazlullah ve Alâeddin Atâuflah

Güzel sabır ve Hz. Peygamber'in sünnetiyle ayakta durmanın getirdiği bereketlerden sonra, yüce Allah ona yetmiş yaşındayken iki oğul bağışladı: Radıyyüddin Fazlullah ve Alâeddin Atâullah. Muhtemelen Şeyh Kıvâmüddin, Zekeriyya peygamberin âdetince,

اِذْ نَادٰى رَبَّهُ نِدَٓاءً خَفِيًّا

"Hani o, gizli bir sesle Rabb'ine niyaz etmişti" **(Meryem 19/3).**

فَهَبْ لِى مِنْ لَدُنْكَ وَلِيًّاۙ

"Tarafından bana bir veli (oğul) ver" **(Meryem 19/5).** Ve,

وَاجْعَلْهُ رَبِّ رَضِيًّا

“Rabbim, onu rızana layık kıl” **(Meryem** 19/6) âyetlerindeki gibi sırren yüce Allah’ın huzurundan talepte bulunmuş, Allah Teâlâ dileğine icabet buyurmuş ve ona sorumluluk yüklemiştir.

Ey temiz ahlâklı kimse! Kendi hazzını terket ve şeriatin rızasını gözet! Zira, bir kimse Allah için yahut Allah tarafından bir şeyi terkederse, kendisine onun mükâfatını muhakkak surette verirler.

Mesela, Cafer-i Tayyar **[radıyallahu anh],** müşriklerle gazâ ederken, “Allah bana iki kolun karşılığında ödül olarak iki kanat verdi. Onlarla cennete uçarım, Cebrâil ve Mîkâil’le her nereye istersem giderim” diyerek ellerini sallıyordu.

Mesela, Hz. Süleyman **[aleyhisselâm],** namaz davası ortaya çıkınca eline bir kılıç aldı ve atların boynunu kesti. “Bugün sen atları terketmeyi başardın, biz de rüzgârı senin bineğin kıldık” dediler.

Ey Cafer! El verdin, işte sana kanat! Ve ey Süleyman! Atları verdin, işte sana rüzgâr!

Ey sadık âşık! Cemalin karada ve denizdedir. Gözünü ve kulağını bizim yolumuza feda ettiysen, işte şimdi fazlımız senin işitmen ve işte şimdi görüşümüz senin bağışındır.

فَإِذَا أَحْبَبْتُهُ كُنْتُ سَمْعَهُ الَّذِى يَسْمَعُ بِهِ وَبَصَرَهُ الَّذِى يُبْصِرُ بِهِ وَيَدَهُ الَّتِى
يَبْطِشُ بِهَا وَرِجْلَهُ الَّتِى يَمْشِى بِهَا

"Onu (kulumu) sevdiğim zaman da işiten kulağı, gören gözü, tutan eli, yürüyen ayağı olurum."[2] Ey Şeyh Kıvâmüddin! O oğullar gittiyse, al işte Fazlullah ve Atâullah ... Onlar, sıdkın iki halefi, doğruluğa iki yâ- digâr selef, iki faziletli âlim, iki kâmil sâlik, iki parlak dolunay, iki isabetli görüşe sahip sadr, İki yüce himmetli belde hafızı, yüce ve değerli evtâd u aktâra iki vâris, iki fakir ve düşkünleri esirgeyici, yeryüzü padişahlarının iki nasihatçisi,

وَالْمُسْتَغْفِرِينَ بِالْأَسْحَارِ

"Seher vaktinde Allah'tan bağış dileyenler[1]*'* (Âİ-Î **Imrân 3/17)** zümresinin iki önderi,

وَأَقِمِ الصَّلٰوةَ طَرَفَيِ النَّهَارِ

"Gündüzün İki ucunda ... namaz kıl" (Hûd 11/114) buyruğuna sabredenler fırkasının iki temeli, iki nur matlaı, iki sırlar emanetçisidir. Küçüğe şefkat ve rahmet etmekle daha büyük, büyüklerin hizmetinde vefa ve hürmet göstermekle daha küçüktürler.

Beyit

Absâl ile beraber olan Salamân

Her halde şefkatli ve yol göstericidir

Her ikisi de iyi kalplidir, Allah'ı inanır

Her ikisi de mutlu ve bereket sahibidir

Şeyh Radıyyüddin Fazlullah, büyük kardeş olduğu için, babasının yerine geçip onun postuna oturma yolunda hak sahibiydi. Nitekim bu işte, kardeşiyle hiçbir sürtüşmesi olmadı, dahası bu hususta izlediği yol, Musa ile Harun'un **[aieyhimesseiâm]** yoluydu. Çünkü yüce Allah A'râf sûresinde,

وَقَالَ مُوسٰى لِاَخِيهِ هٰرُونَ اخْلُفْنِى فِى قَوْمِى

"Musa, kardeşi Harun'a dedi ki: Kavmimin içinde benim yerime geç" **(A'râf 7/142)** buyurdu.

Yine Allah Teâlâ,

وَاجْعَلْ لِى وَزِيراً مِنْ اَهْلِىۙ هٰرُونَ اَخِىۙ اُشْدُدْ بِهٖ اَزْرِىۙ وَاَشْرِكْهُ فِى اَمْرِىۙ

"Bana ailemden bir de vezir (yardımcı) ardeşim Harun'u ver. Onun sayesinde

arkamı kuvvetlendir. Ve *onu işime ortak kıl"* (Tâhâ 20/29-32) buyuruyor.

قَالَ قَدْ اُوت۪يتَ سُؤْلَكَ يَا مُوسٰى

"Allah, 'Ey Musa! istediğin sana verildi' dedi" (Tâhâ 20/36) âyeti bu duanın icabet bulduğuna delildir.

Bu iki şeyh, bu iki peygambere uyduğu için, işte bu mübarek âyet onların muvafakatim ve aralarında muhalefet ve sürtüşme olmadığını göstermektedir.

Dahası Şeyh Radıyyüddin'in dünyaya hiç meyli yoktu. Dünya ve onun makamlarına İlgi duyanlarla bir arada bulunmaktan son derece bunalırdı. Sürekli olarak gözünü kendi düşüncesine dikmişti. Temiz kalbinde yanış ve yakarış, aziz canında aşk ve sır, gamlı gönlü ve nemli gözünde özlemler ve göz yaşları, mutluluk hissesiyle gayb hissesine yaklaşmış, zatında cömertlik ve temkin mevcuttu. Bu seçkin ve güzel huyların bereketiyle İslâm sultanları onu devamlı ziyaret ederdi.

700 senesinin başlarında İslâm padişahı Olcaytu Han **[Allah kabrini aydınlatsın]** Şeyh Radıyyüddin'in müridi oldu. Onun elinden hırka giydi ve onun işaretiyle, Muhammed b. Cafer-i Sâdık'ın **[rahmetullahi aleyh]** kabri başına bir kubbe ve Bâyezid-i Bistâmî'nin kabri civarında ziyaretçiler ve gelip geçenler için bir mescid yaptırdı. Bayezid hazretlerinin kabri yanına kemerli kubbeli bir eyvan yapılmasını emretti

ve işin tamamlanmasını sağladı. Şeyhin bunlarla hiç sevinci artmadığı gibi mutlu da olmadı.

Gerçekten de kendi varlığı derdinde aciz olan kimsenin mutluluğa da takati kalmaz. Kendini bilen kimsenin kendi varlığıyla mutlu olması düşünülemez. Tıpkı, peygamberlik denizinin tek incisi (dürr-i yetîm) ve delâlet bağının vasıtası olan Muhammed Mustafa **[sallallahu aleyhi vesellem]** gibi. Kendi varlığı yüzünden,

لَيْتَ رَبَّ مُحَمَّدٍ لَمْ يَخْلُقْ مُحَمَّدًا

"Keşke Muhammed'in Rabb'i Muhammed'i yaratmasaydı" diye feryat ederdi.

Beyit

Ey sevgili heveslisi! Sevgili hevesi olmadan bir nefes al!

Bir ateş yalınlandırıp ağyar harmanını tutuştur!

Ne zamana dek dünyada, bu kendi varlığın davulunu çalacaksın?

Varlık kapısı üstüne yokluktan bir çivi çak!

Kendini beğenmiş dünya köleleriyle olmaktan uzak dur!

Ayak toprağını öperek kendinden uzaklaş!

Kendini, dünyadaki herkesten daha değersiz ve daha aciz görmezsen, bu yola layık olamazsın. Yüce huzurdan daima şu nida gelir.

Beyit

Ey gönül! Sevgilinin mahallesinde bekle bir müddet

Bir süre işsiz kalırsın, sen yine de iş takip et

Azizler topluluğu için bir ışıltı gerekiyorsa azizlerin ışıltısı bizim huzurumuza yakınlaşmaktır. Dostlar mahfiline bir cemal gerekiyorsa dostlar mahfilinin cemali bizim huzurumuzda bulunmaktır. Üç derviş her nerede bir araya geldiyse, bizim huzurumuza yakın olmanın dileneceği yer de orasıdır.

مَا يَكُونُ مِنْ نَجْوٰى ثَلٰثَةٍ اِلَّا هُوَ رَابِعُهُمْ

"Üç *kişinin gizli konuştuğu yerde dördüncüsü mutlaka O'dur"* (MÜcâdiie58/7). Gamlı biri her nerede âh ediyorsa, bize yakın olma esintisini onun âhı esintisinden dile. Ey melekler âlemi! Binlerce yıldır ibadet ettiniz ve bizim yüceliğimizi teşbih ve ululamayla övdünüz. Lâkin bizim kavuşma esintimizin hiç farkında olmadınız. Ey azıksız,' ayağı çıplak dervişler! Ruhanîlerin sermaye ve ibadetine sahip değilsiniz, lâkin bir zerre yanış ve aşka sahipsiniz. Ben, sizin kalbinizdeki bir zerre yanışı meleklerin binlerce yıllık ibadetine değişmem. Zira onların bizi

bulmakta hissesi yoktur. Kavuşma ikbali sizin olduğunuz yerdedir.

Şeyh Alâeddin'in şeriat ve tarikat ilminde oldukça geniş nasibi ve hissesi vardı. Padişah ve hükümdarların bağlandığı, ihvan ve ayanın sığınağı, Allah'ın ve kullarının sevgilisiydi. Dahası ona,

اَلْعُلَمَاءُ وَرَثَةُ الْاَنْبِيَاءِ

"Âlimler, peygamberlerin vârisleridir' hadisiyle Hz. Muhammed Mustafa'nın **[sallallahu aleyhi vesellem]** kudsî şarabından tattırıldı. Hz. Peygamber'in şeriatı haberi anbean ona ulaşıyordu. Seyyidü'l-mürselînin dinini ve sultanü'l-ârifînin soyu ve silsilesini korumaya gayret gösterdi. Bu iki sultanın, kesinlikle ve kesinlikle her iki âlemin işlerini düzenleyen buyruklarının etkisiyle ve dahi şu nidayı dinleyerek.

Beyit

Zarar vermedi etmek bana komşuluk

O komşuya ki kapısı her zaman açık

Benim ocağım onunki ile birdir

Kader ona benden önce gelir

Resûlullah **[sallallahu aleyhi vesellem]** öyle bir peygamberdir ki yüz yirmi bin küsur nübüvvet noktası burakın örtüsünü tutma makamını arzulasa buna şaşılmaz.

Beyit

Onun aşkı akla buyruk verir

Onu anmak ölüye can verir

Ebû Tâlib Mustafa'ya yakın oldu

Lâkin o, Selmân'a kaftan verir

Ey Muhammedi Sen Iranlı'nın aşkından bir haber ver:

لَوْ كَانَ الدِّينُ مُعَلَّقاً بِالثُّرَيَّا لَنَالَهُ رِجَالٌ مِنْ اَبْنَاءِ فَارِسٍ

"Din Süreyya yıldızında olsa bile, Farslılar'dan (İranlılar) bazı kimseler onu elde ederler. "

Ey Şeyh Alâeddin! Sen şeriatın latif yapılarını ve kendi tarikat âdabının usullerini açığa çıkar ve Hz. Peygamber'in verasetiyle Sultanü'l-â- rifîn Bayezid'in müridlerinin, âşıklarının, ziyaretçilerinin kalplerini marifet sırlarının aydınlığıyla doldur. Canı gönlü, sudûr eden ruhlara musahip kıldığın gibi, vârid olan cisimlere inmiş ekmek ve katık sofrasını,

إِنِّي لِمَا أَنْزَلْتَ إِلَيَّ مِنْ خَيْرٍ فَقِيرٌ

"Doğrusu bana indireceğin her hayra (lutfuna) muhtacım" **(Kasas** 28/24) sofrasından kıl.

Radıyyüddin Fazlullah'ın Dört Oğlu

Yüce Allah, Şeyhülislâm Radıyyüddin Fazlullah'a dört oğul verdi: Kıvâmüddin Ali, Şeyhülislâm Şerefeddin Muhammed, Şeyh Nizâmed-din Zeynelâbidin Âlim ve Şeyh Kıvâmüddin Abdülkadir. Onun gönlünü,

إِنَّ اللّٰهَ يَأْمُرُكُمْ أَنْ تُؤَدُّوا الْأَمَانَاتِ إِلٰى أَهْلِهَا

"Allah size, mutlaka emanetleri ehli olanlara vermenizi emreder" (Nisâ 4/58) âyetinin manasıyla açtı. Böylece o, bu oğulların arasında, "Dostların en hayırlısı, temiz yüzlü ve iyi ahlâklı çocuklarla vasfedilen ve çevrelerince kendilerine eli açıklık ve yücelik nisbet edildiği için yücelerin yücesine ulaşmış kimselerdir" sözü ile vasıflandı.

Allah'ın kullarının mühimmatı anahtarları, dünya işlerinin karanlığında hayır sahiplerinin kandilleri, soy ve asıllarının iyiliğiyle sefa sahipleri, hizmet ahlâkındaki cesaretleriyle veliler, her biri mananın tâ kendisi, rabbânî sırlar ve güzel hasletlerin doğuş kaynağı, şerefli ve seçkin

kimselerin mercii, din ve milletin şerefi, kendisinden Islâm'ın ve müslümanların razı olduğu Şeyh Muhammed oğlu, dinin ve milletin razı olduğu Fazlullah b. Kıvâmüddin Ali b. Radıyyüddin Muhammed b. Ra- dıyyüddin İsa b. Muhammed b. İsa b. Fakih Muhammed Bûyezîdân b. İsa b. Muhammed b. Ammî İsa b. Ammî Musa Bûyezîdân b. Âdem b. Sultânü'l-ârifîn, tevhid ehlinin delili, Allah'ın velilerinin ve vâsıl olanların kutbu Şeyhü'r-rabbânî Bâyezid-i Bistâmî'yi seçmişti, sağlığında, "İş, ehline ve yerine ulaştı" sözünü okuyarak onun postuna oturmuştur.

Bu, mücâhede meydanının sultanı ve müşahede irfanının delili, Sultanü'l-ârifîn Bayezid hanedanının halefi, hürler ve köleler için mollalar mollası, şeyhler ve muhakkik âlimler sultanı, İslâm sultan ve hakanlarının gerçek öğüt vericisi, yüce şeyhülislâm, Arap ve Acem kutubla- rının övüncü, âlem düşkünlerinin sığınağı, dinin ve milletin şerefi Şeyh Muhammed'dir.

Beyit

Sözü senin zikrinle süslemektir muradımız

Hüner sahipleri katında budur makamımız

Güneşin hal ve hareketleri malumdur herkesçe

Güzel yüz için de ihtiyaç yok süsleyiciye

Yüce Allah'ın yardımının himmet ve nusret bineğine oturmasıyla, cemiyyet camiinde ibadete çekilenler ve ulûhiyyetin cömertlik göstermesiyle terakki bulanlar meydanında hızla yol aldı. Dervişlerin, düşkünlerin, yol sâliklerinin, dergâhın tefrîd ve tecrîd ehlinin ve hatta Allah'ın kullarının tamamının işleriyle canı gönülden ilgilendi.

Beyit

Misafirler onun yakınlığını arzulayarak akşamlıyorlar

Sanki onlar ikindiden sonraki hoş vakitteymiş gibi zaman geçiriyorlar

Hangi dilenci bu bahşişten mahrum kalır

Ki dünya üzerinde dilenci okyanus kadardır

Denilmiştir ki: İki kılıç bir kında olmayacağı gibi iki aslan da bir ormanda olmaz.

Beyit

İyiliğin başlangıcı köklü bir şereftir

Şerefin tamamı ise iyiliği tamamlamaktadır

Bu hilal, güzelliğiyle mahlûkatın gözlerini kamaştırıyor

Lâkin buna rağmen dolunay gibi güzelliği de yoktur

Beyit

Sen cemalini gösterince güzellerin aşkı heves oldu Dilberlerdeki bu yüz senin işin değil de nedir?

Sultanın müridlerinın galip gelen İsteklerine yüz çevirme ve hanedan şeyhliğinden el etek çekme örtüsünü yüzüne çekti.

اَلْقَنَاعَةُ مَالٌ لَايَنْفَدُ

"Kanaat tükenmez bir hazinedir"[2'4] hadisini rıza kulağıyla dinleyip,

لَا تَمُدَّنَّ عَيْنَيْكَ اِلٰى مَا مَتَّعْنَا بِهٖٓ اَزْوَاجًا مِنْهُمْ

"Sakın onlardan bazı sınıflara verdiğimiz dünya malına göz dikme" **(Hicr 15/88)** sürmesini süratler, âdetler, mevcut ve mâluma değin gözüne çekmeyi uygun gördü.

اِنَّ لِلّٰهِ عِبَادًا خَلَقَهُمْ لِحَوَائِجِ النَّا

"Allah'ın öyle kulları vardır ki onları insanların ihtiyaçlarını gidermek için yaratmıştır" hadisine dayanarak, kendi ihtiyaçlarını Allah'ın cihanı süsleyen bu nizamı doğrultusunda düzenleyip bir köşede inzivaya

çekildi.

Beyit

Senin sağlam fikrinden haberdar olunca Ne gerek var başka bir delil ü davaya!

İhtiyaç duyduğu kadarı dışındaki her şeyle helalleşti.

اِنَّ اَطْيَبَ مَا اَكَلَ الرَّجُلُ مِنْ كَسْبِهِ وَاِنَّ وَلَدَهُ مِنْ كَسْبِهِ

"Kişinin yediğinin en helali kazancıdır. Çocuğu da kendi kazanandandır."

Beyit

Sana kavuşmam için bir gece gerekliyse

Her kiminle oturmuşsan, acaba kalkar mısın?

Yüce Allah, kuluna yücelik kaftanı giydirmek istese, sebeplerini hazırlar ve onun matemini yandırır. Başına ağırlama tacını koymak dilese, sebep kapılarını açarak uygun durumu hazırlar.

وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ وَلِرَسُولِهِ وَلِلْمُؤْمِنِينَ

"Asıl üstünlük, ancak Allah'ın, peygamberinin ve müminlerindir" **(Münâfikûn 63/8).**

Rivayet ederler ki bir şahıs Hârûnürreşid'e yapması gerekenleri kaba bir biçimde söyledi. Hârûnürreşid öfkelendi. Onun edepsizleri terbiye etmekte kullandığı kötü huylu bir katırı vardı. Hârûnürreşid, "Onu katıra bağlayın ki katır onu öldürsün" dedi. Dediğini yaptılar. Katır, adama hiç zarar vermedi. Hârûnürreşid bu sefer, "Onu eve kapatın ve kapıyı da üstüne kilitleyin" dedi. Dediğini yaptılar. Ertesi gün onu bahçede gördüler. Evin kapısı da kilitliydi. Ona, "Seni bu bahçeye kim getirdi?" dediler. O, "Evden çıkan adam getirdi" dedi. Hârûnürreşid dedi ki: "Onu bir bineğe bindirin ve onunla birlikte şehri gezerek şöyle söyleyin: "Hârûnürreşid Allah'ın aziz kıldığı bir kulu zelil kılmak istedi, ama bundan aciz kaldı."

Şiir

Başkaldıran padişahların başı

O'nun dergâhında yalvarış zemenindedir

Minnet ve üstünlük hep O'na varır

Zira mülkü kadîm ve zatı ganîdir

Akıl sahipleri kalkıp, "Biz böyle biliriz" dediler. Âlimler kalkıp, "Biz böyle söyleriz" dediler. Filozoflar kalkıp, "Biz heyûlâ ve ezelî illet koyarız" dediler. Müneccimler kalkıp, "Biz feleğin dakika ve hakikasını söyleriz" dediler. Pazarcılar kalkıp, "Biz ticareti böyle yaparız ve çok emek

veririz, dağ ve çölleri aşarız” dediler. İlâhî celâl şöyle cevap verdi: “Bu ortaklıkla olacak bir iş değildir.”

Ey derviş! İş, işin merkezine ulaşmadıkça ve meselenin sebebine vâkıf olmadıkça el her şeye uzanır ve her şeye bağlanır. Sırlar hâzinesine ulaşıp hakikat madenini keşfedince yaratılanın varlığı Allah’ın varlığı karşısında yok olur. Fakrdan zenginlik istemez ve fenâ kaynağından beka sermayesini beklemez.

Abdullah b. Havale naklediyor:

Bir defasında Resûlullah **[sallallahu aleyhi vesellem]** bizi yaya olarak ganimet elde etmeye göndermişti. Biz de hiçbir şey ele geçiremeden dönüp geldik. Çektiğimiz yorgunluğu yüzlerimizden anladı. Bunun üzerine ayağa kalkıp bizim için,

اَللّٰهُمَّ لَا تَكِلْهُمْ اِلَيَّ فَاَضْعُفَ عَنْهُمْ وَلَا تَكِلْهُمْ اِلَى اَنْفُسِهِمْ فَيَعْجِزُوا عَنْهَا وَلَا
تَكِلْهُمْ اِلَى النَّاسِ فَيَسْتَاْثِرُوا عَلَيْهِمْ

“Allahım! Onların işini bana bırakma. Çünkü ben onlara yardımdan acizim. Onların İşini kendilerine de bırakma. Zira kendilerinin ihtiyacını teminden onlar da aciz kalırlar. Onları insanlara da bırakma. Çünkü insanlar kendilerini onlara tercih ederler’’ diye dua etti.

Hâsılı kimin ölü hükmünde diri olduğu anlaşıldı. Zira âyette,

إِنَّكَ مَيِّتٌ وَإِنَّهُمْ مَيِّتُونَ

"Muhakkak sen de öleceksin, onlar da ölecekler" **(Zümer 39/30)** buyrulmuştur. Yok hükmünde olan varın iş işlemesi imkânsızdır. Meydana gelen her bir iş Allah'ın nazarıyladır. Nazar ikiden hariç değildir: Ya güzel elbise nazarı ya da heybet nazarı. İyi bil ki dostlarına nazar etmen rahmettir, düşmanlarına nazar etmen gazap ve heybettir. Yüce Allah,

إِنَّ رَحْمَتِي سَبَقَتْ غَضَبِي

"Muhakkak ki rahmetim gazabımı geçmiştir" buyurmuştur.

Mademki sen Allah dostlarındansın, sürekli O'nu anmakla meşgul ol. Zira yüce Allah buyuruyor: Ben yaratıcı, şehadeti taksim ederken, "Dostsuz olanlar iyi olmaz" dedim.

شَهِدَ اللّٰهُ اَنَّهُ لَا اِلٰهَ اِلَّا هُوَ

"Allah, **... şu** *hususu (delilleriyle) açıklamıştır ki kendisinden başka ilâh yoktur"* **(Âl-i Imrân 3/18).**

İzzeti taksim ederken, "Dostlar için bir fayda gerekir" dedim.

وَلِلّٰهِ الْعِزَّةُ

"Asıl üstünlük, ancak Allah'ındır" **(Münâfikûn 63/8).**

Salavatı taksim ederken, "Dostlar için bir nasip gerekir" dedim.

هُوَ الَّذِى يُصَلِّى عَلَيْكُمْ وَمَلَٓئِكَتُهُ لِيُخْرِجَكُمْ مِنَ الظُّلُمَاتِ اِلَى النُّورِ *JJIH J*

"Sizi karanlıklardan aydınlığa çıkarmak için üzerinize rahmetini gönderen O'dur. Melekleri de size istiğfar eder" **(Ahzâb 33/43).**

Ey lutfumuza kapılan ve ey faziletimizle esirgenen! Ey peygamberlerin önderi Muhammed Mustafa! Senin ümmetini,

"Allah, ...şu hususu (delilleriyle) açıklamıştır ki kendisinden başka ilâh yoktur" **(Âı-i imrân 3/18)** kelime-i şahadetinde ortak tutarak övdüğümüz ve âlim olarak çağırdığımız gün o çok ibadet eden uzun ömürlüleri görüyorduk. Fidana bal verdiğimiz gün o kuvvetli şahinleri görüyorduk. O küçük böceğe ipek verdiğimiz gün o heybetli yılanları görüyorduk. O öküze amber verdiğimiz gün o heybetli filleri görüyorduk. O sadefe inci yerleştirdiğimiz gün o güçlü timsahları görüyorduk. Bülbüle hoş ses verdiğimiz gün o süslü tavusları görüyorduk.

Ey veliler bahçesinin nuru, ey saflık sahiplerinin yuvası nuru Şeyh Şerefeddin Muhammed el-Bayezidî! Sana hakiki aşk hırkasını giydirip seni Bayezid'in postuna oturttuğumuz, sana şeyhlik ve önderlikte tem-

kin verdiğimiz gün, kardeş ve akrabalarını müşahede ediyorduk. Yeryüzü yaygısından Süreyya asmasına değin, o taat ve hürmetin muhlis ve müridlerini, o edep ve izzet eşiğini görüyorduk.

Beyit

Sen dilemeden önce, ben seni dilemişim

Âlemi senin için süslemişim

Bizim şehrimizde âşık bülbül çoktur

Sen mutlu yaşa, ben seni istemişim

Senin zahirini ve bâtınını,

وَصَوَّرَكُمْ فَاَحْسَنَ صُوَرَكُمْ

"... size şekil verip de şeklinizi güzel yapan **..." (Mü'min 40/64)** âyetindeki güzellikle ve,

بَلْ هُوَ اٰيَاتٌ بَيِّنَاتٌ فٖى صُدُورِ الَّذٖينَ اُوتُوا الْعِلْمَ

"Hayır, o (Kur'an) kendilerine ilim verilenlerin sinelerinde (yer eden) apaçık âyetlerdir" **(Ankebût 29/49)** kelâmının hikmet ve marifetiyle süsledik.

فَتَبَارَكَ اللّٰهُ اَحْسَنُ الْخَالِقِينَۜ

“Yapıp yaratanların en güzeli olan Allah pek yücedir” (Mü’mînûn 23/14).

Şöyle seslendi: “Ey yakınlık ve kavuşmaya layık olan! Gönül ve canda, Cenâb-ı Hakk’ın şeriat ve hakikat sırlarına hazine olan sevgisinden başka bir şey için yol verme, yani âlemlerin Rabb’inin resûlüne uymaktan başka doğruluk görme.

Karışık olan şudur ki kudsiyet bağında,

قُلْ اِنْ كُنْتُمْ تُحِبُّونَ اللّٰهَ

“(Resûlüm!) De ki: Eğer Allah’ı seviyorsanız...” (Âi-ı Imrân 3/31) âyetinin ebedî yaban gülü bitmiş ve,

فَاٰمِنُوا بِاللّٰهِ وَرَسُولِهِ النَّبِيِّ الْاُمِّيِّ الَّذٖى يُؤْمِنُ بِاللّٰهِ وَكَلِمَاتِهٖ وَاتَّبِعُوهُ

“Öyle ise Allah’a ve ümmîpeygamber olan resûlüne -ki o, Allah’a ve onun sözlerine inanır- iman edin ve ona uyun ...” (A'râf 7/158) âyetinin gönül okşayıcı gülü açmış,

“Daha can var mı?” beyanının lutufla karışık seslenişi, Muhammedi şeriatın perde arkasından sonsuz bir itibar göstermiş,

Hakikat dili, “Gelecek olan var mı?” dîye seslenince dostluk risaleleri ve davet mektupları, şer‘î alamet ve tevkîlerle zâhir olmuş,

Keramet seslenicisinin, “Okuyan var mı?” demesi, can-perver sözleri ve Hz. Peygamberin [sallallahu aleyhi vesellem] temiz ve mukaddes sünnetini, “Dinleyen var mı?” diye rivayet eder olmuştur.

Hidayet yolları,

وَاَنَّ هٰذَا صِرَاطِى مُسْتَقِيمًا فَاتَّبِعُوهُۚ

“Şüphesiz bu, benim dosdoğru yolumdur. Buna uyun ...” (En’âm 6/153) âyetine uymayı bildirerek, “Sâlik var mı?” demiştir.

Letafet yakutları ve keramet incileri, nübüvvet istiridyelerinin I ut utlarından karaya, “Dizen var mı?” şeklinde gelmiştir.

Kemal derecesindeki cemal ve yaratıcının cemali, benzeri olmayan bir kavuşma vaadi ve,

لِلَّذِينَ اَحْسَنُوا الْحُسْنٰى وَزِيَادَةٌۜ

“Güzel davrananlara daha güzel karşılık, bir de fazlası vardır” **(Yunus** 10/26) âyetinde olduğu gibi, “Âşık var mı?” misalini verir.

Yüce kerem ve arkasından gelen taazzüm tellalı şöyle sesleniyor: Ey

Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in hilafeti için süslenmiş! Ey uzakta ve yakında olan mürid ve müstefidlerin ruhu ve rahatı için düzenlenmiş! Sen bizim habibimizin doğru ve düzgün yoluyla dergâhımıza gel, böylece o,

وَلَلْاٰخِرَةُ خَيْرٌ لَكَ مِنَ

"Gerçekten senin için ahlret, dünyadan daha hayırlıdır" (Duhâ 93/4) kaftanından seni de geniş bir parçayla nasiplendirip,

وَلَسَوْفَ يُعْطِيكَ رَبُّكَ فَتَرْضٰىۜ

'Pekyakında Rabb'in sana verecek de hoşnut olacaksın" **(Duhâ 93/5)** vaadinden sana da bir bağ buyuralım.

Rivayet ederler ki bir bedevî, Allah'ın habibini zikretmek suretiyle halifelerden birine yakın olmak istedi. Dedi ki: "Ben Hz. Peygamber'in kabri olan yerden geldim, onun senden bir dileği var." Peygamber'in adını duyan halife, esasen cömert biri olduğu için, hâzinesinden bir parçanın o bedevîye verilmesini emretti. Hazineci, bedeviye, "Bu miktar bağışı taşımak, bir binek gerektirir" dedi. Bedevî, Resûlullah'ın sevgisiyle halifenin her ne dilediyse vereceğini düşündü. Halifenin katına gitti ve, "Bağışladıkların, binek hayvanların olmadan taşınmıyor" dedi. Bu, halifenin hoşuna gitti, emredince binek katırları getirip bedeviye verdiler.

Ey Muhammed Mustafa! Senin hakkında bizim ezelî ikbalimiz olmasa, ümmet, senin için,

"O, *seni yetim bulup barındırmadı mı?"* (Duhâ 93/6) dememiz sebebiyle seni takip eder miydi? Amcan olan Ebû Tâlib seni koruyup gözetir miydi?

أَلَمْ يَجِدْكَ يَتِيماً فَآوَىٰ

"Şaşırmış bulup da yoi göstermedi mi?" **(Duhâ 93/7).** Seni şeriat ilminden nasipsiz görüp hidayet eder miydi, sana bu ilimle yol gösterir miydi?

وَوَجَدَكَ عَائِلاً فَأَغْنَىٰ

"Seni fakir bulup zengin etmedi mi?" **(Duhâ 93/8).** Seni fakir bulup zenginlikle ganimetlendirir miydi? Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

جُعِلَ رِزْقِي تَحْتَ ظِلِّ رُمْحِي

"Benim rızkım mızrağımın gölgesi altında kılındı" buyuruyor. Mademki Hz. Hatice'nin **[radıyallahu anhâ]** malıyla durum böyle, yetimi incitme ve dilenciyi geri çevirme. Senden mal da isteseler ilim de isteseler, yüce Allah'ın peygamberlik ve dişindekilerle sana layık gördüğü nimetlerden halkın istifade etmesini sağla.

Abdullah b. Galib, din âlimlerindendi. Ashaba yardıma gelerek dedi ki: "Allah dün gece beni hayırla rızıklandırdı. Şöyle okudum, böyle namaz kıldım." Ondan sonra kendisine dediler ki: "Senin gibisine bu şekilde söylemek layıktır." Cevaben dedi ki: Sizin hakkınızda,

وَاَمَّا بِنِعْمَةِ رَبِّكَ فَحَدِّثْ

"Rabb'inin nimetini minnet ve şükranla an" (Duhâ **93/11)** denmiştir.

Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyuruyor:

مَنْ اُزِلَّتْ اِلَيْهِ نِعْمَةٌ فَلْيَشْكُرْهَا

"Kime bir iyilik yapılırsa, buna karşılık teşekkür etsin. "

Siz de "söyleme" diyorsunuz. Zira Resûlullah **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyurdu:

فُضِّلْتُ عَلَى الْاَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ اُعْطِيتُ جَوَامِعَ الْكَلِمِ وَنُصِرْتُ بِالرُّعْبِ وَاُحِلَّتْ

لِىَ الْغَنَائِمُ وَجُعِلَتْ لِىَ الْاَرْضُ طَهُورًا وَمَسْجِدًا وَاُرْسِلْتُ اِلَى الْخَلْقِ كَافَّةً

"Ben diğer peygamberler üzerine altı şeyle üstün kılındım: 'Bana cevâmiu'l-kelim (az sözle çok şey İfade etme meziyeti) verildi. (Düşmanlarımın kalplerine) korku salmakla yardım olundum. Ganimetler bana helâl kılındı.

Yeryüzü benim için temizleyici ve mescid kılındı. Ben bütün mahlûkata gönderildim. Peygamberler benimle sona erdirildi." ^

Ey sultanın silsilesi! Birkaç kez ibadet göğünde "güç yetirmek" kanadıyla uçman,

لِى مَعَ اللهِ وَقْتٌ لَا يَسَعُنِى فِيهِ مَلَكٌ مُقَرَّبٌ وَلَا نَبِىٌّ مُرْسَلٌ

"Benim Allah'la birlikte olduğum öyle bir vaktim var ki ne bir mukar- reb melek ne de bir gönderilmiş nebî o vakitte bana yaklaşabilir" hükmüyle Allah'tan başka her şeyden (mâsivadan) kesilmen, habibimize tâbi olma çadırlarının iplerini tekrar çekmen, tefrîd elinden tecrîd şarabını içmen ve Bayezid'in postuna oturunca, kalben ve şevkle "elham- dülillâh" övgüsünü kalbinin bir köşesine yazman, o makamda, himmet sahiplerinin sadakatiyle ziyaret edenlerin kibri arasından "bulamama" hasretiyle uzak olman; kibirle bulunmuş "kurb" makamında olmaktan daha iyidir. Zira kibir, zevalin başlangıcı ve hasret de kısmetin doğuşudur. Büyükler, "Zillete düşen kimse, kurb makamında düştü" derler.

Rivayet ederler ki padişahlardan birinin çok hazîneye sahip bir veziri vardı. Hâzinelerinden her birinin anahtarını göz kulak olmak üzere bir başkasına veren vezir, bir hâzinenin anahtarını da kendisi korurdu. Her gün sabah erkenden saraya gitmek dilese, o hâzineyi açar, orada dolaşır ve yine erkenden dışarı çıkardı. Padişaha haber verdiler. Padişah, orada

bir hazine olduğu ümidiyle o hazînenin anahtarını vezirden istedi. Oraya gidince, birasâ, bir azık çantası (dağarcık) ve bir ayakkabı koyulmuş olduğunu gördü. "Bu nedir?" diye sordu. Vezir dedi ki: "Ben bu şehre geldiğimde beraberimde bunları getirmiştim. Sonra saraya gelip, ağırlanma ve hürmet gördüğüm her gün, bende bir büyüklenme (kibir) başgösterir, aslımı unuturum. Ertesi gün o evin kapısını açar, oraya girerim. O yol azıklarını görürüm, bana önceki halimi hatırlatır ve böylece o kibir benden gider."

Doğru kimseler o yolda dostlarının yaralarını sardılar, bir adımı yük görmediler. Muhammedi sinenin hazırlanmasına muvaffak olmanın re-isliğiyle ve Ahmedî esasın tesis ettiği ittifak güzelliğiyle, yaşlı babanla geçirdiğin bir müddetten sonra gençlik zamanında ve ihtiyacın olduğu sırada, sıkıntılarını gidermek için gerekli şeyleri sana amcan vasıtasıyla gönderdik. Sonra seni güçlü kılarak işlerini sana bahşettik.

Beyit

Ey parlak güneş ve ey hüma gölgesi!

Lütfedersen bize bir bakışın yeter!

Zayıfı güçlü kılmak bizim işimizdir. Bu uygulamaya örnek,

وَاَوْحَيْنَٓا اِلٰٓى اُمِّ مُوسٰٓى اَنْ اَرْضِعِيهِۚ

"Musa'nın annesine, 'Onu emzir...' diye bildirdik" **(Kasas28/7)** âyetidir.

Beyit

Şehir ve padişahlık sana ait, ne dilersen buyur!

İster amelsiz bağışlarsın, ister günahsız sürersin

Seni zahir ve bâtın ilimleriyle şereflendirdik. Zâhir ilmine ait olan şeyleri, İslâm âlim ve hakimlerinden, halkın ulularından talim ve taallüm vasıtasıyla,

اٰتَيْنَاهُ رَحْمَةً مِنْ عِنْدِنَا وَعَلَّمْنَاهُ مِنْ لَدُنَّا عِلْمًا

"... ona katımızdan bir rahmet (vahiy ve peygamberlik) vermiş, yine ona tarafımızdan bir ilim öğretmiştik" **(Kehf 18/65)** usulünce, bâtın ilmine dair şeyleri ise,

اُدْعُ اِلٰى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحِكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ وَجَادِلْهُمْ

بِالَّتِى هِىَ اَحْسَنُۜ

"(Resûlüm!) Sen, Rabb'inin yoluna hikmet ve güzel öğütle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et!" **(Nahl 1**6/125) hükmünce talip ve sâliklerin tamamı, yol hastaları ve dergâhın hayrette kalmışları senden

yararlanırlar.

Beyit

Hasletlerin ve cemalin akıl gözünde

Hep Mustafa'nın sûret ü sîreti

Sen, ilimle bütün âlem halkının üstündesin

İlimdeki bu yüksekliğinin yoktur ucu bucağı

Sen bilirsin ki Mustafa'nın meclisinden

Bu benim sözüme şahittir sünnetin sırrı

Birkaç damla yağmur buluttan ama

Unutmak hatadır okyanusun varlığını

Sorgulu yahut sorgusuz mal ve mülkle yardım ettik, zira kendileriyle aşk meydanının süslendiği er kişiler, âlem halkının maksadı ve meşhedidir. Orada zahirî kuvveti ve bâtınî kuvveti isterler, kuvvetin cisimlerini ve ruhlarını isterler. Meydan sahibi Rahîm ve Rahmân olan Allah'tan istemek ve (verdiklerini) muhtaç olanlara harcamak gerekir. Ey derviş! Bağış esnasında utanan kimse nasipsiz kalır.

Dua ve hacet esnasında utanma örtüsüyle yüzünü kapatan kimseyi istemem. Öyle bir kimse isterim ki utanmayı ortadan kaldırır, ne isterse ısrarla ister, ne isterse yükseğini ister, basit şeyler istemez. Vermezlerse alıncaya dek dergâhtan ayrılmaz. Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

اِنَّ اَطْيَبَ مَا اَكَلَ الرَّجُلُ مِنْ كَسْبِهِ وَاِنَّ وَلَدَهُ مِنْ كَسْبِهِ

"Kişinin yediğinin en helali kendi kazancıdır. Çocuğu da kendi kazanandandır" buyuruyor.

Ancak bu el kazancı hangisidir? Gece karanlık perdesini serince yumuşak yatağından kalkmak, abdest alıp namazla meşgul olmak, sonra elini kaldırıp Rabb'ine dua etmek. İşte el kazancı budur.

Beyit

Canım, gece yarısı mülkünden haber aldıkça

Yüz gün ortası mülkünü bir arpa tanesine satın almam

Sana yardım verdik, amel verdik, mal verdik. Hz. Muhammed Mustafa'nın **[sallallahu aleyhi vesellem]** sünneti mucibince sen de yetimleri esirgeyici ol. Resûl-i Ekrem,

خَيْرُ بَيْتٍ فِى الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُحْسَنُ اِلَيْهِ وَشَرُّ بَيْتٍ
فِى الْمُسْلِمِينَ بَيْتٌ فِيهِ يَتِيمٌ يُسَاءُ اِلَيْهِ

"Müslümanların evleri içinde en hayırlı ev, kendisine iyilik yapılan bir yetimin bulunduğu evdir. Müslümanların evleri içinde en kötü ev de kendisine kötülük yapılan bir yetimin bulunduğu evdir" buyuruyor. Keza başka bir hadiste de Resûlullah **[sallallahu aleyhi vesellem]** şehadet parmağı ile orta parmağını işaret ederek,

اَنَا وَكَافِلُ الْيَتِيمِ فِى الْجَنَّةِ هَكَذَا

"Ben ve yetime bakan kimse, cennette şöyleyiz" buyurmuştur.

Biz zayıf kulları daha çok severiz. Zira onlar bizim dostumuzdur ve dostların işi ertelemeye gelmez. Bir adam hırsızlık ederse ve bir adamın sağ elini haksız yere keserlerse bu halde o iki hak elde eder: Allah hakkı ve kul hakkı. Yüce Allah, "Onun sağ elini kul hakkı için kesiniz, benim İçin kesmeyiniz. Çünkü o ihtiyaç sahibidir, bense ihtiyaçsızım. Biz kendi hakkımızdan vazgeçtik, ancak dostların ve kulların hakkini affetmeyiz. Zira kendi hakkında müsamaha göstermek cömerliktir, dostların hakkında müsamaha göstermek ise hainlik olur" buyurur.

Senden bir şey isteyene değer ver. Çünkü Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem],**

مَنْ سَاَلَ بِاللّٰهِ فَاَعْطُوهُ

"Allah için isteyen kimseye verin" buyuruyor. Yani, eğer Allah için senden bir şey isterlerse ver, eğer bir şey bilmek dilerlerse söyle. Resûlullah,

كُلُّ صَاحِبِ عِلْمٍ غَرْثَانٌ اِلَى عِلْمٍ

"Her ilim sahibi başka bir ilme açtır" buyuruyor. Yapabildiğin kadar gereksinimlere yeterli olmaya ve istenilen şeyleri karşılamaya uğraş, zira kâinatın efendisinin şu vaadi vardır:

مَنْ كَانَ فِى حَاجَةِ اَخِيهِ كَانَ اللّٰهُ فِى حَاجَتِهِ

"Her kim bir kardeşinin ihtiyacını giderirse Allah da onun ihtiyacını giderir."

Yüce Allah'ın vaadi ise,

وَمَنْ يُطِعِ اللّٰهَ وَالرَّسُولَ فَاُو۬لٰٓئِكَ مَعَ الَّذ۪ينَ اَنْعَمَ اللّٰهُ عَلَيْهِمْ مِنَ النَّبِيّ۪نَ
وَالصِّدّ۪يق۪ينَ وَالشُّهَدَٓاءِ وَالصَّالِح۪ينَۚ وَحَسُنَ اُو۬لٰٓئِكَ رَف۪يقاًۜ

"Kim Allah'a ve Resûl'e itaat ederse işte onlar, Allah'ın kendilerine lutuflarda bulunduğu peygamberler, sıddıklar- şehidler ve salih kişilerle beraberdir. Bunlar ne güzel arkadaştır[3]' **(Nisa 4/69)** âyetidir.

Bir rivayete göre üç yüz otuz peygamber geldi ve her biri şeriatı uygulayarak birer kapı açtılar. O kapı, Hz. Muhammed Mustafa **[sallallahu aleyhi vesellem]** gelene kadar açılıyordu. Vahiy hüması, onun himmetinin öğretici eline konunca bütün kapılar kapanmış oldu. Emir ve iş onun makam ve dergâhında olduğu için, bu âlem onun meydanı, öbür âlem ise onun bahçesidir. Onun görünenler âlemindeki sünneti ve cemaati içinde olmakla, bu âlemin şefaatini elde edersin, diğer âlem onundur. Buna ne gerek var, her iki âlem onun ayağı toprağına fedadır. Yani benim gündüz vakti, gece ordusunu kudret İpine çekip feleğin boynuna bağlamam, güneşin yuvarlağını fîrûzeden bir yaygıya yerleştirmem, padişah görünümlü ayı zümrütten bir tahta oturttmam, gökyüzünü parlak yıldız incileriyle süslemem ve yeşil okyanuslar ile ışıl ışıl incilerin örtülerini kaldırıp,

كُنْ فَيَكُونُ

"Ol, der o da oluverir[1]' **(Âı-i Imrân 3/47)** karasına getirmem hep senin içindir.

Bu, resûle verilmiş öyle bir görkemdir ki Hz. Âdem zamanından, insanoğlunun nesli kesilinceye değin hiç kimsede bu görkem olmamış ve hiçbir kulak hiçbir peygamber hakkında bunu işitmemiştir.

فُضِّلْتُ عَلَى الْأَنْبِيَاءِ بِسِتٍّ

“Ben diğer peygamberler üzerine altı şeyle üstün kılındım” buy- rulması, onun şemâili nişanından bir koku ve onun fazileti güneşinin zerrelerinden bir zerredir.

Sen de gel ey sultaniyye meyveliği ağacının meyvesi! Ve Bayezid’in evlâd u ahfadı ve kapıcıları önderi! Allah’ın minnet eylediği nimetleri açığa çıkartmak sünnet değil midir? Kim ki kabul edip onunla amel etti, işte cennet... Kim ki kabul edip başkaldırdı, benden ümidini kesmese gerektir. Çünkü kul hatasız, efendi de bağışlamasız olmaz. Bağışla- yacağımı vaad ettim, bağışladım demedim. Bağışladığımı söylersen

resûlümün şefaatini bâtıl kıldın ve kıyamette ona şefaat izzeti vermedin demektir. Hz. Muhammed Mustafa **[sallallahu aleyhi vesellem]** şefaat eder, ben bağışlarım. Onun izzeti şefaattir, benim izzetim ulûhiyyettir.

Post sahibine şöyle seslendi: Ey marifet denizinin dervişleri ve ey ilm ve hikmet göğünün yıldız (gibi parlak) yüzlüleri!

Şiir

Devamlı parlayan nurlu bir aydır.

Âşıkların kıyameti onunla kopar.

Dolunaydır, görenler ister ki

Onların göz bebekleri arasında yürüyerek dolaşsın.

Bil ki o nimetler aslîdir, tıpkı bir kimsenin çok miktarda bakır ve demiri bir araya getirip onlara bir zerre kimya etmekle tamamının saf altın olması gibi. Bazan kimya sırrının bakır ve demirde amel etmemesi vâkidir. Onlarda kimyanın sırrı amel edince, her ikisi altına dönüştü. Bunun aslı şudur: O post sahibi on dördüncü kuşaktandır ve bu makam oldukça yüce bir makamdır, o rütbeye dek ki,

عَسٰى اَنْ يَبْعَثَكَ رَبُّكَ مَقَامًا مَحْمُودًا

"Rabb'inin, seni, övgüye değer bir makama göndereceği umulur" **(Isrâ 17/79)** şeriatı, onun,

طٰهٰ ﴿١﴾ مَا اَنْزَلْنَا عَلَيْكَ الْقُرْاٰنَ لِتَشْقٰى ﴿٢﴾

"Tâ-hâ. Biz, Kur'an'ı sana, güçlük çekesin diye indirmedik" **(Tâhâ 20/1-2)** ağacından bir meyvedir, "ii" cümle sayılmaz ve beş ile dokuz on dört eder. Tıpkı Hz. Peygamber'e **[sallallahu aleyhi vesellem],** "Ey on

dördüncü geçenin ayı! Sana Kur'an'ı sen sıkıntı çekesin diye göndermedik, sen onu tebliğ edesin diye gönderdik. Kim ki kabul etmedi cehennem onun için hazırdır" diye seslenilmesi gibi.

Allah ilmiyle, güneş ile ay arasında vâki olan bir istifade diledi, böy-

lece biz padişahlar terbiye ve irade üzere seninle diri olalım. Öyle ki Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in evinde hiçbir şahıs, bu zamanda senin olduğun kadar, bu miktarda mürid ü mutekid hükümdar ve padişaha sahip olmamıştı. Bu, seninle atan arasında oluşan bir ortaklığın eseridir. Padişah ile vezir, güneş ile ay arasında sabit olan yakınlığı diledi, böylece

لَوْ كُنْتُ مُتَّخِذًا خَلِيلاً لَاتَّخَذْتُ اَبَا بَكْرٍ خَلِيلاً وَلَكِنَّهُ اَخِى وَصَاحِبِى وَقَدْ اِتَّخَذَ اللهُ عَزَّ وَجَلَّ صَاحِبَكُمْ خَلِيلاً

Hz. Peygamber **[sallallahu aleyhi vesellem]** buyurdu:

"Ben bir dost edinecek olsaydım mutlaka Ebû Bekir'i dost edinirdim. Lâkin o benim kardeşim ve arkadaşımdır. Gerçekten sizin arkadaşınızı (beni) Allah dost edinmiştir. "

Ve Alı b. Ebû Tâlib **[radıyallahu anh]** için de şöyle buyurdu:

اَنْتَ اَخِى فِى الدُّنْيَا وَالْاٰخِرَةِ

"Sen benim dünya ve ahirette kardeşimsin.[1,232]

İslâm padişahı, halkın tamamının buyrukçusu Olcaytu Han, onu kardeşi saydı. Birçok buyruk buyurdu, böylece aynı kelimeyi yazdılar ve onun kemal derecede terbiye ve tevazuundan anlaşıldı ki onun mübarek başı şu şekilde dile gelmiştir.

Şiir

Ben sözlerimle Muhammed'i methetmiyorum

Lâkin Muhammed'le sözlerimi methediyorum

Bu padişahın çok sayıda tebaası vardı. Şöyle ki bir gün Adî b. Hatim Hz. Peygamber'in huzuruna gelmişti. Efendiler efendisi, onun gelmesi sebebiyle kalktı ve oturması için mübarek hırkasını yaydı ve buyurdu ki:

إِذَا أَتَاكُمْ كَرِيمُ قَوْمٍ فَأَكْرِمُوهُ

"Size birkavmin efendisi geldiğinde ona ikramda bulunun." Adî, o güzel davranışın bereketiyle aynı mecliste, "Eşhedü en lâ ilahe illallah ve eşhedü enne Muhammeden resûlullah" dedi.

Bu padişah da günlerden bir gün Bâyezid-i Bistâmî abdestini tazelerken mübarek eline su dökmüştü. Senin merhum padişah Olcay- tu'ya, Herkudak'ın isyanı ve taşkınlığı zamanında vermiş olduğun o tövbe, atanın sadaka-i câriyesine şâmil olan sırlardan bir sırdır. O tövbekâr padişahtan, Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in kabrini ziyaret edecek yolculara hizmet için Bistâm ve Bahar'da su yolları ve arklar yaptırmasını istediler. Dört nimetin bir araya toplanması cemalinin ışıkları, senin açık fikrin ve aydınlık tedbirinle düzenli olarak Bistâm ve Bahar şehirleri

üzerinde parladı. Nice su geçidi yenilenerek akıtıldı, nice harabe ve .yıkıntı yeniden yaptırıldı. Tarım ve imaret artış gösterdi. Onun sadaka-i câriyesi, kıyamet gününe değin kesilmeyecektir.

Bizim irade güneşimiz olan,

وَهُوَ يَتَوَلَّى الصَّالِحِينَ

"O, *bütün salih kullarını görüp gözetir"* (A'râf 7/196) müjdesi, arifler sultanının keramet ve görkeminin nuru ve atasının makamındaki Şeyh Şerefeddin'in gayret ve çabası şimşeğiyle Bâyezid-i Bistâmî'nin mübarek kabri etrafı ve havalisini sardı. Mescidler, mâbedler, tekkeler gibi nice hayır binaları, nice kapılar, eşikler, mushaflar, sandıklar, misbahlar, kandiller, cem'a ve cemaatler, dualar, zikirler, Kur'an hatimleri, türlü türlü dualar, yemek çeşitleri, rağbet edilen daha pek çok şey, dersler, bahisler, tasnifler, tezkireler, nice kaleler, hisarlar, köşkler, duvarlar, odalar, dehlizler, bağlar, bahçeler, kaynaklar, su yolları, geçitler ve dergâhların sayısında artış oldu. Bu sebeple salih ve azizlerin hatırları hoşnut oldu ve gönüller huzura kavuştu ki onu vasfeden bunu açıklamaktan aciz kaldı.

Bu yüce şeyhülislâm Şerefeddin Muhammed'in iki oğlu vardı: Alâeddin Atâullah ve Radıyyüddin Fazlullah -diller övgüsünde ve kalpler sevgisinde kesintiye uğramasın-.

Şeyh Nizâmeddin Zeynelâbidin âlimdi, şecaat ve riyasetle şöhret bulmuştu. Bu hasletlere sahip olduğu için çokça itibara sahip oldu. Hz. Muhammed Mustafa **[sallallahu aleyhi vesellem]** ve sahabenin çoğu hepsi iyi ok atıcı ve usta binicilerdi. Resûlullah minberde,

وَأَعِدُّوا لَهُمْ مَا اسْتَطَعْتُمْ مِنْ قُوَّةٍ وَمِنْ رِبَاطِ الْخَيْلِ

"Onlara (düşmanlara) karşı gücünüz yettiği kadar kuvvet ve cihad için bağlanıp beslenen atlar hazırlayın" **(Enfâi 8/60)** âyetini okuduktan sonra şöyle buyurdu:

أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ أَلَا إِنَّ الْقُوَّةَ الرَّمْيُ

"Dikkat edin, kuvvet atıcılıktır. Dikkat edin, kuvvet atıcılıktır. Dikkat edin, kuvvet atıcılıktır."

O genç yaşta vefat etti. Geriye beş oğul bıraktı: Kıvâmüddin Lutful- lah, Alâeddin Fethullah, Gıyâseddin Fütûh, Latif ve Sadık. Allah onlara lutuf kapılarını açsın ve şerefli emellerinden ne dilerlerse onları tamama erdirsin.

Şeyh Kıvâmüddin Abdülkadir'in -Allah büyük şeyhler yolunda ken- disini korusun- üç oğlu vardı: Fethullah, İsa ve Bayezid. İnce ilimli ve övülmüş ahlâklıydılar.

Şeyhülislâm Radıyyüddin Fazlullah'ın. en büyük oğlu Kıvâmüddin Ali genç yaşta ahirete gitti. Kendisinden İmâdüddin Hibetullah adlı bir oğul kaldı. O da vefat etti **[Allah onlara rahmet eylesin]** ve kendisinden dört oğul kaldı: Rükneddin Ali, İzzeddin Mutahhar, Sadreddin Yahya ve Bahâeddin Zekeriyya.

Daha önce adı geçen Şeyh Alâeddin Atâullah, henüz orta yaşlardayken, Şeyh Radıyyüddin Fazlullah'ın ölümünden epey önce vefat etti. Kendisinden Alâeddin Süleyman Şah - Allah'ın nazarı üzerine olsun- adlı bir oğul kalmıştır. Onun iki oğlu vardır: Tayfûr ve Sürûşân (Yüce Allah onları ataları gibi evliya mertebesine eriştirsin). Âmin.

رَبِّ هَبْ لِى حُكْمًا وَاَلْحِقْنِى بِالصَّالِحِينَۙ

"Rabbim! Bana hikmet ver ve beni iyiler arasına kat" **(Şuarâ 26/83)** duası fazlasıyla ziyade olsun.

SON BÖLÜM

Musannif zamanında henüz çocuk olan, kendilerinden bahsedilen ve bu kitabın tasnifinden günümüze değin ruhlar âleminden sûretler âlemine gelmiş şeyhlerden bazılarının yaşayışları beyanındadır.

EVLİYALARIN YAŞAYIŞLARI

ve HALLERİ

Yüce Allah,

فَاقْصُصِ الْقَصَصَ لَعَلَّهُمْ يَتَفَكَّرُونَ

"Kıssayı anlat; belki düşünürler" **(A'râf 7/176)** buyuruyor. Hz. Peygamber **[sallallahu ateyhi veselfem] ,**

أُذْكُرُوا محَاسِنَ مَوْتَاكُمْ وَكُفُّوا عَنْ مَسَاوِيهِمْ

"Ölülerinizin iyiliklerini anınız. Kötülüklerini zikretmekten kaçınınız" buyurmuştur.

Yüce Allah yine şöyle buyurmuştur:

لَقَدْ كَانَ فِى قَصَصِهِمْ عِبْرَةٌ لِأُولِى الْأَلْبَابِ

"Andolsun onların (geçmiş peygamberler ve ümmetlerinin) kıssalarında akıl sahipleri için pek çok ibret vardır" **(Yusuf 12/111).**

Dolayısıyla evvela bilmek gerekir ki bu kitabın adına tasnif edildiği ve adının nesebiyle birlikte arifler sultanına değin zikredildiği büyük şeyhülislâm Şerefeddin Muhammed'in üç oğlu vardı: Şeyh Alâeddin

Atâullah, Radıyyüddin Şeyh Fazlullah ve Şeyh Celâleddin Safiyyullah.

Şeyh Atâullah ve Şeyh Fazlullah, bu kitabın tasnifi sırasında hayattadır. Şeyh Safiyyullah'ın doğumu bu kitabın tasnifinden sonradır ve bu yüzden zikredilmemiştir.

Ancak evtâddan olan Şeyh Alâeddin Atâullah'ta çok sayıda keramet ve hal görülmüştür. Zamanını salahiyet, itaat ve ibadetle geçirmiş, bütün malı mülkü kendisine veraset yoluyla geçmişti. Bunların hepsinden vazgeçip tamamını sadaka olarak dağıtmayı tercih etti. Dünyaya bağlı olmaktan hep uzak durdu.

اَكْثَرُ اَهْلِ الْجَنَّةِ الْبُلْهُ

"Cennet ehlinin çoğu ebleh (saf, temiz) kimselerdir" zümresine bağlı olarak temiz kalpli ve iyi ameiliydi.

Şeyh Radıyyüddin Fazlullah, sima ve iç güzelliğiyle kendi soylu atalarını yansıtırdı.

اَلْوَلَدُ سِرُّ اَبِيهِ

"Çocuk babasının sırrıdır" hükmünce nesep ve hasep bakımından

olgunluk sahibiydi. Türlü faziletlerle süslenmişti.

وَوَرِثَ سُلَيْمٰنُ دَاوُدَ

"Süleyman, Davud'a vâris oldu" **(Nemi 27/16)** hükmünce babasından sonra Bayezid'in postuna oturdu. Oldukça cömert ve yiğitti. Sonunda Bistâm ilinin yönetimi için, ihtilafsız olarak kendisinde karar kılındı. Nice yıl şeyhlik makamında oturmuş ve Bistâm halkının günlük yaşayış ve geçinmesine düzen vermişti.

Fenâ yurdundan bekâ yurduna göç ettiği gece, "Beni Sultan Bayezid'in kabrine vardığınızda hemen yol üstüne koyunuz, çünkü orası büyüklerin geçiş yeri ve ikbal sahiplerinin durağıdır. Belki kabrimiz yıkıldıktan sonra Allah'ın velilerinden bir velinin ayağı toprağımıza erişir" diye vasiyet etti. Sultan Bayezİd sokağından kabre gelindiğinde, kıble yönünde, Bâyezid-i Bistâmî'nin kabrine bitişik, sol taraftaki ilk kabirdir. Dolayısıyla onun kabri yolu üzerindedir.

(En küçük kardeşi olan Şeyh Safiyyüddin ilim, zühd, vera' ve takva olgunluğuyla süslenmişti. Çeşitli nefis mücâhedelerinde rabbânî feyze layık oldu. Gençliğinin ilk zamanlarında,

جَذْبَةٌ مِنْ جَذَبَاتِ الْحَقِّ يُوَازِى عَمَلَ الثَّقَلَيْنِ

"Hakk'ın cezbelerinden bir cezbe İnsanların ve cinlerin ameline (onların

amelleriyle elde edilen kurbete/yakınlığa) denktir" sırrına erişmiş ve kelimeleri fethetmiştir. Nitekim çok sayıda ince ve muhakkikâne tarzda şiir yazmıştır. Gönlünde sürekli bir yanış vardı. Her yandan tâ- lipier onun huzuruna yönelip can beline mülazemet kemerini bağlamışlardı. Bu hal, gaddar dünyanın köpeklerini kıskandırınca, ona kastettiler, kendisine bir anda fenâ kaydından bekâ bağına bağlayan bir şerbet verildi._Mezarı_İsferâyin şehrindedir. Nesli devam etmemiştir.

Şeyh Alâeddin Atâullah'ın dört oğlu vardı: Sultan İsa, Şeyh Ubey- dullah, Şeyh Veliyyullah ve Şeyh Ebû Said.

En büyüğü olan Sultan İsa, ilk gençlik yıllarında şehid oldu ve nesli devam etmedi.

Şeyh Celâleddin Veliyyullah, aziz ömrünü ibadet ve taat için harcadı. Bir müddet post sahibi oldu. Fakir ve salihlerin terbiyesi için çabalarken fenâ yurdundan beka yurduna göç etti.

Şeyh Ebû Said bir süre yolculuk âleminde tefrîd ve tecrîd yolunu katedip dünyayı dolaştı. Sonunda Demâvend dağlığında ikamet etti. Bir müddet burada kaldı. Yüce Allah'ın rahmetine bağlandı. Kabri de orada, Evcerûd köyündedir. Nesli devam etmedi.

Yüce Allah, Şeyh Radıyyüddin Fazlullah'a üç oğul verdi: Şerefed- din Muhammed, Şeyh Kıvâmüddin Sultan Ali ve Sultan Mahmud.

Yüce Allah, en küçüğü olan Sultan Mahmud'a yaratılış olgunluğu vermişti.

لَقَدْ خَلَقْنَا الْاِنْسَانَ فِى اَحْسَنِ تَقْوِيمٍ

"Andolsun ki biz insanı en güzel biçimde yarattık" (Tîn 95/4) âyeti hükmünce iç güzelliği ve cömertlik timsali olarak yaratılmıştı. Henüz ismet makamındayken,

اِرْجِعِى اِلَى رَبِّكِ

"Rabb'ine dön" **(Fecr 89/28)** hitabını işiterek ezelî aşk sarhoşu oldu.

Şeyh Sultan Ali **[kuddise sırruhû],**

خَيْرُ الْاُمُورِ اَوْسَطُهَا

"İşlerin en hayırlısı orta yollu olanıdır" makamındaydı. Kendisine sebepsiz_ezelî_yardım_verildi. Sultanlık tacını, "Lakaplar gökyüzünden iner" hükmünce onun başına taktılar. Tıpkı ârifler sultanı gibi evliya arasında sultan namını aldı. Kardeşleri ve oğulları arasında "sultan" isminde bir sultandı.

ذٰلِكَ فَضْلُ اللّٰهِ يُؤْتِيهِ مَنْ يَشَٓاءُۜ

"İşte bu, Allah'ın lutfudur ki onu dilediğine verir[3]' **(Hadîd 57/21).**

Kazanın yolları kestiği bir gün

Senin görüşün memleketlerin tedbirini sağlıyordu

Rızık sebeplerinin bağladığı yerde

Kaleminin ucu "böyle yaptı" yazıyordu

Kendisinde var olan kemal ve cömertlik sebebiyle şöyle seslendi:

Cömertliğime layık altına sahip olsaydım

Darlık ve sıkıntıyı halk arasından giderirdim

Akçesizlerin var olma ağacı dalını

Kendi ihsan bulutumla yeşertirdim

Mübarek cephesini halkın tamamına açmış, kerem ve ihsan sofrasını yaymıştı. Yüce huzuru, emîr ve vezirlerin buluşma noktasıydı. Güçlü meclisi fakirler, âlimler ve ârifierin toplanma yeriydi. Seçkin yahut sıradan herkesin kalbini güzel huy ve bağışta bulunmakla, yüce Allah'ın iradesiyle avladı. Onların dilini, sabah akşam iyilik ve ihsanla kendi dua

ve övgüsüne meşgul etti. Şeyhlik makamındayken gerçek mahbubun şevki onun can dimağına ulaştı ve,

ارْجِعِى اِلٰى رَبِّكِ

"Rabb'ine dön" **(Fecr 89/28)** hitabını işitti.

Yüce Allah, ikbal ehlinin kıblesi olan Şeyh Kıvâmüddin Ali'ye dört oğul verdi.

Bil ki,

خَلَقَ اللهُ الْاَرْوَاحَ قَبْلَ الْاَجْسَادِ بِاَرْبَعَةِ اٰلاَفِ سَنَةٍ

"Allah ruhları bedenlerden dört bin yıl önce yaratmıştır"[24]' hadisi şunu gerektirir: Varlığı ve sülûkünün kökleri ulûhiyyet hükümlerinin sayfaları ve ezeliyet takdirlerinin risâlelerinde yazılmadıkça, hiç kimsenin üzerinde yaratma hükmü gerçekleşmeyecek ve hiç kimse kudret sarayından fıtrat dergâhına ulaştırılmayacaktır. Bir şahsa giydirecekleri bir elbiseyi, onun yaratılmasından önce tedbirini almış olacaklar ve ondan gelecek bir iş hakkında o yaratılmadan önce kalem oynatacaklar. Bu, celâl-i İlâhî ile kulun hizmet muradına noksan getirme değil, aksine Hakk'ın fazlı ve rahmetidir. Bu, aykırılık değil, aksine Allah Teâlâ'nın apaçık bir adaletidir.

Elest ahdinin beşiğinde, anlaşma için verilen sözlerle, ihsan memesinden kısmet ve faziletler sütünü verdiği gün geçmişler, vesileler, taatler ve kulun ibadet ekinleri neredeydi?

Beyit

Bizim Âdem'den olduğumuza şüphen olmasın

Zira Âdem'in olmadığı o an biz var idik

Zahmetsiz ayın, şîn ve kâf, gül ve gönül

Mâşuka, biz ve aşk beraber idik

Bir derviş, sultanın aşkı davasını ederse ona ceza gerekir.

Beyit

Ben kimim ki O'nun sevdası davasını edeyim Ya O'nun gönül süsleyen cemalini arzu edeyim

O yüce bir güneş ve ben hakir bir zerre;

Kendini bilmezlik olmaz mı ben O'nu dileyeyim

Ezelde,

يُحِبُّهُمْ وَيُحِبُّونَهُ

"... (Allah) onları ve onlar da Allah'ı sever..." (Mâide 5/54) hükmü verilmiştir. Sultan kendi kendine der ki: "Ey azıksız dilenci! Bizim seninle bir işimiz vardır. O aşk; devlet, hil'at ve keramet sebebidir."

Beyit

Güneş mahallenin toprağını görünce

Artık gökyüzüne yükselmedi

Senin devletinde, siyah bir kilim

Fayda ederse ziyanı yoktur

Aynı şekilde Arifler Sultanı Bayezid'in **[kuddise sırruhû]** Şeyh Ebü'l-Ha- san Harakânî'nin **[kuddise sırruhû]** var olmasından 100 küsur yıl önce Harakân hâzinesine yolu düşmüştü.

Mısra

Ey kendi kölesinin mahallesinden geçen!

Bineğinin dizginini çekti ve dedi ki: "Bu makamda er kişilerden bir er kişinin kokusu burnuma geldi." Devlet belirtisi olan bu işareti Harakân dervişlerine gösterince aşk âleminde himmet sancağını çektiler.

Bu ânın ve sultanın ayak basması bereketiyle iki cihan mutluluğu umudu tohumunu ekip ondan çok sayıda meyve elde ettiler.

Beyit

Bana nazar edersen çiçek açtırırım taşa Taştan, yanmış bir gönül çıkarırım

Burada,

وَمُبَشِّرًا بِرَسُولٍ يَأْتِى مِنْ بَعْدِى اسْمُهُٓ اَحْمَدُ

",.. Benden sonra gelecek Ahmed adında bir peygamberi de müj- deleyici olarak geldim" **(Saf 61/6)** âyetinin hükmünce bir müjde vardır, dendi. Kâ'b el-Ahbâr şöyle nakletti:

Havariler Hz. İsa'ya [aleyhisselâm], "Ey Ruhullah, bizden sonra bir ümmet var mıdır?" diye sordular; Hz. İsa şöyle cevapladı:

"Evet, vardır, onlar, Ahmed'in ümmetidir. Onlar, hikmet ehli, âlim, salih ve muttaki kimselerdir. Onlar (içindeki âlimler) sanki peygamberler gibi derin anlayış ve ilme sahiptirler. Onlar, Allah'ın verdiği az rızka razı olurlar; Allah da onların az amelinden razı olur."

Hz. İsa **[aleyhisselâm],**

وَالَّذِى نَفْسِى بِيَدِهِ لَيُوشِكَنَّ اَنْ يَنْزِلَ فِيكُمْ ابْنُ مَرْيَمَ حَكَمًا مُقْسِطًا فَيَكْسِرَ الصَّلِيبَ وَيَقْتُلَ الْخِنْزِيرَ وَيَضَعَ الْجِزْيَةَ وَيَفِيضَ الْمَالُ حَتَّى لَا يَقْبَلَهُ اَحَدٌ

"Nefsim, kudret elinde olan Allah'a yemin ederim ki Meryem oğlu Isa'nın sizin içinize âdil bir hakem olarak inmesi, hıristiyanların haçını kırması, domuzu öldürmesi, cizyeyi kaldırması ve malın kimsenin kabul etmeyeceği kadar çoğalması pek yakındır" hadisinin hükmünce minbere çıkar ve Allah'ın elçisi Hz. Muhammed'in **[sallallahu aleyhi vesellem]** dinini kuvvetlendirir.

Beşaret müşabehetinin izlerinden bir izdir ki o da, tıpkı Hz. İsa gibi, Resûlullah'ın dininin kuvvetlenmesi ve ilerlemesinde,

اَلْوَلَدُ سِرُّ اَبِيهِ

"Çocuk babasının sırrıdır" muktezasınca Sultanü'l-ârİfîn Baye- zid'in en büyük oğullarından ve meşhur torunlarından olacaktır. Şeyh Ebü'I-Hasan'ın oğullarının ve soyunun saygısı, rahatlığı ve terbiyesin- de, kendi sevenleri ve dostlarından birazcık olsun ihmal gösterilmesine müsaade etmeyecek, bu müridlerin ve iyi kalplilerin sevindirilmesi için gerekli olan terbiye ve esirgeme hususunda,

وَلَقَدِ اخْتَرْنَاهُمْ عَلٰى عِلْمٍ عَلَى الْعَالَمِينَۚ

“Andolsun biz İsrailoğulları’na, bilerek, (kendi zamanlarında) âlemlerin üstünde bir imtiyaz verdik” (Duhân 44/32) yed-i beyzâsını gösterecеklerdir.

Hâsılı, bu dervişlerin sineleri o hanedanın muhabbeti ve sevgisiyle bezenmiş ve dilleri o devlet sahiplerinin övgüsüyle süslenmişti. Böylece de devam edecektir.

Beyit

Bana güzellikle nasihat veren vaiz

Onu sevmekten geri durmamı istiyor

Toplamasın Allah mahşer günü

Onun sevgisi olmaksızın âzalarımı

Ey temiz soylu kimse! Bütün tövbeler kabul edilir, cemal âşıklarının tövbesinden başka. Sevilenin, sevene iltifat etmesi başkası için sonsuz bir kıskançlık, O’nun ise gözü mülahaza etmekten koruması hususundaki kemali olur. Aşk şeriatında, sevenin sevmekten tövbe etmesi düşünülemez, hatta gönülden dahi geçirilemez.

Beyit

Biz senin aşkının süt ve şarabını birlikte içtik

Senin aşkına henüz çocuklukta alıştık

Yok yok yanlış yaptım, ne çocukluğu biz Senin aşkını hep birlikte ezelde büyüttük

Yeşil denize niyetlenen herkes, kısa su kanalıyla yetinmez. Evvelin lutfuyla taç yapmak ve ezelin fazlıyla baht yapmak diler. Himmetin diri tutucu dizginini her iki âlemin de eline vermez.

Din âlimleri topluluğu ve seyyidü'l-mürselînin hadislerini nakledenlerin âdeti şöyledir: Resûl-i Ekrem'in ilk ve son hadislerini bir araya getirmişler ve hediye olarak büyüklerin huzuruna göndermişler. Abdullah b. Ömer **[radıyallahu anh]** Hz. Peygamberden şöyle nakleder:

مَا اَهْدَى الْمَرْءُ الْمُسْلِمُ لِاَخِيهِ هَدِيَّةً اَفْضَلَ مِنْ كَلِمَةِ حِكْمَةٍ يَزِيدُهُ اللّٰهُ بِهَا
هُدًى اَوْ يَرُدُّهُ بِهَا عَنْ رَدًى

"Hiçbir müslüman, kardeşine, onunla Allah'ın hidayetini artıracağı veya onu tehlikeden kurtaracak hikmetli bir söz söylemekten daha İyi bir hediye vermiş olmaz. "[244]

Resûl-i Ekrem **[sallallahu aleyhi vesellem]** bu hükme uygun olarak, teşbih namazını kendi amcası Abbas'a **[radıyallahu anh]** hediye

etmiştir.

İkrime **[radıyallahu anh],** Hz. Peygamberden **[sallallahu aleyhi vesellem]** şöyle nakleder:

قَالَ رَسُولُ اللّٰهِ صَلَّى اللّٰهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ لِلْعَبَّاسِ يَا عَمِّ اَلَا اَصِلُكَ اَلَا اَحْبُوكَ اَلَا اَنْفَعُكَ قَالَ بَلَى يَا رَسُولَ اللّٰهِ قَالَ يَا عَمِّ صَلِّ اَرْبَعَ رَكَعَاتٍ تَقْرَأُ فِى كُلِّ رَكْعَةٍ بِفَاتِحَةِ الْكِتَابِ وَسُورَةٍ فَاِذَا انْقَضَتْ الْقِرَاءَةُ فَقُلْ اَللّٰهُ اَكْبَرُ

وَالْحَمْدُ لِلّٰهِ وَسُبْحَانَ اللّٰهِ وَلَا اِلَهَ اِلَّا اللّٰهُ خَمْسَ عَشْرَةَ مَرَّةً قَبْلَ اَنْ تَرْكَعَ ثُمَّ ارْكَعْ فَقُلْهَا عَشْرًا ثُمَّ ارْفَعْ رَاْسَكَ فَقُلْهَا عَشْرًا ثُمَّ اسْجُدْ فَقُلْهَا عَشْرًا ثُمَّ ارْفَعْ رَاْسَكَ فَقُلْهَا عَشْرًا ثُمَّ اسْجُدْ الثَّانِيَةَ فَقُلْهَا عَشْرًا ثُمَّ ارْفَعْ رَاْسَكَ فَقُلْهَا عَشْرًا قَبْلَ اَنْ تَقُومَ فَتِلْكَ خَمْسٌ وَسَبْعُونَ فِى كُلِّ رَكْعَةٍ هِىَ ثَلَاثُ مِائَةٍ فِى اَرْبَعِ رَكَعَاتٍ فَلَوْ كَانَتْ ذُنُوبُكَ مِثْلَ رَمْلِ عَالِجٍ لَغَفَرَهَا اللّٰهُ لَكَ قَالَ يَا رَسُولَ اللّٰهِ وَمَنْ يَسْتَطِيعُ اَنْ يَقُولَهَا فِى كُلِّ يَوْمٍ قَالَ فَاِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ اَنْ تَقُولَهَا فِى كُلِّ يَوْمٍ فَقُلْهَا فِى جُمُعَةٍ فَاِنْ لَمْ تَسْتَطِعْ اَنْ تَقُولَهَا فِى جُمُعَةٍ فَقُلْهَا فِى شَهْرٍ فَلَمْ يَزَلْ يَقُولُ لَهُ حَتَّى قَالَ فَقُلْهَا فِى سَنَةٍ

Resûlullah **[sallallahu aleyhi vesellem]** bir gün amcası Abbas'a **[radıyallahu anh],**

"Ey amca! Sana akrabalık bağı dolayısıyla bir iyilikte bulunayım mı? Bir iyilik yaparak seni faydalandırayım mı?" diye buyurdu. Abbas **[radıyalll**ahu **anh],** "Evet, ey Allah'ın elçisi" dedi. Bunun üzerine buyurdular ki: *"Ey amca! Dört rekâtlı bir namaz kıl. Her rekâtta Fatiha ile beraber bir sûre oku, sonra on beş kere, 'Allahüekber ve'l-hamdülillâhi ve sübhânallâhi ve lâ ilahe illallah de. Sonra rükûda on sefer söyle, rükûdan kalktıktan sonra on sefer söyle, secdede on sefer söyle, sonra başını secdeden kaldır on sefer söyle. İkinci secdeye vardığında yine on sefer söyle ikinci secdeden kalkınca ayağa kalkmadan yine on sefer söyle böylece bu teşbihlerin sayısı her rekâtta yetmiş beş eder, dört rekâtta üç yüz teşbih eder. Artık senin günahların çöllerin kumlan sayısı kadar olsa bile Allah onları bağışlar."* Abbas **[radıyallahu anh],** "Ey Allah'ın resûlü!" dedi. "Bu şekilde her gün kim yapabilir?" Bunun üzerine Resûlullah buyurdular ki: *"Her gün yapmaya gücün yetmezse cumadan cumaya, yani haftada bir yap, haftada bir yapmaya da gücün yetmezse, ayda bir de olsa bu namazı kıl; onu da yapmaya güç yetiremezsen senede bir sefer de olsa bu namazı kıl."*

Âlem dindarlarının büyüklerinden olan Muhammed b. Vâsi şöyle der: "Mekke'ye gittim. Kardeşim Salim b. Abdullah b. Ömer'i -ki mü-minlerin emîri Ömer b. Hattâb'ın torunudur- gördüm. Bana dedi ki: Ba-bamın atamdan rivayet ettiği bir hadis rivayet edeyim:

مَنْ دَخَلَ السُّوقَ فَقَالَ لَا اِلٰهَ اِلَّا اللّٰهُ وَحْدَهُ لَا شَرِيكَ لَهُ لَهُ الْمُلْكُ وَلَهُ الْحَمْدُ يُحْيِي وَيُمِيتُ وَهُوَ حَيٌّ لَا يَمُوتُ بِيَدِهِ الْخَيْرُ وَهُوَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ كَتَبَ اللّٰهُ لَهُ اَلْفَ اَلْفِ حَسَنَةٍ وَمَحَا عَنْهُ اَلْفَ اَلْفِ سَيِّئَةٍ وَرَفَعَ لَهُ اَلْفَ اَلْفِ دَرَجَةٍ وَبَنَى لَهُ بَيْتًا فِي الْجَنَّةِ

"Her kim çarşıya girince, 'Allah'tan başka ilâh yoktur. O tektir. O'nun ortağı yoktur. Saltanat O'nundur. Hamd O'na mahsustur. Hayat veren ve öldüren O'dur. Kendisi ölümsüz olup daima diridir. Tüm hayırlar O'nun elindedir ve O her şeye güç yetirendir' derse, Allah ona bir milyon sevap yazar, bir milyon günahını siler, derecesini bir milyon yükseltir ve cennette ona bir köşk inşa eder. "

Muhammed b. Vâsi* der ki: "Ben bu hadisi, Horasan'da İslâm ordusunun kumandanı olan Kuteybe b. Müslim'e hediye götürdüm. O her gün orduyla kalkar ve çarşıya giderdi. Bu sözleri söyler, sonra geri dönerdi."

Hâsılı, anlaşıldı ve sabit oldu ki Hz. Muhammed Mustafa **[sallallahu aleyhi vesellem]** hikmetli sözün hediye edilmesine işaret ve izin buyurdu. İbadet öğretme hediyesine de meyil gösterdi. Âlimler ve salihler şeriatın esasını izah etme ve tarikat binasını sağlamlaştırmada o

sünnetin ihyasına rağbet ettiler. O fazilet ve vesileyi de bu hediye verme şekliyle sağlama alıp bununla övündüler.

Bu aciz de bu kitabı Kur'an âyetlerinden, peygamberler serverinin hadislerinden ve tevhid ehlinin önderi Sultanü'l-ârifîn Bayezid'in sözlerinden devşirdim.

O ebedî olanlardan güzelce söz edilmesi ve o hanedanın faziletleri şöhretinin sonsuza dek anılması için, o iltimas ve ihtiyaç sahiplerinin ricası hakkı ve o şerefli hanedana mensup kimselerin hediyesidir.

Bu kitabın sözleri, devlet önsözleri ve mutluluk başlangıçlarıdır. Yüce Allah'tan ümit edilen, hangi sahib-i devlet bu kitabın usulü, fasılları, faydalarını dikkatle inceleyip düşünerek ona bakar, rabbânî edeple edepienme tavusunu muradını sürme tuzağına getirir ve İlâhî sırlar sîmurgunu himmet şahiniyle avlarsa,

اَلْاِخْلَاصُ سِرٌّ مِنْ سِرِّى اِسْتَوْدَعْتُهُ قَلْبَ مَنْ اَحْبَبْتُ مِنْ عِبَادِى

"İhlaâs, *benim sırlarımdan bir sırdır; onu kullarım içinde sevdiklerimin kalbine yerleştirdim"* müjdesinin sürekli bir koruyucu olması ve maksat, istek ve ihtiyaçlarına güç yetirip ulaşmış olmasıdır. Yüce Allah'ın izniyle, her iki âlemin hürmet ve izzeti onun yakınında ve beraberinde olsun.

Ümit edilir ki bu kitabın talibi derin derin düşünme ve inceleme

esnasında bir yanlış ve kusura rastlarsa onu düzeltmeye gayret etsin ve başarılı olma perdesini müellifin üzerine örtsün.

Beyit

Allah hayırla mükâfatlandırsın yazdıklarıma dükkatlice bakanı

Ve *içindeki yanlışları af ile karşılayanı*

Hakîm katında hangi insanın yanlışına izin verilir?

وَفَوْقَ كُلِّ ذِى عِلْمٍ عَلِيمٌ

"Her *ilim sahibinin üstünde daha iyi bilen biri vardır"* **(Yusuf 12/76).**

İyi kimseler öğüt verir lâkin

Öğüdü alan iyi talihlilerdir

İyi yaratılışların karşılığının kötü olacağını düşünmüyorum.

Hz. Muhammed'e **[sallallahu aleyhi vesellem],** ailesine ve ashabına salât ve selâm olsun.

Bu kitap Melikü'l-vehhâb olan Allah'ın yardımıyla tamamlandı. 730 (1330) senesinde, Cumartesi günü ikindi vaktinde telif edildi. Hamdolsun.